

Amphion : een tijdschrift voor vrienden en beoefenaars der toonkunst

<https://hdl.handle.net/1874/26764>

M. T. B. G.

A M P H I O N.

DERDE JAARGANG.

R
11

156. E. 36

9
A M P H I O N,

EEN TIJDSCHRIFT

VOOR

VRIENDEN

EN

BEOEFENAARS

DER

T O O N K U N S T.

derde Jaargang.

TE GRONINGEN, BIJ
W. VAN BOEKEREN.

1819.

1820

J.C. Visser, sc.

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT

10. OCT. 1928

UTRECHT.

ALGEMEENE
I N H O U D

VAN DEN DERDEN JAARGANG.

I. *Verhandelingen*, enz.

Mr. N. W. SCHROEDER STEINMETZ. Losse gedachten over de verhouding van den toon- dichter tot den toonspeler	bladz.	I.
C. SCHREIBER. De tien geboden voor kun- stenaars en beoordeelaars van kunstwerken	—	15.
FR. GUTHMANN. Diætetische en psycholo- gische raadgevingen voor praktische toon- kunstenaars	—	18.
C. F. KIST, med. doct. te 's Gravenhage. Verhandeling over den waren aard en de heilsame uitwerkelen der muziek, uitge- sproken in de maatschappij: <i>Diligentia</i> aldaar	—	48.
		Kort

IV ALGEMEENE INHOUD.

- Kort geschiedkundig overzicht van den staat
der muziek in Engeland bladz. 81.
Μουσικόφιλος. Brief aan den Redakteur met
losse gedachten van JOHANNES KREISLER — 109.
Vraag en antwoord. Over de oorzaken
van den verbazenden opgang, welken de
opera's van ROSSINI veelal gehad hebben — 240.

II. *Levensberigten van beroemde toonkunstenaars.*

- Levensbijzonderheden van ERNST LUDWIG
GERBER, den schrijver der biographische
woordenboeken van toonkunstenaars enz. — 21.
De Engelsche zangeres Mrs. SALMON. Over-
genomen uit de *quarterly musical maga-
zine and review* — 118.

III. *Binnenlandsche Berigten.*

- Over de Winterconcerten te *Rotterdam*.
(Bevattende de zes eerste gewone concerten
en het buitengewone van den heer JULIUS
MILLER van Amsterdam) — 128.
Over de Winterconcerten te *Rotterdam*.
(Vervolg en slot. Het gewaagt van de
overige gewone winterconcerten en van
de buitengewone van den heer KIESEWET-
TER, van Amsterdam, van het concert
ten voordeele der noodlijdenden door den
watersnood, en van dat van de heeren
BON EN TOURS) — 153.

Over

ALGEMEENE INHOUD.

- Over de muziek te *Groningen*. (De jonge Amsterdamsche operisten van DESSAUR en FRANSMAN; HERMSTEDT; de gewone winter-koncerten; en de heer ROHLFES van Kopenhagen) bladz. 141.
- Over de muziek te *Groningen*. (Vervolg en slot. Ontwikkeling der Sinfoniën van C. M. VON WEBER, en VAN BEETHOVEN (no. 7) en der Overture van SPOHR's *Alruna*. — De duitfche operisten onder direktie van JULIUS KARSTEN — koormuziek in de vergaderingen der maatschappij *tot Nut van 't Algemeen* — militaire muziek — 179.
- Schets van den toestand der toonkunst te *Amsterdam*; eene Inleiding tot de beoordeelingen *en detail*. — Het koninklijk Instituut — Het onderwijs — Het hollandsche, duitfche en frantsche tooneel. — De concerten van *Eruditio musica*, *Felix meritis* en *Harmonica*. — De benefice-koncerten. — De muziek in de Roomsche-katholijke kerken. — Slot — 193.
- Over de concerten van de gebroeders BOHRER te 's Gravenhage — 216.
- Vervolg van dit berigt. — Oorzaken van het miskennen en verongelijken, ja zelfs onderdrukken van menigen kunstenaar . . . — 225.
- Over de concerten, welke de violist KIESEWETTER te 's Gravenhage heeft gegeven — 233.

IV. Gemengde, zoo buiten- als binnen-landsche Berigten.

De <i>Acoline</i> , uitgevonden door ESCHENBACH te Königshoven, verbeterd door VOIT en toen <i>Aeolodikon</i> genoemd	bladz. 256.
Het <i>chromatische bashoorn</i> , uitgevonden door STREITWOLF te Göttingen	— 257.
Uitvinding van een werktuig, om de handen bij het klavierspelen aan eene goede houding te gewennen, door den majoor HAWKER	— 259.
De <i>méloplaste</i> van GALIN	— 260.
Berigt van SPOHR over het instituut en de leerwijze van LOGIER te Londen	— 261.
Verbetering door SPOHR aan de viool gemaakt, naar aanleiding van de instrumenten van CHANOT	— 265.
Het getal der tooneelen en der zangers en zangeressen in Italië. De vruchtbaarheid van de stad Bergamo in het voortbrengen van goede zangers	— 267.
De voornaamste komponisten (<i>maestri</i>) in Italië	— 268.
De Italiaansche opera's in Duitschland en de komponisten voor dezelve	— 269.
Oprigting van een monument te Venetie, ter eere van JOH. AD. HASSE, door KANDLER	— 270.
Kerkelijke feestviering te Napels, met muziek van ROSSINI	— 271.

ALGEMEENE INHOUD.

VII

V. Beoordeelingen.

a.) Leerboeken.

Erfte Lectionen für das Pianoforte, von
H. C. STEUP — 278.

b.) Muzijk voor het klavier.

Introduction et Walse avec Variations par
LA TOUR — 273.

Variations sur l'air favori de RODE, *chan-*
tées par mad. CATALANI — 274.

Fantaisie et variations sur l'air: Io vivat,
par J. VAN BOOM — 277.

Noble éclat du diadème, air varié par
CH. MÜHLENFELDT — 281.

VI. Antikritiek.

Brief van de heeren H. C. KLEINE, L. MANN
en J. C. KLEINE aan den Redakteur, no-
pens het berigt over de muzijk te Haarlem
van den heer s. (te vinden in den tweeden
jaargang, bl. 254) — 151.

Een woord van den Redakteur, en antwoord
van den heer s. — 152.

VII. Aanprijzing van leerrijke werken voor toonkunstenars.

Mr. N. W. SCHROEDER STEINMETZ. Aan-
prijzing van *die Serapionsbrüder* van E.
T. A. HOFFMANN, en proeve uit *der*
Dichter und der Componist — 283.

VIII.

VIII ALGEMEENE INHOUD.

VIII. Aankondigingen.

Aankondiging van een nieuw tijdschrift, *Deutsche Pariser Chronik* genoemd, en uitgegeven wordende door G. L. P. SIEVERS te Parijs — 218.

Aankondiging van den Redakteur en van den Uitgever, over de voortzetting van dit tijdschrift — 294.

AMPHION.

LOSSE GEDACHTEN OVER DE
VERHOUDING VAN DEN TOONDICHTER
TER TOT DEN TOONSPELER.

Wie eenige ondervinding heeft in den omgang met *toonkunstenaars*, gelijk men ze gewoonlijk noemt, maar welke ik, uit hoofde van de onbepaaldheid dier benaming, in het opschrift, in tegenoverstelling van den toondichter (komponist) *toonspelers* genoemd heb; wie gelegenheid gehad heeft, eenen blik te werpen in hun karakter, in den gang hunner denkbeelden en, voornamelijk, in de mate van het gevoel hunner eigene waarde, die heeft ook zonder twijfel opgemerkt, dat praktische toonkunstenaars (1) of liever de toonspelers niet misdeeld zijn van eigenliefde, of, om de zaak bij haren waren naam te

noe-

(1) De benamingen *praktische toonkunst*, *praktische toonkunstenaar* zijn niet juist in de beteekenis van *voordragende toonkunst*, *voordragende toonkunstenaar*, *toonspeler*. Men zal zich daarvan overtuigd hebben uit het slot der verhandeling van C. WEBER, welke in het laatste stuk van den vorigen jaargang te vinden is. Men zal daarom die benamingen telkens door andere naauwkeurigere bewoordingen vervangen zien.

noemen, dat zij meestal hooge denkbeelden van zich zelve koesteren. Ik beken het, er wordt oneindig vele moeite, onophoudelijke oefening toe vereischt, wil men het in de voordragende toonkunst tot eenen zekeren graad van volmaaktheid brengen; en uit dit oogpunt beschouwd, kan men den toonspeler een weinig overmaat van eigenliefde door de vingers zien, eerder althans den toonspeler, dan menig' ander' man, die, de hemel weet hoe, tot een ambt gekomen, maar niet altijd even openhartig is, als zekere officier in een der kotzebuesche toneelstukken, die ronduit bekend, dat hij niet weet, hoe hij tot de ridderster gekomen is, die zijnen rok verziert. Men kan, zeg ik, den toonspeler een weinig te veel eigenliefde vergeven, zoo dit te veel hem niet ten koste van den toondichter verheft. Maar, helaas! wanneer men de geschiedboeken opslaat en de bijzonderheden van het leven der meeste toondichters en toonspelers nagaat, dan vindt men de treurige zekerheid, dat de eersten meestal slechts kommerlijk aan de noodwendigste levensbehoefden voldoening hebben kunnen verschaffen, terwijl de anderen in den schoot des overvloeds gekoesterd zijn geworden, en dikwijls zelfs daarin te gronde gegaan zijn.

Het nooddriftige lot der toondichters wijt ik ten deele aan de toonspelers. — Immers het imponerende voorkomen, dat de meeste virtuosen aannemen, veroorzaakt, dat de groote hoop hen als goden beschouwt

en niet er aan denkt, dat hij een groot deel van het gēnot, dat hij gesmaakt heeft, aan den vervaardiger van het uitgevoerde stuk verschuldigd is. Het is wel waar, de handdruk van den kenner, het weenend oog van den gevoelvollen man is den toondichter meer waard, dan het oorverscheurende handgeklap en het doofmakende gejuich der onkundige menigte; maar de zoo even gerepte ondankbaarheid heeft niettemin ten gevolge, dat de toondichter onbeloond blijft; dat hij vergeten wordt; dat hij dikwijls nauwelijks eene bete broods heeft, terwijl de toonspeler, in plaats van te bedenken, dat hij zonder den komponist niets zoude zijn, dewijl hij niets zoude kunnen uitvoeren, wanneer niet de komponist voor hem gewerkt had; terwijl de toonspeler, zeg ik, met eene gevulde de beurs heen gaat, dikwijls aan zijnen overmoed paal noch perk weet te stellen, en den man, aan wien hij de bekrooning zijner talenten grootendeels te danken heeft, als eenen armen zondaar staan laat.

Bij zangers en zangeressen stijgt die overmoed meestal nog hooger, en zelfs dikwijls tot schier onverdragelijke dwingelandij. De komponist, die in de verheffing van zijnen geest een overheerlijk kunstwerk geschapen heeft, en nu van verlangen brandt, de vruchten van zijnen arbeid tot levendige klaarheid gebragt en door eene juiste uitvoering verwezenlijkt te zien, kan met diepe smart van dien overmoed gewagen. Hij heeft een speurspel in muziek gebragt; maar ongelukkig komt

reeds onmiddellijk na de inleiding de *prima donna* in eene treurende gemoedsgesteltenis op; zij heeft eene cavatina te zingen, o hemel! welk eene lomtheid! waarom niet terstond eene groot en breed uitgewerkte aria? Te vergeefs stelt haar de komponist voor, dat de situatie juist medebrenge, dat zij eene cavatina en geene aria zinge, en dat de hoofdaria gespaard moet worden tot in het derde bedrijf. Onverdragelijke domkop! roept zij uit; wilt gij mij dan *eerst in het derde bedrijf* het hartroerende, het aantrekkelijke da capo van het in verrukking gebragte publiek doen vernemen? Waarom mij niet de gelegenheid gegeven, om dien wellust ook in het *eerste* bedrijf te smaken? Hadt gij nog een half dozijn roulades en cadencen in uwe verwoerde cavatina gebragt, ik zoude uwe domheid over het hoofd zien; maar die lange, uitgehoudene, nietsbeduidende toonen! enz. En de ter neer geslagene komponist kan, even als een misdadiger, van genadige straf spreken, wanneer de cavatina, onder voorwaarde van eenige roulades, behouden blijft.

De *primo basso* maakt het niet beter. Hem is de rol van eenen bloeddorstigen tiran toegedeeld, en al, wat hij te zingen heeft, ademt volstrekt dien geest. O hemel! hij speelt zijne rol maar al te wel reeds op de eerste repetitie. Eischt hij niet, dat de komponist hem, terwijl hij, onder de hevigste vloeken tegen het menschelijk geslacht, de *prima donna* met eigene hand den
dolk

dolk in het hart stoot, eene *romance pastorale* zal laten zingen, waarin hij naar willekeur kwinkeleren, in de fausset stijgen, en, de hemel weet, wat niet al doen kan. — Arme komponist! waarom rukt gij u niet uit den stroom der schimpredenen, die u van alle kanten bedekken? waarom verbergt gij niet u en uwe kunst in eenen afgelegen hoek der aarde, waar gij, wel is waar, slechts in de eenzaamheid uw hart aan de vruchten uwer genie kunt laven, maar waar gij ook bevrijd zijt van de pijnigende martelingen eener onmenselijke dwingelandij? — Gij ziet mij aan met een bedrukt gelaat? — Ik versta u, beklagenswaardige! Gij hebt eene vrouw, gij hebt kinderen, en niet het regt, dezen hun levensonderhoud te onttrekken! Uw lot is dubbel te bejammeren!

Denk niet, goedgunstige lezer! dat ik u door een vergrootglas doe zien. In waarheid, ik heb u den toestand der meeste toondichters naar de natuur geteekend. Ik herhaal het, sla de geschiedboeken op, en gij zult u er van overtuigen. Beschouw de meeste italiaansche opera's — wat zijn ze anders, dan schetsen, die door de zangers en zangeressen aangedikt en aangevuld worden? Het zijn eenvoudige streken, op het hoogst hanepooten, die eerst bij de uitvoering tot letters en tot woorden gevormd worden. (Vergeef, lezer! het beeld is niet edel, maar het is waar.) En welke is de oorspronkelijke reden, dat de italiaansche opera's aldus

ingerigt zijn? Geene andere, dan de dwingelandij der zangers en zangeressen, die zich niet aan de voorschriften van den komponist willen onderwerpen, maar zelve maken willen, wat zij zingen, en van hem niets verlangen, dan een nooddruttig akkompagnement. — Zelfs MOZART, de verhevenste genie, dien APOLLO ons geschonken heeft, heeft de boven omschrevene droevige ondervinding maar al te dikwijls gemaakt, en zich in zijne opera's, zijnen *Don Giovanni* misschien alleen uitgezonderd, niet geheel boven de wet durven verklaren, die den komponist oplegt, om veel, om bijna alles aan de willekeur des zangers over te laten, ofschoon hij zich op verre na niet zoo zeer, als de anderen, onder dat knellende juk gekromd heeft.

„Maar,” dit werpt men mij tegen, „zoude niet inderdaad den toonspeler, niet den dwingeland, maar den waren kunstenaar, de rang toekomen, boven den toondichter? Immers het werk van den laatsten is dood voor ons, zonder den eersten; wat helpen ons de voortreffelijkste kompositiën, wanneer wij niemand hebben, die ze ons kan doen hooren?”

Ik beken, zie daar mijn antwoord, ik beken, dat het voortreffelijkste kunstwerk voor ons dood en nutteloos is, wanneer wij het niet hooren voordragen, of het zelve niet kunnen uitvoeren, en niet geleerd hebben muzijk te lezen en te bestuderen, zoo dat wij het in onzen geest hooren; maar wat bewijst dit voor de

voortreffelijkheid van den toonspeler boven den toondichter? Ik vraag op mijne beurt even eens, wat helpen ons de beste toonspelers der wereld, wanneer wij hun geene goede werken ter uitvoering kunnen voorleggen? voorzeker nog minder, dan in het omgekeerde geval; daar wij ons hier niet door een huismiddeltje helpen kunnen, gelijkstaande met het lezen der muziek.

Men heeft wel eens over den hier bedoelden rang getwist, en meer nog over de redan van den voorrang der toondichters. Sommigen hebben dezelve gezocht in de grootere zeldzaamheid der komponisten, dan der voordragende toonkunstenaars; maar zij hebben gedwaald. Immers wat zeldzaam is, is daarom niet altijd goed. De diamant, bij voorbeeld, is zeldzamer, dan de gewone keisteen; het goud zeldzamer, dan het ijzer; de perzik zeldzamer, dan de aardappel; en niettemin zal niemand aarselen, om tusschen den meerderen of minderen graad van voortreffelijkheid dier voorwerpen te beslissen. — De zeldzaamheid kan hier dus geen punt van onderscheid opleveren, en buitendien, het zeldzame wordt meestal gewaardeerd, niet juist dewijl het zeldzaam is, maar veelal, omdat het eigenschappen bezit, wier voortreffelijkheid men aan gewone dingen niet ontdekt: de goede eigenschappen van het zeldzame loopen in het oog en die van dagelijks voorkomende dingen merkt men niet eens op.

Anderen hebben den toondichter daarom boven den

toonspeler gesteld, dewijl de eerste een uitgebreider nut voortbrengt, dan de laatste. De muziekwerken zijn voor iedereen verkrijgbaar, maar niet iedereen kan zich verkwikken door het hooren van een' virtuoso; deze, hoe groot ook zijne verdiensten zijn mogen, bevordert toch maar het genoegen van een veel geringer aantal menschen, dan de komponist. De virtuoso is, even als zekere bloem, de man des oogebliks; de komponist daarentegen is onvergankelijk, gelijk de natuur, die de bloem heeft voortgebracht. — Maar ook deze meening van de beschermers der komponisten is ongegrond. Het is immers slechts een toeval, dat de muziekwerken door afschrijven en afdrukken vermenigvuldigd worden kunnen, en dit toeval zet aan het kunstwerk geene meerdere noch mindere waarde bij. Dan zoude ook, gelijk zekere schrijver te regt opmerkt, een slecht gedicht door eene groote oplage goed worden, en eene schilderij van RAFAEL of COREGGIO geene of althans zeer weinig waarde hebben, dewijl er maar één exemplaar van bestaat, en dit niet in de handen van vele kunstvrienden zijn kan.

De eigenlijke reden, waarom de toondichter de voorkeur verdient boven den toonspeler, is de hoogere mate van talent, en de genie vooral. Door aanhoudende oefening, door ijver en vlijt kan men *leeren*, het een of ander instrument te spelen; maar wie

leert

leert den toondichter komponeren? Ook de toonspeler, het is waar, zal het, is hij van natuurlijken aanleg, van talent, zelfs, indien men wil, van genie ontbloot, niet tot de spits der bereikbare volmaaktheid brengen, maar door bloote oefening kan hij toch het toppunt nabij komen; de toondichter daarentegen kan zonder genie niets, dan noten zamenflansen. Beide (ik neem ook den toonspeler in zijne verhevenste bestemming), beide worden, wel is waar, geschapen; beide worden naderhand beschaafd; maar nu *schept* de toondichter op zijne beurt, en de toonspeler geniet slechts de vruchten van het geschapene. De eerste voert met kracht en majesteit den szepter in het rijk der toonen; de andere staat demoedig beneden hem en vangt bescheiden de toonen op, die de heerscher uit zijnen ondoorgrondelijken geest te voorschijn roept.

Meerder talent, grootere genie, zie daar het punt, hetwelk den toondichter boven den toonspeler verheft! verheft? vraagt men: hoe kan men den toondichter de genie als eene verdienste toerekenen, daar ze blootelijk eene gave der natuur is, en de virtuoso daarentegen alles of althans het grootste deel zijner vorderingen aan eigene arbeidzaamheid verschuldigd is? Het is immers geene verdienste, schoon, maar het is er eene, wijs te zijn. Te onregte maakt dus de komponist aanspraak op grooter vereering, dan de toonspeler. — Neen, lezer! gij dwaalt! want ook de toondichter, hoe

waar ook de uitspraak des ouden dichters is; *homo fit, poëta nascitur*, ook de komponist moet zich door onvermoeide vlijt en studie beschaven. Of geloofst gij, dat de grondige kennis van de leer der toonen en akkoorden, de oppermagt in het duistere rijk der harmonie, de naauwkeurigste kennis van den bijzonderen aard en de uitwerking der verschillende instrumenten, de doordringende blik in het menschelijke hart, de wijsgeerige beschouwing van de strekking der kunst, en vele andere dingen hem zoo maar aangeboren worden, even als de genie? Neen waarlijk! de natuur heeft niemand tot luiheid geschapen; zij schenkt den mensch blootelijk het vermogen, om den top des bergs te bereiken; maar zij zendt hem geen' hoogvliegende arend ter hulp, om hem derwaarts op te voeren; hij moet de hem verleende krachten zelf inspannen. De toondichter heeft veel meer te leeren, dan de toonspeler: waar de laatste reeds voortreffelijk zijn kan, wanneer hij ook slechts de algemeene regelen der harmonie verstaat, daar moet de eerste die regelen zoodanig door alle de vezelen van zijnen geest heenweven, dat de geheimzinnige harmonik van hem onafscheidbaar wordt en, als het ware, met hem een ligchaam, eene ziel uitmaakt; wanneer de toonspeler zijne pogingen reeds bekroond ziet, zoo hij slechts zijn instrument met zekerheid weet te behandelen, zoo moet de toondichter daarentegen alle instrumenten in het geheele rijk der toonen beheerschen kunnen; kan gene volstaan

met

met eene oppervlakkige kennis van de aesthetische waarde der kunst, deze moet de filosofie der kunst in hare afgelegenste schuilhoeken nagespoord, en hare fijnste subtiliteiten doorgekropen hebben. En hoe weinig heeft de virtuoes noodig te weten van den aard en de uitwerking der verschillende instrumenten, van de duistere gangen van het menschelijke hart, en van honderd andere zaken, die de toondichter zich alle tot in de kleinste bijzonderheden moet eigen gemaakt hebben.

Wanneer gij dit alles in aanmerking neemt, goedgunstige lezer! zult gij het, hoop ik, met mij eens zijn, dat de toondichter, schoon hij als zoodanig geboren wordt, niettemin veel meer vlijt moet aanwenden, om het in de kunst ver te brengen, dan de virtuoes, om op het een ander of ander instrument uit te munten. De architect en de timmerman, de schilder en de graveur, de oorspronkelijke schrijver en de vertaler staan ongeveer in dezelfde verhouding tot elkander, als de toondichter en de toonspeler. *De eene gaat van het geheel uit, de andere daarentegen van het gedeeltelijke.* De eerste heerscht over de geheele, onafmeetbare uitgestrektheid van het rijk der toonen, de laatste voert slechts het bewind in dat gedeelte, waarvan het bestier aan hem wordt toevertrouwd; gene is de monarch met een onbepaalde magt, deze de bestierder

van een wingewest, die niets anders vermag, dan de bevelen ter uitvoering te brengen, hem door den oppermagtigen heer gegeven.

Laat ons nu nog voor eene korte poos stil staan bij de pligten van den toonspeler jegens den toondichter, en dan wil ik voor dezen keer mijn geschrijf staken. Ik heb misschien nu reeds des lezers geduld op de pijnbank geschroefd; maar ik kan het niet helpen, het was mij juist om de ontvouwing dier pligten te doen, en gij moet u dus het verdriet getroosten, lezer! om verder te lezen, of de moeite, om het blad om te slaan. Kies dan; ik schrijf intusschen voort.

Daar de toonspeler volstrekt niets zijn zoude zonder den toondichter, past hem ook volstrekt geen overmoed jegens denzelfden; integendeel moet hij van dankbaarheid en vereering voor den komponist doordrongen zijn, die hem niet slechts den bijval des publieks, lof, eer, roem en eene volle beurs helpt winnen, maar die hem, boven dat alles, een onvergelykelyk genot in de vruchten van zynen geest doet smaken:

Wanneer hij des toondichters werken uitvoert, of doet uitvoeren, dan zij zijn hoogste wit, die werken zoo voor te dragen, als de geest, die er in heerscht, vordert; anders ontsteelt hij zynen weldoener een gedeelte van den roem, die hem toekomt, en die deszelfs schoonste belooning uitmaakt. Tot dat einde bestudere hij vlijtig en met de uiterste naauwgezetheid het werk, dat hij voor-

dra-

dragen wil; hij trachte met zijne geheele ziel in te dringen in de bedoeling van den toondichter; hij spore den loop van deszelfs denkbeelden schrede voor schrede na; hij verheffe zich, is het mogelijk, tot op het standpunt, vanwaar gene in de schepping van zijn werk is uitgegaan; hij trachte, zoo te zeggen, met éenen enkelen blik te overzien het dikwijls zoo uitgestrekte veld, waar de komponist over heen geschreden is; hij bespiede in zijne donkerste verborgenheden het gevoel, dat den toondichter geleid heeft. Wanneer hij zich dan van dat alles rekenschap geven kan, dan, maar ook eerst dan, trachte hij de mechanische zwarigheden van het uitvoeren toonstuk in zijne magt te krijgen; hij trachte dan ook het geheele werk in den daarin wonenden geest, dien hij zich eigen gemaakt heeft, voor te dragen; hij veroorlove zich niet de minste versiering, welke met dien geest strijdt, al moet hij ook daardoor afstand doen van een daverend handgeklap: de kunstenaar moet vrij van vooroordeelen zijn, en zich niet naar den smaak des publieks, maar naar de eeuwig onomstootelijke regelen der schoonheid vormen, en aldus op de beschaving zijner toehoorders zoeken te werken.

Zoo menigvuldig en zoo zwaar zijn de pligten, die de toonspeler jegens den toondichter en zijne werken te vervullen heeft: en zoude dan deze volsteekt aan geene verpligtingen jegens gemen gebonden zijn?

kijn? Wel degelijk! De toondichter moet niets schrijven, wat voor den toonspeler onuitvoerbaar, of niet, dan met groot gevaar van schipbreuk te zullen lijden, uit te voeren is; hij vermijde de moeijelijkheden, die den toonspeler van den bijval der toehoorders verstecken, dewijl zij geene of eene verkeerde uitwerking hebben; hij zorge, dat er geest in zijn werk wone, wanneer hij verlangt, dat de speler er geest in zoeken en nithalen zal; hij zorge vooral, dat zijn werk eenheid bevatte, en een kunstmatig geheel uitmake, en houde de regelen der schoonheid, als zijne hoogste wetgeefster, steeds voor oogen. — Wanneer beide, en de toondichter en de toonspeler, de godin der schoonheid eene onbepaalde gehoorzaamheid wijden, en ieder in het bijzonder de pligten nakomt, die op hem rusten, dan verschaffen zij den mensch het verhevenste genot, waarvoor de weldadige natuur hem vatbaar gemaakt heeft, het gevoel der kunst, en vinden in het genot des menschen, dat tevens hun eigen is, de hoogste belooning, die den edeldenkenden man alles zijn moet: de overtuiging van niet nutteloos geleefd te hebben en het zalige genot, dat vele tijdgenooten eens met weemoed hun verscheiden nabogen zullen.

H. W. SCHROEDER STEINMETZ:

DE TIEN GEBODEN, VOOR KUN-
STENAARS EN BEOORDEELAARS
VAN KUNSTWERKEN. (2)

Het eerste Gebod.

Gij zult geene andere, dan *poëtische* goden hebben; en geene andere denkbeelden, dan de zulke, welke het goddelijke en zedelijk-schoone, dat in den mensch ligt, zoo veel mogelijk nabij komen.

Het tweede Gebod.

Gij zult de namen en de kracht van den genius, die u bestiert en dien gij hulde betoont, niet ten onnutte gebruiken: want de nakomelingschap zal hem niet ongestraft laten, die *zijn eigen naam misbruikt heeft*.

Het derde Gebod.

Gij zult den geest des tijds *heiligen*, dat is *heilig maken*, maar denzelven niet verslimmeren door gemeene of slechte werken, die hij begunstigt.

Het vierde Gebod.

Gij zult uwe vaders, onder elke beschaafde natie, *eerbiedigen* door een vlijtige studie, opdat het u *welge* en gij *lang leven moogt* in uwe werken.

Het

-
- (2) Dit zoo wel, als het volgende stuk: *diætetische en psychologische raadgevingen voor praktische toonkunstenaars*, zijn ons ter plaatsing toegezonden. Zij zijn beide getrokken uit de *algemeene musikalische Zei- tung van 1806*.

DE RED.

Het vijfde Gebod.

Gij zult niet doodslaan, noch de ontkiemende genie, noch de verdiensten van hen, op wier schouderen gij steunt en vooruit ziet! Ook zult gij hem, wiens werken gij recenseert, geen nadeel toebrengen, aan zijn lijf of aan zijne *persoonlijkheid*, wanneer gij hem ook in de barenswéén van zijnen geest niet ondersteunen of voorthelpen kunt.

Het zesde Gebod.

Gij zult niet echtbreken met de zanggodinnen en de gratien, maar kuisch en eerbaar zijn in uwe woorden en werken; ook zal een ieder het vak, waarin hij uitmunten kan, boven alle andere vakken beminnen en in eere houden.

Het zevende Gebod.

Gij zult niet stelen! — noch *onmiddellijk* de denkbeelden en ideën van eenen anderen schrijver, noch moogt gij dezelve door sluikhandel als uw eigendom doen voorkomen; maar gij zult de overgenomene gedachten behoerlijk aanhalen.

Het achtste Gebod.

Gij zult geene valsche getuigenis geven — in de letterkunde, dat is: gij zult de ideën van den schrijver, over wien gij een oordeel velt, niet uit den samenhang rukken, noch verkeerd opgeven, geene anekdoten van

hem

van hem verspreiden, die slechts voor de helft waar of geheel verdicht zijn; veel minder nog zult gij, met de onbezonnenheid van eenen jongen knaap, eenen pennekrijg beginnen, maar daarentegen, zoo lang het in uw vermogen is, alles, zoo veel mogelijk, ten beste wenden.

Het negende en tiende Gebod.

Gij zult niet schrijven, blootelijk om u van den roem, het ambt of het honorarium van eenen anderen schrijver, uwen kollega, meester te maken; maar uit *vrije* aandrift tot de *vrije* kunst, tot welke velen meenen geroepen te wezen, maar slechts weinige verkoren zijn.

Dit zijn de tien geboden. Het *elfde* bevat dat, wat JEAN PAUL in zijne *Vorschule zur Aesthetik* allen zijner medearbeiders toeroept:

„Wanneer gij slechts *genie* bezit, dan zult gij u verwonderen, hoe ver gij het brengen kunt (3).”

G. SCHREIBER.

(3) De woorden van JEAN PAUL zijn hier niet juist vertaald; hij zegt: *Habt nur vorzüglich wahres herrliches Genie; dann werdet ihr euch wundern, wie weit ihr's treibt.*

DE RED.

B

D14

DIÄTETISCHE EN PSYCHOLOGISCHE
RAADGEVINGEN VOOR PRAKTISCHE
TOONKUNSTENAARS.

Niets spant de zenuwen meer in, noch verzwakt ze zoo spoedig, als het aanhoudende *solfiëren*. Men kan gedurende twee uren met de ingespannenste oplettendheid sonaten en dergelijke stukken spelen, zonder zoo verhit en afgemat te zijn, als wanneer men slechts de helft van dien tijd gesolfieerd heeft. Het eenvormige herhalen van, wel is waar, nuttige en noodzakelijke, maar toch altoos smakelooze en nietsbeteekenende passages verwekt in de ziel eene bogenblikkelijke stompheid, en veroorzaakt, wanneer het lang voortgezet wordt, ook wel hoofdpijn, voornamelijk bij zeer irritable personen. De ontspanning heeft ten gevolge, dat men, na zulk eenen *arbeid* (zoo mag men die oefeningen wel noemen) niet geschikt is, om met hoop op eenen goeden uitslag, iets anders te beginnen, waarbij eenig nadenken en oplettendheid vereischt wordt. Ik zoude daarom den virtuooos niet aanraden, om oefeningen van dien aard in de uren van den morgen te houden. Wel is waar, hij zal ze ligtelijk en met goed gevolg ondernemen; maar hij spant zich dan, reeds in de eerste helft van den dag, te sterk in, en zal naderhand, bij het bestuderen van andere stukken, ten minste traag, zoo niet uitgeput zijn. Hij doet

doet beter, dat hij die oefeningen tot den nademiddag of tot den avond nitstelt, wanneer hij na dezelve niets anders meer behoeft te doen. Trouwens, eené bittere artsenij! maar het helpt niets: hij moet ze innemen!

Niets is nadeeliger voor de gezondheid, dan onmiddellijk na den maaltijd te spelen; de geest en het ligchaam beide worden dan gewelddadig aangegrepen. Het bloed stijgt naar het hoofd; het geheele ligchaam begint te beven, en hevige hoofdpijn maakt het finale uit. Wie dit niet ondervonden heeft, die moet van eene zeer koude geaardheid zijn, of slechts weinig beteekenende kleinigheden zonder veel inspanning en ver-spilling van krachten gespeeld hebben.

Het *afschrijven van muziek* (het komponeren minder) behoort, zonder twijfel; ook tot die bezigheden, welke meer, dan anderen, de zenuwen verzwakken. Het een-toonige heen en weér kijken, het in acht nemen van duizend kleinigheden, de inspanning der oogen, en de moeilijkheid van bij dat werk met zamenhang te denken — dit alles is ten hoogste vermoeijend. Ik kan daarom ook niet gelooven, dat een man van waarlijk muzikale genie veel nooten achter elkander kan afschrijven; ten zij het van zijn eigen werk mogt zijn; of omstandigheden hem tot zoodanigen arbeid dwingen; maar *con amore* zal hij dien nimmer aanvatten. In mijne oogen verdient een nooten-afschrijver zijn brood zeer zuur, en ieder toonkunstenaar behoort e o o

te danken en den overledenen BREITKOPF in eere te houden voor zijne uitvinding en verbreiding der muzikdrukkerijen.

Voor de muziek, en over het algemeen voor iedere schoone kunst, is niets zoo voordeelig in de uitoefening, als een fraai en vriendelijk vertrek, eene aangename ligging van hetzelfde, en in het algemeen schoone, met smaak ingerigte omgevingen. De geest verheft zich dan veel gemakkelijker en spoediger uit de lagere gewesten tot in de hoogere en ideale streken.

Men verbeelde zich niet, dat de toonkunstenaar te beter in staat zal zijn, den eenen of anderen hartstogt op zijn instrument voor te stellen, wanneer hij, door uitwendige oorzaken, dien hartstogt zelf in zich voelt. Zijn gevoel, zijn bloed is te zeer in beroering, dan dat eene treffende voorstelling derzelve mogelijk zoude zijn. De *heerschende gesteldheid* van den geest alleen, wanneer zij niet tot het hartstogtelijke overslaat, kan eenen voordeeligen invloed op het spel hebben; *grootte vreugde*, *grootte blijdschap*, zijn steeds nadeelig. Onder de verschillende gewaarwordingen is de gematigde romantische liefde misschien wel die gene, welke het gunstigst op het spel werkt; deze liefde vereenigt in zich zoo vele voorstellingen, of liever, zij zelve is eene compositie, eene groote vereenigde veelsoortigheid van zoo vele andere gewaarwordingen.

FR. GUTHMANN.

LE-

LEVENSBIJZONDERHEDEN

V A N

ERNST LUDWIG GERBER.

Wij voldoen aan onze belofte, den lezer in het 3de stuk des voorgaanden jaargangs gegeven, en deelen hem de belangrijke levensschets mede, welke de achttingwaardige FR. ROCHLITZ van den in het opschrift genoemden geleerden, letterkundigen toonkunstenaar geleverd heeft.

In eene buitengewoon vrolijke geestgesteldenis en met jeugdigen moed (aldus spreekt hij) nam GERBER, die toen reeds den grijzen ouderdom nabij kwam, op mijn verzoek, om gelegenheid, hem eenen aangename dienst te kunnen bewijzen, mijn woord, om, wanneer hij eens tot zijne vaderen zoude gegaan zijn, dit in de bladen der *Leipziger musikalische Zeitung* aan te kondigen, en voor zijne in de wereld verstrooide vrienden en bekenden eenige woorden over hem zelve daarbij te voegen. Thans, nu hij zich inderdaad ter ruste begeven heeft en ik mij gereed make, aan mijn gegeven woord te voldoen, vind ik de aloude ervaring op nieuw bewaarheid: dat, zoo ligt het ook valt, om van menschen, die zich door een in zijne verschillende schakeringen zeer uiteenlopend karakter, door in het oog springende eigenaardigheden, door afwisseling van lotgevallen, of eenen naar verschillende kanten uitge-

breiden werkkring onderscheiden, iets te verhalen, dat gemengde lezers aantrekt en boeit; het daarentegen zeer moeilijk is, de opmerkzaamheid des lezers te ketenen bij mannen van een hoogst eenvoudig karakter, wier denk- en handelwijze door geene onregelmatigheden gekenmerkt wordt, wier lot, als het ware, op eens voor altijd bepaald is, wier levensloop, hoe aangenaam ook, en wier werkzaamheid, hoe veel beteekenend die ook mag geweest zijn, in eene stille, bedaarde gelijkvormigheid daarheenen vlood, en even zoo voleind werd. Onze **ERBER** behoorde tot de mannen van deze laatste soort, in eene mate, dat men hem slechts zeer weinigen, welke ten algemeenen nutte met zoo gelukkigen uitslag werkzaam geweest zijn, ter zijde stellen kan. En zoo mogen het dan zijne vrienden en bekenden, en ook andere lezers, met datgene voor lief nemen, wat ik hun uit zekere, maar niet zeer rijke bronnen mededeelen zal; en is dit weinig, of valt het niet in het oog, zoo schrijve men zulks liever toe aan het onvermogen, om mijne taak ten algemeenen genoegen te volbrengen, dan aan gebrek van levendige deelneming aan mijn onderwerp, of van zorgvuldige vlijt, om het naar waarde te behandelen.

ERNST LUDWIG ERBER (geboren den 29 September 1746) was de zoon eens ernstigen, welwillenden, kristelijk vromen mans, die zich als een bekwaame werktuigkundige en grondige toonkunstenaar veel ach-

ting

ting verworven heeft. HENRICH NICOLAUS GERBER (4) was hij genaamd, en stierf, in 1775, als hofsorganist van den vorst van Schwarzburg. De vader had eerbied en liefde voor zijne kunst; maar hij had ook, in vroegere jaren, liet drukkende, in lateren tijd, het armeedige en de bekrompenheid der burgerlijke betrekkingen ondervonden, tot welke, in dien tijd althans, zij merstal verwezen werden, die hun geheele leven aan die kunst toewijdden; en daarom wenschte hij, dat zijn zoon trouwens wel voor haar gevormd worden, maar in dezelve veel meer zijne vreugde en een hulpmiddel van zijn bestaan, dan zijn burgerlijk beroep zoeken zoude. Hij bestemde daarom zijnen zoon voor de regtsgeleerdheid en derzelve praktische beoefening, te meer, daar de levendigheid

van

-
- (4) H. N. GERBER was, als toonkunstenaar, een leerling van den grooten JOH. SEB. BACH, en medescholier van verscheiden der bekwaamste kweekelingen van dezen onsterfelijken man, als KIRNBERGER, STÜLZEL, SCHREIBER en anderen. Hij had te *Leipzig*, behalve de muziek, ook de regtsgeleerde wetenschappen bestudeerd, hetgeen hem in staat stelde, om, even als de zoon, zijnen vorst ook in andere opzichten, dan zijn eigenlijk ambt, van nut te zijn. Als werktuigkundige heeft hij niet weinig, toen ter tijd bewonderde, muzikale en andere instrumenten vervaardigd, en eindelijk, als komponist, voornamelijk door orgel en kerkelijke muziek getoond, dat hij een waardige leerling zijns grooten meesters was.

van zijn temperament en het haastige en driftige van zijnen aard hem alle geschiktheid voor den dienst der godgeleerdheid scheen te betwisten. Door zulke be-
ginselen geleid, ontwierp hij in zijn geheel het plan van de opvoeding, de leiding en de beschaving van zijnen zoon, reeds toen deze nog een knaap was, en werkte het naauwkeuriger uit, toen hij de jaren des jongelings bereikt had. De zoon, gewend zijnen vader te eerbiedigen, en in alles, wat hij hem opleide, te gehoorzamen, voegde zich gewillig in alle noodig geoordeelde voorbereidselen en bezigheden, ofschoon zijne persoonlijke neiging hem steeds naar de beoefening der toonkunst hencntrok (5).

En

(5) GERBER zelf spreekt hierover omstandig in zijn *neues Tonkünstler-Lexicon*, en daar dit voortreffelijke werk in Duitschland in ieders handen is, heeft ROCHLITZ gemeend, zijn verhaal te kunnen bekorten. In ons vaderland echter, waar niet ieder liefhebber, hoe zeer dit ook te bejammeren is, GERBERS woordenboek bezit, zal menigeen wel gaarne iets meer omstandig met dit tijdstip in 's mans loopbaan bekend willen zijn, en wij laten daarom deszelfs eigene woorden hier volgen: „Ik ben,” zegt hij, den 29 September 1746 te Sondershausen geboren. Omstreeks mijn zevende jaar begon mijn vader mij onderwijs in het klavierspel te geven, terwijl ik reeds vroeger alhier ter school ging. Naauwelijks was ik negen jaren oud, toen ik reeds in het zangkoor van de school opgenomen en weldra als concertzanger gebruikt werd. In 1758, toen de vorst CHRISTIAN GUNTHER de teugels van het bewind aanvatte, bekwam onze hofmuzijk een
nieuw

En zoo treffen wij hem dan, van 1765 af, op de hoogeschool te Leipzig aan, als een arme, maar vrolijke student, die vlijtig en zijnen pligt betrachtende, behalve de algemeene wetenschappen, zijn eigenlijk vak, de regten, bestudeert, en dan ook onder zijne makkers, als een nitmuntend muzikant, geen gering aanzien be-

nieuw leven, doordien deze vorst, behalve de vorige waardige leden der vorstelijk Gunthersche kapel, nog verscheiden brave virtuosoen voor onderscheidene instrumenten aanstelde. De menigvuldige uitvoeringen van muziek in de slotkerk en aan tafel, waarbij nog kwamen de kantaten op geboortedagen en de oratoriën in den lijdens tijd, maakten eenen te dieperen indruk op mij, daar die stukken, meestal van GRAUN en de beide BENDA's, geene allemanden, kouranten, preludes noch fugen waren, welke anders mijn muzikaal tijdverdrijf hadden nitgemaakt. Van dat tijdstip af aan vervolgde ik den weg, dien ik zelf mij voortteekende, kocht de klaversonaten van SCHALEN, NICKELMANN, C. PHIL. EM. BACH en anderen, welke een kunstplaathandelaar van Neurenberg mij bezorgde. Tevens bestudeerde ik de violoncel, omdat het onder mijne schoolmakkers aan eenen bassist ontbrak, en ik bragt het, nog gedurende mijnen schooltijd, zoo ver, dat de concertmeester ABEL gaarne zag, dat ik bij de muzikale uitvoeringen aan het hof bij eene partij zat. Of ik ook komponeerde, behoeft men in het geheel niet te vragen. Ik deed dit reeds in mijn veertiende jaar. Het muziekgezelschap, dat ik in het huis mijns vader verzamelde, bezat geene sintoniën. Ik schreef, of om beter te zeggen, komponeerde er verscheidene, welke vervolgens onder eenen bedekten naam met veel gedruisch gespeeld werden. Een weinig later spaarde mijn broeder, die toen te Jena studeerde, mij deze moeite;

bezit; hij is immers nu reeds naauwkeurig bekend met de theorie en vele hoofdafdeelingen van de geschiedenis der toonkunst; hij is ook een zeer geoefende klavier- en orgelspeler, een bekwame, bij elke gelegenheid altijd vaardige komponist, en hij wordt zelfs, daar er juist bij de gezellige muzijkpartijen der studenten

hij zond mij, namelijk, geheele pakketten sinfoniën, om ze af te schrijven. Dit kostte mij veel tijd, maar was mij niettemin van nut. In dien tusschentijd had mijn prentekoopman mij C. PHIL. EM. BACHS *Versuch über die wahre Art, das Klavier zu spielen*, medegebragt, en dit stuk gaf mij veel licht over verschillende zaken. Meer dan dit alles echter boeide ADELUNG'S *Anleitung zur musikalischen Gelahrtheit*, welke mij naderhand toevallig in de handen viel, mijne aandacht. De menigvuldige teregtwijzingen naar en aanhalingen van andere boeken, welke in dat werk voorkomen, bragten mij mijns vaders boekverzameling te binnen. Ik zocht en zocht, en zag mij weldra, tot mijn groot genoegen, in het bezit eener aardige muzikale bibliotheek. Het onderzoek dezer boeken werd dubbel belangrijk voor mij, omdat ik in ADELUNG reeds de noodige ophelderingen over derzelver ontstaan en over hunne waarde gevonden had. Ik schafte nu ook aan, wat ik nog miste, vooral het muzikale woordenboek van WALTHER, de *vollkommene Kapelmeister* van MATTHESON en de periodieke geschriften van MARBURG. En nu zat ik zoodanig onder mijne boeken begraven, dat mijn broeder, die intusschen van de hoogeschool weër te huis gekomen was, mij herinneren moest, van mijn klavier niet, om der boeken wille, te veronachtzamen enz."

Het vervolg vindt men grootendeels ook in het opstel van ROCHLITZ. Op zijne schriften zullen wij nog nader terugkomen.

denten een bassist ontbreekt, weldra een knappe violoncelspeler.

Als zoodanig werd GERBEN dan ook kort daarna aangesteld in het orkest, zoo wel in de openlijke concerten, als in de opera; en schoon deze aanstelling hem in de eerste plaats trouwens voorthielp in zijne vorderingen op het bedoelde instrument, zij was hem nog van veel meer nut in de vermeerdering zijner muzikale kundigheden en in de beschaving van zijnen smaak; terwijl ze eindelijk nog (en dit roemde hij levenslang bijzonder) zeer veel bijdroeg tot zijne vervrolijking, tot de opbeuring van zijnen door de betrekkingen, waarin hij zich bevond, ter neer gedrukten moed, en tot de gelukkige verkwikking van geheel zijn in- en uitwendig leven.

En waarlijk, wanneer men zich herinnert, dat de beroemde HILLER in dien tijd begon de reeds vroeger bestaan hebbende wekelijksche concerten naar vaste, klare, inderdaad op de regelen der kunst gebouwde beginselen in te rigten en te bestieren; dat hij de dames SCHRÖDER en SCHMEHLING (welke naderhand als MARA zoo beroemd geworden is) voor deze concerten vormde, en dat heide als de schoonste sieraden dier instelling, met virtuoson als CÖPFERT, schitterden; wanneer men daarbij in aanmerking neemt, dat het voorbeeld aller denkende tooneeldirekteuren en die het welzijn hunner kunst steeds voor oogen heb-

hebben, dat KOCH (in rijpere jaren) het schouwtooneel en de opera te Leipzig, niet zonder medewerking van LESSING, HILLER, ECKHOF en andere verdienstelijke mannen, tot eenen hoogen graad van volmaaktheid gebragt had; dat buitendien, te gelijk met de kleine opera's van WEISSE (6) en HILLER, de grootere werken van italiaansche en fransche meesters aldaar voor het eerst op het duitsche tooneel verschenen, en dat dit alles een publiek vond, wien het niet slechts geheel en al nieuw, maar dat zelf ook voor al die voortbrengselen nieuw was, en bij gevolg een levendig deel daaraan nam, volle vatbaarheid en onbedorvenen zin voor genot, en achting daarvoor had en vreugde daaraan ondervond, dat zich niet met enkele kleinigheden bezig hield, niet den kouden, gevoellozen opmerker speelde, om te bedillen, niet bedilde, om voor kenner gehouden te worden, en van hetwelk men nog in het geheel niet zeggen konde: „Ook hebt gij geweldig veel gelezen!”

wanneer men zich dit alles te binnen brengt, dan kan men zich niet alleen ligtelijk een denkbeeld vormen van den gunstigen invloed, dien die toestand der kunst op jonge mannen als GERBER hebben moest, maar men zal zelfs ook gaarne en met overtuiging met hem instemmen, wanneer hij ergens vraagt: „Hoe

zou.

(6) Den dichter.

zoude ik toch, na volbragten arbeid, mijne avonden leerrijker en aangenaamer tevens hebben *kunnen* doorbrengen, dan in zulk eene concert- of komediezaal?"

Op deze wijze nu besloot *EERBER* zijne driejarige akademische loopbaan, lei de gewone proeven van zijne bekwaamheid af, en zoude nu bij eenen advocaat leeren, de verkregene kundigheden in praktijk te brengen, zoo veel het gemeene leven zulks toelaat. Maar dat streed tegen zijnen aard; dat konde hij niet. De oud-thuringsche rondheid van zijn karakter liet wel toe, dat hij *het regt*, maar niet altijd, dat hij *de regten* verdedigde; zijn bijzondere aard, die hem altijd met kracht en nadruk regt door zee leidde, wilde zich niet aan den vorm onderwerpen, en het stiet hem tegen de borst, dat men, om hem teregt te wijzen, steeds wederom den vorm, zoo niet iets slimmers nog, aantoude. Na eene korte, vruchteloze proeve verkoos hij daarom, om zich, in zeker opzigt op avontuur, naar zijne vaderstad te wenden, in het vertrouwen op zijne bekwaamheid, zijne arbeidzaamheid en op

C O D.

De Voorzienigheid zorgde dan ook voor hem: men zocht al dadelijk van zijne kundigheden partij te trekken, en hij werd als onderwijzer der muziek bij de kinderen van den vorst aangesteld. Zijne arbeidzaamheid vond echter niet lang daarna een nieuw veld te bebouwen, en wel reeds toen juist dat veld, waar

hij

hij zich allengskens huisselijk nederzette, veel nuttigs werken, en zich zelf tevens een gedenkteeken oprigten konde, dat, hoe veel latere tijden daaraan ook te verbeteren zullen hebben, niettemin zeer vele verdiensten heeft, en zijnen naam tot hij den laatsten naeef in dankbaar aandenken zal doen blijven.

GAARRE vond, namelijk, tot zijn groot leedwezen, in zijne vaderstad weinig zin en vatbaarheid voor de toonkunst, nog minder beschaving, en schier geene hulpmiddelen tot verbetering. Hij komponeerde vielerlei, en wel voornamelijk, om zich den toegang te kunnen verschaffen tot personen, die hem in de bevordering der kunst, behulpzaam konden zijn; vele stukken voor bijzondere gelegenheden; maar hij konde dezelve naauwelijks, en dan nog altijd slechts gebrekkig, doen uitvoeren. Hij speelde overal, waar hij aanleiding daartoe vond; maar slechts enkele menschen verstonden hem; de anderen hoorden hem niet gaarne, omdat hij ernstige en grondig bewerkte stukken voordroeg. Zoo trok hij zich eindelijk, na menigvuldige, maar steeds vruchteloos genomene proeven, met zijne kunst en zijne liefde voor dezelve terug; en daar hij toch de eene noch de andere er aan geven konde, en hij ook gewoon was, zich wetenschappelijke bezigheden te verschaffen, en in het bijzonder (sedert HILLERS leiding en door dezen daartoe aangespoord) om met zijne kunst oefeningen eene heldere denkwijs

in

in het algemeen en inzonderheid kritische en historische beschouwingen te paren, zoo zocht hij, en zocht steeds naar een onderwerp en naar bouwstoffen, om zich en de behoeften van zijnen geest voedsel te geven.

De hulpmiddelen, die zich daartoe van buiten den mensch moeten aanbieden, miste hij geheel en al, en niets onthrok hem zoo zeer, als eene, ook slechts eenigzins aanzienlijke boekverzameling, een paar dozijn theoretische of geschiedkundige schriften uitgezonderd, en wat hij zelf van muziekwerken, in vroegere jaren, in slapeloze nachten had afgeschreven. Dit was al, wat hij aan hulpmiddelen bezat, en meer konde hij zich in den begiine ook niet aanschaffen. Zijn geest werd daardoor echter geenszins uitgedoofd, noch ontmoedigd, en zijn lust volstrekt niet verkoeld noch afkeerig gemaakt; alleenlijk was hij genoodzaakt, zich tot het naastbij gelegene en het geringste te bepalen, tot dat dit kleine — gelijk zoo dikwijls bij standvastigen ijver plaats heeft — zich van zelf uitgebreide, vermeerderde en eindelijk aanzienlijk en belangrijk werd voor iedereen en voor de zaak zelve. Toen, namelijk, in 1775 ERRERS vader overleed, diens bedijning aan den zoon werd opgedragen, en hij aldus met een verzekerd bestaan aan zijne geboorteplaats en de naauwe betrekkingen aldaar gebonden was, begon hij in zijne vrije uren voor den dag te halen

halen en met grooteren ernst te behandelen, wat hem in Leipzig meer tot liefhebberij gediend had, namelijk, eene kleine verzameling van ten deele goed, ten deele slecht geteekende, gedeeltelijk goed of slecht gegraveerde beeldtenissen van toonkunstenaars en schrijvers over muziek, welke eenigen naam hadden. Hij had tot nog toe slechts die beeldtenissen bijeen gebragt, die hij voor een' geringen prijs had kunnen bekomen; maar nu breidde hij zijne verzameling met veel kosten uit, en besteedde daaraan al wat hij, bij zijne hoogst eenvoudige, burgerlijke manier van leven overgaren, konde, en hij nam voor eenen aldus genoemden *catalogue raisonné* over die beeldtenissen te vervaardigen. Bij dezen arbeid, die, wel is waar, wijdloopig en moeilijk was, maar hem, in zijne eenzaamheid, slechts te meer vermaak verschaftte, schoon hij veel tijds vereischte, bij dezen arbeid, zeg ik, lei hij tot grondslag WALTERS *Tonkünstler-Lexicon*, dat zich in zijne kleine boekverzameling bevond; hij verbeterde de, trouwens niet zonder vlijt, maar toch zonder geest en smaak zamengevoegde artikelen in dit boek, breidde ze uit, vermeerderde dezelve, en zettede ze tevens voort tot op zijnen tijd (het boek is thans schier honderd jaren oud). — Hoe meer hij in dien arbeid vorderde, zoo veel te aangener werd hem dezelve, en zoo veel te meer wakkerde zija lust aan. Hij ondernam dan ook eene briefwisseling met geleerden,

den, die muziek verstonden, en met toonkunstenaars, die wetenschappelijk beschaafd waren, en de meesten, voornamelijk HILLER, FORKEL en EBELINE, bevorderden zijnen arbeid, deels onmiddellijk door aantekeningen en teregtwijzingen, deels middebaar door de mededeeling van geschiedkundige en kritische schriften of belangrijke muziekwerken. Nu, voorzien van tamelijk rijke bronnen en aangemoedigd door mannen, welke hij hoogachting toedroeg, bevond hij zich in zijn element en beweog zich daarin zoo levendig en vrolijk, als de visch in het water. De beschrevene bladen groeiden schier ongemerkt aan tot dikke boekdeelen; de bijvoegselen en verbeteringen moesten natuurlijk al meer en meer aanzienlijk en talrijk worden, hoe meer vorderingen hij zelf maakte in de kennis van de zaak, en daarom schreef hij het geheel af, werkte het om, wendde ook meer vlijt aan op taal en wijze van zich uit te drukken, en zoo had hij, na eenigen tijd, iets gereed, dat wel eenigermate voor een werk gelden konde.

Maar daarin had de zoo zeer bescheidene schrijver zelf niet het minste erg, of althans wilde hij het zich zelve niet duidelijk voor oogen stellen; hij zag in zijn handschrift niets, dan een zoo volledig en zoo nauwkeurig mogelijk register van namen en zaken over zijne beeldnissen, en over hen wier beeldnissen hij nog hoopte te verkrijgen — en dit alles nog

maar voor zijne eigene onderrigting, om zich zelf een werk en vreugde te geven. Maar HILLER, deze oprechte vriend en onbaatzuchtige bevorderaar van al, waarvan hij zich iets voor de toonkunst beloofde, HILLER verzocht eindelijk eenige deelen van dit handschrift te zien. GERBER zond het hem. HILLER toonde het werk aan zijnen vertrouwden vriend, den ouderen BREITKOPF in Leipzig, dezen onvergetelijken man, die zoo uitgestrekte verdiensten heeft met opzigt tot de toonkunst en hare letterkunde, en beide zagen spoedig in, dat van het Gerbersche handschrift iets worden kon, dat niet slechts van veel en van een blijvend nut zoude zijn, maar dat ook misschien alleen *deze* man in staat zoude zijn, te voltooijen, uit hoofde der kundigheden, die hij reeds bezat, der bewonderenswaardige vlijt en lust, die hem eigen was, en der bijzondere betrekkingen, waarin hij zich bevond. Zij stelden hem nu voor, zijnen arbeid nog eens, maar tot algemeen gebruik, over te werken; geheel ter zijde te laten, al wat er onnoodigs, ongeschikts voor den tegenwoordigen tijd, of in het algemeen, wat er onbruikbaar in WALTHERS woordenboek gevonden wordt (terwijl men, indien het noodig geacht wierd, beter zoude doen, naderhand eene nieuwe, verbeterde uitgave van dit werk in het licht te geven), en om aldus een, trouwens zoo kort, maar ook zoo volledig mogelijk, op zich zelf staand werk —

een in den vorm van een woordenboek gegoten biographisch handboek over het leven en de werken der toonkunstenaars, voor den tegenwoordigen tijd te leveren.

GERRER ontving deze uitnoodiging met de grootste vreemde, maar tevens schier met schrik: want dat had hij zich nimmer voorgesteld, veel minder geloofd, dat, wat hij nu reeds gedaan had, hem een' zoo vereerenden last van twee zulke mannen zoude doen opdragen. Maar zoo veel te grooter was de lust, zoo veel te opgeruimder de ijver, met welke hij nu aan het werk ging, vooral ook, daar men hem nu van Leipzig alle aanwezige hulpbronnen liet toevloeiën. Eene aanzienlijke winst kon BREITKOPF hem niet aanbieden; doch dat was het ook geenszins, wat GERRER op het oog had. Van al, wat hij tot schadeloosstelling bekwam voor den tijd en de ontzaggelijke moeite, die hij, gedurende verscheidene jaren, onafgebroken en met groote inspanning had moeten aanwenden, was hem niets zoo aangenaam, niets zoo belangrijk, als de aanzienlijke aanwas van meer of min voortreffelijke, meer of min zeldzame schriften en muzikwerken, waarmede zijne verzameling verrijkte, en die de hoofdstoffen uitmaakte tot eene muzikale bibliotheek, zoo rijk en, zoo verre mogelijk, zoo volledig, als niemand voorzeker, wat de letterkunde onzer kunst betreft, ooit vergaard heeft.

Op deze wijze ontstond nu het eerste, meer aanzienlijke werk, dat de eigenaardigheid van GERBER's geest geheel omvatten konde, en dat zijnen naam overal in Duitschland, en daar niet alleen, met roem deed bekend worden, namelijk zijn

Historisch-biographisches Lexicon der Tonkünstler, welches Nachrichten von dem Leben und den Werken musikalischer Schriftsteller, berühmter Komponisten, Sänger, Meister auf Instrumenten, Dilettanten, Orgel- und Instrumentenmacher enthält; zusammengetragen von ERNST LUDWIG GERBER, fürstl. Schwarzburg-Sonderhausischen Kammermusicus und Hoforganisten.

Het eerste deel, A—M, kwam uit te Leipzig, bij BREITKOPF in 1790, en het tweede, N—Z, mede aldaar, in 1792. Hier dient echter aangemerkt te worden, dat de druk langzaam voortging, en dat het handschrift vroeger voltooid was, dan het openlijk in het licht kwam.

Over dit werk zelf hier breedvoerig te spreken, schijnt mij te noodloozer toe, daar het sedert lang in elks handen is, en het eervolle oordeel over hetzelfde, in den loop van zoo veel jaren, om zoo te zeggen, pal gestaan heeft en nog staat. Niettemin is men overtuigd, dat in de duizende artikelen, die het bevat, nog menige onnaauwkeurigheid staan gebleven is, zoo dat de volledigheid van dit werk niet in den uitgestrektsten zin moct worden opgevat; maar men kan

en moet die onvolledigheid ook verontschuldigen, uit hoofde der ontzaggelijke massa van bouwstoffen, der onnaauwkeurigheid van velen, die GEEREN berichten mededeelden, en der toen ter tijd nog geringe en nig waarde hebbende werken, waaruit hij putten konde; eindelijk moet men ook in het algemeen aan de zwakheid der menschelijke krachten denken, in vergelijking gebragt met iedere wijdloopige onderneming. Niemand leerde de waarde des werks beter kennen, dan die het eenen tijd lang als handboek gebruikt had, en niemand kwam gulhartiger voor deszelfs onvolmaaktheden uit, dan GEEREN zelf, zoo dat hij naderhand menigwerf daarover treurig werd. Maar het strekte hem tot geruststelling, dat hij met een zuiver geweten in de voorrede van zijn werk had kunnen schrijven: „Ik heb geene letter ter neer geschreven, wanneer ik die niet, buiten de schriftelijke berichten van WALTHER, konde bekrachtigen, het zij door gedrukte bewijzen, of door mijne eigene onmiddellijk zinnelijke overtuiging enz.”, en dat hij van het oogenblik af aan, dat het werk aan de drukpers werd afgegeven, met steeds toenemend doorzigt, steeds aangroeijende hulpmiddelen, met niet minder vlijt en doorzettenden ijver, onophoudelijk nalezingen, verbeteringen en aanvullingen opteekende, dat alles van tijd tot tijd in orde schikte, op nieuw omwerkte en besloot, het geheel omslagtige werk, met ontzaggelijke

moete trouwens, maar met onbegrensden moed, voort te zetten tot aan het eindpunt, dat hij zich zelf gesteld had: het einde der eeuw.

Dezen arbeid, dien men zich, ik herhaal het, niet voorstellen moct, als ware dezelve slechts eene bij gelegenheid ondernomene nalezing geweest, maar als eene ten uiterste moeilijke, dagelijksche inspanning, welke hij als eene beroeps oefening jaren achtereen voortzette, als een werk, dat zijn handschrift drie- en viervoud verdubbelde; dezen arbeid, zeg ik, voltooid GERBER, zoo als hij dien begonnen had, hoofdzakelijk wel uit belangstelling in de zaak zelve, en indien men wil, om zich zelf wille; maar toch ook niet zonder gedachte aan de voorloopig beloofde, geheel en al vermeerderde en verbeterde nieuwe uitgave van WALTHER'S woordenboek, en met de bedoeling, om zijn eigen werk naderhand als supplement en vervolg tot op de jongste tijden te doen verschijnen.

Maar er deden zich zwarigheden tegen dit plan op. De oude BREITKOPF was sedert lang overleden, en de jonge hem, in middelbare jaren, gevolgd; de liefde voor de muziek en de beoefening dezer kunst liet zich sedert aanmerkelijk veel meer aan het praktische, dan aan het theoretische en geschiedkundige gelegen leggen; de veranderde staat van zaken in Duitschland, die, sedert het uitbreken der omwenteling in Frankrijk, alle ver uitgestrekte ondernemingen der boekdrukkerij

bedenkelyk maakte, lei GERBER's ontwerp, dat zekerlyk in den geest des tijds geen gunstig oogenblik aantrof, zoo veel hindernissen in den weg, dat het schier onuitvoerbaar werd. GERBER moest zijn plan opgeven en wist nu volstrekt niet, wat hij met de vruchten van eene langdurige vlijt en van zeer aanzienlijke opofferingen zoude aanvangen. Dit was hard, zeer hard, en wel te meer, hoe zekerder hij in werken van deze soort zijne bestemming erkend had, en hoe meer hij daarin, sedert zoo vele jaren, voortgerukt was. Hij gevoelde diep het drukkende van dien staat van zaken; maar hij beurde niettemin het hoofd weêr op, vatte de nieuwen moed, won overal berigten in, vroeg welonderrigte mannen om raad, toetste, overwoog van alle kanten, en werd eindelijk overtuigd, dat zijn ontwerp niet meer met den geest des tijds strookte, maar van de andere zijde ook, dat een tweede op zich zelf staande werk, dat zijn eerste voortzetten verder uitbreiden, vollediger en rigtiger maken zoude, voor iederen tijd deugen, in elken een goed onthaal vinden en van nut zijn moest.

Hij werkte nu alle zijne voorhandene, in de oogen van elk' ander zekerlyk afschrikkende bouwstoffen nogmaals over tot een werk, dat de geschiedenis der toonkunstenaars tot aan het einde der achttiende eeuw behandelde; en door zijne onwankelbare standvastigheid en eer vermeerderde, dan verminderde vlijt en ijver ontstond zoo het

„*Neues historisch-biographisches Lexicon der Tonkünstler, welches Nachrichten von dem Leben und den Werken musikalischer Schriftsteller, berühmter Komponisten, Sänger, Meister auf Instrumenten, Musikverleger, auch Orgel- und Instrumentenmacher, älterer und neuerer Zeit, aus allen Nationen enthält, von ERNST LUDWIG GERBER,*“ enz.

Naauwelijks was dit werk gereed, of de brave man had met nieuwe zwarigheden, met nieuwen kommer en verdriet te kampen. Daar dit woordenboek, zoo verre het mogelijk was, alles bevattede over de in den titel opgenoemde onderwerpen, wat noodig scheen, om het nevens en met het oude woordenboek te kunnen gebruiken, had het natuurlijk eene vrij aanmerkelijke uitgebreidheid bekomen; de tijden waren voor alle handelsondernemingen van dien aard nog ongunstiger geworden; de liefde voor de toonkunst was, wel is waar, veel meer verbreid, maar ook veel meer in liefhebberij ontaard of althans van de wetenschappelijke beoefening afgetrokken, en wat er nog meer voor hindernissen waren: om kort te gaan, het boek was voltooid, de schrijver wilde gaarne van alle voordeel, hoe zeer het hem ook toekwam, afstand doen, en in weêrwil van deze belangeloosheid, wilde niemand het werk drukken. GERBER trad op verschillende plaatsen met onderscheidene boekdrukkers in onderhandeling, en ook anderen, die hem en zijnen arbeid genegen waren, span-

spanden alle hunne pogingen ten beste dier zaak in, maar alles bleef vruchteloos, zoo dat GERBER schier besloot, zijn werk als handschrift eene plaats in zijne boekerij aan te wijzen, en het na zijnen dood in het lot dezer laatste te doen deelen. Ja, reeds had hij met groote letters op de laatste bladzijde geschreven: „*voltooid twee jaren na het einde der vorige eeuw; aan de tijdgenooten aangeboden gedurende zes lange jaren, maar door hen versmaad; aan de nakomelingschap toegewijd, en door deze, zoo ik hoop, gewaardeerd en ten nutte gebruikt;*” toen het eenen zijner vrienden gelukte, den toenmaligen bezitter van het *bureau de musique* te Leipzig, den heer A. KÜHNEL, voor het werk in te nemen, en zoo kwam het dan eindelijk bij dezen in het licht onder den boven opgegeven titel en in vier deelen: het eerste A—D, en het tweede E—I in 1812, het derde K—R in 1813 en het vierde S—Z in 1814.

Met den inhoud, den vorm en de bedoeling van dit werk zal men reeds bekend zijn, uit het geen hier boven gezegd is; over deszelfs waarde en voortreffelijkheid schijnen alle stemmen zich te vereenigen, zoo wel die van het gemengde publiek (ofschoon dit gewoonlijk den arbeid van den vlijtigen verzamelaar verre beneden de waarde schat en schier alleenlijk zijnen bijval schenkt aan hetgeen er nieuws uitgedonden wordt), als die van de toetsende en deskundige

lezers, ofschoon deze met de onvolmaaktheden van het werk zeer wel bekend zijn. Het geheel is doelmatig en goed; in sommige bijzondere gedeelten is er zeer veel voortreffelijks en wezenlijk onverbeterlijks in; in andere daarentegen is ook dit werk — gelijk ieder ander, wanneer het het eerste in deze soort is — nog altijd voor verbetering en vermeerdering vatbaar. In het algemeen zal men vinden, wanneer ik mij niet bedrieg, dat de artikelen over de Duitschers de besten zijn; dat die over de Italianen niet veel minder zijn; dat onder die, welke over de kunstenaars van andere natien handelen, die over de Franschen de onvolledigsten en zelfs de gebrekkigsten zijn, en dat de antiquarische artikelen (welke echter in vergelijking met de overigen weinig in getal zijn) meestal als luttel beteekenend of geheel verkeerd moeten beschouwd worden. *Enkele* punten van het werk thans nader te ontwikkelen, durf ik mij te minder veroorloven, daar elk deel, onmiddellijk na de uitgave, door mij beoordeeld is (7), en dat wel zoo uitvoeriglijk, als de plaats toeliet, zoo onpartijdig, als mij bij mijne liefde voor de zaak en derzelve vervaardiger mogelijk was, zoo duidelijk en grondig, als het in mijn

ver-

(7) De hier bedoelde belangrijke en schoon uitgewerkte recensien van CERBER's werk zijn te vinden in de Allg. Mus. Zeit. XIVe Jaarg. bladz. 615, XVe Jaarg. bladz. 197 en 505, XVIe Jaarg. bladz. 539

vermogen was, en ik heb de voldoening gehad, dat dit alles zoo door de lezers, als door den beoordeelden schrijver erkend is. Het zij hier genoeg te zeggen, dat in den tegenwoordigen toestand van de toonkunst en van de algemeene verspreiding harer beoefening, een werk van deze soort ten hoogste noodzakelijk was, en wanneer men, gelijk men moet, beide woordenboeken gezamenlijk gebruikt, is het van groot nut, en zal dit altijd zijn en blijven; geen volk ter wereld bezit een werk van dezen aard, hetwelk dat van GERBER slechts eenigzins in waarde nabij komt. Alle natiën komen hier voor uit, allen trekken zij van GERBERS arbeid veel partij. En zelfs onder de Duitschers zoude niet ligt iemand anders in staat geweest zijn, denzelven zoo te volbrengen, als GERBER gedaan heeft. De aanvulling, waar zulks noodig is, levert *thans* geene zwaarigheden en weinig moeite op. Wat wordt er meer vereischt tot den roem des schrijvers, en wat verlangt men nog, om bij iederen wel onderigten en billijken lezer den altijd onwrikbaar staanden grondslag te leggen van de dankbare herinnering aan den rusteloozen GERBER?

Maar -- gelijk de dichter, wanneer hij eene schoone landstreek beschrijft, de hoogste spits van hare beregen bereikt, en dan getracht heeft af te malen, wat zich daar aan het verrukte oog vertoont, zich niet lang ophouden moet bij hetgeen hem in het afklimmen

nog voorkomt, is dit namelijk, indien ook verkwikkend, toch minder beslissend en eigenaardig; even zoo zullen ook wij, nadat hij de geschiedkundige woordenboeken van onzen vriend, als het hoogste wit en de rijpste vruchten van geheel zijn lang leven, beschouwd hebben, slechts eene korte poos vertoeven bij hetgeen ons nog overig blijft te verhalen.

Hij heeft, voornamelijk in jongere jaren, verschillende werken gekomponeerd, en tot aan het einde zijns levens van tijd tot tijd kleinere of grootere verhandelingen over onderwerpen der toonkunst geschreven, welke grootendeels in de *Allg. mus. Zeitung* opgenomen zijn (8); het meeste van dit een en ander is voortreffelijk, en niets te verwerpen: maar dit heeft hij met menig ander gemeen. Hij heeft steeds, en zelfs nog in grijzen onderdom, met jeugdige levendigheid, en wanneer zich de gelegenheid daartoe aanbod ook door daden, zoo wel met de pen als met zijne violoncel, met ter zijde stelling van alle eigenbelang deel genomen aan alles, wat met zijne kunst, hare bevordering, uitstekende kunstenaars, belangrijke ondernemingen en ook leerrijke en aangename schriften over zijn vak in betrekking stond; hij heeft zijne ambten (in het laatst ook als secretaris van het hof) met naauwgezetheid

van

(8) De lijst zijner voornaamste geschriften is reeds in het 4de stuk van den vorigen jaargang door ons opgegeven.

van geweten en de onkreukbaarste trouw, tot aan het laatste uur zijns levens waargenomen; dit alles is lofwaardig, schoon en goed; maar ook dit hebben anderen met hem gemeen. Hij was een in den grond regtschapen, vroom, helderdenkend, vrijmoedig en onverschrokken man; zijne openhartigheid grensde aan goedhartige lomphheid, zijne gemeenzaamheid aan onbepaald vertrouwen, zijne onbevangenheid aan jeugdige loszinnigheid; hij was bescheiden, met weinig tevreden en in den hoogsten graad een vriend van regelmatigheid en orde, een getrouwe dienaar van zijnen vorst, een liefderijke en zorgende bloedverwant, een standvastige vriend en misschien de deelnemendste en warmste van alle verzamelaars: dit alles is voortreffelijk, lof en dank waardig; maar ook dit nog heeft hij met anderen, en zoo ik hoop, met niet weinigen, gemeen. Maar daarin onderscheidde hij zich van anderen, dat hij alle die hoedanigheden en nog daarenboven de bijzondere, boven ontwikkelde goede eigenschappen bezat, en dat deze niet door gene verkleind noch op oneigenlijke plaats verzet werden. Met volle waarheid en eenvoudig schoon, kende hij dus in het jaar 1812 over zich zelve schrijven: (9) „Op mijnen weg, waar ik mij dikwijls door doornen heb moeten winden, maar op welken ik toch ook menige roos geplukt heb, ben ik nu zoo ver gekomen, dat miene
 „leu.

(9) Neues Lex. der Tonk, IIe deel bladz. 304.

„lezers mij, met mijne gebreken en met hetgeen
 „hen soms aan mij behagen mogt, hebben leeren
 „kennen..... Mijne hartstogten zijn gedeeltelijk tot
 „rust gebragt, en gedeeltelijk van zelf in slaap geraakt;
 „om nimmermeer te ontwaken. En ofschoon de waar-
 „dige KRAUSE in zijn *Traktat von der musikalischen*
 „*Poesie* beweren wil, dat de mensch meer last heeft
 „van een leven zonder hartstogten, dan van de
 „hartstogten zelve, dit is toch, zijne woorden in
 „eere, niet waar. Men late mij bij mijne boeken,
 „muzikwerken en instrumenten mijne gezondheid be-
 „houden, en ik maak mij sterk, ieder uur, dat mij
 „van mijne beroepsbezigheden overblijft, indien ook
 „al niet met vreugde, dan tóch gerust en tevreden
 „door te brengen; en dit is dan toch waarlijk geen
 „leven, dat mij tot last zoude kunnen zijn.” En toen hij
 mij dit deel toezond en in zijnen brief met mannelijke
 vrijmoedigheid over die plaats schertste, laat hij er op
 volgen: „en zal het daarbij dan nog somtijds heerlijk
 „toegaan, dan doe e o v mij, even als tot nu toe, van
 „tijd tot tijd vreugde aan de mijnen belevén, en Hij geë
 „mij nu en dan een bewijs, dat ik nog getrouwe orien-
 „den heb! Dit hadde ik er eigenlijk nog bijvoegen moe-
 „ten; maar ik wilde niet gaarne openlijk zoo veel
 „praats maken van mijne bijzondere belangen.” Ik
 zoude niet weten, wat een grijsaard innemenders van
 zich zelve of een ander van hem zoude zeggen kun-
 nen.

Zoo leefde de dierbare drie- en zeventigjarige man, zonder de minste verandering tot aan den 30 Junij 1819. Ook op dezen dag bevond hij zich nog gezond, verrigtte des voordemiddags vrolijk en zorgvuldig zijne beroepsbezigheden, zettede zich toen aan zijn eenvoudig middagmaal, en daarna, als naar gewoonte, in zijnen armstoel, om tot verkwikking eenen korten slaap te houden. Hij sliep oók waarlijk gerust in; hij werd inderdaad verkwikt, maar tot de pelgrimaadje in een beter leven: want hier op aarde ontwaakte hij niet weder (10).

VER-

- (10) De tijding van *CHABER'S* overlijden maakte een bijzonder treffenden indruk op mij, daar mij de de beschrijving te binnen schoot, die hij, dertig jaren vroeger, van het afsterven zijns beminden vromen vaders gaf. (Zie het oude *Lex. der Tonke* 1. deel, bladz. 495). „Het was den 6en Augustus „1775. op eenen zondag, dat mijn vader zich, „terwijl ik den dienst in de kerk verrigtte, aan „het klavier bezig hield. Hij had het koraal ge- „varieerd, *Mach's mit mir, Gott, nach deiner „Güt'*, zich vervolgens, naar zijne jaren, vrolijk „en welgemoed, aangekleed, en was toen op zijn „kantoor aan het hof gegaan. Een kwartier naars „daarna, toen de godsdienst geindigd was, kwam „ik bij hem, en vond hem door eene beroerte „overvallen. Hij sliep weinige minuten daarna in „mijne armen in. Alle middelen werden aange- „wend, maar vruchteloos; hij sliep zachtken „door, tot dat des nademiddags tegen vier uren „zijne schier onmerkbaar ademhaling geheel oph- „terwege bleef.” Even als in het inwendige van „hunnen aard, kwamen beide ook in den dood met „elkander overeen; maar ook even als in het leven, „was de zoon in het sterven sneller en voortvaren- „der, dan de vader.

VERHANDELING OVER DEN WAR-
 REN AARD EN DE HEILZAME UIT-
 WERKSELEN DER MUZIK, UITGE-
 SPROKEN DOOR E. C. KIST, MED.
 DOCT. TE 'S GRAVENHAGE, IN DE
 MAATSCHAPPIJ: DILIGENTIA, AL-
 DAAR OP DEN 24 FEBRUARIJ 1820.

Ieder mensch, van den onbeschaafden tot den ge-
 leerdsten toe, moet in zijnen kring werkzaam zijn,
 wanneer hij een waardig lid der maatschappij zal ge-
 noemd worden; maar ook ieder mensch, de eene in
 meerdere, de andere in mindere mate, helt over, om
 de eene of andere wetenschap als eene uitspanning tot
 zijne beoefening te kiezen. De eene spreekt in treffende
 beelden, met het edelst vuur beziel, de taal der
 Goden; de andere maakt het tot zijnen grootsten wel-
 lust, om in de uren zijner uitspanning de goddelijke
 natuur in volle kracht op levenloos doek te scheppen;
 een derde, in zijn ouderlijk huis opgevoed, waar de
 toonkunst als eene wetenschap wordt beoefend, ook
 met dien geest beziel, smaakt geen grooter genoegen,
 dan wanneg hij in zijne snipperuren in die weten-
 schap werkzaam kan zijn. — Dit was ook altijd
 het mijne, en ik konde mij niet weerhouden, om thans
 eenen tak van deze wetenschap met u te behandelen.
 Ik wil u, namelijk, in dit uur met den waren aard en
 de heilzame uitwerkselen der toonkunst bezig houden.

Om

Om deze te leeren kennen, zal ik *eerst* van de geënluidgevende lichamen spreken, van welke de toonkunst zich bedient, en ten *tweede* uwe aandacht bij hare heilzame nitwerkselen bepalen.

Eerste Deel

Even als niemand, hoe zeer hij door de milde natuur ook met genie moge begaafd zijn, een waarlijk *goed* dichter kan worden, wanneer hij niet de grondregelen der dichtkunst heeft leeren kennen, en alle vakken der wetenschappen doorkruist heeft, in welke ingewijd te zijn tot het vervaardigen van krachtige en vloeiende versen onontbeerlijk is; even als de godgeleerde, zonder de kennis der oude talen en van de geschiedenis der volken, een oppervlakkig godgeleerde moet zijn, en de geneesheer, zonder de krachten der planten, kruiden en zouten te kennen, niets meer dan een Empiricus en een gevaarlijke arts is; even zoo is het voor den beoefenaar der toonkunst van het grootste belang, ja onmisbaar, om de grondoorzaken op te sporen, waaruit het geluid geboren wordt.

Het geluid ontstaat uit eene trillende beweging, door een' slag of stoot van een of ander ligchaam aan een geluidgevend ligchaam medegedeeld, welk geluid door middel der vloeistof, die hetzelfde omringt, tot ons oer wordt overgebracht.

Men noemt eigenlijk geluidgevende lichamen, de zulken, van welke de geluiden duidelijk en van eenigen duur zijn, zoo als die van eene klok, fluit, viool of bas, en niet dezulken, welke een onduidelijk geluid voortbrengen, zoo als het vallen van den eenen steen op den anderen. Geluidgevende lichamen moeten volstrekt rekbaarheid (elasticiteit) bezitten; en de langdurigheid en de sterkte van het geluid is geëvenredigd aan den korteren of langeren duur en de meer of mindere snelheid der trillingen.

Stellen wij ons, bij voorbeeld, eene klok voor; hare kleine deeltjes bewegen zich door hare rekbaarheid zeer snel in eene soort van beving en golving, welke niet mogelijk is te bemerken en te gevoelen, wanneer men een der vingers even op het klokje zet. Om dit wel te verstaan, moet men zich verbeelden, dat een klokje uit cirkelvormige randen is zamengesteld, welke, zich onderling opvolgende, tot het einde toe afloopen, en elk in 't bijzonder als platte ringen kunnen beschouwd worden.

Wanneer men deze ringen op 't punt *a* (fig. 1. van de bij deze verhandeling behoorende plaat) aantikt, beweegt zich dit geschokte deel naar *g*, terwijl zich de deelen *b* en *d* te gelijker tijd naar *i* en *m* wenden; waardoor het punt *c* gedwongen wordt, zich naar het punt *e* te bewegen. Maar een oogenblik daarna trachten die deelen zich, door hare veerkracht, in hunnen vorige

gen

gen staat te herstellen, en, daar dit met groote snelheid geschiedt, worden zij verder gebragt, dan het vorige rustpunt: het deel *a* verplaatst zich, namelijk, naar *f*, nadat het van *g* tot *a* gekomen is; het deel *c* beweegt zich tot *h*, en de deelen *b* en *d* tot *k* en *l*.

Hieruit vloeit dan voort, dat de ronde omvang van het klokje in twee tegenovergestelde punten ovaalvormig wordt.

Dit zelfde heeft plaats, wanneer men de snaar van een klavier of harp aanslaat, als wanneer dezelve noodzakelijk moet verlengd, en derzelver deelen vermeerderd worden, om een' platten halven cirkel te beschrijven, gelijk dit, bij fig. 2, met de snaar *BD* zigbaar is.

Wanneer het geluid duidelijk is, en zich geregeld opvolgt, worden er toonen gehoord, welke door daartoe uitgeyondene instrumenten worden voortgebragt. De reden, waarom verschillende toonen door middel van dezelfde snaren gehoord worden, valt niet moeilijk te bepalen, wanneer men weet, dat weinige trillingen eenen laagten, vele trillingen daarentegen eenen hoogen toon voortbrengen, en om deze trillingen te vermeerderen of te verminderen, behoeft men slechts de snaar sterker te spannen of te verkorten. Deze sterkere spanning heeft plaats in piano fortes en diergelijke snaarinstrumenten door middel van schroeven of andere werktuigen. Om dit duidelijker te maken, stel ik het volgende voor:

1. Wanneer men, bij voorbeeld, in fig. 3. de snaar AA, van dezelfde dikte als BB, de helft korter maakt dan deze laatste, dan trilt de snaar AA tweemaal zoo veel als de snaar BB, waardoor dan de oktaaf van BB geboren wordt.

2. Wanneer men de snaar AA zoo veel verkort, dat zij de twee derde van BB zij, dan zal AA drie, en BB slechts twee bewegingen ondergaan, en een' toon geven, die de quint van den tweeden genoemd wordt.

3. De snaar AA tot het drie vierde van BB gebragt zijnde, zal de eerste vier, en de tweede drie trillingen maken, terwijl de eerste eenen toon voortbrengt, die ten opzichte van den tweeden den naam van quart draagt.

4. Als men AA tot het vijf vierde van BB brengt, zal de eerste vijf en de andere vier bewegingen ondergaan, en in dit geval AA eenen toon geven, die de terts van BB genaamd wordt.

5. Eindelijk, wanneer men AA tot het vijf zesde van BB verkort, maakt AA zes, en BB slechts vijf trillingen; de toon, welken de eerste geeft, wordt de kleine terts van den anderen genoemd.

Dit alles heeft plaats, wanneer snaren van dezelfde dikte verkortingen ondergaan; maar snaren van gelijke lengte en dikte kunnen ook geheel en al van toon veranderen door middel van sterkere spanning; bij voorbeeld:

Als

Als men twee snaren van gelijke lengte en dikte, de eene met één, de andere met vier pond gewigt sterker spant, maakt de laatste tweemaal zoo veel trillingen en geeft eenen toon, welke men den oktaaf van den eersten noemt, en wanneer men de eene snaar met vier en de andere met negen pond spant, geeft de laatste eenen toon, welke de quint van den eersten is, enz.

Dit heeft nu plaats ten opzichte van snaren van gelijke dikte, en van dezulke moet de eene verkort of sterker gespannen worden dan de andere, wanneer men te gelijker tijd verschillende toonen wil doen hooren. Maar zeer onvolmaakt zouden de instrumenten zijn, en weinig oktaven bevatten, bijaldien men slechts over eene soort van snaren konde beschikken. Hierin heeft de kunst gelukkig voorzien, door snaren van verschillende lengte, dikte en gehalte te vervaardigen. Hoe dikker eene snaar, hoe minder, hoe dunner, hoe meerder trillingen er ontstaan, en van daar de vaste laagte en hoogte der toonen, welke men op harpen, bassen, violen, piano's hoort, buiten die genen, welke op die instrumenten door middel der vingerzetting geboren worden.

Niemand, geloof ik, zal aarzelen, aan te nemen, dat er zonder trillingen geen geluidgevend ligchaam denkbaar is, daar ieder mensch, zelfs de onbeschaafde bij opzet of toeval weet, dat het geluid in eene bel ophoudt, wanneer men dezelve met de hand omvat, of met een dof ligchaam in aanraking brengt. Het

zal niet moeilijk vallen, te bewijzen, dat elke toon altijd hetzelfde getal trillingen maakt, altijd in denzelfden toon en in denzelfden tijd, tot in de fijnste toonen toe, hetzelfde getal trillingen plaats hebben moet, wanneer wij de proeven van den grooten *CHEADNE* gadeslaan. Welk een' tijd heeft deze man niet toegebracht, om dit duidelijk te bewijzen door middel van het maken van toonen op glazen van allerlei vorm, vierkante, ronde, zeskante, langwerpige, driekante enz., op welke, door middel van daarop gestrooid, zeer fijn, droog zand, onder het voortbrengen van verschillende toonen, altijd dezelfde figuren elk in 't bijzonder aan die toonen eigen, zichtbaar worden, en bij de minste zakking of rijzing des toons, welke van de wijze van strijking en vingerplaatsing afhangt, wederom veranderen. Deze figuren hangen van de sterkte en menigte der in beweging zijnde glasdeeltjes af: want bij elke verandering des toons wordt het zand op die glasdeeltjes geplaatst, welke in rust blijven, en door *CHEADNE* *Knotenlinien* genaamd zijn. U met de Algebraische berekeningen bezig te houden, zoude al te veel van U gevergd zijn, en ik verwijze die genen, welke dezelve nader wilden leeren kennen, naar het schoone' werk van professor *CHEADNE*; doch alleenlijk wil ik U verschillende figuren mededeelen, welke hooge en lage toonen op verschillende glazen ten gevolge hebben, als mede de wijze, waarop dezelve gemaakt moeten worden.

Tot

Tot het voortbrengen van regelmatige figuren wordt fijn, regelmatig glas, aan de randen mat geslepen, en te gelijk eene groote oefening vereischt; de driekante glazen zijn het best van grootte, wanneer de langste diameter vier duim heeft, en zoo ook ten opzichte van de vierkante en ronde enz. Men gebruikt doorgaans de duim en voorste vinger van de linkerhand, om de glazen vast te houden; maar naar gelang der toonen, welke men wil voortbrengen, moet men meerdere vingers op het glas, naast de andere of op eene verwijderde plaats, neêrzetten. Zie de geteekende figuren, onder fig. 4. behoorende.

De geluiden, uit blaasinstrumenten voortgebracht, worden wel door trilling, maar op eene geheel andere wijze geboren; het is hier niet de trilling der wanden van zulke instrumenten, welke, even als eene snaar, een geluid maken; de luchtkolom in het werktuig wordt actief, terwijl het, dezelve omringende, hout, ijvoor, of kristal, als het ware, passief blijft; het geluid hangt hier af van de schieijk instroomende massa lucht op de lucht, welke zich in het instrument bevindt, en daardoor wordt eene trillende beweging veroorzaakt, maar niet in de bestandeelen van het instrument zelf, daar in dat geval de dikte van het hout en het omwoelen van hetzelfde met een dof ligchaam eenigen tegenstand zoude moeten bieden, en dit bewijst immers genoegzaam het tegendeel. Naar mate de lucht

In min of meer groote hoeveelheid, sneller of langzamer in het instrument wordt ingeblazen, en naar mate van de lengte van het instrument zelf, zijn de toonen grof of fijn, hard of zacht.

In fluiten, oboën, klarinetten, fagotten, horens, trompetten en ook in zulke orgelpijpen, die men fluitwerken noemt, hangen de toonen hoofdzakelijk af van de lengte der trillende luchtkolom, zoo dat door verscheidenheid van blazen geene andere toonen worden voortgebracht, dan die gene, welke met de lengte der trillende luchtkolom of met de lengte van het deel, in welke zij zich op eene regelmatige wijze afdeelt, in omgekeerde betrekking staan. — In orgelpijpen, als mede in andere soorten van blaasinstrumenten, geschiedt het blazen door middel van een mondstuk, hetwelk bij de meesten zoodanig is ingerigt, dat de door eene enge reet stroomende lucht, door eene in de nabijheid geplaatste opening wederom uitgaat, en door derzelver voorbijgaan in het eene einde van de, in de buis zich bevindende, lucht, de overige in trillende beweging brengt.

Bij vele andere instrumenten, bij voorbeeld, in de horens en trompetten, doet het zamendrukken der lippen onder het blazen dezelfde uitwerking, en de ingebrachte lucht vindt geenen anderen doortogt, dan door de buis zelve, zoo dat de zich daarin bevindende, in de lengte trillende, luchtkolom zeker altijd ver-

micuwa

nieuwd wordt. Om de hooge toonen in zulke instrumenten voort te brengen, wordt er eene sterkere blazing en meerdere zamendrukking der lippen, of een instroomen der lucht door eene naauwere opening gevorderd. — Ook worden de hooge toonen in die instrumenten of pijpen, welke, in vergelijking van de lengte, geene groote wijde hebben, het gemakkelijkst geboren; en in blaasinstrumenten, aan de zijde met openingen voorzien, waardoor de trillende luchtkolom verkort wordt, worden de toonen hooger: in het eerste geval werken de lippen alleen tot verhooging en verandering der toonen, in het laatste spannen de openingen aan de zijde van het instrument, door middel van de lippen, tot dit einde zamen met het dwingen der lucht.

Wij zagen zoo even, op welk eene wijze het geluid uit kunstige werktuigen ontstond; gaan wij nu den aard en de werking van een geluid na, door een orgaan voortgebracht, hetwelk daartoe door de Voorzienigheid in den mensch gevormd is, en hetwelk wij met den naam van stem bestempelen. Gewis kan geen instrument zulke zuivere, afwisselend sterke en zachte, be-
tooverende geluiden voortbrengen, welke de stem evenaren: want alle andere geluiden toch zijn slechts eene navolging van deze:

De longen, luchtpijpen en het strottenhoofd zijn de werktuigen, tot het uitbrengen der stem geschikt. De

longen, daartoe aangezet, werken sterker, dan bij de gewone adembaling; de lucht wordt uit de luchtcellen door de luchtpijpen en vervolgens door het strottenhoofd naar buiten gedreven. Het laatstgenoemde alleen is bestemd tot de wijziging der stem, en is uit de vier volgende kraakbeenderen zamengesteld: als uit het ringvormig kraakbeen, tot basis van het strottenhoofd dienende; uit het schildvormig kraakbeen, aan de voorzijde van het strottenhoofd voelbaar, en uit de twee spleetmakende kraakbeenderen, waaraan twee spleetmakende banden gehecht zijn, welke voor eene op- en nederwaartsche beweging, spanning en ontspanning vatbaar zijn; voorts bevindt er zich nog een vijfde kraakbeentje, het strotklepje genaamd, hetwelk niets tot het vormen der stem toebrenge, maar dat, gedurende de slikking, door middel van den wortel der tong, de stemspleet sluit, om te beletten, dat er spijs of drank in de luchtpijp valle. Het inwendig gedeelte van dit ligchaam is met slijmvlies voorzien, en hare op en nederwaardsche beweging, vernauwing en verwijding, wordt door eenige kleine spiertjes teweeg gebragt.

Verschillend waren van oudsher de meeningen omtrent de voortbrenging der stem. Sommigen beweerden, dat dezelve door eene trillende beweging ontstond, en vergeleken dit orgaan dus bij een snaarinstrument, zoo als FERREIN en de groote HALLER. Anderen

van

van nieuweren tijd, onder welke *Cuvier*, vergelijken de werking der stem met die van een blaasinstrument; nog anderen daarentegen stellen eene gemeenzame werking. De volgende proeven spreken, zonder twijfel, het gevoelen van *Ferberin* en de zijnen tegen.

1. Natte snaren zijn veel minder voor trilling vatbaar, dan drooge.

2. Harde dierlijke lichamen zijn tot voortbrenging van geluiden geschikt, de zachte niet.

3. Daar de stembanden in verband staan met zachte lichamen, is het geven van geluid in die deelen door trilling onmogelijk.

4. De stembanden zijn veel te klein, dan dat wij in haar zulk eene trillende beweging zouden kunnen vooronderstellen, om het geluid voort te brengen: want wanneer wij die banden vergelijken met geluidgevende snaren, is het immers onmogelijk, dat dezelve zulk eene sterke stem kunnen voortbrengen.

5. Hierbij komt nog, dat geene gespannen snaar door de lucht voor zulk een sterk geluid vatbaar is, daar wij immers door ondervinding weten, dat zelfs een storm slechts een zacht geluid op de *Aeolus-Harp* voortbrengt, en wat is onze adem bij de kracht van genen storm?

6. Wanneer de stembanden als snaren werken, dan kan immers de stem zulk eenen grooten omvang van toonen niet hebben.

En

7. Eindelijk is zulk eene geweldige snaarachtige spanning wegens het gering aantal spiertjes niet denkbaar; want die spanning der stembanden hangt hoofdzakelijk van een paar kleine dunne spiertjes af, de *crico-Arytenoidei postici* genaamd; en zoude dan eene spanning door middel van die spiertjes bij sommige menschen een' omvang van drie oktaven kunnen teweeg brengen? Dit strijdt immers tegen het gezond verstand.

CHLADNI wijkt een weinig, doch niet geheel van de meening der ouden af. CUVIER vergelijkt de stem der zoogdieren bij het geluid der blaasinstrumenten; hij meent, namelijk, dat zij op dezelfde wijze ontstaat, gelijk wij straks zeiden, maar gelooft ook, dat de hoogte en laagte der stem door middel der mondholte gevormd wordt, welke meening wij moeten tegenspreken, daar het zeker is, dat het sluiten of openen der lippen, bij het geven van eenen toon, niets tot deszelfs verhooging of verlaging, maar wel tot deszelfs versterking en helderheid toebrengt, en daartoe werkt de geheele mondholte mede, zoo wel de goede vorming derzelve, als het getal en de zuiverheid der tanden: want door het gemis der tanden verliest de stem meestal hare helderheid en vollen klank.

In Duitschland, waar de toonkunst niet alleen door gewone, maar, gelijk bij de ouden, ook door menschen van naam; in allerlei vakken, ook bijzonder in de geneeskunde, wordt bearbeid, nam LISKOVIUS, doct.

in

in de geneeskunde te Leipzig, de volgende belangrijke proeven met de luchtpijp in het strottenhoofd, om te bewijzen, dat alleen de trillende luchtkolom, en niet de trilling der stembanden, het geluid voortbrengt. Hij nam waar

1. dat bij de verslapping der stembanden een hooger en bij derzelver spanning een lage toon geboren werd.

2. Dat bij de spanning van den eenen, en de verslapping van een' anderen stemband, de toon naar evenredigheid der opening van de stemspleet dezelfde bleef.

3. Wanneer hij de gespannen stembanden met den vinger aanraakte, bleef de toon evenwel dezelfde, en dit zoude geheel anders zijn bij eene snaar.

4. Wanneer de banden te droog waren, gaven zij geen geluid; een nieuw bewijs tegen FERREIN.

5. Door loutere vernaauwing der stemreet, zonder spanning, werd de stem hooger.

6. De hoogte des toons hing niet alleen af van de breedte der stemreet; maar ook van de lengte en wijdte tevens.

7. Naar mate de lucht sterk of zacht werd ingebracht, werd de stem hooger of lager, terwijl de opening dezelfde bleef.

En deze waarnemingen pleiten, naar mijn oordeel, genoegzaam voor de meening van CUVIER en andere nieuwe physiologen, dat namelijk het geluid der stem op dezelfde wijze ontstaat, als in blaasinstrumenten.

In alle natuurkundige werken vindt men de theorie der borststem ontwikkeld, maar de zoogenaamde fistelstem (*fausset*) wordt niet aangeroerd. De groote HALLER spreekt er kort van; maar hij beschouwt ze als eene ziekelijke aandoening der stem; hetgeen tóch ongegrond is. Over de wijze, waarop deze soort van stem wordt voortgebracht, moet ik u eenige oogenblikken bezig houden.

Waar de borststem een einde neemt, begint de fistel- of hoofdstem. Beide stemmen verschillen daarin van elkander, dat de stembanden zich alleen bij de fistelstem uittrekken, tevens meer gespannen zijn en de stemspleet klein wordt. Bij de fistelstem is er bijna geene trilling in de banden, maar wel eenigzins bij de borststem, omdat de bandjes sterker gespannen zijn: door de sterkere spanning der stembanden in de fistelstem, worden de randen der spleet scherper, dan bij de borststem; en eindelijk wordt het achterste gedeelte der stemspleet gesloten, waardoor namelijk de spleet korter, en, volgens LISKOVITUS, die stem geboren wordt, welke men met den naam van fistelstem bestempelt, en bij de meeste menschen gemakkelijk van de borststem te onderscheiden is, door oefening echter een vrij groote volmaaktheid verkrijgen kan. Door meerdere scherpheid en mindere grofheid in toon onderscheidt het gehoor de fistel- van de borststem, van welke eerstgenoemde nimmer, dan bij gebrek aan

genoegzamen omvang van stem, gebruik moet gemaakt worden (11).

Even als de trillende beweging in harde lichamen, alsmede de trilling der lucht in daartoe vervaardigde instrumenten, het geluid voortbragten, even zoo bestemde de alwijze Schepper de ons omringende lucht, door middel van de trillende bewegingen der luchtdeeltjes, tot voortplanting van hetzelfde. — Er wordt tot dit einde eene rekbaar lucht vereischt, en zonder deze wordt de werking verminderd of geheel vernietigd. Hoe digter en rekbaarder, zoo veel te krachtiger, hoe

fijner

(11) Het zij ons geoorloofd *praktisch* aan te merken, dat, onzes inziens, de zanger niet wel doet, de fistelstem te gebruiken, noch zich in dezelve te oefenen; of wil men stelliger uitdrukkingen, dat hij die stem *nimmer* gebruiken moet. Immers deze stem heeft, om slechts één punt aan te roeren, noch de kracht, noch de rond- en volheid van toon, die aan de borststem eigen is, en zij is dus niet geschikt tot zoodanige voordragt, als de komponist moet voorondersteld worden, bedoeld te hebben. En wat de oefening betreft, meenen wij op grond van ervaring te kunnen beweren, dat de borststem door het gebruik der fistelsteen lijdt; immers moeten de organen der stem, in eene onnatuurlijke en gedwongene gesteldheid gebragt wordende, aan veerkracht en alle die andere eigenschappen verliezen, wier gemis met eene goede borststem niet bestaanbaar is.

Dit is onze *individuële* meening; het kan misschien van belang zijn, dat ze door physiologen nader onderzocht en met de natuur der stemorganen vergeleken wordt.

fijner (en minder rekbaar, zoo veel te zwakker wordt het geluid; eene te groote warmte is even schadelijk als eene te groote koude; de matige luchtgesteldheid is de voordeeligste voor het geluid. Dat de vermindering van lucht en van derzelve rekbaarheid, welke de geluidgevende lichamen omringt, voor de voortplanting van het geluid nadeelig is, bewijzen de proeven, met de luchtpomp genomen, en welke hebben doen zien, dat het geluid in sterkte afneemt, naarmate de lucht uit eene daartoe bestemde klok wordt uitgepompt.

De geluiden worden verder gehoord, en derzelve hoogte en laagte veranderd, in eene rekbare vloeistof, welke digter dan de lucht is, hetwelk CHLADNI met verscheiden genomene proeven wil bewijzen.

In *zuur-gas* (*oxygenium*) uit bruinsteen is de klank meer dan een' halven toon, en zelfs bijna een' geheel toon lager, dan in de gewone lucht.

Waterstof-gas (*hydrogenium*) geeft veel hoogere toonen, dan de gewone lucht; bij het gas uit ijzer en zwavelzuur is het onderscheid een weinig meer dan een oktaaf; bij dat uit zink en zoutzuur bijna een oktaaf.

In *koolzuur-gas* (*gas carbonicum*) uit krijt en zwavelzuur is de toon zeker eene groote terts lager, dan in de gewone lucht. Het stik-gas (*gas azoton*) is niet tot dit einde onderzocht geworden.

De sterkte, waarmede het geluid zich door verschillende gassoorten verspreidt, hangt volgens PRISTLEY alleen van derzelve digtheid en niet van hare chemische bestanddeelen af. Hij bediende zich tot dit onderzoek van een klokje met een tikkend hamertje voorzien, hetwelk onder eene met gassoort gevulde stulp geplaatst werd, en nam dan waar, op welk eenen afstand het geluid konde gehoord worden.

In *waterstof-gas* (*gas hydrogenium*) was het geluid even sterk, als in den gewonen dampkring; in *koolzuur-gas* (*gas carbonicum*) sterker, zoo dat het zeker zich de helft verder hooren liet.

In *zuur-gas* (*oxygenium*) was het geluid eveneens krachtiger, dan in de gewone lucht, en zeker sterker, dan men ten opzichte van deszelfs digtheid verwachten zoude. — De daartoe door mij genomene proeven spreken die van CHLADNI in zoo verre tegen, dat slechts bij het *gas hydrogenium* de toon eene oktaaf hooger was, en men geene verandering van toon in de andere gassoorten konde bespeuren.

Welke dan ook de rekbaarheid der lucht of sterkere voortplanting van het geluid in verschillende gassoorten zij, het komt eindelijk tot het gehoor, een orgaan, hetwelk bestemd is, om al wat hoorbaar is, te ontvangen en aan onze ziel mede te deelen; hieraan twijfelt niemand. Maar ik opper bij deze gelegenheid met andere mannen een denkbeeld, dat ook het geluid langs eenen anderen weg tot de ziel kan worden overgebracht. Wanneer wij in den omtrek van geluidgevende lichamen, ook aan andere voorwerpen, als tafels, deuren, stoelen, glazen enz., bij de uitoefening der muziek eene zekere trilling waarnemen; wanneer wij op den aanval van koude en andere aandoeningen onmiddellijk eene filling gevoelen; wanneer er voorbeelden zijn, dat

geheel dove menschen een nitmuntend gehoor voor de muziek hebben, alle toonen goed kunnen onderscheiden, vooral dan, wanneer de eigenlijke functie van het orgaan onderdrukt is, zoo als ook, bij voorbeeld, blinde menschen, door het gevoel de kleuren eenigzins kunnen onderscheiden; waarom zouden wij ons niet voorstellen kunnen, dat de muziek door middel der huidzenuwen onze aandoeningen treft? Waarom zouden wij aan de huidzenuwtjes, wier allergrootste gevoeligheid en verwantschap met grootere zenuwen zoo wel, als derzelve ligte aandoening voor ontelbare prikkelingen bekend is, dit vermogen niet kunnen toeschrijven? ten minste mij komt het gansch niet onaannemelijk voor, dat onze aandoeningen ook langs dien weg worden opgewekt. En nu komen wij van zelf op ons tweede deel.

Tweede Deel.

Ik moet uwen geest nog eenige oogenblikken bezig houden, mijne Heeren! met eene stof, welke veler aandacht mogelijk onwaardig schijnt, omdat de toonkunst er het onderwerp van is; maar juist deze is het, van welker uitwerkselen geleerden van vorige eeuwen, en ook van de onze, in andere landen, den grootsten lof vermelden, en welker groote uitwerkselen de meeste menschen niet kennen, of bij aldien ze aan sommigen al bekend zijn, geven zij zich meestal de moeite niet, om dezelve van nabij te beschouwen, en te bewonderen. — Het zijn geene hypothesen, op ligte gronden gebouwd, welke den toets der waarheid of dien der ondervinding niet kunnen doorstaan: neen, verre van daar! ik zal U deze hemelsche kunst in hare volle kracht trachten af te malen, derzelve invloed op de vorming van ziel en ligchaam, op de hartstog-

ten en ziekten der menschen doen zien, en dit alles met voorbeelden en getuigenissen van geleerde mannen staven. Maar voor dat ik hiertoe overga, zal ik U, als in het voorbijgaan, een denkbeeld van de ware muzijk en derzelve uitvoering trachten te geven.

Wanneer men in het algemeen over eene wetenschap spreekt, bedoelt men die in hare volmaaktheid, en zonder deze volmaaktheid verliezen alle kunsten en wetenschappen haar schoon en hare waarde: zoo ook de toonkunst.

Men kan de uitvoering van muzijkwerken vergelijken bij een zomer landgezicht op levenloos doek gemaald, waar licht en schaduw in verschillende kleuren, volgens natuur en kunst geschakeerd, den aanschouwer een aangenaam geheel biedt. Wanneer een muzijkstuk, het zij Adagio of Allegro, Largo of Presto, steeds in denzelfden trant, zonder afwisseling van forte, piano, enz. zonder de minste expressie wordt gesteld en voorge dragen, dan spreekt het van zelf, dat zoodanig stuk den kenner walgen moet, en bij den onkundigen niet de minste sporen van aandoening achterlaten kan. De kunst van muzijk te komponeren stel ik oneindig moeilijker, dan die van eenen held of afgestorvenen vriend, in schoone en verhevene versen, te bezingen: want hoewel er eene uitgestrekte kennis tot de laatste genoemde kunst vereischt wordt, zij houdt zich toch maar met één hoofddenkbeeld bezig, terwijl de komponist ook tegelijk aan een tiental partijen denken moet, welke zijnen hoofdtekst of vergezellen of bijafwisseling overnemen en verfraaijen moeten.

Ik bedoel hier niet de uitvoering van muzijk, zoo als wij dezelve dagelijks kunnen hooren op plaatsen, waar deze kunst als een punt van opvoeding wordt geleerd aan kinderen, welke over het algemeen zonder

gevoel of grondige kennis, het Adagio als Allegro, het Andante als Rondo aframmelen; ik bedoel evenmin het gezang van dezulken, wier stem meer tot gillen, dan tot zingen overhelt, of die, wanneer zij ook al eene schoone stem bezitten, van dezelve, uit gebrek aan oefening en onderwijs, ook dikwijls van natuurlijk gevoel, geen gebruik weten te maken. Ja wat meer is, wij kunnen de kunstige vlugge grepen of sprongen op viool, bas, piano enz., welke eene snelle aaneenschakeling van toonen voortbrengen, even als de kunstige Inchtsprongen van een' koordendanser of paardenrijder, wel bewonderen, maar met geene goedkeuring aanbooren, noch met regt muziek noemen. Neen! Die zich van de toonkunst zulk een denkbeeld vormt, kent helaas! de ware niet. — Wij moeten de uitvoering van zang- of andere muziek niet alleen bewonderen, maar er ook door getroffen worden, en dan eerst leeren wij hare kracht kennen, dan kan zij dezelfde aandoening in ons verwekken, als bij den grooten REUSSEAU, wanneer hij in zijne *Julie* zegt:

„Als ik haar hoorde zingen, maakte zich eene onbekende wellust van mijne geheele ziel meester, bij eiken toon stelde zich een beeld voor mijnen geest of vormde zich eene aandoening in mijn hart. — Bij de schitterende voordragt, vol van de sterkste uitdrukking, waardoor de verwarring van hevige driften geschilderd, en tegelijk wezenlijk daargesteld werd, verdween bij mij alle denkbeeld van muziek, zang en nabootsing. Ik meende indedaad de stem der smart, des toorns en der wanhoop te hooren. — Ik dacht het ware de stemmen van eene kermende moeder, van een bedrogene geliefde en van woedende tirannen, en ik had moeite bij den geweldigen indruk, welke dit op mij maakte, op mijne zitplaats te blijven.”

Wie

Wie immers was niet verrukt bij de goede uitvoering van een verheven Requiem en andere statige kerkelijke muziek, van de *Zauberflöte*, *Don Juan* en *die Hochzeit von Figaro* van den nimmer volprezenen MOZART, bij de missa's en opera's van eenen CHERUBINI, de concerten, sinfonien en quartetten van eenen BEETHOVEN, bij de *Griselda* of *Camilla* van eenen PÄR, de opera's van WINTER en zoo vele anderen? Maakte zich geen zachte aandoening van uwe ziel meester, wanneer gij eenen ROMBERG op de violoncel, eenen RODE, SPORR en VIOTTI op de viool, eenen DROUET op de fluit, eenen HERMSTÄDT op de klarinet hoordet tooveren? Ja, mijne Heeren! zoodanige muziek moet U in verrukking brengen, waardoor de onsterfelijke MOZART den dag van het jongste gerigt afmaalt en van den oppersten Regter der wereld vergiffenis voor de gestorvenen afsmeekt, waardoor HAYDN de schepping voortbrengt, en de jaargetijden schildert, waardoor GLUCK de menschelijke zwakheden en hartstogten, en BOCCHERINI ons aan de tijden der kinderlijke onschuld herinnert.

De goede behandeling der instrumenten is schoon, maar de menschenstem overtreft allen, niet alleen door derzelve zachtheid, volheid en helderheid, maar door onmiddellijke uitdrukking van gevoel in de voordragt der stukken, en mogelijk, omdat deze toonen, als het ware meer overeenstemming hebben met ons ligchaam (?). Vooral dan is de zang het schoonste, wanneer zij in eene daartoe het best geschikte taal, en door eene volmaakte harmonie van strijk- en blaasinstrumenten geakkompagneerd, met gevoel en kracht wordt voorgedragen; wanneer de zanger geheel en al in den geest der woorden doorgedrongen is, en dezelve natuurlijk en duidelijk uitspreekt.

De beoefening van deze kunst, welke reeds LUTHER, naast den godsdienst, het schoonst op aarde noemde, moet ontegenzeggelijk een' grooten invloed op de vorming van het hart en de hartstogten hebben. Dit immers leert de ondervinding. Reeds bij den zuigeling zien wij de angstvolle moeder met eene bevende stem de diepste smarten van haren lieveling tot bedaring brengen: zonder dat het kind weet, wat deze klanken zijn, gevoelt het nogtans iets aangenaams, hetwelk zich dikwijls door lachjes openbaard. Wanneer het kind tot rijpere jaren gekomen, met een goed gehoor, aanleg en stem begaafd is, en allengs in de toonkunst wordt onderwezen, kent het geen grooter genoegen dan tot uitspanning deze kunst te beoefenen. — De jeugdige leeftijd, in welken de grondslag voor het geheele volgende leven gelegd wordt, zoo wel slechte als goede zaden in rijpere jaren vruchten voortbrengen, in dezen tijd, zeg ik, is de toonkunst geschikt, om het gevoel te verfijnen, en van daar niet alleen tot meerdere kiesheid en hoogere denkbeelden op te leiden, wanneer zij met de beoefening van andere wetenschappen gepaard gaat, maar ook, om eene treurige geaardheid in eene vrolijke te herscheppen en eene afleiding van schadelijke uitspanningen te maken. Dit is niet alleen het denkbeeld van hedendaagsche schrijvers, maar ook de groote PYTHAGORAS was van deze meening, daar hij zich van de toonkunst bediende, om de harten tot edele en verhevene gevoelens op te wekken, en de liefde tot de dengd in dezelve te doen ontbranden. PLATO en CICERO waren van hetzelfde gevoelen, en de invloed der muziek op het karakter der Grieken en andere volken kunnen wij in de geschiedenis vinden. — Kan de schoone kerkelijke muziek niet regt tot ernstige denkbeelden stemmen?

men? vloeiden niet stille reine aandoeningen in uwe ziel, als gij het heiligdom der moravische broeders binnentraadt en in de teedere, harmonische gezangen de gevoelens van deugdgezinde harten meendet te bespelen? Denkt gij niet, mijne Heeren! dat de toonkunst in staat is, den bloedaard, tot moed op te wekken, en den wreedaard in een goedaardig mensch te veranderen? Verplaatst U voor eenen oogenblik met mij op het slagveld: ziet gij niet hoe de moedigen in woede ontvlammen; hoe de krijgsman, die al te zeer aan de genuegtens des levens gehecht, en zelfs mogelijk een bloedaard is, alle vrees vergeet en op den vijand aanvliegt, wanneer de krijgsmuziek in verrukkende harmonien aanheft?

DAVID had door het bespelen der harp op de geestgesteldheid van SAUL eenen grooten invloed; TIMOTHEUS ontstak de gramschap van ALEXANDER, door in Phrygischen toon te spelen, en in den Lijdischen over te gaan. ERICUS, koning van Denemarken, werd door zekere muziktoonen zoo woedend, dat hij zijne huisgenooten doodde. De driften van ELISA werden bedaard door eenen snarenspeeler. ULIJSES, koning van Itaca, Troije moettende helpen belegeren, stelde zijne echtgenootte onder de bewaring van den muzikalen dichter PHEMIUS, welke de aanlokkelijke aanzoeken van PENELOPE'S minnaars door zijne muziek krachteloos maakte, en even zoo stelde AGAMEMNON zijne gemalin onder het opzigt van den zanger DEMADOREUS, die door zijn spel de vorsten onvatbaar maakte voor de verleidende aanzoeken van EGISTUS, welke dan ook zijne oogmerken niet bereikte, dan na dat hij den muzikalen dichter vervannan had.

Honderde voorbeelden van dien aard zoude men

kunnen optellen; maar dit zij genoeg, om eenige bewijzen aan te voeren. Zien wij nu, welken invloed de muziek op de vorming van het ligchaam heeft.

Gezonde ligchamen, welke niet de hoogste gevoeligheid bezitten, zijn het best voor de uitoefening der toonkunst geschikt, daar eene te groote gevoeligheid wellicht tot ziekten van allerlei aard aanleiding zoude kunnen geven; maar somtijds kan de muziek deze ook onderdrukken. — Het is natuurlijk, dat de behandeling der instrumenten, daar zij beweging van de spieren vereischen, welke aan den wil onderworpen zijn, over het algemeen niet dan een goede uitwerking op den gezonden staat van het ligchaam kunnen hebben. De blaasinstrumenten zijn voor die menschen alleen nadeelig, welke dezelve in overmaat en te jong, of op eene verkeerde wijze beoefenen, of aan eenen ziekelijken staat der ademhalings-werktuigen onderhevig zijn. Zoo moet het, bij voorbeeld, nadeelig zijn, dadelijk na den maaltijd, na sterke vermoeijenissen van geest en ligchaam, of in eene vooroverzittende houding met groote inspanning muziek te maken, daar zonder twijfel eene voorovergebogene houding, de vrije werking der longen belemmert, en de longen door de versnelde adembaling, te sterk geprikkeld worden; eene matige inspanning daarentegen, ter regter tijd aangewend, versterkt dit orgaan.

Maar de zangkunst houde ik voor het meest geschikt ter bevordering der gezondheid. Wanneer de mensch in zijne jeugd, onder een goed opzigt, naar de regelen der kunst, in dezelve onderwezen wordt en tegen de jaren der manbaarheid of huwbaarheid zijne oefeningen voor eenigen tijd geheel en al staakt, of ten minste niet dan met de grootste omzigtigheid voortzet, kan het niet anders, dan gelukkige gevolgen voor hem hebben.

hebben. De longen immers, zoo te zeggen het teederste orgaan van het menschelijke ligchaam, zijn voor ziekten vatbaar, welke bijna onherstelbaar zijn; maar door de dagelijksche trapswijze oefening der stem worden dezelve krachtig en minder gevoelig, en het zingen heeft, over het algemeen, even als andere lichaamsbewegingen eenen goeden eetlust en gemakkelijke spijsvertering ten gevolge, waarschijnlijk door de beweging van het middenrif (*diaphragma*) op de maag en ingewanden. Daarenboven geeft ons de oefening der stem eene aangename spraak, en vormt den man tot een wel-luidend redenaar.

Dit zijn gewigtige uitwerkselen der toonkunst, Mijne Heeren! maar wanneer gij mij nog eenige oogenblikken met uwe aandacht volgen wilt, zal ik U de kracht der muziek in haren vollen luister doen zien.

De voortreffelijke KAMERARIUS, ROEDERICH A. GASTRO, ETMÜLLER, BRENDL, UNZER, WEIKARD, HALLER, BLUMENBACH, TISSOT, DESAULT, OSSIANDER, ENNEMOSER, WEBER en de groote RICHTER, zijn hier mijne gidsen, welke over deze stof, in het algemeen, of in het bijzonder, geschreven hebben.

Wanneer de muziek op den mensch in bijzondere ziekten eene goede uitwerking zal hebben, moet zij goed worden uitgevoerd, gepast zijn, en de zieke moet eene volkomene vathaarheid bezitten.

Men moet den zieken in zijn geheel gestel en karakter gadeslaan, nasporen tot welk eene stemming hij in den gezonden staat overhelt, tot vrolijkheid of tot droefgeestigheid, of hij oplopend of gematigd van temperament is, of hij zelf de muziek beoefent, en welke muziekstukken zijne geliefkoosden zijn; dan eindelijk nog moet de geneesheer zelf de toonkunst theoretisch of praktisch behandelen, om die soort van stuk-

ken te kunnen uitzoeken, welke juist voor de ziekelijke gesteldheid van den lijder voordeelig kunnen zijn, en voornamelijk, om te kunnen bepalen, welke ziekten in het bijzonder deze wijze van genezing kunnen vorderen.

De zenuwziekten zijn in het algemeen het best voor deze behandeling geschikt; maar er bestaat nog zulk een groot verschil van zenuwziekten en de natuur der lijders is zoo verschillend, dat de arts daarop voornamelijk acht geven moet; want dezelfde verschijnselen van zenuwaandoeningen hebben dikwijls geheel andere oorzaken, zijn aan wijzigingen onderhevig, en kunnen met eene verhoogde of verminderde gevoeligheid, direkte of indirekte zwakte gepaard gaan, en eene verschillende toediening van de muziek vereischen. Soms tijds strekt de muziek geheel en al tot genezing, dikwijls echter slechts tot een bedarend of pijnstillend middel. In ziskelijke aandoeningen der zenuwen, gepaard met eene verhoogde gevoeligheid, wordt eene zachte en aanhoudende muziek, in de ziekten der zenuwen met eene verminderde gevoeligheid, snelle, harde, afgebrokene muziek aanbevolen. Evenwel wordt dit voorschrift soms tijds in beide gevallen of zonder nut of met nadeel aangewend, zoo als dit ook met sommige geneesmiddelen, ten opzichte van derzelver uitwerkselen, bij verschillende lijders plaats heeft.

De groote RICHTER (*Specielle Therapie*, 7^e deel bladz. 150) zegt het volgende:

„De indrukken op het gehoor worden als tegenprik-
kels misschien al te zeer veronachtzaamd, vooral bij
zielsverwarringen. Slagen, kanonschoten en andere
onverwachte schrikverwekkende geluiden kunnen to-
nische krampen der hersenen ontbinden. — Aange-
name of sterke, onafgebroken voortdurende of naar
eene zekere maat aangegevene toonen, en eveneens met

bc-

„bepaalde tusschenpozen herhaalde slagen op een zware
 „klok, pauk of turksche trom, het aanhoudend brom-
 „men eener orgelpijp, het droppelswijze afvallen van
 „water in een metalen vat, het klapperen van eenen mo-
 „len, het ruischen van eenen waterval, zelfs het tikken
 „van een huisklokje, wekken onze opmerkzaamheid op,
 „houden de verbeeldingskracht bezig, stillen daardoor
 „het aangedane zenuwgestel, leiden den zieken van een
 „vast denkbeeld af, verwekken somtijds slaap, en stil-
 „len zelfs krampen en delirien. Gemeenlijk worden zij
 „dan het werkzaamst, wanneer de andere zintuigen in
 „rust zijn en dus ook wanneer de lijder zich in de duis-
 „ternis bevindt. — Bij ziekten der ziel, wanneer de
 „lijder onophoudelijk ijlt en de ongerijmdste denkbeel-
 „den zich doorkruissen, kan eene wilde en verwarde
 „vermenging van toonen, als die van het katten-
 „klavier, waarvan REIL spreekt (11) heilzaam zijn. De
 „muzijk brengt door hare aangename indrukken het
 „hevig aangedane zenuwgestel tot bedaren, neemt de
 „oproerige bewegingen der inwendige zinnen weg, on-
 „derdrukt hevige hartstogten, door eene onbepaalde
 „opwekking der phantasie, en verbant de droefgeestig-
 „heid, bijpochondrie, en staarzucht (*catalepsis*) door
 „het opwekken van een zachter gevoel: en men kan
 „des te eerder krampen van allerlei aard wegnemen,
 „hoe grooter de gevoeligheid voor haren prikkel is.
 „Men verkieze, bij voorkeur, zulke toonen, instrumen-
 „ten en kompositiën, welke den lijder in zijnen ge-
 „zonden staat bijzonder aangenaam waren. Zoo werkt
 „op den Zwitser bijzonder het herderslied, *der Kuh-
 „reigen* genaamd, op den krijgsman, marschen en an-
 „de

(11) *Rhapsodien über die Anwendung der psychischen
 Curmethode auf Geisteszerüttung.* 1803, bl. 205.

„dere krijgsmuzijk, de fuge op den kapelmeester. —
 „Evenwel moet de soort van muzijk naar de aanwezige
 „gemoedsgesteldheid en den graad van gevoeligheid bij
 „geestberoeringen naar hare verscheidenheid uitgezocht
 „worden; ten opzichte waarvan het nog aan genoeg-
 „zame ondervinding en aan bepaalde overtuiging ont-
 „breekt enz.

Dat de muzijk de genezing in hevige koorts en be-
 vordert, leeren de waarnemingen van Dr. WERLO-
 SCHNIGENS, SPERLING, TISSOT, ROGER, genees-
 heer aan de universiteit te Montpellier, en EERDMAN,
 Professor te Wittenberg. In 't jaar 1696 gaf SPER-
 LING te Wittenberg een werkje uit, waarin hij de
 muzijk tegen het ijlen in hevige koorts aanprijst,
 en TISSOT deelt ons verscheiden waarnemingen, in
 deze soort van koorts en gedaan, mede, van welke ik
 er U eene zal verhalen.

Een dansmeester te Alais, had zich, gedurende het
 Karneval in het jaar 1708, zoodanig door buitengewone
 werkzaamheden van zijn beroep vermoeid, dat hij
 ziek, en door eene hevige zenuwkoorts aangetast
 werd. Den vijfden dag zijner ziekte verviel hij in eene
 slaapzucht, waar uit men hem niet dan met veel moeite
 konde opwekken: deze verliet hem, maar hij bekwam
 daarop een stomme razernij, gedurende welke de kran-
 ke alle pogingen deed, om uit het bed te springen, met
 hoofd, handen en voeten die genen sloeg en trapte,
 welke hem dit wilden beletten, en eindelijk alle ge-
 neeskundige hulp onbewust weigerde. — De heer MAN-
 DOJAR zag hem in dezen toestand, kwam op het
 denkbeeld, dat de muzijk hier veelligt heilzaam zoude
 kunnen zijn, en deed den geneesheer daaromtrent eenen
 voorslag, welke volkomen werd goedgekeurd. Men ver-
 zocht, namelijk, eenen vriend des dansmeesters, om op
 de

de viool te spelen, en wel die stukjes, welke het vrolijkste en den zieken het meest bekend waren. Zoodra zijn vriend op de viool begon te spelen, rigtte de lijder zich in de houding van een' mensch, die aangenaam verrast wordt, in 't bed op, en wilde met de armen en het hoofd de dansbewegingen maken, welke tot het gespeelde stukje behoorden. Maar daar men hem vasthield, konde hij niet dan door het knikken van zijn hoofd het genoeg aan den dag leggen, dat hij ondervond. Eindelijk na een kwartier uurs de muziek gehoord te hebben, viel de zieke in slaap, en in dezen slaap volgde eene krisis, waardoor hij geheel herstelde.

Volgens het getuigenis van CENSORINUS bediende zich ASKLEPIADES van de muziek, als palliatief in de ontsteking der hersenen, welk middel in de meeste gevallen, naar mijn denkbeeld, wegens de spoedige beslissing en de hevigheid dezer ziekte, niet gemakkelijk kan worden aangewend.

Doctor DENIS, te Douai, genas door de muziek eene koorts met staarzucht vergezeld, in welke andere van pas aangewende geneesmiddelen de kwaal verergerden. Ook zegt men, dat THALES de pest genas met muziek; het komt anderen en mij, evenwel waarschijnlijk voor, dat hij door de muziek de menschen in eene opgewektere stemming bragt, en aldus de vatbaarheid voor de pest verminderde.

ARNOLDUS in zijne verhandeling, *de villa Graeca*, en HEURMAN geven de muziek als middel op in de derdendaagsche koortsen, maar meer als bijkomend, dan als hoofdmiddel, en OOSTERDIJK SCHACHT schrijft aan dezelve in koortsen, over 't algemeen, een slaapverwekkend vermogen toe.

ETMÜLLER en WEIKARD prijzen de muziek als geneesmiddel in de melancholie aan, en deelen de volgende gebeurtenis mede: Een

„Een man, welke in den hoogsten graad melancholiek
 „was, en welken zonder vrucht een aantal middelen
 „waren toegediend, verzocht mij hem in eenen hevigen
 „aanval te bezoeken, en een éénig, maar het beste mid-
 „del voor te schrijven; waarop ik muziek in eenen vro-
 „lijken trant liet uitvoeren, en met zulk een goed ge-
 „volg, dat, zoodra hij de eerste toonen hoorde, hij
 „begon te schiateren van lagchen en dansende, geheel
 „van de ziekte genezen, zijne legerstede verliet.”

ARETAEUS en HALLER verhalen ons voorbeelden
 van genezing der razernij door de muziek. Onder an-
 deren zegt de laatste, dat AMMURATES IV, volgens
 het getuigenis van DEMETRIUS CANTEMIR, door
 middel der muziek van die kwaal genas.

De hypochondrie behoort gewis onder die ziekten,
 welke door de beoefening der muziek en het aanhooren
 van dezelve kan verminderd, zoo niet geheel hersteld
 worden.

ATHENAEUS, PLINIUS, DIOGENES LAERTIUS,
 EPIPHANIUS, FERDINANDUS, JOHN. HENINIUS,
 VOSSIUS, AENEAS-SYLVIVS, CONRAD GESNER
 en RICHTER, prijzen dezelve in de jigt aan. SINAPIUS
 en WEBER eveneens, maar meer als palliatief. Ten op-
 zigte van de vermindering der pijn verhaalt SINAPIUS
 het volgende: „toen ik te Kleef eenige jaren doorbragt,
 „beoefende ik de citer als mijn geliefkoosd instrument,
 „en bezocht van tijd tot tijd het huis van den baron
 „DE WACHTENDONK, welke dikwijls aan het podod-
 „gra ziek lag, en mij verhaalde, dat hij veel verliche-
 „ting van pijn had, wanneer ik voor hem op de citer
 „speelde.”

PHILISTION en AULUS GELLIUS, hebben veel
 op met de toonkunst voor den heupjicht, en PORTA
 in zijn natuurlijk rooverboek haalt uit de ouden is-

MEIAS van Thebe aan, welke de heupjicht door de toonkunst genas. Ook TEOPHRASTES de Eresier, houdt in diergelijke ziekten de muziek voor een hulpmiddel. De heupjicht heeft verschillende oorzaken, en dikwijls is zij ongeneeslijk; maar van welken aard die dan ook zijn moge, de korte ondervinding heeft mij doen zien, dat sommige menschen, welke aan dit ongemak lijden, de muziek volstrekt niet verdragen kunnen. Onder anderen is mij een meisje bekend, wier pijnen dadelijk op het hooren van gevoelvolle muziek ontstaan, of verergeren, waarschijnlijk door eene, in den hoogsten graad verhoogde, gevoeligheid.

CHASTELUC en doct. WEBER, vooral de laatste, staven met voorbeelden hunne meening, dat de muziek in de pijnen der ooggen als pijnstillend middel (*anodynum*) heilzaam zijn kan. „Toen ik,” zegt WEBER, „in het jaar 1782 een hevige ontsteking aan het oog had, liet er zich een virtuoso, met name FREIFFER, te Mainz, op de fagot hooren. Ik woonde zijn concert bij, en tot mijne groote verwondering bespeurde ik gedurende de uitvoering der muziek, aanmerkelijke vermindering van pijn, maar bij het verlaten van de zaal, verhief zij zich weder. Mijn klavier was mij tot hetzelfde einde ook van nut.”

Dat de muziek de folteringen des doods kan verligten, zullen ons de twee volgende voorbeelden genoegzaam bevestigen. Toen koning LODEWIJK XIII stervende was, liet hij zich iets voorspelen, en hij zeide, dat zijne ziel zacht en aangenaam insliep. Ook koningin ELISABETH, welke wel niet als CROMWEL op gelijke gronden door de hevige vrees voor den dood gefolterd werd, liet aan haar sterfbed concert geven, opdat zij vrolijk zoude sterven.

En die mannen, wier namen ik U reeds heb opgenoemd

noemd, mijne Heeren! prijzen, bij waarneming, de aanwending der muziek ook in de doofheid, moeilijke spijsvertering, krampen van allerlei aard, St. Vitus dans, vallende ziekte, en ongevoeligheid van het zenuwgestel aan, in elke ziekte bijna verschillende voorbeelden aanhalende. Maar dit zij genoeg; ik zal mijne moeite dubbeld beloofd zien, wanneer deze verhandeling de kennis der toonkunstenaars kan vermeerderen, en mijne kunstbroeders tot vurige beoefening dezer edele kunst mag aansporen.

G. F. KIST.

De schrijver der bovenstaande Verhandeling, ons dringend verzocht hebbende, om dezelve in haar geheel in een stuk en wel zoo spoedig mogelijk te plaatsen, hebben de voorhandene berigten tot het volgende stuk moeten blijven liggen, te meer, daar dit stuk reeds boven de mate groot geworden is.

DE RED.

AMPHION.

KORT GESCHIEDKUNDIG OVERZIGT VAN DEN STAAT DER MUZIK IN ENGELAND.

In het derde stuk van den vorigen jaargang van dit tijdschrift, op bladz. 201, hebben wij onzen lezers beloofd, het een of ander stuk uit *the quarterlij musical magazine and review*, in onze taal vertolkt, als eene proeve van de wijze, waarop de Engelschen over de toonkunst denken, en van den trap van beschaving, welken zij in deze kunst hebben bereikt, in ons tijdschrift over te nemen. Ten einde echter onze lezers te meer genot en nut uit die lektuur te doen trekken, hebben wij het noodig geoordeeld, een kort overzicht van den staat der muziek in Engeland vooraf te zenden, hetwelk wij hebben getrokken uit eene omstandigere beschrijving, te vinden in den een en twintigsten jaargang van de *allgemeine musikalische Zeitung*.

DE BEEDE

De Engelsche natie, onder welke in het algemeen ook de Schotsche en Iersche begrepen wordt, heeft, volgens de vroegste berigten, altijd veel gevoel gehad voor de muziek in het algemeen, en voor den zang in het bijzonder. Daarvan leveren de, zelfs tot op ons gekomene, gezangen der oude Barden en de volksliederen dier natie een treffend bewijs op; alle die liederen zijn vol van het innigste gevoel, ofschoon sommige harer melodiën en modulatiën in onze ooren hard en onaangenaam klinken. En ofschoon men gemeenlijk beweert, dat de Engelschen niet, als andere volkeren, door een snel ontvlambaar muzikaal gevoel worden weggesleept, hetwelk echter dikwijls, even als de wijngeest, te sneller vervliegt en geenen blijvenden indruk achter laat; het is niettemin ontegensprekelijk, dat in Engeland, over het algemeen, eene waarlijk goede kompositie meer bijval vindt, dan eene middelmatige van dezelfde soort, en dat, wanneer sommige werken door bijzondere omstandigheden ook al eenen tijdlang onverdienden opgang maken, zij toch in de verdiende vergetelheid terug zinken, zoodra de oorzaak ophoudt, waaraan zij die toevallige verspreiding te danken hebben. De billijke lezer zal wel niet verwachten, dat men hem voorbeelden van dit laatste bijbrengt; maar zich tevreden stellen met de verzekering, dat HAYDN, MOZART, BEETHOVEN, WINTER en andere mannen van dien aard in het hoog gepreze Albion steeds veel bijval vinden.

Ja zelfs de fuga's van JOHANN SEBASTIAN BACH zijn, indien zij behoorlijk voorgedragen worden, niet te geleerd voor het gevoel der Engelschen.

De muzikale instellingen in Engeland brengen intuschen slechts weinig toe tot opwekking van muzikale kunst en wetenschap, met uitzondering evenwel van de kathedrale kerken. Wij zullen van elk dier instellingen kortelijk gewag maken, en beginnen billijk met de

MUZIEK VAN DEN KONING, VAN HET HOF ENZ.

Het Britsche hof onderhoudt niet, even als andere hoven, een glansrijk orkest van zangers en instrumentale toonkunstenaars, kapelmeesters en concertmeesters, wier soldij hen, zijn zij komponisten, in staat stelt, om al hunnen tijd en hunne krachten met lust en ijver aan het voortbrengen van kunstwerken te besteden, of, zijn zij enkel leden van het orkest, om zulke werken met deelneming en liefde voor de zaak te bestuderen, zoo dat de door den komponist beoogde uitwerking inderdaad tot klaarheid gebragt wordt. Hieruit vloeit voort, dat men in Engeland geenen bepaalden aandrang gevoelt, om de muziek als kunst en wetenschap te beoefenen, daar men de gelegenheid ontbeert tot aanstellingen van groote zangers en toonkunstenaars, welke anders, even als aan vele hoven, hunnen ouderdom onbekommerd, en zonder vrees voor een nooddriftig bestaan, zouden kunnen te gemoet zien. Er is te Lon-

den wel een zoogenaamd orkest van het hof, maar de leden van hetzelfde trekken slechts zeer weinig foldij en hebben, zoo veel men weet, ook niets anders te doen, dan des morgens van 's Konings geboortedag eene gelegenheids-kantate uit te voeren, tot welke eenige werkzaamheid zij zelfs plaatsvervangers zenden kunnen. Hoe weinig waarde die kantaten hebben, kan men ligtelijk opmaken, wanneer men bedenkt, dat die kompositiën gewoonlijk noch door de drukpers, noch op eenige andere wijze bekend worden.

Wel is waar, de Koning en ook de Prias-regent hebben ieder een privaat orkest, hetwelk, even als de militaire muzikanten, uniform draagt, maar de bezoldiging, welke aan de leden van beide deze orkesten betaald wordt, is te gering, dan dat zij ijver voor de kunst in hen zoude kunnen opwekken.

Onder zulke omstandigheden trekt Engeland door het hof noch virtuosen, noch groote komponisten of derzelve voortbrengfelen. Wanneer soms enkele lieden van het hoforkest of van de twee koninklijke private orkesten zich boven het middelmatige verheffen, dan is dit geenszins de vrucht van de aanmoediging en de ondersteuning, die hen ten deel wordt, maar enkel van hunnen eigenen gelukkigen aanleg, welke zich gewoonlijk door innerlijke veerkracht en in weêrwil van alle hinderwisen ontwikkelt.

KONCERTEN.

Men zoude zich zeer vergisfen, wanneer men van de *koncerten voor oude muziek (concerts of ancient music)*, welke, als de oudste, hier de eerste plaats verdienen, veel aanmoediging voor de kunst meende te kunnen verwachten. Zij hebben, wel is waar, sedert vele jaren onder de bijzondere bescherming des Konings gebloeid, en werden ook door de tegenwoordigheid van H. H. M. M. en van het koninklijke huis vereerd, weshalve de meeste voorname familiën deze concerten ook bezochten. Het grondbeginsel van deze inrigting bragt en brengt nog mede, dat er geene andere werken gegeven worden, dan die dertig en meer jaren oud zijn; eene verordening, welke zonder, en zeer zeker tegen, de welgemeende bedoeling des Konings een der grootste hindernissen is, die de ijverige muzikale genie in den weg konden gelegd worden. Deze koninklijke concerten zouden immers de eenige gelegenheid kunnen zijn, om inheemsche toonkunstenaars ten minste van een onpartijdig gehoor te verzekeren, wanneer zij ook geene andere aanmoedigingen te hopen hadden: maar dit zelfs wordt door die grondwet tegengegaan. Immers welke komponist zoude nu willen ondernemen, werken van grooten omvang te vervaardigen, in de bedriegelijke hoop, dat men ze na dertig jaren mischien, en nog maar *mischien*, de eer der uitvoering zoude kunnen waardig keuren? En hoe weinigen onder hen, die in

staat zouden zijn, om werken voor een koninklijk concert te Londen te komponeren, hebben het vooruitzigt, van nog dertig jaren in onzekerheid te zullen leven?

Een ander nadeel, dat deze concerten aan de kunst toebrengen, is, dat die toehoorders, welke niet tevens andere concerten bezoeken (en dit doen de meesten niet) in kennis en smaak, meer dan dertig jaren achteruit zijn, daar gewoonlijk slechts de eens in zwang gekomene oude werken, met zeer weinig afwisseling, gegeven worden. Ja, deze overdrevene liefde voor het oude schijnt ook de oorzaak te zijn van de koude uitvoering der aria's van HANDEL, niettegenstaande men te Londen deze koelheid voor de eenig ware wijze houdt, op welke die stukken moeten gezongen worden.

Eindelijk heeft het hier bedoelde concert nog dit nadeelige gevolg, dat de aanzienlijke familiën, welke op hetzelfde ingeteekend zijn, voor het grootste gedeelte geene andere concerten bezoeken, en dus dat een werk, hetwelk in laatstgenoemde concerten gegeven wordt, door een veel geringer aantal personen uit de hoogere standen aangehoord wordt, dan het geval zoude zijn, indien het in eerstgenoemde concerten uitgevoerd wierd; en zoude het noodig zijn aan te toonen, hoezeer dit de komponisten in Engeland, welke niet, gelijk in andere landen, als zoodanig openlijk aangesteld zijn, van het vervaardigen van groote werken afschrikt?

De andere concerten in Londen zijn van zeer verschillend

schillenden aard. Onder de *concerten, aan openbare in-
rigtingen van weldadigheid toegewijd*, zijn die voor de *royal societij of musicians* en voor de *new musical fund* de
aanzienlijksten. Alle vokale en instrumentale virtuoson
van Londen werken zonder eenige betaling tot deze
concerten mede, en nieuw aankomende kunstenaars
houden dezelve voor eene goede gelegenheid, om zich
voor een groot aantal menschen te doen hooren. Het
laatstgenoemde concert wordt, sedert twintig jaren, in
het groote gebouw der opera gegeven; het orkest is op
het tooneel geplaatst en zelfs van een orgel voorzien.
Men hoort er vokale en instrumentale stukken van ge-
mengden inhoud en stijl. Jonge bekwame zangers en
instrumentale kunstenaars trachten in dit concert,
hetwelk zeer druk bezocht wordt, voor het eerst open-
lijk proeven van hun talent af te leggen.

De zoogenaamde *benefice-concerten*, welke groote
virtuoson of zangers ten hunnen, bijzonderen voordeele
geven, zijn te Londen zeer talrijk, zoo dat het der
moeite wel waardig zoude zijn, dezelve op te tellen.
Zij zijn echter grootendeels alleen belangrijk in de
obligate stukken. Soms worden ze gegeven in de
woning van eenen aanzienlijken beschermmer, hetgeen
echter voor den toehoorder, in meer dan een opzigt,
onaangenaam en lastig is.

Eindelijk moeten hier die concerten opgenoemd wor-
den, welke door enkele personen of gezelschappen, ge-

meenlijk na voorafgaande intekening, ondernomen worden. Hieronder behooren de voormalige *koncerten in de Abdij van Westminster*, de voormalige *professional-koncerten* en de *Salomonische*, de tegenwoordige *koncerten van de philharmonische maatschappij*, de zoogenaamde *vokale concerten*, de *Oratoriën*, welke in de twee voornaamste Engelsche schouwburgen gegeven worden, en de *muzikale feesten* in de steden van sommige provinciën.

De *koncerten in de Abdij van Westminster*, een prachtig gebouw, in den edelsten gothischen stijl gebouwd, hetwelk de gedaante van een langwerpig kruis heeft, waren eenig in hare soort. Men voerde er groote werken van HÄNDEL op, welke dan ook, met uitsluiting misschien van alle andere, of althans meer dan alle andere, voor dit gebouw geschikt zijn. Daar deze concerten thans niet meer in wezen zijn, zullen wij over dezelve niet breeder uitweiden. Wie naauwkeuriger wil onderrigt worden, kan zijnen weetlust tevreden stellen in Dr. BURNEIJS *general historij of music* enz. IV deel, XII hoofdstuk, en ook in *account of the musical performance in Westminster Abdeij and the Pantheon. . . . in commemoration of HÄNDEL*, van denzelfden schrijver.

De *professional-koncerten* werden ondernomen door een gezelschap van toonkunstenaars, aan wier hoofd WILHELM GRAMER stond. Daar deze ook directeur was in de koninklijke concerten voor oude muziek,

rigtte SALOMON, ook een Duitscher, een ander kon-
cert op, bekend onder den naam des oprigters, en het
gelukte hem, HAYDN over te halen, om het orkest te
dirigeren en voor ieder concert een stuk te komponeren.
Dit deed de ondernemers van het professional-koncert
besluiten, om FLEYEL tot hetzelfde einde te engageren.
De naijver, welke op deze wijze tusfchen de beide
direktiën ontstond, kon voor de kunst niet dan zeer
voordeelig werken; maar voor de kas der belanghebben-
de partijen werd hij ook even nadeelig, zoo dat beide
deze concerten na eenige jaren ophielden te bestaan.
Maar voor de geschiedenis blijven die inrigtingen altijd
belangrijk, uit aanmerking van de werken, welke HAYDN
en FLEYEL voor dezelve geschreven hebben. De twaalf
Sinfonien, door den eersten voor het Salomonsche kon-
cert vervaardigd, zijn nog altijd zoo goed als nieuw, en
zijne twaalf Canzonetten worden gedeeltelijk nog in den
tegenwoordigen tijd in concerten te Londen en zelfs in
Oratoriën gezongen. Ook FLEYEL's Sinfonien worden
nu en dan nog met bijval gehoord.

De concerten van de philharmonische maatschappij
bestaan sedert vijf jaren; jaarlijks geeft men er acht.
Het eerste jaar werden zij geopend op eene eerbied-
wekkende wijze, waarvan men in de geschiedenis der
muziek slechts weinige voorbeelden zal kunnen vinden.
De grootste virtuoson op de viool namelijk, wier
aantal toen te Londen vrij aanzienlijk was, wistelden

elkander iederen avond als direkteur af, en wanneer zij dien eerepost niet bekleedden, of niet in Quartetten schitterden, schikten zij zich, zonder zich eene, hnn dan niet toekomende, hoogere plaats aan te matigen, of er slechts naar te dingen, onder de ripienisten. Welke fraaie uitwerking het gezigt daarvan alleen deed, kan men ligtelijk nagaan, en hoe veel moet deze inrigting niet bijdragen tot de juiste en zinrijke uitvoering zelfs der tutti's? Daarenboven hadden de grootste klavierspelers, die tot de maatschappij behoorden, eveneens afwisselend de eer van het voorzitterschap aan het Piano-forte, en de taak van stukken voor te dragen, welke voor verscheiden hoofdinstrumenten geschreven zijn, als Quartetten, Sextetten enz., terwijl ook dan menig kunstenaar van rang in den rij der ripienisten trad. De zang was ook goed bezet, maar niet zoo volkomen, als de instrumenten. Op deze wijze konde het niet missen, of deze concerten moesten eenen diepen indruk maken. In de volgende jaren, wel is waar, hebben de voornaamste virtuosen niet zoo sterk aan dezelve deel genomen, daar er thans niet meer zoo velen onder de ripienisten zijn; niettemin zijn deze concerten nog altijd eerbied wekkend, en zij verdienen de ondersteuning, welke zij genieten. Eene nadere beschrijving van de philharmonische maatschappij hopen wij bij eene andere gelegenheid te geven.

De vokale concerten, van welke hoven gewag gemaakt is,

is, worden, sedert langen tijd, door de heeren HARRISON, KNYVETT en BARTLEMAN gegeven. Men hoort er meestal niets anders, dan engelsche kompositiën voor den zang, van de grootste geliefdste meesters. In deze concerten heeft men, meer dan in alle anderen, gelegenheid, om te hooren, wat eigenlijk voor engelschen stijl gehouden wordt, namelijk, *Catches* of rondgezangen, in welke de woorden der eene stem zoodanig met die eener andere zamenkomen, dat daaruit een nieuwe zin ontstaat, welke in den tekst, zoo als hij oorspronkelijk is, niet gevonden wordt. Deze dubbele zin vloeit doorgaans voort uit eene eenigzins veranderde uitspraak der woorden, of uit eene veranderde woordvoeging; in welk geval trouwens de nieuwe betekenis dikwijls niet bewonderenswaardig, maar veeleer als onzin belagchelijk is. Niettemin vermaken vele toehoorders zich met deze gezangen even zeer, als de Franschen met hunne *double entendus*.

Voorts hoort men in de vokale concerten nog *Glees*, of gezangen voor meer partijen, tot welke geene kanonische navolging der partijen vereischt wordt, maar die echter alle de schoonheden der harmonische samenstelling van toonen toelaten. Zij zijn nationaal in Engeland, en hebben waarschijnlijk hunnen oorsprong te danken aan de muzikscholen, welke bij de kathedrale kerken behooren. In deze scholen hooren en zingen de koorjongens en manbare zangers niets,
dan

dan de meerstemmige werken der Engelsche kerkekomponisten, waarvan die van ouderen tijd zich veilig met de beste buitenlandsche kunstenaars kunnen meten. Wanneer die zangers de kompositie bestuurdeerd, genie en gevoel hebben, dan vinden zij ruimere gelegenheid, om proeven van hun talent te geven, indien zij wereldsche gezangen voor onderscheidene stemmen schrijven, dan wanueer zij zich bij kerkelijke muziek bepalen. Daar hun oor door veelvuldige oefening aan het harmonische zamenklinken van melodische stemmen gewend is, vindt men in hunne meerstemmige gezangen nog altijd sporen van de schoone navolgingen, die hun zoo bekend zijn; van daar dan ook, dat de zoogenoemde *Glees*, of aangename gezangen voor meerdere stemmen, zeer goed zijn en dikwijls, vooral die van ouderen tijd, zeer voortreffelijk.

De *Catches* en de *Glees* zijn gewoonlijk van geen ander akkompagnement voorzien, dan van een *Pianoforte*, en dan nog maar alleenlijk, om het zakken der stemmen voor te komen; heeft men dit niet te vreezen, dan worden zij zonder eenig akkompagnement gezongen.

In de vokale concerten hoort men buitendien ook nog andere, vooral Engelsche kompositiën voor zangstemmen, en gewoonlijk heeft het orkest daarbij niet veel van belang te doen.

De *Oratoriën* worden, oorspronkelijk na de concerten in de abdij van Westmunster, in den schouwburg, gedu-

ren-

rende de vasten, en op andere dagen, wanneer men geene wereldsche muziek mag doen hooren, tegen den gewonen prijs gegeven. Deze inrigting is zeer prijzenswaardig: immers verschaft zij ook aan minder gegoede vrienden der muziek de gelegenheid, van daaraan deel te nemen, en het aldus vermeerderd aantal toehoorders, geeft den ondernemer dikwijls betere rekening dan een concert, voor hetwelk de entrée-prijzen op alle plaatsen even hoog zijn. Deze concerten worden in den schouwburg van *Coventgarden*, en sedert eenige jaren ook in dien van *Drurij-lane* gegeven. Gedurende vele jaren werden er alleenlijk Oratoriën en gemengde geestelijke muziekwerken uitgevoerd, zoo als het ook behoort te zijn; somtijds werd er wel een instrumentaal concert tusschen de afdeelingen ingelascht, hetgeen ook niet aanstootelijk zijn konde. Maar deze inrigting is allenskens veranderd, en nu hoort men in de *Oratoriën* zelfs stukken uit opera's van *PAER* en anderen. Het is onbegrijpelijk, dat deze concerten, die uit stukken van Oratoriën, en uit brokken van opera's zamengesteld, en daardoor nog aanstootelijker zijn, altijd nog onder den naam van *Oratoriën* gegeven en bezocht worden. Zelfs in het jongst afgelopen jaar waren ze wederom zoo ingerigt, zoo dat eene verzameling van *programmes* dezer concerten eene zonderlinge *olli podrito* zoude opleveren.

De muzikale feesten in de steden van sommige provin-

etniciën zijn op navolgende wijze ingerigt. Drie steden, waar bisschoppelijke zetels naar de Engelsche wijze gevestigd zijn, namelijk Gloucester, Worcester en Hereford, hebben zich vereenigd, dezelve bij afwisseling te geven, zoo dat de beurt alle drie jaren aan ieder dier steden komt. Zij worden gehouden in den tijd der vergaderingen van de stenden, wanneer die plaatsen drukker bezocht worden, dan gewoonlijk.

De bestuurders van weldadige instellingen zijn meestal de ondernemers daarvan, ten voordeele dier instellingen. Zij maken tot dat einde een akkoord met eenen *entrepreneur* te Londen, welke zich verbindt, om een bepaald aantal bekwame zangers, en instrumentale kunstenaars, benevens de noodige muzikwerken te bezorgen, terwijl de zangers van de kathedrale kerken der opgenoemde steden tevens een gedeelte van het orkest uitmaken. Zulk een feest duurt gemeenlijk drie dagen; telkens wordt des voormiddags in eene kerk een Oratorium, of verscheidene uitgelezene geestelijke muziekstukken gegeven, en des avonds is er een zoodaanaam *miscellanconcert* in eene groote zaal. Des morgens hebben de eerste Engelsche kerkzangers gelegenheid, zich te doen hooren, en des avonds leggen de beste Italiaansche zangers, welke men heeft kunnen bekomen, proeven van hunne talenten af. Dikwijls hoort men in deze concerten ook de voortreffelijkste virtuoson op instrumenten. De opbrengst dezer feesten

is dikwijls zeer aanzienlijk, en eene belangrijke bijdrage tot ondersteuning der weldadige instellingen, voor welke ze bestemd is. Buitendien zijn deze feesten ook daarom ten hoogste prijzenswaardig, dewijl zij, behalve het heerlijke genot, dat zij verschaffen aan duizenden van menschen, die daarvan anders welligt hun leven lang verstoken zouden blijven, eenen onloogchenbaren invloed uitoefenen op de gezelligheid des volks, en op de vorming en den goeden smaak in die streken, waar zij jaarlijks gegeven worden.

Schier van gelijke soort zijn de *muzijkfeesten*, welke in verscheiden andere Engelsche steden, als Liverpool, Manchester, York, Norwich, Birmingham, Oxford, Cambridge enz. jaarlijks, of ook om de twee of drie jaren gehouden worden. Aan deze feesten moet men het toeschrijven, dat, zelfs in de afgelegenste streken van Engeland, de algemeene klasse van, indien ook slechts weinig, beschaafde menschen in den smaak voor toonkunst en een juist oordeel over dezelve niet zoo achterlijk zijn, als anders wel plaats hebben zoude. Want bijna elke bewoner dier streken vindt gelegenheid, de beste meesterstukken der kunst en goede zangers en virtuosos op instrumenten te hooren. Het eerste muzijkfeest van deze soort werd op het eind van 1815 te Edinburg gegeven, en was in meer dan één opzigt bijzonder merkwaardig

dig (11), vooral ook, omdat men aan hetzelfde de oprigting eener zangschool te Edinburg te danken heeft, welke des te rijkere vruchten voor Schotland opleveren kan, naar mate de kunst des gezangs in dit land, waar men bij de godsdienstoefening zelfs geen orgel toelaat, dieper onder eene overdrevene voorin- genomenheid met overoude nationale liederen bedolven lag.

Behalve alle deze feesten, aan welke de naburige ge- westen, als aan eene zaak van gemeen belang, het le- vendigste deel nemen, worden er nog in onderscheidene streken van Engeland concerten gegeven, gewoonlijk bij intekening. Die te Bath, eene zeer fraaije stad, welke uit ho^{ste} harer minerale wateren, gedurende eenen zekeren tijd van het jaar, door de beschaafde standen zeer druk bezocht wordt, munten boven alle anderen uit, zoo wel door innerlijke waardij, als door het uitgezochte publiek.

DE MUZIEK IN DE KERKEN.

De voornaamste van de muzikale instellingen wier leden *ad vitam* zijn aangesteld, zija de kathedrale ker- ken:

(12) Men vindt een vrij omstandig verhaal van dit feest in de *allg. mus Zeit.* 18de jaarg. bladz. 629, welk verhaal grootendeels een uittreksel is uit eene grootere te Edinburg, onder den titel: *an account of the first Edinburgh musical festival* enz., ge- drukte beschrijving van F. GRAHAM, Esq.

Fig. II.

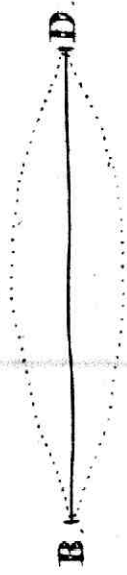

Fig. III.

Fig. I.

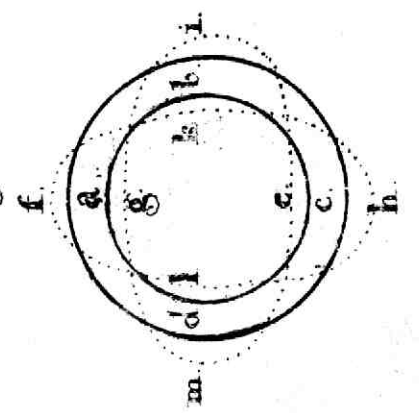
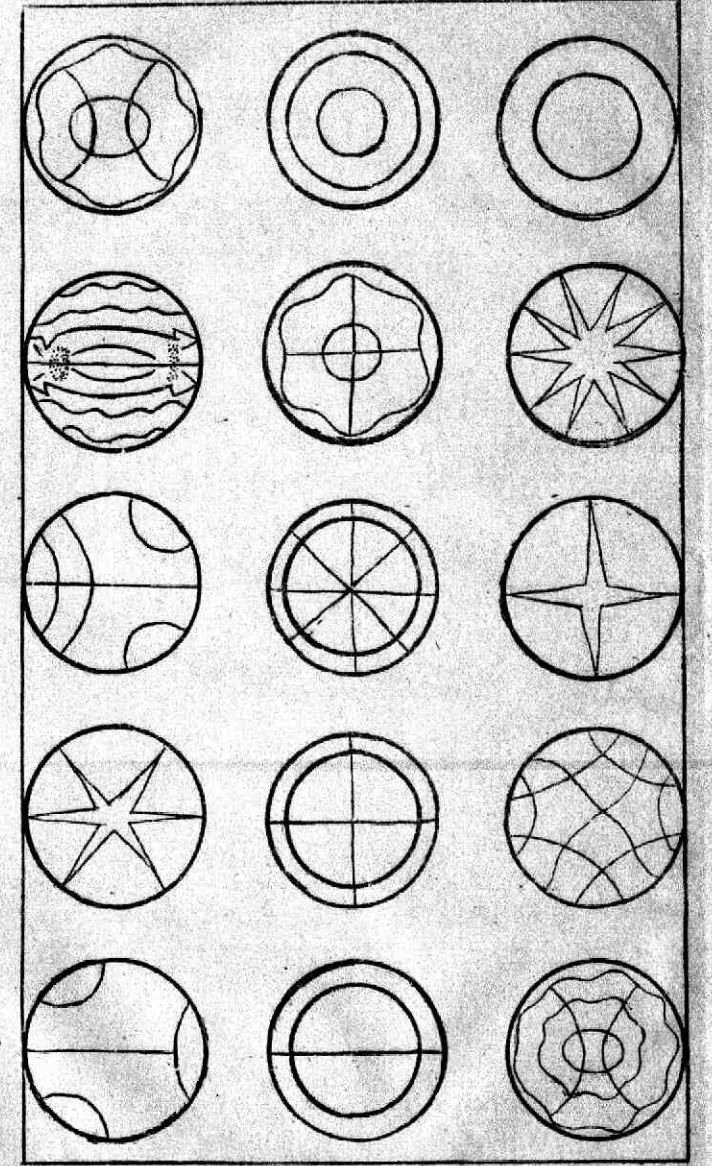
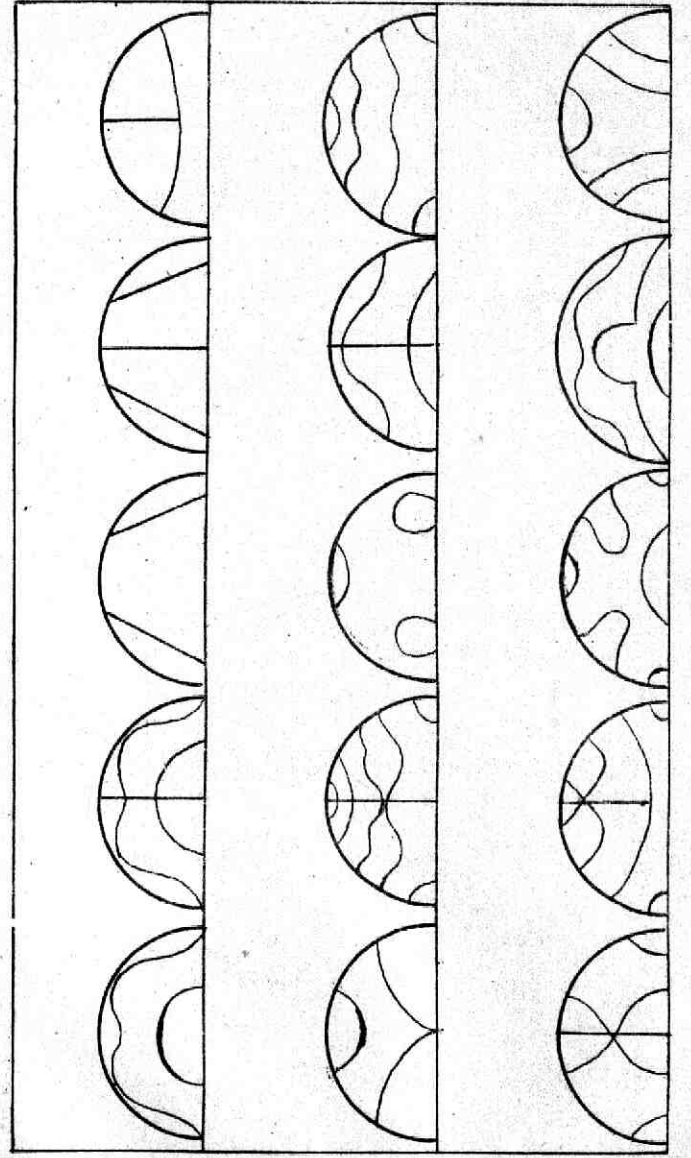
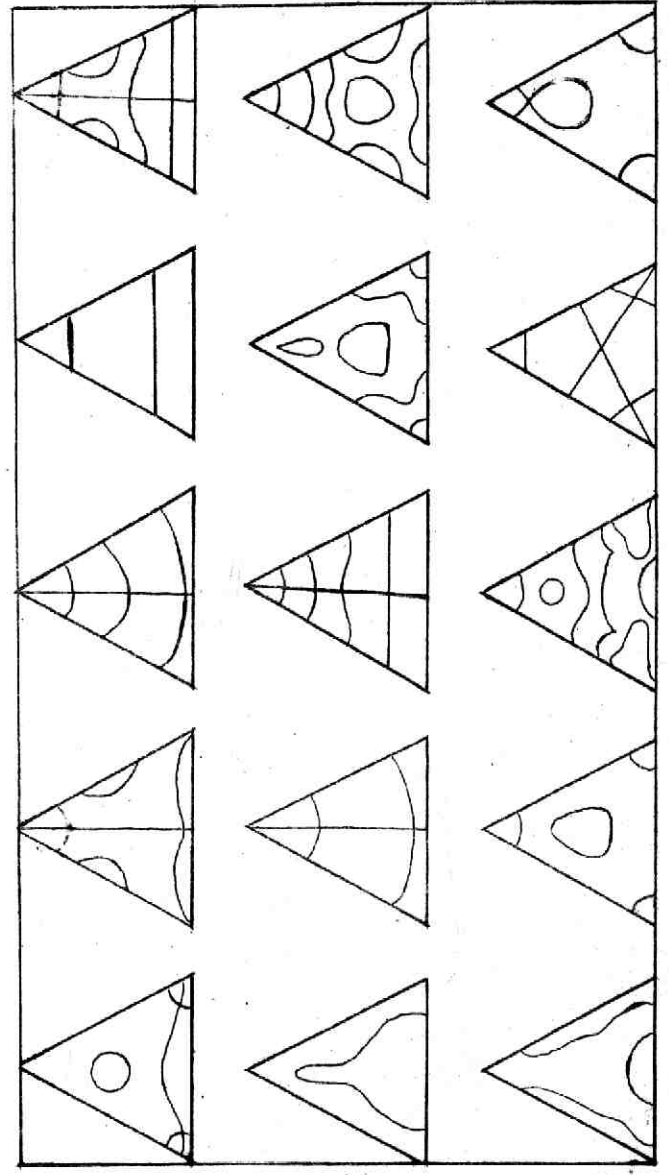
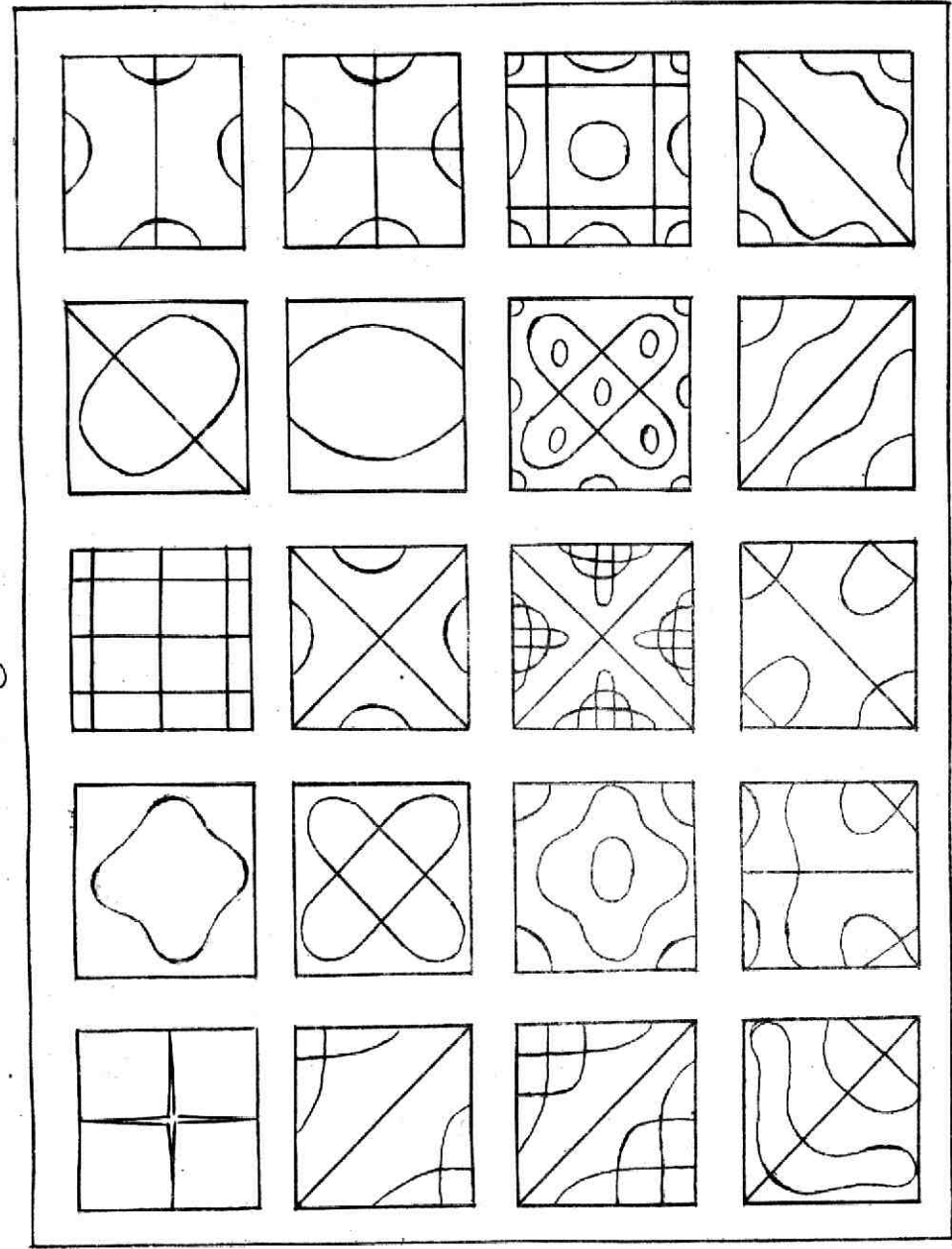

Fig. IV.

Van Steenplaatdrukkerij van Mensing en van Westreenen.

ken; men vindt er nog bijna twintig. Bij iedere kerk behooren koorjongens en volwassene zangers; echter wordt, zoo veel men weet, alleenlijk de sopraanstem met jongens, de altstem daarentegen, de tenoor- en de basstem met mannen bezet, hetgeen niet die goede uitwerking heeft, als wanneer ook de altstem, gelijk in Duitsche zingkooren, door jongens gezongen wordt. Alle deze zangers worden behoorlijk in de toonkunst onderwezen. De godsdienstoefening in de kathedrale kerken heeft in den uiterlijken vorm eenige overeenkomst met die der katholieken, en van daar dat Engeland zich beroemen kan op rijkdom in voortreffelijke kerkelijke muziek, gekomponéerd sedert de laatste helft der zeventiende eeuw, tot bijna op den tegenwoordigen tijd; maar thans hoort men vele klagen over de veronachtzaming van den waren kerkstijl. — Reeds ten tijde der koningin ELISABETH, in de 16de eeuw, schreef BYRD, behalve zijne schoone kerkstukken, ook den Canon *non nobis, domine* enz., welke nog ten huidigen dage, bij de meeste openlijke maaltijden, voor dat het tafellaken wordt weggenomen, zoo gezongen wordt, dat hij eenen wegslependen indruk maakt. In weêrwil van alle vrijere beschaving des kerkelijken stijls, hield dezelve zich in zijne grondigheid en eenvoudige waardigheid staande, tot aan den dood des onsterfelijken HÄNDEL en zijner onmiddellijke opvolgers. Maar sedert dien tijd zijn de kompo-

nisten meer en meer den sierlijken genaderd, en van den verhevenen stijl afgedwaald; en thans klaagt men zelfs over eene steeds toenemende koelheid in de uitvoering der oude, aandachtwekkende meesterstukken voor de kerk. Desniettemin blijven de inrigtingen der kathedrale kerken nog altijd van zeer veel waarde. De koorjongens blijven bij dezelve aangesteld tot dat hunne stem verandert; dan trachten zij de vakant gewordenen plaatsen der volwasfene zangers te bekomen, op welke zij de eerste aanspraak hebben; terwijl anderen als organisten of muzijkonderwijzers hun brood vinden. Daar nu deze lieden regelmatig en grondig onderwijs in de toonkunst ontvangen, gelijk wij reeds boven hebben aangestipt, kan men ligtelijk bevroeden, dat zij, nu op hunne beurt onderwijzers geworden, van zeer veel voordeel kunnen zijn voor de kunst: eene reden te meer, waarom deze inrigting prijzenswaardig is.

Behalve in de kathedrale kerken wordt in Engeland ook in de parochiekerken en in de kapellen muziek gemaakt. In de eerstgenoemden zingt men meestal slechts in dichtmaat gebragte psalmen en *anthems*, welke uit een paar versen uit den bijbel, in derzelver natuurlijke prosa, bestaan. Behalve deze gezangen worden er ook hymnen gezongen, welke echter, evenmin als de psalmen en de *anthems*, de verste vergelijking met de schoone duitsche koraalmelodiën uithouden

kun-

kunnen. De orgels zijn in Engeland nog lang niet algemeen in gebruik, en klein van omvang; het pedaal is eerst federt weinige jaren ingevoerd, en, zoo veel men weet, overal gekoppeld met het manuaal. Hoe weinig men met het gebruik des pedaals bekend was, blijkt, onder anderen, daaruit, dat het orgel in de kerk van *Covent-Garden*, hetwelk voor ongeveer twintig jaren gebouwd is, ronde pedalen heeft in de gedaante van stukken van een dambord, op welke de namen der noten geschreven staan. Op het land en zelfs in eene niet onaanzienlijke, slechts drie uren van Londen verwijderde, plaats bedient men zich, in stede van een orgel, van gemengde instrumenten, en dieper in het land behelpt men zich meermalen met een paar blaasinstrumenten. Niettemin moet men bekennen, dat de orgels van jaar tot jaar meer en meer in zwang komen, en dat men thans ook grootere orgels maakt, dan voorheen.

Onder de benaming van kapellen verstaat men in Engeland alle zoodanige huizen, voor godsdienstige aandacht bestemd, welke niet de voorregten der parochiekerken genieten, ofschoon ze dikwijls even zoo groot zijn en zelfs grooter. In de kapellen, bestemd tot verligting der parochiekerken, volgt men in de godsdienstoefeningen den bij alle kerken gebruikelijken vorm. In anderen daarentegen, welke door partikulieren gebouwd zijn, legt men er zich, hoe zeer ook

tot de Engelsche kerk behorende, op toe, om de godsdienstoefeningen door grootere verscheidenheid des gezangs en door volstemmige gezangen aantrekkelijker te maken, en het gevolg bewijst, dat men zijn doel volkomen bereikt. Op deze kapellen volgen die der Methodisten, onder welke sommigen ook tabernakels genoemd worden. De Methodisten wijken slechts in zoo verre van de Engelsche kerk af, dat zij meenen in eenen strengeren zin vroom te zijn, en dat zij niet zeer naauwgezet zijn in het opvolgen der voorgeschrevene vormen van den Engelschen godsdienst: men zingt daarom in hunne kapellen meestal zulke gezangen, die het meest schijnen te behagen, en somtijds zelfs melodiën, welke voor fraaije wereldlijke liederen geschreven zijn; eene inrigting, welke, onzes inziens, wonderlijk genoeg met hunne geprezene vroomheid kontrasteert. Behalve deze kapellen vindt men er in Londen nog voor alle andere gezindheden, wier aantal en verscheidenheid zeer groot is, als: de Lutherschen, de Hervormden, de Hernhutters, de Wederdoopers, de Schotlanders, de Katholijken, de Jooden, de Swedenborgers enz. In de kapellen der drie eerstgenoemden is dezelfde muziek geoorloofd, als in de kerken dier gezindheden in Duitschland; de Wederdoopers hebben ook orgels en zingen hymnen; de Schotlanders bedienen zich niet van een orgel, gelijk wij boven reeds aangemerkt hebben. De Katholijken doen hier, gelijk

meest

meest overal, veel opofferingen voor goede muziek; in enkele kapellen hoort men echter somtijds kerkelijke woorden zingen op wereldlijke melodiën uit opera's van WINTER, MOZART enz., gelijk men ook wel elders hoort: een schandelijk misbruik der toonkunst, over hetwelk het hier de plaats niet is, uit te weiden. — In de hoofdsynagoge, een voortreffelijk gebouw, hoort men ook van tijd tot tijd goede solozangers.

DE OPERA'S IN ENGLAND.

De *italiaansche opera*, welke hier in de eerste plaats moet opgenoemd worden, is sedert 1720, en dus gedurende eene geheele eeuw, met onberekenbare kosten staande gehouden, en onder zeer aanzienlijke gunstbewijzen door eene reeks van zeer bekwame mannen bestierd; niettemin heeft zij steeds met ontzagelijke hindernissen te kampen gehad, en dikwijls den geheelen ondergang harer ondernemers na zich gesleept. De voornaamste oorzaak van dien val is waarschijnlijk daarin gelegen, dat deze ten hoogste kostbare en gewaagde inrigting niet, even als in andere rijken, voor rekening van het hof loopt, noch onder eene voortdurende direktie, waarvan de meeste leden voor hun leven aangesteld zijn; maar dat deze opera door partikulieren voor hunne eigene rekening moet ondernomen worden, en dat de ondernemer, van den beginne af

aan, behalve de gewone ontzettende kosten, ook nog de processen bestrijden moet, hem door nijd en afgunst op den hals geschoven, welke in zulke aanzienlijke zaken ten uiterste kostbaar worden. De tegenwoordige ondernemer of eigenaar (*proprietor*, gelijk hij genoemd wordt), de heer WATERS, heeft een zeer belangwekkend tafereel van de hier bedoelde zwaarigheden en hindernissen vervaardigd in een klein te Londen uitgekomen werkje, onder den titel: *a statement of matters relative to the king's Theater*, bij E. WATERS *Esq.*

Het tegenwoordige gebouw der italiaansche opera, hetwelk opgerigt is, nadat het vorige in 1789 afgebrand was, is een der grootsten en best ingerigten, welke men kent, en munt vooral door zijne akustische bouw-
 arbeide uit, daar men ook op die plaatsen, welke het verst van het tooneel verwijderd zijn, iederen toon even zoo duidelijk hooren kan, als in eene concertzaal. Onder de zangers telde men altijd eenige der beroemdsten; zoo lang echter mevrouw CATALANI te Londen geëngageerd was, kon men, uit hoofde der hooge bezolding dezer zangeres, niet zoo veel andere zangers van naam engageren, als van te voren, zoo dat de uitvoering van moeilijke veelstemmige stukken toen ter tijd niet naar wensch konde gelukken. Maar in 1817 was de opera zoo voortreffelijk bezet, dat MOZART'S *Dom Giovanni* keurig uitgevoerd werd

werd. De navolgende opera's werden eveneens voortreffelijk gegeven, als: *Griselda* en *Agnese* van PAER, *la molinara* van PAESIËLLO, *le nozze di Figaro*, *Così fan tutte* en *la Clemenza di Tito* van MOZART. De hoofdrollen werden gezongen door de dames CAMPORESE en FODOR, en door de heeren AMBROGETTI, CREVELLI en NALDI. Het orkest is gemeenlijk niet alleen sterk, maar ook met zeer bekwame meesters bezet; terwijl de heer WEICHSEL (een broeder van de beroemde en beruchte zangeres BILLINGTON), wiens virtuositeit op de viool genoegzaam bekend is, het orkest dirigeerde. Voorts telde het orkest nog 18 violen, 4 altén, 4 violoncellen, 5 contrabassen, 2 fluiten, 2 oboën, 2 klarinetten, 2 hoorns, 2 fagotten, 2 trompetten en pauken. — In de twee volgende jaren was de opera even zoo goed ingerigt.

Uit alles, wat wij hier van de italiaansche opera gezegd hebben, zal de lezer ligtelijk het besluit kunnen opmaken, hoe jammer het is, dat eene onderneming van zoo veel aanbelang niet onder een en hetzelfde voortdurende bestuur staat, en niet een of twee bekwame kapelmeesters en concertmeesters aan het hoofd heeft, welke voorzeker veel beter voor de samenwerking van alle middelen en voor eene volmaaktere uitvoering zorgen zouden, dan men van eenen directeur verwachten kan, die slechts voor eenen tijd

aan-

aangesteld is, en niet gaarne gevaar loopt, zich het orkest tot vijand te maken.

In de tweede plaats komen hier in aanmerking twee tooneelen in het winter halfjaar, dat van *Covent-Garden* en dat van *Drurylane*, en ongeveer twaalf anderen, waarvan sommigen ook niet klein zijn, gedurende den zomer. Ofschoon alle rijke en aanzienlijke familiën des winters in de stad wonen, zijn echter de opgenoemde drie hoofdtooneelen toereikende in dat seizoen, dewijl de groote menigte concerten en assemblées de groote wereld voor een aanmerkelijk gedeelte terug houdt, om den schouwburg zoo dikwijls te bezoeken, als anders wel het geval zoude zijn.

In al de boven genoemde tooneelen wordt in het Engelsch gespeeld; doch van tijd tot tijd ziet men ook wel eens in het Fransch spelen. *Covent-Garden* en *Drurylane* bezitten zeer goede en gedeeltelijk zelfs groote zangers en zangeressen, zoo als mevrouw BILLINGTON was, en de heer BRAHAM nog is. Te meer is het dus te beklagen, dat de ondernemers er dikwijls niet genoeg werk van maken, om komponisten te engageren, wier werken op den duur den bijval des publieks behouden moeten. Men was zelfs vele jaren lang gewoon, om eene opera door verscheidene kunstenaars te zamen in muziek te doen brengen, zoo dat ieder van hen niet een geheel bedrijf, maar slechts enkele stukken komponeren moest; eene gewoonte, wel-

welke natuurlijk, gelijk ook de dagelijksche ondervinding bewijst, zeer nadeelig moet zijn voor kunstmatige eenheid en de goede uitwerking van het geheel. De tegenwoordige gezangen voor het tooneel hebben op verre na zoo veel waarde niet, als die, welke voor twintig, dertig en veertig jaren gekomponeerd zijn.

Het orkest van deze tooneelen is ook sterk en vrij goed bezet; maar de vermindering der bezoldingen, welke veeleer, naar den maatstaf van de klimmende prijzen van alle dingen, ook hooger moesten gezet worden, heeft ten gevolge, dat sommige der beste leden hetzelfde verlaten.

De sedert eenige jaren te Londen opgerigte engelsche opera kan misschien mettertijd voortreffelijk worden; maar in dit oogenblik is zij nog niet van dien aard, dat zij eene aanzienlijke plaats onder de tooneelen zoude kunnen bekleeden, en het orkest is ook nog niet zoo sterk en uitgezocht, als het wel behoorde te zijn.

Wat de overige tooneelen betreft, is het voldoende aan te merken, dat, ofschoon zij dikwijls voorzien zijn van zeer goede zangers en van een toereikend orkest, zij echter, uit een muzikaal oogpunt beschouwd, de hoofdtooneelen niet evenaren kunnen.

DE PROFESSORATEN IN DE TOONKUNST.

Ten bewijze van de hooge achting, welke men in Engeland van oudsher voor grondige muzikale kun-

digheden gehad heeft, strekt nog het ambt van hoogleeraar der toonkunst aan de beide hoogeschoolen van Oxford en Cambridge, alwaar ook de waardigheden van *baccalaureus* en *doctor* der muziek verleend worden. De hoogleeraren zijn gehouden, op de daartoe bepaalde tijden, *terms* genaamd, voorlezingen te houden, en voorts hun oordeel uit te spreken over de stukken, welke de candidaten tot de waardigheid van *baccalaureus* of *doctor* komponeren en in het bijzijn der hoogeschool moeten doen uitvoeren. Sedert langen tijd schijnen er geene eigenlijke studenten in de muziek op de hoogeschoolen aanwezig te zijn, zoo dat de heeren professoren juist niet zeer vele bezigheden hebben. De tegenwoordige hoogleeraar der toonkunst te Oxford is *Dr. CROUCH*, welke reeds in zijn zevende en achtste jaar om zijne muzikale talenten zoo beroemd was, dat *Dr. BURNEY* eene bijzondere verhandeling over hem schreef. Hij woont sedert verscheiden jaren te Londen, een bewijs, dat ambtsbezigheden zijne onafgebrokene tegenwoordigheid te Oxford niet vereischen. Hij houdt ook muzikale voorlezingen te Londen, voorheen in de *Royal Institution* en naderhand in de *Surrey Institution*, beide instellingen bij intekening, waar voorlezingen over verschillende nuttige wetenschappelijke takken gehouden worden, waar de intekenaren ook dagelijks alle dagbladen en tijdschriften lezen kunnen en het gebruik heb-

hebben van eene aanzienlijke boekerij. Daar echter zij, die niet ingeteekend hebben, niet dan met bijzonder verlof tot deze bijeenkomsten toegelaten worden, en de meeste inteekenaren geene wetenschappelijk beschaafde toonkunstenaars zijn, zoo kunnen de hier bedoelde voorlezingen niet zoo veel nut stichten, als anders wel mogelijk was, en zelfs de korte inhoud dier voorlezingen (*syllabus*), welke gedrukt uitgegeven wordt, komt zelden in handen van anderen, dan inteekenaren. — De tegenwoordige hoogleeraar der muziek te Cambridge is *Dr. HAGUE*, welke aldaar woonachtig is.

Een derde werkelijk professoraat der toonkunst is in Londen zelf, aan het zoogenaamd *Gresham-College*; dit professoraat is echter sedert vele jaren niet veel meer, dan eene eigenlijke prebende. Om echter den hoogleeraar eenige eer te bewijzen, of om hem te plagen, vereenigt zich somtijds wel eens het, tot het houden der voorlezingen vereischte, aantal kunstliefhebbers, welke een oogenblik voor den tijd binnentreden, na welken de professor niet behoeft te wachten, en dan houdt hij een uur collegie. De tegenwoordige hoogleeraar is de heer *STEVENS*, een achttingwaardige kunstenaar en organist bij de Charterhouserkerk. Wonderlijk is het, dat dit professoraat niet dan aan een ongehuwd man mag opgedragen worden; daar echter niet voorgeschreven is, dat hij onge-

gehuwd blijven moet, hetgeen toch waarschijnlijk de bedoeling dier verordening medebrengt, zoo kan hij na de aanvaarding van zijn ambt in het huwelijk treden, wanneer hij verkiest.

Behalve de opgenoemde voorlezingen hebben voor weinige jaren *Dr. CALLCOTT*, *Dr. KEMP* en de heer *SAMUEL WESLEY*, ieder meer dan eenen cursus gehouden. Zij hadden eveneens in de reeds gemelde of in soortgelijke *Institutions* plaats, en voor het nut, dat zij hadden kunnen stichten, was het even nadeelig, als bij *Dr. CROTCH*, dat zij niet voor wetenschappelijk beschaafde kunstenaars gehouden en van daar slechts weinig bekend geworden zijn.

Zoo veel zij voor ditmaal genoeg, daar het, maar wij ons vleijen, vooreerst voldoende zal zijn ter bereiking van het doel, dat wij ons daarmede voorgesteld en boven opengelegd hebben. In een volgend nummer zullen wij nog eenige ophelderingen geven over de private muziek, over de volksmuziek, over eenige der voornaamste kunstenaars en hunne werken, en meer onderwerpen van algemeen belang.

DE RED.

AAN DEN REDAKTEUR.

Mij hoogst vereerd vindende, Mijn Heer! dat Gij in uw geacht tijdschrift wel eene plaats hebt gelieven te verleenen aan de kleine bijdragen, welke ik van tijd tot tijd, uit verschillende duitsche schriften in onze taal overgebracht, aan UWED. heb toegezonden, en welke, naar ik hoop, UWED. zullen hebben doen zien, dat ik gaarne, zoo veel mijne geringe krachten gedoogen, het doel, dat Gij U met de uitgave van uw journaal voorstelt, wil trachten te bevorderen; neem ik wederom de vrijheid, UWED. te verzoeken in uw tijdschrift te willen inlasschen de navolgende *gedachten van den kapelmeester JOHANNES KREISLER*, wiens verhaal van zijne *muzikale pijnbank*, geplaatst in den eersten jaargang des Amphions, mij dien gevoelvollen man zoodanig heeft leeren hoogachten en liefhebben, dat ik niet heb gerust, voor en aleeer ik alles, wat de geestrijke HOFFMANN van hem heeft in het licht gegeven, gelezen, herlezen en schier van buiten geleerd had. De *gedachten*, die ik thans aan uwe lezers wensch medegedeeld te zien, zijn even zoo treffend, als leerrijk, en uit dien hoofde hoop ik, dat Gij niet zult vermaden den arbeid der vertaling van

Uwen bestendigen lezer

Μουσικός Φίλος.

LOSSE GEDACHTEN

VAN

JOHANNES KREISLER.

Er werd veel getwist over den Duitschen JOHANN SEBASTIAN BACH en over de oude Italiaansche komponisten, en de partijen konden het maar in het geheel niet eens worden, wien de voorkeur toekwame. Toen zeide mijn geestrijke vriend: „de muziek van „SEBASTIAN BACH staat in dezelfde verhouding tot „die der oude Italianen, als de Munster te Straatsburg tot de St. Pieterskerk te Rome.”

Hoe diep ben ik doordrongen van de waarheid en levendigheid van dit beeld! — Het stoute, wonderbare en romantische gebouw van den Munster te Straatsburg met al zijne phantastische versieringen, die kunstrijk tot een geheel ineen smelten, zie ik, in BACH's achtstemmige Motetten, zich met fierheid en majesteit tot de wolken verheffen, en zoo ontwaar ik, in de vrome gezangen van BENEVOLI of PERTI, de zuivere en grootsche verhoudingen der St. Pieterskerk, welke verhoudingen zelfs de grootste massa afmeetbaar maken en het gemoed verheffen, terwijl zij het met heiligen eerbied vervullen.

Niet juist in den droom, maar onder het inslapen, en vooral wanneer ik veel muziek gehoord heb, vinde

ik

ik overeenkomst tusschen de kleuren, de toonen en de geuren. Het komt mij voor, dat alle drie op dezelfde geheimzinnige wijze door lichtstralen te voorschijn geroepen worden, en zich dan tot een wonderbaar concert zamen vereenigen moeten. — De geur der donkerroode angelier werkt op mij met eene zonderlinge, betooverende magt; onwillekeurig val ik in eenen droomachtigen toestand en dan hoor ik, als van een' verren afstand, de zwellende en zacht weder wegsmettende lage toonen van het bassethoorn.

Er zijn oogenblikken, voornamelijk wanneer ik veel in de werken van den grooten SEBASTIAAN BACH gelezen heb, dat de muzikale verhoudingen der cijfers, ja zelfs de mystieke regelen van den kontrapunt mij inwendig eene siddering aanjagen. — O muziek! met eene geheimzinnige huivering, ja met ijzing spreek ik uwen naam uit! van U, gij in toonen uitgesprokene Sanskritta der natuur! De ongewijde kweelt ze na, die toonen, met kinderachtige klanken; de nabootsende heiligschender gaat onder in zijnen eigenen hoon!

Groote dichters en kunstenaars zijn ook voor de berisping van ondergeschikte verstanden gevoelig; zij laten zich zoo gaarne prijzen, op de handen dragen, liefkozen: — Maar geloof gij daarom, o menschen, dat

dat die zelfde vooringenomenheid met zich zelve, welke u zoo dikwijls verblindt, zoudé kunnen huisvesten in de ziel der hoogere geesten? — O neen! maar ieder vriendelijk woord, iedere welwillende belangstelling brengt de inwendige stem tot bedaren, welke den kunstenaar onophoudelijk toeroept: „o hoe laag is uwe vlugt nog; hoe zeer nog verlamd door de kracht van het aardsche! klap uwe wieken met magt en verhef U met geweld tot aan de schitterende gestarnten des hemels!” En, aangespoord door deze stemme, dwaalt de kunstenaar dikwijls in het ronde, en kan het land, waar hij een tehuis komen heeft, niet weder vinden, tot dat zijne vrienden hem toeroepen en hij aldus weder in het regte spoor geleid wordt.

Wanneer ik in FORKEL's *musikalische Bibliothek* de gemeene, smaadvolle beoordeeling van GLUCK's *Iphigenia in Aulis* leze, wordt mijn gemoed door de zonderlingste gewaarwordingen ontroerd. Moet de groote heerlijke man, wanneer hij dat ongerijnde gebabbel las, niet doordrongen geweest zijn van hetzelfde onaangename gevoel, als iemand, die, in eenen schoonen tuin, tusschen bloemen en bloesems heen en weer wandelende, van schreeuwende, bassende keffertjes aangerand wordt, welke, zonder hem eenig, zelfs niet het minste kwaad te kunnen aandoen, hem evenwel

onverdraaglijk lastig zijn. Maar, gelijk men na eene bevochtene overwinning gaarne hoort spreken van de moeilijke omstandigheden en de gevaren, die haar voorafgegaan zijn, juist omdat zij den glans der zegepraal nog verhoogen, zoo ook is het verheffend voor ziel en geest, de gedrochten te beschouwen; over welke de genie hare zegevaan zwaait, zoo dat zij omkomen in hunne eigene schande! — Weest getroost, gij, wier grootheid door de ligtzinnigheid en de onregtvaardigheid van den geest des tijds niet erkend, maar onderdrukt wordt! gij kunt op eene *ontwifelbare* zegepraal rekenen, en die is eeuwig, terwijl de vermoeyenissen des *strijds* U slechts voor eene korte poos aangetast hebben!

Men spreekt zoo veel van de geestverrukking, tot welke de kunstenaars zich door het genot van geestrijke dranken, als met geweld, verheffen, en men noemt zelfs toonkunstenaars en dichters, welke niet anders, dan op die wijze, zonden hebben kunnen werken. (De kunstschilders zijn; zoo veel ik weet, bewaard gebleven voor dit verwijt). Ik geloof niet aan de waarheid van dat gezegde; maar zeker is het niettemin, dat, wanneer men zich in die gunstige stemming, ik zoude wel zeggen willen, onder die gunstige *constellatie* bevindt, dat de geest van het *broeijen* over-

H

gaat

gaat tot het *scheppen*, een geestrijke dronk den levendigen omloop der gedachten bevordert. — Het is juist geen edel beeld, maar de verbeeldingskracht komt mij voor als een molenrad, hetwelk door den aanzwellenden stroom sneller gedreven wordt: de mensch giet er wijn op, en het binnenwerk beweegt zich sneller! — Het is toch inderdaad heerlijk, dat eene edele vrucht het geheim in zich bevat, om op eene wonderbaarlijke wijze over den menschelijken geest in zijne eigendommelijkste klanken te kunnen heerschen. — Wat in dit oogenblik in het glas voor mij wasemt, is die drank, welke nog, (even als een geheimzinnige vreemdeling, die, om onbekend te blijven, telkens van naam verandert), geene algemeen gangbare benaming heeft, en aldus gemaakt wordt, wanneer men cognacquebrandewijn, rum of arak ontsteekt en er broodsuiker, in een' klomp gelegd op een paar vorken of andere soortgelijke dingen, in druipen laat. De bereiding en het matige genot van dezen drank heeft voor mij iets weldadigs en vervrolijkends. Als de vlam zoo fonkelend naar boven schiet, zie ik, hoe de Salamanders er gloeiend en vuurspuwend uitvliegen en met de Aardgeesten kampen, die in den suiker wonen. Deze houden zich dapper; zij knitteren in gele lichtstofjes door de vijanden henen, maar de magt van dezen is hen te groot; zij zinken sissend en knarsend naar onder; de Watergeesten verheffen zich krinkelend in den wasem

naar

naar boven en ontvlugten, terwijl de Aardgeesten de uitgeputte Salamanders naar beneden trekken en in hun eigen rijk verteren; maar ook zij vergaan en stoute, nieuw geborene genietjes springen in gloeiend rood in de hoogte, en wat 'de Salamander en de Aardgeest, te niet gaande in den strijd, geboren hebben, heeft den gloed van den Salamander en de duurzame kracht van den Aardgeest.

Indien het waarlijk heilzaam is, om op het inwendige rad der verbeeldingskracht geestrijke vuchten te gie-
ten (en ik zoude het toch wel denken, dewijl de kunstenaar daardoor, behalve den snelleren omloop der gedachten, eene zekere welgemoedheid, ja zelfs eene zekere vrolijkheid verkrijgt, die het werken ligt maakt), indien het dan waarlijk heilzaam is, dan zoude men zekere grondbeginselen kunnen vaststellen betrekkelijk het gebruik derudranken. Zoo zoude ik, bij voorbeeld, onder het komponeren van kerkelijke muziek ouden Rijnschen en Franz-wijn aanraden, voor ernstige opera's zeer fijnen Bourgonjewijn; voor de komieke opera Champagne, en voor Canzonetten vurige italiaansche wijnen; terwijl onder eenen hoogst romantischen arbeid, zoo als de *Don Juan*, een matig gles van den boven bedoelden drank, dien de Salamander en de Aardgeest verwekt hebben, heilzaam zijn moet. — Intusschen laat ik elks bijzondere meening daaromtrent onaangetast, en vinde slechts nog noodzakelijk voor

zich zelveu stilletjes aan te merken, dat de geest, die, uit licht en onderaardsch vuur geboren, den mensch met zoo veel stoutheid beheerscht, zeer gevaarlijk is, en dat men op zijne vriendelijkheid niet te veel vertrouwen mag, daar hij spoedig van aard verandert en, in plaats van een' weldoenden vriend, een vreeselijke tiran wordt;

In geene kunst is de theorie onbeduidender en ontoereikender, dan in de toonkunst. De regels van den Contrapunt hebben natuurlijk alleen betrekking op de harmonische bouwvordende en een naar die regels goed geschreven muziekstuk staat gelijk met de teekening, welke de kunstschilder naauwkeurig naar de bepaalde regelen van evenredigheid ontworpen heeft. Maar wat het koloriet betreft, de *instrumentatie*, staat de toonkunstenaar geheel alleen en van alle zijden verlaten. Het is reeds bloot uit hoofde van de onberekenbare verscheidenheid der muzikale volzinnen onmogelijk, *eenen enkelen regel* op te stellen; evenwel kan men, ondersteund door eene levendige en door ervaring gelouterde verbeeldingskracht, aanwijzingen doen, en deze cyklisch vereenigd zoude ik *mystiek der instrumenten* noemen. De kunst, om ter behoortijke plaats nu eens met het volle orkest, dan eens met enkele instrumenten te werken, is het *muzikale perspektief*; gelijk dan ook

de

de muziek de uitdrukking *toon*, welke de schilderkunst van haar ontleend heeft, terug eischen en van *toon-aard* onderscheiden kan. In den tweeden hoogerem zin zoude dan de *toon van een stuk* zijn het diepere karakter, hetwelk door de bijzondere behandeling des gezangs en de begeleiding der zich aan hetzelfde aanleunende figuren en melismen, ontwikkeld wordt.

MRS. SALMON (13).

Zelden heeft men eene zangeres gevonden, welke in zulk eene mate het vermogen bezat, om zoo algemeen te voldoen, als deze Ladij, zonder dat zij juist kan gezegd worden, hevige gemoedsaandoeningen gaande te maken en daardoor bij hare toehoorders innige deelneming en geestdrift op te wekken. Aan dit vermogen heeft zij te danken, dat zij eenen aanzienlijken rang bekleedt onder onze eerste koncertzangeressen. Zij behoort ontegenzeggelijk tot diegene, welke een gemengd publiek het meest behagen, ofschoon eene naauwkeurige ontleding van hare hoedanigheden misschien zoude doen denken, dat de gestrengte kritiek haar die vermogens ontzegt, welke men niet met stilzwijgen kan voorbijgaan, of men doet haar talent voorkomen als geheel verstoken van vereischten, die

nood-

(13) Dit berigt over eene Engelsche zangeres, welke, schoon zij niet onder de eigenlijk *grootte* zangeressen kan gerangschikt worden, echter hoogst belangwekkend is, hebben wij overgenomen uit de *musical magazine and review*, vol. II. no. VI. pag. 195, deels als eene proeve van de wijze, op welke de Engelschen in de kritiek te werk gaan, deels ook als een bewijs, dat Engeland zich op talenten van rang kan beroemen.

Wij zijn in de vertaling het oorspronkelijke, zoo veel mogelijk, naar den letter gevolgd.

noodzakelijk gevorderd worden, om een' zanger die eervolle onderscheiding te doen verwerven, welke Mrs. SALMON geniet. Gelukkig evenwel voor het vertrouwen op onze onpartijdigheid, dat er weinigen zijn, aan wien haar betooverend talent onbekend is, daar het zoo algemeen beroemd is geworden, dat er, zoo wij meenen, bijna geene muzikale bijeenkomst van eenig belang in eene der provinciën plaats heeft, aan welke Mrs. SALMON niet wordt verzocht, deel te nemen. Dit heeft sedert eenigen tijd plaats gehad en dus kan het Engelsch publiek voorondersteld worden met hare verdiensten algemeen bekend te zijn.

Velen hebben de meening aangenomen, dat eene bijzondere bewerktuiging, als 't ware, erfelijk is, of dat zij ten minste verschillende takken van een' en denzelfden familiestam ten deel valt, en wij kennen een' zeer waardigen geneesheer, die stellig beweerd heeft, dat een kind van iets meer dan een jaar, wiens vader en grootvader eene bijzonder fraaije en volle stem hadden, dezelfde eigenschap zou bezitten. Mrs. SALMON behoort tot eene familie, welke beroemd is wegens hare muzikale vermogens, zoo wel in het algemeen, als met betrekking tot den zang — de MAHONS van Oxford. Hare moeder, met name MURDAY, was eene zuster van de beroemde Miss MAHON, thans echtgenoot van Dr. WARTON, bestierder der school te Winchester, en ook van Mrs. AMBROSE en

Mrs. SECOND, beide zangeressen van beroep, om hare schoone stemmen merkwaardig. Mrs. SALMON'S eerste meester was Mr. JOHN ASHLEY; maar tijd, oefening en opmerkzaamheid schijnen hare bekwaamste leermeesters geweest te zijn. Met alle hare verkregene hoedanigheden kan zij zekerlijk met regt gezegd worden, tot geene school te behooren. Zij zingt Engelsch en Italiaansch met even schitterende stem en evenveel gemakkelijkheid, en dit zijn de twee kentekenen, die iedereen de uitwerkingen van hare kunst doen onderscheiden.

Mrs. SALMON'S *intonatie* is over het algemeen zeer zuiver, ofschoon men wil beweren, dat zij somtijds hooger wordt en wel bijzonder dan, wanneer zij met mansstemmen medezingt; eene bewering evenwel, welke nooit door eene onzer eigene opmerkingen is bewaarheid geworden; wij hebben, integendeel, de ongewone juistheid van haren zang opgemerkt, zelfs als zij met eene erge onpasselijkheid te worstelen had, gelijk het geval was gedurende haar engagement bij de concerten voor oude muziek in de lente van het vorige jaar.

Inderdaad, wij schrijven de verwonderlijk schitterende uitwerking van haren zang bijna niet minder aan deze hoedanigheid toe, dan aan andere wezenlijke eigenschappen. Het is trouwens zeer merkwaardig, dat eene zangeres deze meer schitterende uitwerking

teweeg

teweeg brengt door eene intonatie, welke niet volstrekt zuiver is, maar eenigzins tot scherpheid (meerdere hoogte) overhelt, zonder echter zoo zeer van de eigenlijk vereischte hoogte af te wijken, dat men deze niet duidelijk zoude kunnen onderscheiden. Op eene gelijke ondervinding rust de bekende neiging der instrumentale toonkunstenaars, om telkens het aangename standpunt van stemming te verhoogen.

Wat aangaat het *vermogen, om den regten geest van een muzikstuk te vatten*, streeft Mrs. SALMON naar weinig meer, dan naar datgene, wat de natuur in hare eenvoudigste zangwijzen gewoon is te leggen. Zij zingt nooit theatraal en is dan ook te dezen opzichte zelden treffend. Zij is tevreden, wanneer zij behaagt door kunstmiddelen, welke meer bepaaldelijk indruk maken op duizenden van toehoorders, weinig gevaar loopen, door de kritiek aangerand te worden en door geene oneigene bijvoegselen verdonkerd, maar zuiver en geheel der stem eigen zijn. In den *toon harer stem* ligt de wellust, dien men gevoelt met haar te hooren; waarlijk wellust is het regte woord! Hare stem bezit geen buitengewonen omvang, noch bijzondere volheid, en ofschoon dezelve meer tot de *fijne*, dan tot de prachtige soort van stemmen behoort, gelijk zij evenwel naar geene der andere stemmen, die wij ons herinneren, gehoord te hebben, maar komt misschien het naast bij den toon der harmonika, zoo wij ons

dat geluid een weinig verdund en verfijnd verbeelden. „Waar,” dus leest men in het verhaal van een muzikaal feest, gehouden in eene stad, welke uitmunt door den goeden smaak harer inwoners voor de muziek, „waar zullen wij woorden vinden, om een juist denkbeeld te geven van de tooveres, welke de ziel verrukt door eene zoo effene, weërgalmende, schitterende en zoo bekoorlijke stem, dat wij nauwelijks in staat blijven, om iets anders te verlangen, dan het genoegen, hetwelk reeds alleen het enkele geluid harer stem ons doet genieten. Van alle zangeressen, die wij gehoord hebben, ontwapent Mrs. SALMON de gestrengheid der kritiek het spoedigst en het gelukkigst. Hare stem verrukt het oor, gelijk het eerste lentegroen het oog bekoort, gelijk de geur der uitgezochteste bloemen de reuk verkwikt en gelijk de keurigste en edelste wijnen den smaak hoogstaangenaam prikkelen. Verre van CATALANI in volheid van stem, vermogen en kracht van uitvoering, wekt zij evenwel niet minder verwondering, dan deze, door de verbazende gemakkelijheid, snelheid en duidelijkheid, met welke zij de voortreffelijkste gedachte en nog voortreffelijker ten uitvoer gebragte versieringen aanbrengt. Zij bezit, wel is waar, geene prachtige stem, noch breede voordragt; maar men hoort haar en vergeet, dat ook die groote eigenschappen vereischten van den zang kunnen zijn. Hare intonatie is zoo schoon en hare manier van

passages te maken, zoo buitengewoon fraai — zij verdeelt de nuancen van sterkte en zachtheid met zoo veel kunst, dat zij daardoor noodzakelijke vereischten van geheel anderen aard vergoedt.

Heeft Mrs. SALMON eene imponerende waardigheid in hare voordragt? — Neen! Heeft zij eene fijbeschaafde uitspraak? — Neen! Zingt zij met wegslepemde hartstogtelijkheid? — Neen! — Heeft zij iets uitstekends in vuur, kracht, gevoel of uitdrukking? — Wij moeten al wederom neen zeggen. Wat heeft zij dan? — Eene namelooze tooverkracht, om alle onze zinnen in slaap te wiegen, maar niet het gevoel van de zoete verrukking, tot welke hare stem ons opvoert.

O welk een stem!... 't Is meer dan menschlijk, wat men
(hoort!

Dit zijn geen toonen, die van aardsche lippen stroomen!

Geen maagdenzang! — Neen, 't is gewijd akkoord,

Hetwelk uit Eden schijnt te komen!

't Is reine hemel-lucht!

't Is louter Englenzang — een Serafijne-zucht —

De taal der Hemellingen,

Die voor den hoogsten troon het hoogste loflied zingen!

Wij

-
- (14) Deze vertaling zijn wij aan een' onzer vrienden verschuldigd; het oorspronkelijke luidt aldus:
„And then her voice, 'tis more than human,
„Never till now had it been giv'n,
„To lips of any mortal woman,
„To utter notes so fresh from heav'n;
„Sweet as the breath of angel sighs,
„When angel sighs are most divine.”

Wij zijn geheel en al van hetzelfde gevoelen. Mrs. SALMON bezit geen bijzonder vermogen van bevatting, noch eene uitstekende voordragt, en evenmin is hare uitspraak, ofschoon juist niet gebrekkig, buitengemeen beschaafd. En toch zal niemand, die haar hoort, het gemis van deze voorname vereischen beklagen. Te regt zeggen dus de Italianen, dat de zanger, die eene fraaije stem heeft, 99 van de 100 noodzakelijk gevorderde eigenschappen bezit.

Kunde is niet gemakkelijk te omschrijven, indien wij er eene bepaling van wilden geven ten opzichte van den zang. Zij wordt maar al te gewoonlijk genomen in eenen zin, die alleen slaat op het bijvoegen van versierselen. Mrs. SALMON is bijzonder begaafd te dezen opzichte. De buigzaamheid van hare stem is zoo buitengemeen, dat zij noten en passages inlascht, waar het onmogelijk schijnt, en zij komt het moeilijke te boven met eene vlugheid, welke zich door niets laat stuiten.

Hare verbeeldingskracht is stout en nogtans teeder, vruchtbaar en weelderig. Zelfs wanneer zij geene bovenmatige waardigheid van stijl of voordragt schijnt te willen vertoonen, maar dezelfde zoetvloeiende en gelijkvormige manier behoudt, strijden hare vlotte passages nooit met de hooge vorderingen der kunst. De aanminnigheden van haren zang komen tot ons even als het bekoorlijk schoon, hetwelk de natuur meestal

onwillekeurig, kunsteloos en als van zelve aanbiedt, Zij lagchen ons toe, even als de bloemen in de lente, die onzen weg versieren, onze zinnen bekoren en be-
tooveren, en alle andere gedachten verwijderen, behalve die aan haren oorsprong, en aan het gevoel en de betuiging van dankbaarheid. Hare voordragt past volkomen bij den aard harer stem; doch zij verschilt evenwel in soort wezenlijk van die van alle zangeressen, welke wij ons kunnen te binnen brengen, en dit onderscheid, in deszelfs uitwerkselen beschouwd, kunnen wij niet anders beschrijven, dan als meer tot de natuur, dan tot de kunst te behooren. De voordragt van MARRA, BILLINGTON en zelfs van CATALANI liet iets merken van de langdurige oefening en de groote moeite, die het haar gekost had, om dien trap van volmaaktheid te bereiken. Deze zangeressen (vooral MARRA) schenen als met afgemetene studie te zingen (*to sing from the chest*) en groote spierkrachten aan te wenden in de uitvoering en de duidelijke artikulatie van de onderscheidene deelen van het zangstuk zelf of ook van de passages, die zij er tusschen voegden. De voordragt van Mrs. SALMON daarentegen schijnt, even als de vogelenzang, zoo gemakkelijk te gaan, dat de toehoorder haar geheel aan de natuur toeschrijft. Zij schijnt meer het-
geen

geen men in eenen gemeenzamen stijl eene *gave* noemt, dan de werking van eenige kunstige behandeling. Zij schijnt geheel en al voort te komen uit de organen der keel en in de snelste, gerektste en moeilijkste muzikale zinnen ontdekt men even weinig blijken van inspanning, als in die van de eenvoudigste en meest gewonezamenstelling. De keus van hare versieringen heeft ook zeer weinig gemeens met die van hare voorgangers. Het bekoorlijke, snelle en schitterende harer wijze van uitvoering is verwonderlijk en wordt voorzeker niet door de vaardigste, lieflijkste en duidelijkste vioolspelers van onzen tijd overtroffen.

Hieruit blijkt ten klaarste, dat hare talenten bij uitstek geschikt zijn tot het voordragen van zangstukken, die eene groote vaardigheid vereischen, en in dezen munt zij bijzonder uit, onverschillig, tot welk eene school zij gebragt kunnen worden. „*From mighty kings he took the spoil,*” uit HÄNDEL'S *Judas Maccabeus*, zingt zij met zulk eene vaardigheid, juistheid en gemakkelijheid, dat het niet minder verwonderlijk, dan schoon is. Variatiën op liederen, als bij voorbeeld, *my lodging is on the cold ground* leveren het volkomenste genoeg op, dat men immer van sijnheid en gemakkelijheid van uitvoering en versiering verwachten kan, welke mogelijk nog meer uitkomen, wanneer zij in tegenoverstelling gebragt worden met een enkel obligaat instrument; en met zulk akkompagne-

nement te zingen, heeft deze Ladij zeer dikwijls voor gewoonte gehad. Duidelijkheid, schoonheid, snelheid, beschaving, vinding en smaak zijn haar eigen, en hiermede vereenigt zij zoo volmaakt hetgeen het oor verrukt, zonder het oordeel te beledigen, dat zij in eenen rang gesteld moet worden, verre verheven boven dien, welke gewoonlijk toegekend wordt aan talenten, wier voortreffelijkheid men eerder van eenen werktuigelijken, dan van eenen verstandelijken kant beschouwd heeft.

Ofschoon nooit groot, en zelden of nooit zeer gevoelvol of treffend, ofschoon nooit eene schatting van toejuiching afpersende door onverwachte, krachtige en onweerstaanbare aanvallen op de verbeelding of op het hart, is zij niettemin zeker van haar onderwerp. Zij neemt in door zoetheid, liefelijkheid en onderscheidenheid, door keurige versieringen en door ongewone vlugheid. Zij laat het oordeel vrij, maar vermeestert de zinnen, en deze tooveres van den nieuwen tijd dwingt ons te bekennen, dat zelfs de strengste van onze eigene regelen maar al te dikwijls de slaven, zoo niet de slagtoffers van de zinnen zijn.

BINNENLANDSCHE BERIGTEN.

OVER DE WINTER-KONCERTEN TE ROTTERDAM.

Overeenkomstig mijne gedane belofte, om in dit tijdschrift het een en ander mede te deelen over de alhier gehouden concerten, volgt hier het berigt van dezelve. Zij hebben ons, wel is waar, eensdeels door de ondersteuning en dadelijke medewerking van onze eerste dilettanten en liefhebbers (onder welke wij, gelijk ik reeds vroeger aangemerkt heb, zeer uitmuntende talenten bezitten, vooral onder de dames), en ten andere ook daardoor, dat onze voornaamste toonkunstenaars ons, trouwens slechts weinige malen, op hunne talenten vergast hebben, zeer veel genoeg verschaft; maar ik moet echter den lezer dringend verzoeken, zijne verwachtingen van onze concerten, in het begin van den winter, niet te hoog te spannen. De eerste concerten worden door de dames volstrekt niet bezocht. Waarom niet? zal menigeen vragen. Het is geen *ton!* — Maar waarom toch is het geen *ton?* Eene netelige vraag, wier beantwoording ik aan den lezer zelven overlaat: ik althans wil het antwoord liefst schuldig blijven. — Intusschen heeft de afwezigheid der dames ten gevolge, dat wij in de eerste concerten ook haar gezang misfen. Daarenboven onthouden de kunstenaars zelve zich, in de eerste concerten, ook eenigzins van
de

de uitvoering van obligate stukken, en deze beide omstandigheden zijn de oorzaak, dat ze in den beginne wat kaal voorkomen. — Na deze kleine voorbereiding kom ik op de zaak zelve.

Het *eerste* concert leverde niet veel bijzonders op. Het werd met de nieuwste, zeer groote en overheerlijk bewerkte Sinfonie in Es dur van A. ROMBERG geopend, waarop de Overture van ROSSINI's *Tancredò* volgde. Deze twee stukken maakten de eerste afdeeling uit. In de tweede hoorden wij: 1. eene Sinfonie van ANDRÉ, welke aan de blaasinstrumenten veel te te doen geeft, en ons de gelegenheid aanbod, om de aanzienlijke verbeteringen op te merken, die dit gedeelte van het orkest door eenige nieuws geëngageerde, knappe meesters ondergaan heeft. Evenwel kan men nog niet veel roemen op eenheid in het *ensemble*. Wanneer de heeren zich eerst wat naauwkeuriger zullen hebben leeren kennen, zal het ook te dien opzichte wel beter worden: het goede gedijt niet op eenmaal. 2. Rondo, bijgenaamd *à la mode de Paris*, voor de viool van A. ROMBERG, door den heer B. TOUNS zeer goed uitgevoerd. Hij speelde het met veel netheid en gemakelijkheid. Het eenige, dat op zijn spel aan te merken viel, is, dat een paar passages, welke met kracht en vuur hadden moeten worden uitgevoerd, een weinig te flauw voorgedragen werden. Voor het overige konde men zeer voordeelige veranderingen in zijnen toon, zijnen smaak en zijne vlugheid

met den strijkstok waarnemen. 3. Ouverture uit *Circe en Ulysses* van B. ROMBERG.

Tweede concert. 1. De voortreffelijke Sinfonie van MOZART in *Es dur* werd zeer goed uitgevoerd. 2. De Ouverture uit de *Zauberflöte* van MOZART werd al te langzaam ingezet; onwillekenrig echter dreef het vuur, dat in dit meesterstuk gloeit, verscheiden instrumenten aanmerkelijk voorwaarts. Ik moet hier, zoo leed het mij doet, nog eene aanmerking maken, welke zich vooral in deze twee stukken aan mij opgedrongen heeft, hoe jammer het, namelijk is, dat eene zekere partij van de strijkinstrumenten, welke nog hoogst zwak is, niet wat meer steun krijgt. Is de vijandelijke aandrang te hevig, dan kunnen eenige te sterke batterijen, die er immers zijn, maar niet genoegzaam gebruikt worden, tegen het geweld des vijands met goeden uitslag werkzaam zijn. *Tweede* afdeeling: 1. de bekende, maar toch altijd schoone Sinfonie van A. ROMBERG, in *Es dur*, en tot slot eene Ouverture van denzelfden auteur.

Op dit concert volgde dat van den voortreffelijken tenoorzanger JULIUS MILLER, het sieraad der hoogduitsche Opera te Amsterdam, hetwelk echter niet zoo grooten indruk maakte, als men wel, naar de hem vooruit gesnelde faam, had kunnen verwachten. Men moet echter de schuld daarvan hoofdzakelijk toeschrijven aan den aard onzer luchtgesteldheid, welke eene nadeelige werking had op den heer MILLER, en hem

eene

eene kleine heeschheid veroorzaakte. In den beginne vooral was zijne stem, welke, naar het getuigenis van hen, die dezen zanger vroeger te Amsterdam gehoord hebben, sterk en vol toon is, zeer bedekt, en zij kwam zelfs in het geheel niet helder uit, hetgeen natuurlijk niet voordeelig voor hem was in de oogen van een publiek, dat zoo bijzonder groote verwachtingen van hem koesterde. In de stukken, welke hij later in den avond zong, ging het beter, en het publiek verzoende zich bijna geheel met den zanger, bewonderde de doorgaande gelijkheid en de buitengewone huigzaamheid zijner stem, en zijne voortreffelijke methode en voordragt, waaraan men, als met een opslag van het oog, den beschaafden kunstenaar in hem erkent. Alleenlijk zoude het te wenschen zijn, dat de heer MILLER een weinig huishoudelijker met zijne versieringen te werk ging. In het algemeen is het waarlijk te hejammeren, dat zoo velen der eerste hedendaagsche zangers en zangeressen de toejuiching des publieks juist, en wel bijzonder, door versieringen zoeken te winnen en, dat zij, daar vele toehoorders, helaas! maar al te veel behagen aan dat beeldwerk scheppen, die manier van zingen zoo onmatig overdrijven, dat zij hun gezang, in plaats van het te verfraaijen, ontzieren. Vooral is dit afschuwelijk, wanneer zij, hetgeen echter op den heer MILLER volstrekt niet toepasselijk is, de muziek zelve niet goed verstaan en

daardoor hunne versieringen niet ter regter plaatse en dikwijls tegen de regelen der harmonie aanbrengen.

Het concert van den heer MILLER was uit navolgende stukken zamengesteld: 1. Overture van J. MILLER, welke zeer goed bewerkt is, maar er veel bij winnen zoude, indien zij, in plaats van de menigvuldige al te gewone idéén, wat rijker ware aan oorspronkelijke gedachten. 2. Aria uit *Achilles* van PAER, waarlijk eene echte *pezza di bravura*; jammer echter, dat de zanger niet regt meester over zijne stem was, schoon hij dit stuk anders wel in zijne magt heeft, en daarvan daan kwam het, dat men hem kon aanzien, hoe hinderlijk zijne heeschheid hem was, zoo dat juist dit eerste stuk de algemeene tevredenheid niet verwekte. 3. Concert voor het piano-forte van F. RIES, in *Es dur*, gespeeld door den heer C. MÜHLENFELDT: een voortreffelijk en zeer origineel geschreven muziekstuk, rijk aan liefelijke, en innemende melodieuze plaatsen, zeer schoon bewerkt voor het orkest en daarenboven voor hem, die het uitvoeren kan, zeer dankbaar door hoogst schitterende passages. De heer MÜHLENFELDT kwam de schier overgrootte moeilijkheden met glans te boven; zijne spel was zeer vlug en vol nadruk, en hij oogstte den algemeensten bijval in. 4. Polacca van den heer MILLER zelf: een zeer liefelijk en aangenaam stuk, dat hij veel beter uitvoerde, dan de hier boven genoemde Aria, waar-

door

door de stemming van het publiek veel gunstiger voor hem werd. Tweede afdeeling. 1. Eene tweede Ouver-
 ture van MILLER's kompositie, welke ontegenspre-
 kelijk verre de voorkeur verdient boven de eerste,
 en eenige regt fraaije gedachten voor de blaasinstru-
 menten bevat: een bewijs, dat de komponist van deze
 zeer goed partij weet te trekken. Evenwel moet men
 ook aan dit stuk laken, dat het zwaar valt, er geheel
 nieuwe gedachten in te vinden, en dat sommige me-
 dulationen wel wat voorzigtiger hadden kunnen voorbe-
 reid worden. 2. Cavatina van GENERALI, een aller-
 liefst zangstuk, hetwelk even liefelijk voorgedragen
 werd. Trouwens doschte de zanger het rijkelijk met
 sieraden uit; maar zij pasfen ook goed voor de Ita-
 liaansche muziek. 3. Variatiën voor de fluit op *la*
tirolienne van VAN BOOM, zonder bepaalde muzikale
 waardij, maar toch heel aardig geschreven, welke de
 jonge DAHMEN zeer netjes uitvoerde. Hij heeft eenen
 aangenaamen toon, maar meer kracht ware hem te
 wenschen. Het hooren van uitstekende fluitisten zoude
 hem zeer nuttig zijn en voor de beschaving van zijnen
 smaak zelfs noodzakelijk. 4. Tot besluit werd *der*
treue Tod, een in Duitschland zeer geliefdskoosd lied
 van den heldhaftigen dichter TH. KÜNNER, uitstekend
 schoon door den heer MILLER gezongen. Het gaf
 hem ruime gelegenheid, om bewijzen af te leggen van
 zijne muzikale kundigheden, doordien hij telkens bij
 ieder van de vier coupletten nieuwe en wel zeer

fraaije veranderingen liet hooren. Indien de eerste stukken hem, naar evenredigheid, even goed gelukt waren, dan zoude hij, zonder twijfel, bij ons, gelijk elders, de volledigste toejuiching van zijne verdiensten ingeooft hebben. Maar het mogt ons niet ten deel worden, dezen zanger in den vollen luister zijner stem te hooren, en gevolgelijk hem die toejuiching in volle mate toe te zwaaijen. Onze luchtgesteldheid had ook inderdaad minder fel kunnen zijn, terwijl zij nu aan de vrienden des gezangs, wier verwachting zoo hoog gespannen was, waarlijk eene leelijke poets gespeeld heeft. — Het concert werd tamelijk druk bezocht en het gezelschap was uitgelezen; zelfs de dames konden de magt des gezangs niet wederstaan en kwamen in vrij groot aantal op.

Derde Zaturdags-koncert. 1. Sinfonie van KROMMER in D dur. Zeer aangenaam is het mij, te kunnen verzekeren, dat de blaasinstrumenten in dit muziekstuk proeven gaven van aanzienlijke vorderingen. Jammer maar, dat een van hen, en wel een van die, welke in handen van de besten behooren te zijn, ons somtijds, uit beweeggronden, die men niet wel vermijden kan, te eerbiedigen, in het *mineur* op *dur*-toon onthaalt, gelijk zulks in het Adagio van deze Sinfonie het geval was, en anders ook zich somwijlen, uit onzekerheid, kleine veranderingen veroorlooft, welke goede muzikale ooren juist niet aangenaam verrassen. Dat toch iedereen zich zelden beter kende

en wist te beoordeelen! Zoo nuttig als dit in het algemeen zijn zoude, zoo goed zou het hier in het bijzonder wezen. 2. Koncert voor de fagot van STUMPF, door zekeren COPPENS geblazen, die voor het eerst in het openbaar optrad, en, daardoor aanvankelijk een weinig bevreesd scheen te zijn. Hij verraadt aanleg, maar spel en smaak moeten nog zeer gelouterd worden. In de middeltoon, en ook in de lage, is zijn toon goed, en kan nog veel beter worden; maar in de hooge toonen zal het niet zoo gemakkelijk gaan; daar ontbreekt het hem aan zekerheid, en men hoort te veel geblaas. Voor het overige is hij tamelijk vlug in passages, en kan, indien hij zich bevljigt, een goede fagottist worden. 3. Ouverture uit PAER'S *Sargino*.

Tweede afdeeling: 1. Sinfonie van HAYDN. 2. Aria uit *il matrimonio segreto*, door eenen liefhebber goed gezongen. 3. Ouverture uit *Sofonisba* van PAER.

Vierde concert, hetwelk door eenige dames, waarvan de eerste kunstvriendinnen, met hare tegenwoordigheid opgesierd werd. Wij hebben veel hoop, ons op het volgende concert over een zeer schitterend gezelschap te zullen kunnen verblijden, en dat de concerten zelve dan in vele opzigten belangrijker zullen worden. In dit concert hoorden wij de navolgende stukken: 1. BERTHOVEN'S schoone Sinfonie in *C dur*. 2. Koncert voor het hoorn, gekomponceerd en geblazen door den heer HUTSCHENRUYTER jr. Hij

blics goed en het schijnt zelfs, dat hij zich meer dan voorheen op goeden toon en smaak in de voordragttoelegt, en het fraaiheid van uitvoering minder in het moeilijke zoekt te vinden. Hij volharde in zijne pogingen en hij zal zich niet anders, dan wel daarbij kunnen bevinden. Aan de kompositie van zijn concert kan men geene andere beduidende gebreken berispen, dan dat aan zijne gedachten, met uitzondering van eenigen, die heel aardig zijn, meer nieuwheid van vinding toe te wenschen is; meer dan eens ontmoet men oude bekenden. Uit de enkele fraaije idéén, die men in dit concert aantreft, blijkt echter, dat, wanneer hij zich maar waarlijk moeite gaf, hij wel in staat zoude zijn, een goed muzikstuk te vervaardigen. 3. Aria uit *les maris garçons* van BERTON, welke een liefhebber zeer goed zong. 4. Ouverture van STARKEL: een zoetluidend Adagio, een gedruisch makend Allegro, dat even als eene Marsch aanheft, en beide deze stukken nog eens herhaald; zie daar de ouverture, welke, daar het haar aan kracht en oorspronkelijkheid ontbreekt, schier dezelfde uitwerking heeft, als deze of gene slappe kost zonder specerijen. Tweede afdeling. 1. Allegro eener Sinfonie van MOZART. 2. Variatiën voor de viool van RADICATI, geheel in den smaak van RODE geschreven, welke door een' onzer beste liefhebbers voor dit instrument, zeer aardig uitgevoerd werden. 4. Duet uit eene fransche opera van euderen tijd, door twee liefhebbers gezongen.

5. Ouverture uit *così fan tutte* van MOZART.

Vijfde concert. 1. Militaire Sinfonie van HAYDN.
 2. Aria van ZINGARELLI, door eenen liefhebber
 zeer braaf gezongen. 3. Militair concert van DUSSEK
 voor het piano-forte, zeer bevallig en brillant geschre-
 ven, en door zekeren heer SCHRWANEK gespeeld,
 een jong mensch, die zich alhier als piano-meester
 neêrzetten zal. Hij gaf blijken van zeer goeden aan-
 leg; maar het ontbreekt hem nog aan vastheid en ze-
 kerheid in passages voor beide handen, als loopen in
 tertsen, seksten en oktaven. Ook moeten wij hem
 nog aanspooren, om zich meer op duidelijkheid en
 reinheid van spel te bevljigten, en om zijnen smaak
 meer te beschaven, waar het hem nog aan fijnheid en
 gladheid ontbreekt. De werken van DUSSEK vooral,
 vereischen eene teedere en elegante behandeling, welke
 men in de voordragt van den heer SCHRWANEK te
 weinig opmerken konde. Wanneer hij deze welge-
 meende les ter harte neemt, en met vlijt en
 volharding het gekozene instrument beoefent, dan kan
 hij altijd als eene regt goede aanwinst voor deze stad
 beschouwd worden. Middelen en vermogen bezit hij,
 zij vorderen nog maar oefening en beschaving. 3.
 Ouverture uit *la clochette ou le diable page*, van
 HEROLD, welke veel gedruisch maakt, maar voor
 het overige weinig muzikale waarde heeft. In het
 orkest scheen ook een booze geest gevaren te zijn, al-
 thans bespeurde men een zeer onaangenaam heen en

weder waggelen, en tusschen de violen heerschte de grootste oneenigheid. Tweede afdeeling. 1. Allegro uit eene Sinfonie van MOZART, in D dur. 2. Aria uit *Benjowskij* van DALEYRAC, met welke eene liefhebster alhier ons zeer aangenaam verraste. Reeds in den afgelopen winter verschaftte zij ons veel genoeg door haar aanminnig gezang, en zij had daardoor groote verwachtingen doen geboren worden, die zij echter thans zoo ver overtrof, dat men er algemeen over verbaasd was. Met eene bevallige, zeer innemende stem vereenigt zij zeer veel smaak en een teeder gevoel in de voordragt en daarenboven eene goede methode en groote vlugheid in het uitvoeren van zware passages. De luide en algemeene toejuiching, die haar ten deel viel, moge haar ten bewijze verstreken van de hoogachting, welke men voor haar schoon, zoo veel belovend talent gevoelt. Jammer maar, dat haar begeleider aan het piano-forte (zij zong zonder akkompagnement van het orkest) den wensch liet opkomen, dat hij zich in zijn akkompagnement wat meer mogt gematigd en aan het gezang, om zoo te zeggen, meer aangeleund hebben. Eenige malen werd er zoodgeducht op het instrument geklopt, dat het in mistoonen uitbrak. Hoe konde hij er toch toe komen, om aldus te akkompagneren? 3. Ouverture uit *une folie*, van MEHUL.

Zesde concert. Onze dames, welke hetzelfde in grootten getale bezochten, zetteden er veel luister bij.

Waar-

Waarom waren zij toch zoo hardvochtig, ons hare aangename en alles verlevendigende tegenwoordigheid zoo lang te onttrekken. De nieuwste Sinfonie van A. ROMBERG in *Es dur*, waarlijk een meesterstuk, waarin de komponist vooral zijne magt in het rijk der harmonie aantoonde, opende dit concert, en werd zeer goed en veel beter, dan in het eerste gemaakt: en er was leven, vuur en eenheid in de uitvoering. Echter is het *piano* voor het volle orkest nog niet zacht genoeg. 2. Eene Aria van MOSCA gaf veel genoegen, om de fraaiheid van het stuk zoo wel, als van de uitvoering. 3. Variatiën voor de fluit van TULOU, welke de heer DAHMEN blies. De passages kwamen er netjes uit; maar wij moeten den jongen kunstenaar aanraden, zich meer op eene nadrukkelijke voordragt toe te leggen, te meer nog, daar men het in de kunst, om door werktuigen toonen uit fluiten, of fluitwerken, te lokken, zoo ver gebragt heeft, dat de fluitist, welke zonder leven, zonder ziel blaast, zeer veel werks heeft, wil hij zich, vooral wat de vaardigheid aangaat, met die werktuigen meten. De fluit vordert, uit hoofde van hare eenvormigheid nog meer expressie, dan ieder ander instrument, en de heer DAHMEN zal, hoopen wij, daarom onzen welgemeenden raad niet onopgemerkt laten. 4. Ouverture uit *Circe en Ulysses* van B. ROMBERG. Tweede afdeeling. 1. Ge-deelte eener Sinfonie van HAYDN. 2. Groote Scene en Aria uit FAER's *Camilla*, door eene onzer liefhebbers

sters voortreffelijk gezongen. Zij had den geest des stuks geheel doorgrond, alle de gedachten van den komponist naauwkeurig gevat, en droeg ze met een heerlijk orgaan en met de grootste zekerheid in de uitvoering der moeilijkheden voor, zoo dat haar gezang met geestdrift toegejuicht werd. Inderdaad wij moeten ons geluk wenschen met het bezit van zulke uitmuntende zangeressen onder onze liefhebsters.

3. De overheerlijke Overture van MOZART's *Don Juan*. — Dank zij den heer BON, dat hij er zich in dit concert bijzonder scheen aan gelegen te laten liggen, om ons al de ensemble-stukken, zoo goed mogelijk, te doen hooren. Ook moeten wij hem het loffelijke getuigenis geven, dat hij in de direktie zorgvuldiger te werk gaat, dan voorheen.

Nog eene aanmerking, tot welke deze avond vooral aanleiding gegeven heeft. Men beschouwe toch het concert als eene *muzikale* bijeenkomst! het ontbreekt immers niet aan andere menigvuldige zamenkomsten voor de *gezellige conversatie*.

(Het vervolg in het derde Stuk.)

OVER DE MUZIK TE GRONINGEN.

De stof, waaruit ons tegenwoordig berigt over de verschijnselen aan den muzikalen horizon te Groningen zal zamengesteld zijn, is zoo rijk, dat wij ons zorgvuldig zullen moeten beijveren, om dezelve in een zoo kort mogelijk bestek te bewerken, zonder nogtans eenig punt onaangeroerd te laten, hetwelk voor onze lezers in het algemeen van belang kan geacht worden, of ook meer bepaaldelijk onze lezers hier ter stede in het bijzonder zoude kunnen aangaan.

Naar de chronologische volgorde, en *misschien* ook wel naar die, aan welke ieder schrijver althans eenigzins gehouden is, om, namelijk, de magtige redekundige figuur, *climax* of *opklimming* genaamd, te eerbiedigen, moeten wij het eerst verhalen, dat wij gedurende de herfstkermis van 1819, eenige zoo hollandsche, als duitsche zangstukken en stukjes gehoord hebben, welke de jonge Amsterdamsche tooneelisten, onder direktie van de heeren *DESSAUR* en *FRANSMAN*, hier gegeven hebben. Wilden wij aan het *moraliseren* gaan, dan zouden deze vertooningen ons overvloedige stof daartoe aanbieden; maar, ofschoon onze redeneringen misschien niet van het vermogen zouden verstoken blijven, om althans hier en daar, eenig zaadkorreltje van nut te doen vallen, dat welligt welig opgroeijen en eene voedzame plant zoude kunnen worden, willen wij ons echter daarvan onthouden, deels, om dat wij bij onervinding weten, dat wij,

eens

eens aan het *moraliseren* gaande, zoo spoedig niet klaar raken, en deels ook, om dat de predikatiën menig-een niet zeer welkom zijn, en wij gaarne aan iedereen, zoo veel het, behoudens onze liefde voor de waarheid, doenlijk is, iets aangenaams zeggen. Daarenboven jeugd heeft, naar het oude spreekwoord, zelden deugd, en de hier boven opgenoemde tooneelstukken zullen ons, naar wij vernemen, gedurende de aanstaande herfstker-mis wederom met een bezoek vereeren. Dan zullen wij misschien nog grond genoeg vinden, om hetgeen wij thans verzuimen, weder in te halen; althans wij vreezen het, schoon wij ons hartelijk zouden verheugen, indien ons alle stof daartoe ontnomen wierd.

Kort na het vertrek van dit tooneelgezelschap hadden wij den beroemden en waarlijk grooten klarinettist HERMSTEDT ik ons midden. (De lezer merkt, naar wij hopen, op, dat wij niet van de chronologische volgorde, maar wel van den ontzagwekkenden *climax* afgaan.) Wij bepalen ons enkel bij de vermelding van zijne tegenwoordigheid, en onthouden ons van alle breedere ontwikkeling zijner verdiensten en van de beschrijving van zijn concert, daar dit een en ander reeds in een omstandig stuk (zie bladz 266 en volg. van den 2den Jaargang) door Mr. N. W. SCHROEDER STEINMETZ behandeld is.

Onze gewone winter-koncerten waren nog op den-zelfden voet ingerigt als in het vorige jaar, dat is,
zij

zij waren eene private onderneming van kunstenaars. Voor het overige kunnen wij niet verzwijgen, dat het orkest wel zoo goed was, schoon het nog aanmerkelijk beter had kunnen zijn. De verbeteringen zijn grotendeels daaraan toe te schrijven, dat de bekwaamste muzikanten van het korps, dat tot de 8e afdeeling Infanterie behoort, in het orkest geëngageerd waren; nog beter zoude het geweest zijn, indien alle onze liefhebbers, die eenig instrument in een orkest goed weten te behandelen, in hetzelfde mede gespeeld hadden. Daardoor zoude het orkest zeer gewonnen hebben, en het is te hopen en zelfs met zekerheid vooruit te zien, dat zij zich in een volgend jaar, wanneer, namelijk, onze concerten, gelijk wij hopen, dat eindelijk eens gebeuren zal, op eenen vasten voet ingerigt, en naar onwankelbare regelen hestruurd worden, niet onttrekken zullen, om het hunne tot de goede uitvoering der muziekstukken voor het volle orkest toe te brengen.

Aan zang zijn wij even arm gebleven, als wij reeds een jaar vroeger waren. Wij hebben, gelijk men ligtelijk kan nagaan, geene zangeressen van beroep in onze stad; vreemde zangeressen expresselijk voor het concert te engageren, gelijk men in Amsterdam doet, dit laat de kas niet toe, en wij hebben dus tot nog toe altijd geene andere zangeressen gehoord, dan liefhebsters, die ons dan ook, wij erkennen het dankbaar, menig aangenaam oogenblik verschaft hebben.

Thans

Thans echter ontberen wij ook dit genoeg: sommigen onzer dames zijn van hier vertrokken, anderen zijn moeder des huisgezins geworden, en de weinige, die er nog overgebleven zijn, schijnen, daar zij zoo bijzonder weinig in getal zijn, niet de eenigen te willen wezen, waarin wij haar, (zoo aangenaam het ons ook zijn zoude, indien zij zich verledigen wilden, om aan onze concerten luister bij te zetten), niet geheel ongelijk geven kunnen, wanneer wij naar ons eigen gevoel spreken. Maar zoude niet hare verdienste te grooter zijn, zoo zij, in weêrwil van de gegrondheid van haar achterblijven, evenwel zongen? Het publiek zoude althans, dit durven wij verzekeren, hare goedheid te dieper erkennen, en zich te dankbaarder be-
toonen.

Wij willen den lezer niet vermoeijen met eene langdurige optelling van al de stukken, die wij in deze concerten gehoord hebben, maar blootelijk de belangrijkste uitkippen, en wel bepaaldelijk met de obligate stukken beginnen, en met de Sinfoniën en Ouverturen eindigen.

De heer W. KEYSER, die even als in vorige jaren orkestmeester was, speelde drie malen, en telkens van SPORR, hetgeen ons te aangener was, daar de andere violisten ons andere kompositiën lieten hooren. Vooreerst hoorden wij Variatiën uit A dur, die ons reeds bekend waren. Dit strekke echter den bekwa-

men

men speler niet tot berisping, daar die variatiën zoo voortreffelijk schoon zijn, dat men ze met hetzelfde vermaak honderd malen zoude kunnen hooren, vooral wanneer ze met zoo veel gevoel voorgedragen worden, als de heer KEYZER werkelijk deed, schoon hij, wij weten niet waarom, daar hij ze goed in zijne magt heeft, eenigzins beefde en beangst scheen. Ten andere speelde hij een Pot-pourri van SPOHN met enkel, maar hier en daar obligaat akkompagnement van het piano-forte. Dit muziekstuk, dat met een zeer gevoelvol adagio van eigene vinding, als inleiding, aanheft, en twee thema's van MOZART tot grondslag heeft, het eene uit *Figaro* en het andere uit *die Entführung aus dem Serail* is misschien niet minder fraai, dan de eerstgenoemde variatiën. De kroon spande echter het zevende Koncert van SPOHN, waarvan reeds in den vorigen jaargang (bladz. 61) gesproken en hetwelk daar als het voortreffelijkste van alle de Concerten van dien komponist geroemd is. De speler liet ons een ander adagio hooren, namelijk, dat uit het vierde Koncert van denzelfden komponist met eene obligate violoncel (*pizzicato*). Dit inlasschen van vreemde stukken meenen wij te moeten laken; niet als of het andante uit het vierde Koncert niet voortreffelijk ware, maar omdat het eenen van het zevende Koncert vreemden geest ademt en dus het kunstmatige geheel van dat Koncert verbreekt: eene handelwijze, welke bij werken, gelijk die van SPOHN, die als uit éénen smeed gevormd zijn, hoogst misdadig is, den komponist in zijn regt van eigendom aantast, en den opmerkzamen toehoorder, in meer dan een opzigt, het genot verbittert. Wij hopen, dat de heer KEYZER, die zeer goed in staat is, om de gegrondheid van onze aanmerking te kunnen inzien en, wat meer is, te ge-

voelen, ons dezelve niet ten kwade zal duiden, maar ze beschouwen zal, als eene verdediging van de regten der kunst, in het algemeen, en van den komponist, in het bijzonder.

De heer M A R P U R G, muzikdirekteur van het korps muzikanten der 8e afdeeling Infanterie, alhier in garsoen, liet zich drie malen hooren op de viool. Hij speelde, namelijk, een Koncert van P O L L E D R O, koncertmeester van den koning van Saksen, uit *D mol*, met turksche muziek, een Koncert van M A T T H Ä I, koncertmeester te Leipzig, uit *E dur*, en de vioolpartij in de laatste helft van het beroemde Septet van B E E T H O V E N. Reeds in het koncert van H E R M S T E D T hadden wij hem S P O H R 's tweede Koncert (uit *D mol*) hooren spelen. Openlijk hebben wij nog geene gelegenheid gehad van zijn spel te spreken, en wij zullen dus eenigzins langer bij hem vertoeven. Hij behandelt zijn instrument met vlugheid en zekerheid, is overal, gelijk men zegt, goed te huis, speelt over het algemeen zuiver, (en dit is inderdaad veel) heeft eenen vrij sterken, maar eenigzins schralen toon, hetgeen echter misschien ook, althans voor een gedeelte, aan zijn instrument toe te schrijven is, en heeft eenen goeden arm en niet kwaden streek. Waarlijk voortreffelijke eigenschappen, welke de vorderingen van het werktuigelijke der kunst vrij wat bevredigen. Te meer jammer is het daarom, dat deze knappe violist de vorderingen van het geestige der kunst niet even zeer tevreden stelt. Zijne voordragt is nog weinig beschaafd en zelfs ruw, het *portamento di voce* vermist men bijna geheel en al en zelfs zoo, dat hij dikwijls de nooten niet op den kop raakt, maar vooraf eenen voorslag hooren laat: eene kwade gewoonte, welke te nadeeliger voor den kunstenaar zelf is, daar zij hem doet voorkomen,

als

als of het hem aan dat onontbeerlijke en door oefening alleen verkrijgbare vermogen des gehoors ontbrak, om de toonen in de verbeelding te hooren, voor dat men ze grijpt, waardoor alleenlijk de kunst van zuiver te spelen kan verkregen worden; en welke gewoonte daarenboven bij den toehoorder een alleraangenaamst gevoel doet ontstaan, hetwelk hem te hinderlijker is, daar het ieder oogenblik terugkeert, en hem belet, om den kunstenaar dien bijval toe te juichen, waarop deze anders aanspraak zoude hebben.

Wij zouden ons zelve moeten herhalen, indien wij, na deze beschrijving van het spel des heeren M A R P U R G, nog iets over de voordragt der boven opgenoemde Koncerten wilden laten volgen, daar die beschrijving het onmiddellijke resultaat is van onze overwegingen onder het hooren der Koncerten. Alleenlijk moeten wij hier nog bijvoegen, dat het ons aangenaam zoude zijn, dat de heer M A R P U R G, dien wij niet slechts als violist, maar ook, en vooral, in zijne meer bepaalde betrekking, als muzikdirekteur der militaire muzikanten, veel achtig toedragen, deze onze welgemeende kritiek, maar zoo als zij door ons gesteld is, onder het oog kreeg, (hij is een duitscher, en te weinig bekend met onze taal, dan dat wij zouden kunnen hopen, hem onder onze lezers te tellen) en wij houden ons overtuigd, dat hij, over zijn eigen spel nadenkende, de grondheid onzer beoordeeling zal inzien; en dit zal voldoende zijn, om hem dadelijk met alle vlijt aan de verbetering van zijn spel te doen werken: wij kunnen zulks van zijne eierzucht en van zijne muzikale kundigheden verwachten. Hem mondeling zijne gebreken onder het oog te brengen, is niet de zaak van de kritiek, maar die van de vriendschap. — Over de verdiensten van den heer M A R P U R G, als militaire muzikdirekteur, zullen wij nader spreken, bij gelegenheid dat wij van zijn korps gewag maken zullen. K 2 De

De derde violist, eindelijk, die zich in onze concerten liet hooren, is de heer HANSEN, eerste hoornist van het korps militaire muzikanten. Hij speelde een Koncert van RODE, en gaf doorslaande proeven van veel aanleg, welke echter niet genoeg geoefend, noch beschaafd is, om aan een publick, hetwelk violisten hoort, als de heeren KEYZER en MARBURG, het bedoelde vermaak te kunnen geven, hoe wel geen van deze beide heeren den top der volmaaktheid bereikt heeft. Wanneer de heer HANSEN zich sterk op de viool toelegt, (en wij vernemen, dat hij dit doet) dan kan hij met den aanleg, dien hij bezit, en de vorderingen, die hij reeds gemaakt heeft, zonder twijfel zeer knap worden. Bijzonderlijk moeten wij nog de fraaiheid van zijnen arm roemen, welke inderdaad buitengewoon is, en waarin hij menig groot violist overtreft: maar het ontbreekt hem ook te dien opzichte aan vastheid en zekerheid van streek.

Als hoornist heeft de heer HANSEN ook verdienste, eenen niet zwaren, doch vrij liefelijken toon, maar niet genoeg duidelijkheid in loopende passages. Ook dit gebrek laat zich door oefening te boven komen. — Hij blies een Koncert van AETHÉ, waarvan het akkompagnement, door onoplettendheid van sommige leden van het orkest, grootendeels verloren ging, zoo dat wij over de waardij der kompositie niet konden oordeelen; voorts de hoornpartij in het reeds boven vermelde Septet van BEETHOVEN en eindelijk die in de Koncertante voor klarinet, hoorn en fagot van CRUSELL.

De heer WINTER, een onzer stadsmuzikanten, van wien reeds in een vroeger bericht gewag gemaakt is, liet ons op de klarinet hooren het voortreffelijke Koncertino, dat C. M. VON WEBER voor zijnen vriend, den

den uitstekenden Beijerschen klarinettist BÄRMANN, gekomponceerd heeft. Indien het veel gewaagd is, dit overheerlijke muziekstuk in het openbaar voor te dragen, wanneer men het niet zoo in zijne magt heeft, als men zulks van eenen BÄRMANN verwachten kan, hoe veel te eerder moet dan het talent van den kunstenaar niet schipbrenk lijden, wanneer hij, hoe naauwkeurig hij ook de nooten speelt, echter, tegelijk met den adem in de klarinet, geene warmte aan de voordragt dier nooten weet in te blazen. De heer WINTER heeft ons de toonen doen hooren, die in het stuk voorkomen, misschien zelfs wel alle de toonen, zonder één enkel toontje over te springen, (want inderdaad het ontbreekt hem niet geheel aan vluheid in het maken van passages); maar de bezielde toonen van den komponist, zoo als deze ze gedacht heeft, hebben wij in de voordragt van den heer WINTER niet herkend. Wij rekenen dit dien heer volstrekt niet toe als een vergrijp, daar wij zeer wel weten, dat *gevoelvolle* voordragt slechts het gevolg is van een geschenk der natuur, welk geschenk trouwens door den kunstenaar moet verwerkt worden. Wij maken er slechts melding van, als van een ongeluk, daar wij overtuigd zijn, dat, indien de heer WINTER de gave ontvangen had, om bezieling aan zijn spel te geven, hij zich, zonder twijfel, zoude bevljigd hebben, om die gave te beschaven en in zijne voordragt steeds aan te wenden; te meer, daar hij een zeer vlijtig man is, die zich vooral in het geven van onderwijs zeer verdienstelijk gemaakt en vele zijner leerlingen tot bruikbare liefhebbers gevormd heeft. Uit dien hoofde zoo wel, als om zijne vlijt in de waarneming van zijn beroep, en zijne overige betrekkingen bezit

hij dan ook de welverdiende achting van zijne medeburgers en ook de onze.

De heer HAUFF, organist van de martini-kerk heeft ons op een klavier-koncert van DUSSEK onthaalt, dat hij met groote vaardigheid gespeeld en aldus veel bijval verwerven heeft, schoon hij geene proeven heeft afgelegd van fijnheid in de voordragt, als waartoe dit Koncert geene gelegenheid geeft.

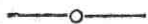
Eenige andere obligate stukken, voor de fagot, de klarinet, en de bazuin, gaan wij, als van te weinig belang, met stilzwijgen voorbij; moeten echter met een woord gewag maken van de vaardigheid van den bazuinblazer HELWINKEL, die ook tot de militaire muzikanten behoort, en met een Koncert op zijn moeilijk instrument veel en welverdienden bijval behaalde.

Eindelijk moeten wij nog gewag maken van eenen vreemden obligatist, die ons bezocht met het voorneemen, om alhier koncert te geven, maar zijn doel niet bereiken konde, uit hoofde van de toen bestaande menigvuldigheid der openbare vermakelijkheden. Hij is KOHLFES genaamd, en is huisonderwijzer der muziek in eene der eerste, deensche grafelijke familiën. Men veroorloofde hem, om zich in een onzer gewone concerten te doen hooren, en hij blies daar op de fluit een Koncert van A. E. MULLER, en speelde met een onzer liefhebbers voor het klavier de variatiën van onzen WILMS voor klavier en fluit op PAESIELLO's: *nel cor più non mi sento*. Hij zong ook de Cavatina uit *Tancredo: deh tanti palpiti*. Schrijver dezès was bij het fluit-koncert niet tegenwoordig, en kan dus niet meer daarvan zeggen, dan dat men hem met genoeg gehoord heeft. Kenners merkten op, dat hij groote vaardigheid bezat met den zoogenaamden *Doppelschlag*
of

of dubbelde tongslag. Als zanger is zijne stem te zwak voor eene zaal. Men konde hem niet goed hooren. Hij speelt ook viool, en is voor het overige een man, wiens gezelschap zeer aangenaam is, doordien hij veel van zijne menigvuldige reizen weet te verhalen, die hij met eenen opmerkzamen geest gedaan heeft.

Nu blijft ons nog overig van de Sinfoniën en Ouverturen te spreken, en wij willen met de laatsten beginnen.

(Het vervolg in het derde Stuk.)

AAN DEN REDAKTEUR VAN DEN AMPHION.

Mijnheer de Redakteur!

In het berigt geplaatst in het Tijdschrift *Amphion*, 2de Jaargang 4de stuk, lazen wij met verwondering eene beoordeeling over het Haarlemsch koncert, en het kwam ons voor, dat diergelijke kritiek geenszins tot verbetering van gebreken of aanmoediging van kunstliefde strekken kan.

Wij hebben een en andermaal dat koncert bijgewoond en vinden ons gedrongen, ter liefde van de waarheid te verklaren, dat de door ons aldaar uitgevoerde muziekstukken, naar gelang der plaatselijke omstandigheden, goed zijn geäkkompagneerd geworden, en het ons voorgekomen is, dat de werkende leden van het gezelschap doorgaans met veel ijver bezield zijn, ter bevordering van dit gedeelte der schoone kunsten. — Wijders veroorloven wij ons, aan te merken, dat de heer S. zeer onjuist omtrent den heer KOEHLER oordeelt, alzoo eene veeljarige ondervinding bewezen heeft, dat die heer zeer wel berekend is voor het bedoelde vak.

Ver-

Verplichten zult UEd. ons met het plaatsen van deze onze verklaring in een volgend nummer van Uw Tijdschrift, dat wij veronderstellen eeniglijk tot doel te hebben het bevorderen van ware kunde en smaak.

Wij hebben de eer ons te onderschrijven

Amsterdam Utto.
Junij 1820.

UEd. D. W. Dienaren,
H. C. KLEINE,
L. MANN,
J. C. KLEINE.

Daar de Redakteur geenszins in staat is, noch zijn kan, om de gegrondheid of ongegrondheid der aanmerkingen, in den bovenstaanden brief vervat, te beoordeelen, en *het punt van verschil geheel buiten hem ligt*, heeft hij gemeend, verplicht te zijn, dien brief aan den heer S. te moeten mededeelen, voor en alear hij werd afgedrukt, ten einde dien heer de gelegenheid te geven, om, zulks noodig achtende, het zijne over de gemaakte aanmerkingen te kunnen zeggen. En zie hier het

ANTWOORD VAN DEN HEER S.

Het strekt den Ref. tot een groot genoegen, dat de heeren KLEINE c. s. zoo kort en bondig zijne beoordeeling (voor zoo verre zij dit met kennis van zaken hebben kunnen doen, en gedaan hebben) hebben bekrachtigd. Deze heeren staan bij den Ref. te zeer in achting, dan dat hij hunnen bijval en de ondervinding, dat zij eenstemmig denken, niet op den hoogsten prijs zou stellen.

Wat, voor het overige, dit briefje, ter mededeeling in den *Amphion*, aanbelangt:

*De dankbaarheid is eene deugd,
Die menschen en Goden verheugt.*

S.

A M P H I O N.

BINNENLANDSCHE BERIGTEN.

OVER DE AFGELOOPENE WINTER-KONCERTEN
TE ROTTERDAM.

(Vervolg en slot van bladz. 140).

Dit berigt loopt van af de wederopening der concerten na het nieuwe jaar, tot aan derzelve einde. Het eerste, het zevende naar de volgorde, werd geopend met eene Sinfonie van MOZART. 2. Tenoor-aria van SACCHINI, welke, schoon zeer eenvoudig, echter door de aangename wijze, op welke ze werd voorgedragen, veel genoeg gaf. 5. Koncert voor de viool van VIOTTI (*A mol*), waarmede de jonge HUTSCHEN-NUJTER ons verraste: want waarlijk zijne bekwaamheid op dat instrument was nog zeer weinig bekend. Het Koncert zelf is een der ligtsten van VIOTTI, en het is zeer voorzigtig van den jongen man en doet zijne keuze eer aan, dat hij deze met zijne krachten

zoo goed in overeenstemming weet te brengen. Zijn spel is regt zuiver en net, doch er blijft nog wat meer toon, meer vastheid en vaardigheid in de streek en vooral meer smaak in te wenschen over. 4. Overture uit *Sofonisba* van PAER. — De tweede afdeeling leverde weinig belangrijks op. Zie hier de stukken, uit welke dezelve was zamengesteld, en over welke niets merkwaardigs valt te zeggen. 1. Eene oude-Sinfonie van HAYDN. De toehoorders bragten er den tijd zeer aangenaam bij door, wel niet met de muziek, o neen! maar met bals, het tooneel, andere feesten en parlijtjes, voorts met nieuwe modes, fraaie tooi en meer dergelijke onderwerpen, waarover de *conversatie* liep. Dit alles wekte de belangstelling veel meer op, dan de oude Haijdsche Sinfonie. Maar waarom tracht men ook niet, het publiek, wanneer het zoodanig tot spreken gestemd is, door nieuwe schoone muziek, waaraan het toch waarlijk niet ontbreekt, meer belang voor het eigenlijke doel der muzikale bijeenkomsten in te boezemen? Op deze wijze zoude het getal der praters althans aanmerkelijk verminderen. Eene Aria, uit de schepping van HAYDN, was het tweede en de ouverture uit *Jean de Paris* het laatste stuk dezer afdeeling.

Achtste koncert. 1. Sinfonie van MOZART. Bas-Aria uit *das unterbrochene Opferfest*, van WINTER, waarvan de uitvoering zeer goed gelukte. 3. Koncer-

tan-

tante voor twee horens van HUTSCHENRUIJTER Jr., door hem en eenea liefhebber zeer braaf uitgevoerd. Mogt de eerste toch meer licht en schaduw in zijn spel aanbrengen! want tot nog toe ziet men slechts weinig sporen van de fijnere *nuancen*, en dit is te meer jammer, daar hij bijna alle moeilijkheden van zijn instrument met zekerheid en naauwkeurigheid te boven komt, en zijn toon ook beter schijnt te worden. Wat de kompositie van het uitgevoerde stuk betreft, moet ik bekennen, dat de auteur, was het er hem om te doen een *bravourstuk* te schrijven (en dit schijnt zoo), zijn oogmerk bereikt heeft. De passages zijn heel fraai en brillant geschreven voor beide partijen. De melodiën zijn echter al te alledaagsch en nu en dan zelfs verouderd, kan men wel zeggen, en zij maken, in tegenoverstelling met de nieuwere en fraaijere gedachten, die er ook in zijn, ongeveer dezelfde vertooning, als een oude papa, met eene stijve paruik uitgedoscht, in een gezelschap van jonge, nieuwmodesche heeren van den hedendaagschen tijd. Nog iets! Waarom worden in het eerste stuk van het concert, gedurende de *solo's*, de pauken zoo menigvuldig aangewend? In het *tutti* hoort men ze reeds dikwijls genoeg. De uitwerking van deze manier is waarlijk zoo groot niet, als de auteur zich misschien wel verbeeldt. — Eindelijk: mijne aanmerkingen zijn nieta meer, dan welgemeende wenken, welke de heer HUT-

SCHEENBUJTER, zoo ik hoop, niet kwalijk verstaan
 moge. 4. Ouverture uit *Joseph en Egypte* van MEHUL.
 In de tweede afdeeling: 1. Allegro eener Sinfonie van
 HAYDN. 2. Koncert voor de violoncel van MUNTZ-
 BERGER, door den heer S. GANZ voorgedragen. Het
 bracht eene algemeene stilte te weeg, en dit kan den
 kunstenaar tot het grootste bewijs verstrekken, hoe
 algemeen zijn spel baviel, vooral wanneer men de on-
 rust en het gedruisch in aanmerking neemt, dat er
 dezen avond was. Hij speelde ook voortreffelijk: een
 krachtige, zilveren toon, eene vaste en niet minder
 vaardige streck, en groote reinheid en zuiverheid in
 alle moeilijkheden zijn eigenschappen, die hij in
 hooge mate bezit, en daarenboven heeft hij eene zeer
 goede voordragt. Het inlasschen eener Polacca uit
 een ander koncert van denzelfden auteur is een ver-
 grijp tegen de kunst, daar zij in eenen anderen toon
 en in eenen anderen geest geschreven is, dan het kon-
 cert zelf. Doch aangezien de Polacca zeer bevallig en
 brillant is, oogstte het publiek te meer genoegen en
 de kunstenaar te meer bijval, die hem dan ook, gelijk
 hij ten volle verdiende, rijkelijk geschonken werd.
 3. Het geliefkoosde lied: *sul margine d'un rio*, met
 moeilijke variatiën, voorgedragen door dezelfde zan-
 geres, welke in het 5e koncert zong. Zij bekrachtigde
 het bij die gelegenheid over haar gevelde oordeel. 4.
 Ouverture uit *une folie* van MEHUL.

Negende koncert, hetwelk met de schoone Sinfonie van BEE THOVEN (C dur) geopend werd. Het orkest overtrof zich zelf. In het algemeen moet men den direktieur, den heer BON, den lof toekenen, dat hij sedert kort veel warmte en ijver aan den dag legt voor de juiste en goede uitvoering, en wij ondervonden dien avond zeer merkbaar den weldadigen invloed dier zorg. Het *piano*, *crescendo*, *diminuendo*, in één woord, alles wat tot de, door den komponist beöogde, uitwerking bijdragen moet, kwam heden zeer fraai uit, en gaf den waren beminnaar der kunst een heerlijk genoegen. De bekwaamheden van ons orkest vertoonden zich tevens in een zeer schoon licht: men behoeft er slechts behoorlijk partij van te trekken.

2. Tenoor-aria uit *l'école des maris* van PAER, door eenen liefhebber regt goed gezongen. 3. Variatiën op een duitsch lied voor het forte-piano, zonder akkompagnement, van F. RIES, door den heer PALING gespeeld. Deze variatiën zijn zeer brillant en tevens moeilijk, doch minder bevallig. Indien het thema er min of meer verborgen, echter duidelijker in te hooren ware, en de moeilijkheden, vooral tegen het slot, niet zoodanig op een gestapeld waren, zonden zij voor het gehoor veel aangenamer zijn. De uitvoering van den heer PALING strekte ten bewijze van de aanmerkelijke vorderingen, die hij, en wel sedert korten tijd, gemaakt heeft; indien hij in de delikate

behandeling van het instrument even veel aanwint, als hij reeds in de vaardigheid gedaan heeft, dan zal zijn spel weldra voortreffelijk kunnen genoemd worden. Wij bevelen hem zulks dus ten ernstigste aan. Voor het overige zijn er onder de door hem gespeelde variatiën toch ook wel sommigen, die zijne krachten nog eenigzins te boven gaan, ten ware beschroomdheid het volkomene gelukken mogt belet hebben: men merkte hier en daar eenige onduidelijkheid op, doch in het algemeen speelde hij regt goed. De algemeene en welverdiende bijval, dien hij verwierf, moge hem verder tot aanmoediging verstreken! 4. Overture uit *Iphigénie* van GLUCK. De tweede afdeeling werd geopend met een zeer zeldzaam muziekstuk, dat zonder twijfel weinig navolging vinden zal, namelijk, met een Koncert voor acht pauken, hetwelk door eenen liefhebber met zoo veel vaardigheid en gemakkelijheid werd uitgevoerd, dat men de weêrga daarvan niet ligt vinden zal. De wijze der uitvoering wekte bewondering, en het oog vermaakte zich zeer wel; maar zal het oog ronduit zijne meening zeggen, dan kan het wel niet van vermaak gewagen. Men denke aan het gedruisch, door acht pauken gemaakt, daarbij gevoegd twee trompetten, vier horens en voorts alle blaasinstrumenten, welke ten minste in drie vierde gedeelten van het Koncert druk bezig zijn, zelfs bij een solo voor de viool, hetwelk de heer B. TOURS,

gelijk men van hem gewend is, zeer goed voordroeg; men denke aan dit alles, en men zal wel willen gelooven, dat op die wijze wel eene dreunende, maar geene vleijende werking op het gehoor voortgebracht wordt. Zal ik van de kompositie van het Koncert spreken (hetzelve bestaat uit een *Allegro martiale*, dat door eene korte inleiding voorafgegaan en door een klein *Andante* gevolgd wordt, om de aangestaste zenuwen des gehoors een oogenblik rust te schenken, welke zij te meer behoeven, daar ze in het slot, hetzelfde *Allegro martiale*, op nieuw regt hevig aangegrepen worden), dan ben ik verplicht te zeggen, dat men er wel eenige heel aardige gedachten in vindt (de inleiding bovenal is goed geschreven), maar dat ook vele idëen door langdurig gebruik verouderd zijn. Voor het overige is het een der eerste werken van den heer HUTSCHENRUITER, en de taak, om voor acht pauken, of, hetgeen op hetzelfde neerkomt, voor acht toonen, een solo te maken, is niet zoo gemakkelijk te volbrengen; niettemin had de heer HUTSCHENRUITER wel wat meer zorg moeten besteden, om het geoefende oor door vergrijpen tegen de regelen van kompositie niet zoo gevoelig te kwetsen. 2. Een zeer schoon duo uit *Achilles* van PAER, hetwelk door dezelfde dame, die ons in het 6e Koncert met haar gezang belooverde, en een' zeer braaf liefhebber tot groot genot der toehoorders uitgevoerd werd. 3. Tot

slot en in volkomene oycreeenstemming met het jaargetij, daar de natuur met sneeuw bedekt was, de sledevaart van den vader des onsterfelijken MOZART. Eene muzikale klucht, welke inderdaad zeer kluchtig zoude zijn, zoo ze maar niet al te lang duurde, en zoo men zich niet vervelen moest op een voorouderlijk bal, dat met de eerbare menuet begint, en met verscheidene onderwetsche dansen voortgezet wordt, van welke men daarenboven zorgde, dat er niet eene achterwege bleef. Het ontbrak dus heden niet aan gedruisch in de muziek; daarentegen heerschte er eene groote stilte onder het publiek. Wij hopen, dat deze laatste moge voortduren.

Tiende koncert. 2. Sinfonie van HAYDN. 2. Een liefhebber uit 's Gravenhage, die met eene aangename stem zeer veel gemakkelijheid en ongedwongenheid in derzelve gebruik, en ook veel smaak in de voordragt vereenigt, vergastte ons met eene tenoor-aria uit *Stratonice* van MEHUL. 3. Een Koncert voor het horen van den heer HUTSCHENRUIJTER en door hem voortreffelijk, men kan zelfs zeggen, uitstekend schoon geblazen, in het bijzonder ook, wat de voordragt betreft, welke hij, (wij merken dit met veel vermaak aan) met veel meer zorg schijnt te beschaven. Indien hij aldus voortgaat, dan kan men zich veel voortreffelijks van hem beloven. Aan de kompositie van het koncert zelf, hetwelk ook tot zijne oudere werken schijnt

schijnt te behooren, is te laken, dat er vooral in het eerste Allegro niet genoeg samenhang is, om kort te gaan, dat het niet regelmatig genoeg bewerkt is, dat de modulatiën natuurlijker en niet zoo gedwongen behoorden te wezen, en dat het akkompagnement ook eenige kleine veranderingen behoeft, eer het aan eenen scherpen toets kan onderworpen worden. Maar — alles kan niet even volmaakt zijn. Voor het overige is de heer HUTSCHENRUUTER op eenen goeden weg; evenwel moest hij niet zoo snel schrijven en kiescher zijn, om zijne muziek met meer oorspronkelijke en minder ouderwetsche gedachten te verfraaijen: het goede vordert tijd! 4. Duo uit *ma tante Aurore* van BOIELDIEU, door eenen vader en zijnen zoon gezongen. De zoon heeft eene frissche en krachtige tenoorstem en doet veel goeds verwachten. 5. Ouverture uit *il morto vivo* van PAER. Tweede afdeeling: 1. Eerste stuk uit eene Sinfonie van KROMMER. 2. Duet uit *l'amant troubadour*. Een zeer bevallig muziekstuk, hetwelk diezelfde liefhebster, die, kort geleden, de variatiën op *sul margine d'un rio* zoo heerlijk zong, benevens de haagsche liefhebber, tot groot genot van het gezelschap uitvoerde. 3. Menuet uit de even bedoelde Sinfonie. 4. Groote Scène en Aria van NICOLINI, waarin wij eindelijk, voor het eerst in den loop van dezen winter, na lang en vruchteloos hopen, het

geluk hadden, eene waarlijk zeer uitmuntende liefhebster te hooren, begaafd met eene sterke, doordringende stem, welke geheel voor het groote *genre di bravura* geschikt is, maar van welke de zangeres evenwel zoo zeer meester is en welke zij zoo matigen kan, dat zij tevens aangenaam is. Daarenboven bezit zij zeer veel zekerheid en vastheid in moeilijke passages, en de bliken, die zij daarvan in het door haar gezongene, zeer moeilijke, muziekstuk aan den dag lei, verwekten algemeene bewondering. Mogten wij toch zoo gelukkig zijn, nog dikwijls gewag van haar te kunnen maken!

5. Ouverture uit *Titus* van MOZART.

Elfde concert. De eerste Sinfonie van A. ROMBERG (*Es dur*). 2. Tenooraria uit *gli virtuosi ambulanti* van FIORAVANTI, regt goed uitgevoerd. 3. Ouverture uit *Ginevra* van PAER. Tweede afdeeling: 1. Bnok eener Sinfonie van HAYDN. 2. Duet voor vrouwenstemmen van NASOLINI. Eene zeer bevallige zangeres, welke wij sedert lang het vermaak niet hadden gehad van te hooren, trad tot vrengde aller vrienden der kunst weder op, vereenigd met de zangeres, wier schoon talent ons in het 9^e Concert zoo veel genoeg gaf. De twee dames voerden dit Duet zeer goed uit, en verwonderlijk vooral was hare naauwkeurigheid in de menigvuldige in tertsen voortlopende passages. 3. Ouverture uit *Figaro* van MOZART, welke met veel vuur en groote juistheid gespeeld werd. KON-

KONCERT VAN DEN HEER KIESEWETTER.

Dit concert verdient afzonderlijk vermeld te worden, daar het zonder twijfel tot de rijksten aan genot behoort, welke ons in den loop des winters aangeboden zijn. Alles, wat niet slechts met opzigt tot de grootste moeilijkheden en de gevaarlijkste vaagstukken, maar ook met betrekking tot het teedere, het liefelijke, het roerende, alles vereenigd met eenen heerlijken toon, op de viool kan worden uitgevoerd, dat alles omvat het talent van den heer KIESEWETTER. Hij beviel aan de meeste kunstkenneren in onze stad meer, dan alle zijne groote voorgangers op dit instrument. Waarlijk verbazend is de magt, die hij over de viool uitoefent: hij is er geheel heer en meester van. Zijn spel in alle fijnheden te ontleden, zoude, daar hetzelfde zoo vele volkomenheden vereend bezit, te veel plaats innemen; ik bepaal mij dus bij het navolgende: behalve al wat men van eenen voortreffelijken vioolspeler verlangt, als een' goeden toon, eene schoone streek en het vaardige gebruik des arms, onderscheidt hij zich vooreerst nog bijzonder in de hoogte, zoowel door eene ongemeene netheid en reinheid, als door buitengewone kracht; hij verrast vooral door het gemarkeerde van de streek en door het staccato, waarin hij het bijzonder ver gebragt heeft. Hij maakt het naar boven en naar onder met even veel kracht, in

ééne

éene streek van de kwint naar onder tot de lage G en weér terug tot bijna de uiterste hoogte van het instrument, door de halve toonen en, in één woord, op alle mogelijke wijzen. In dit opzigt is hij onovertreffelijk, en in den triller eveneens. In de vaardigheid, met welke hij de moeilijkste passages uitvoert, en in de zekerheid in het volbrengen der gewaagste sprongen vindt hij ook niet ligt eenen meeter. Met dit alles vereenigt hij eene voordragt, vol ziel en leven, welke tot het hart spreekt. In langzame stukken doet hij ons den instrumentalen kunstenaar geheel vergeten, en men geloof, eenen zanger te hooren. De begoocheling wordt nog te grooter, daar men het aanzetten van den stok in het geheel niet gewaar wordt, of althans niet meer, dan de adembaling bij den zanger. Met alle deze voortreffelijke eigenschappen en deugden kon hem algemeene en ruischende bijval niet ontgaan, die dan trouwens ook in de sterkste trekken op het gelaat van iederen vriend der kunst te lezen was. De stukken, waarop hij ons onthaalde, waren de navolgenden. Een Koncert van HOFFMANN, gelijk het aangekondigd werd; doch hij speelde er, met wijs overleg, slechts het eerste Allegro van, hetwelk ons gelegenheid gaf, den kunstenaar bijzonder in moeilijke passages te bewonderen, daar het te weinig fraai gezang bevat, weshalve het, over het geheel genomen, niet zoo algemeen beviel. Daarentegen schiep

men

men te meer behagen in een Adagio van eenen anderen meester, wiens naam mij niet bekend is; het geleek zeer naar het werk van R. KREUTZER. Het Rondo, eene Polacca van MAYSER, betooverde alle toehoorders door de zoete, liefelijke gedachten en door de waarlijk verbazend moeilijke passages, die het bevat. Hij speelde vervolgens nog variatiën op russische thema's van B. ROMBERG, welke oorspronkelijk voor de violoncel geschreven, maar voor de viool gearrangeerd zijn, en tot slot een Pot-pourri over eenige thema's uit *Don Iuan* van A. ROMBERG, hetwelk zeer goed berekend was, om eenen diepen indruk achter te laten. Te meer was het jammer, dat het genot niet ongestoord bleef! De oude klagt over de blaas-instrumenten werd wederom vernieuwd, daar zij in het Pot-pourri eenige grove fouten begingen. Zij verbeteren zich slechts langzamerhand en wat is er de oorzaak van? Niets anders, dan zorgeloosheid en onoplettendheid.

Eenige onzer eerste kunstenaars droegen het hunne bij tot veraangenaming van den avond. In de eerste afdeeling, en wel na het vioolkoncert (*ware het slechts toen niet geschied!*), blies de jonge DAHMEN eene Polacca van KÜHLER op de fluit. Het oogenblik was niet gunstig gekozen, en de speler scheen eenigzins beangst; om kort te gaan, in andere concerten gaf hij meer genoeg. De Polacca is, ofschoon een
wei-

weinig ledig, echter bevallig geschreven, maar die van MAYSEDER klonk iedereen nog te zeer in de ooren en DAHMEN scheen de moeilijke passages ook niet regt in zijne magt te hebben. In de tweede afdeeling vergastte de heer MÜHLENFELDT ons met een concert voor het piano-forte van FIELD (as dur). Hij verrastte ons zoowel door de kompositie van het concert, hetwelk zeer veel nieuws bevat en daarenboven met veel smaak, uiterst bevallig en tevens brillant bewerkt is, als ook door zijn voortreffelijk spel, hetwelk den levendigsten indruk maakte, gelijk hij wel uit den ruischenden bijval, die hem te deel werd, zal hebben kunnen zien. — De grootte kunstvriend verliet het concert vol van het heerlijkste genot, de mindere liefhebber met de grootste tevredenheid. Mogten toch de heerlijke toonen, waarmede de heer KIESEWETTER ons verrukte, hem rijkelijker vergoed zijn door de zilverklanken aan het bureau! Met bijval werd het in de ruimste mate beloond.

Van nu af aan, zal ik, om het geduld des lezers, door eene al te zeer uitgebreide kritiek der volgende concerten niet buitengewoon op de proef te stellen, slechts van het voornaamste gewag maken, daar zij toch ook niet meer zoo belangwekkend zijn, als de vroegeren. Menigeen zal van oordeel zijn, dat ik

over

over het algemeen veel korter had kunnen zijn, en is hij geen Rotterdammer, dan heeft hij ook inderdaad gelijk; men kan immers niet van hem vergen, dat hij er zoo veel belang in stellen zal, om te weten, wat voor muziekstukken er in den loop des winters gemaakt zijn. Evenwel konde de Referent, die het hoofddoel der kritiek nimmer uit het oog verloren heeft en gaarne, zoo veel maar immer in zijn vermogen is, tot het welzijn der kunst in zijne stad zou willen bijdragen, — hij konde, wilde hij zijn doel niet missen, tot hier toe zijne beoordeelingen niet bekorten. Sommigen zijner stadgenooten, dit is hem zeer wel bekend, vinden zijne oordeelvellingen op vele plaatsen min of meer scherp en *pikant*. Om zich daartegen in een zuiver licht te plaatsen, kan hij niet voorbij, hier openlijk de stellige verzekering te geven, dat er in geen gedeelte zijner kritiek de geringste zweem van persoonlijkheid is ingeslopen. Geheel overtuigd van dat, wat hij schreef, heeft hij steeds gemeend, dat zijne oordeelvellingen, zouden zij van nut zijn, juist zoo, en niet anders, noch slapper moesten gesteld worden. Wanneer de kritiek misbruiken, kwade gewoonten of ook sterk in zwang gekomene zwakheden, die niet opgemerkt worden, omdat men er sedert langen tijd aan gewend is, aantasten moet; wanneer zij dezen of genen, die wel vele bekwaamheden bezit, maar door oorzaken, welke hier niet ter plaatse die-

nen,

nen, in sluimering gevallen is, wakker maken moet; of wanneer zij den man, die door eene kwalijk geplaatste eerzucht verblind is, den band van het oog rukken moet, — in deze en in vele andere gevallen mag zij niet slap, maar moet zij streng zijn. Om den onzijdigen lezer in zijne stad een juist denkbeeld van zich te geven, konde de Ref. niet nalaten, zich daarover eens te uiten. Hij hoort hier menigeen mompelen, en hij verneemt menige verkeerde en zotte recensie zijner kritiek; doch waarom treedt niet deze of gene onder de kwalijk gehumeurden openlijk in dit tijdschrift tegen den Schrijver dezer berigten op, en brengt met overtuigende bewijzen de waarheid aan den dag? Dit zoude veel verstandiger zijn, dan al dat gemompel, en den Ref. zoude het genoeg verschaffen. Maar *het zoude met overtuigende bewijzen moeten geschieden.* Hij heeft reeds vroeger daarop aangedrongen, want dwalen is menschelijk, en dus zoude het niet onmogelijk zijn, dat ook zijne beschouwingen in sommige opzigten onjuist waren. Hij zal zich gaarne onderrigten laten. — Intusschen heeft de Schrijver de voldoening van op te merken, dat verscheiden dingen, welke in zijn eerste stuk over de algemeene betrekkingen der kunst en over de kunstenaars in het bijzonder, gelaakt zijn, sedert zeer voordeelig veranderd zijn. Al is de Schrijver hier en daar ook al wat streng, al houdt men zich ook, als of men zijne kritiek

tiek met onverschillige oogen beschouwde, en al spotten er ook mede, zij treft toch haar doel, en hare uitwerkingen zijn heilzaam.

Na deze tusschenspraak keer ik tot het voornaamste van de laatste concerten terug. — Doch eer ik daartoe overga, ben ik nog verplicht, van twee *extra* concerten gewag te maken, welke ons een buitengewoon genot verschaften. Het eerste, hetwelk ten voordeele onder door den jongsten watersnood geteisterde landgenooten gegeven werd, en hetwelk een nieuw bewijs was, hoe gaarne de Rotterdammer den noodlijdenden, op welke wijze ook, ondersteunt, — want de zaal en het voortrek waren drukkend vol, — het eerste concert heeft ons getoond, wat hier uitgevoerd worden kan, wanneer alle de liefhebbers zich vereenigen, gelijk op dien avond, toen niet een eenige van de herten onder hen zich uitsloot, en een ieder hunner met den hesten ijver vervuld was. Alle stukken gelukten dan ook heerlijk; maar boven alles muntte uit de Aria uit *Benjowsky* van DALAYRAC, welke reeds op het 5^e concert gezongen was. De zangeres had juist deze aria gekozen, omdat zij op dien avond zoo uitnemend bevallen was, en men den wensch geuit had, dezelve nog eens te hooren. Veel dank zij haar! Hoe braaf zij ook anders altijd zingt, men konde

echter met regt van haar zeggen, dat zij, op dien avond, zich zelve bijna nog overtrof; de toehoorders werden allen tot de luidruchtigste bewondering weggesleept. Voorts hoorden wij een groot italiaansch Duet voor twee sopraanstemmen, hetwelk ons, door het weder optreden van eene zangeres, welke zonder twijfel de kundigste en dus de beschaafdsten van onze liefhebbers is, en door het gezang van de met haar zingende jonge dame, zeer veel vermaak deed. Moge deze liefhebster, die veilig op den rang van kunstenaars aanspraak maken kan, toch nog lang tot den luister onzer concerten bijdragen! — Op het voorgaande volgde een zangstuk, dat door den rijkdom van liefelijke en schertsende gedachten algemeen behagen vond, namelijk een italiaansch Quartet, waarvan de komponist onbekend bleef. Het werd in het *ensemble* zeer goed uitgevoerd; maar bijzonder muntte de sopraanpartij uit. De zangeres, welke deze partij op zich genomen had en ook een der voornaamste sierraden van ons concert is, voerde de waarlijk groote moeilijkheden met zoo veel vaardigheid en ongedwongenheid uit, dat zij, om zoo te spreken, met de schertsende idéén van den komponist slechts scheen te schertsen, en ons allen bijzonder veel vermaak deed. Algemeene vreugde schitterde haar op elks gelaat te gemoet. Het slot der zangstukken en van het concert tevens bestond in het eerste Finale uit *de*

Schep-

Schepping van HAYDN, en hierop doelt eigenlijk, hetgeen ik boven zeide van de voortreffelijke muzikale vruchten, die men hier konde plukken, indien al de bekwame liefhebbers zich meermalen tot de uitvoering van groote zangstukken vereenigden. De omstandigheden zijn echter niet van dien aard, dat men daarop met grond zou kunnen hopen. Het blijft enkel bij wenschen, welke men evenwel niet onderdrukken kan, wanneer men zulke muziek zoo voortreffelijk hoort uitvoeren, als werkelijk het geval was. Hoe nauwkeurig was de uitvoering! In 'tkort, het was waarlijk voortreffelijk, en luid werd de wensch geuit, toen het stuk ten einde was, om het nog eens te hooren, dewijl het zoo goed was gelukt. De vriendelijkheid der deelnemers voldeed aan den wensch, en dit had ten gevolge, dat iedereen, vervuld van het heerlijkste genot, de zaal verliet. — Eene Koncertante voor twee violen, door de heeren A. BON en B. TOURS ongemeen braaf uitgevoerd, droeg ook zeer veel tot de veraangenaming van het concert bij, en zoo wel de voordragt, als de zekerheid en volkomene overeenstemming in de moeilijke passages, verdienen den grootsten lof. Met luiden bijval bragt men aan het talent van beide heeren de welverdiende hulde toe. Behalve dit alles hoorden wij nog op het piano met veel smaak en teederheid en zeer netjes spelen variatien voor vier handen van F. ALES op de Cavatina

uit *Tancredi: deh tanti palpiti*, door eenen bij ons zeer geachten en zeer verdienstelijken liefhebber en een jonge meisje, dat zich voor het eerst in het openbaar liet hooren en de schoonste verwachtingen deed opkomen. — Zekerlijk zal deze avond, die zoo rijk was aan kunstgenot, bij iederen vriend der muziek in levendige herinnering blijven.

Nu moet ik nog van een ander concert wat uitvoeriger gewag maken, namelijk, van dat, hetwelk de heeren *BOX* en *TOURS* gemeenschappelijk gaven. Beide legden nieuwe en schitterende proeven af van hun uitmuntend talent in twee Koncertanten, welke ons beide zeer veel vermaak gaven. De eene was van *WINTER* en de andere van *ECK*; de laatste, welke zeer brillant is, werd vooral met algemeenen bijval bekroond. De eerste is zeer fraai bewerkt, maar minder bevallig, dan de andere, en wat den glans betreft, kan zij het er lang niet bij halen. De groote naauwkeurigheid en eenheid der beide kunstenaars is waarlijk bewonderingswaardig, en het is niet ligt mogelijk, hen daarin te overtreffen. Slechts ééne ziel scheen hun beider spel te verlevendigen, waarin zij veel nadruk en zeer veel vuur aan den dag legden, hetgeen hen, wanneer men het streng neemt, somwijlen wel een weinig te sterk wegsleepte; op een paar plaatsen hadden zij hun vuur wel wat mogen dempen. Eigenlijk is het mij lief, juist dit een weinig te moeten misprijzen, daar ik

vroe-

vroeger, na de ontleding van het spel van beide heeren, juist de tegenovergestelde aanmerking heb moeten maken; en buitendien is overmaat van vuur toch altijd boven koelheid te verkiezen. Het eerstgenoemde wordt door den tijd van zelf gedempt; maar de laatste te verwijderen, kan men niet wel hopen. Voor het overige heeft ieder der beide jonge kunstenaars aanzienlijke vorderingen in zijn spel gemaakt, en het doet mij zeer leed, dat ik niet meer van het eigenaardige van elk van hen in het bijzonder kan zeggen, daar zij zich niet afzonderlijk lieten hooren. Het is waarlijk jammer, dat de eigenschappen, die zij beiden bezitten, niet in elk hunner vereenigd zijn, namelijk, van den eenen kant buitengemeen gelukkige aanleg en van de andere zijde zeer groote vlijt. Hoe veel groots zou men niet van deze heeren kunnen verwachten, indien deze eigenschappen in hen gepaard waren, daar zij nu reeds zoo veel uitvoeren? De heer GENNEVOISE, van de fransche opera te 's Gravenhage, zong dien avond regt braaf; evenwel had hij zich wel wat minder mogen aangrijpen. Men moet beklagen, dat hij, vooral daar hij eene goede manier van zingen en eene aangename stem heeft, de kracht van deze laatste te veel tracht aan te toonen, waardoor zijn gezang dan in geschreeuw ontaardt. Hij vergat zich zelven zoo zeer in dit koncert, dat hij in eene Aria, *la prise de Jéricho*, zoo ik meen, de muren der zaal voor die

van Jericho scheen te houden en ze door het forse zijner stem te willen doen bersten, hetgeen hem echter niet gelukte, daar de zaal nog al vrij vast gebouwd is. Evenwel ondergingen de gehoorzenuwen van de gezamenlijke toehoorders eene hevige dreuning. Indien hij zijne stem maar meer matigde, dan zoude zijn gezang altijd veel genoeg geven, gelijk dan ook plaats vond in hetgeen hij nog meer zong. De heer HUTSCHENRUITER blies Variatiën van zijne kompositie op eene heel aardige Romance, die zeer bevallig geschreven zijn. Hij droeg ze met veel gevoel voor. Aan de partijen van het akkompagnement is eigenlijk wel te weinig zorg besteed. — Er werd ook eene nieuwe Ouverture van hem gemaakt, waarin al te veel gedruisch en te weinig regelmatigheid en vastheid van plan is. Aan eenige plaatsen voor de blaasinstrumenten kan men bespeuren, ik wil juist niet zeggen, dat hij ze niet genoeg kent, maar ten minste dat hij aan ons orkest bovennatuurlijke vermogens toerekent. De Variatiën van WILMS op *Wilhelmus van Nassauwen* werden braaf uitgevoerd. — Het concert werd zeer druk bezocht, gelijk altijd de concerten van deze twee kunstenaars, die bij ons zoo zeer in aanzien zijn; doch er waren weinig dames — de gewone klagt bij openbare concerten. Maar de zangers maken eene uitzondering.

Nu blijft mij nog over, zoo kort als mogelijk, ge-

wag te maken van de beste en belangrijkste stukken van de laatste Zaterdag-koncerten. Wat den zang betreft, verschaft de goedheid onzer verdienstelijke liefhebsters ons nog het genoegen te hooren: eene Aria uit *Tancredo*, *oh patria*, een Duet uit *Achilles* van PAER, waarin de vrouwestem voortreffelijk werd uitgevoerd, en eene zeer moeilijke en brillante Aria van B. ROMBERG, met eene obligate Violoncel-partij. Deze Aria werd heerlijk gezongen door diezelfde dame, welke laatstelijk hare partij in dat schoone italiaansche Quartet zoo voortreffelijk uitvoerde. Bewonderenswaardig is hare duidelijkheid in de moeilijkste passages, die aanhoudend voortloopen en veel kracht vereischen: men hoorde iederen toon. De heer GANZ droeg de zeer moeilijke violoncel-partij ten uiterste braaf voor; hij wist zich daar, waar het zijn moest, behoorlijk aan het gezang aan te leunen en op zijn' tijd zijne partij toch ook te doen gelden, in één woord, men zag in hem tevens den ervaren kunstenaar.

Wij hoorden ook nog eenige fraaije obligate stukken voor instrumenten. De heer A. BON speelde zeer schoone Variatiën van A. ROMBERG (*A dur*); daar was maar ééne aanmerking op te maken, namelijk, dat hij deze reis niet met de hem anders' eigene vlugheid en vrijmoedigheid speelde. De heer C. MÜHLFELDT onthaalde ons op een concert van dus-

SEK (*Bdur*), hetwelk hij met veel netheid en *delicatesse* uitvoerde. Maar waarom koos hij toch wel een concert van deze soort, daar hij immers zonder moeite werken van veel grooteren aanleg spelen kan? Het concert van DUSSEK is heel aardig, maar staat volstrekt niet in evenredigheid met de grootere en moeilijker stukken, die hij ons vroeger liet hooren. De Variatiën van den heer HUTSCHENBUITER op het volkslied: *wien Neêrlands bloed in de ad'ren vloeit* zijn obligaat voor het horen, de klarinet, de fluit en de viool. Men moet er aan prijzen, dat men er overal het thema in hoort, en dat zij zeer voordelig voor de instrumenten en zeer bevallig geschreven zijn. Het ontbreekt dit werk niet aan gedruisch: want de pauk en de trompet hoort men daveren, zelfs bij een solo voor de viool, zoodat de violist, vooral wanneer trompet en pauk hare stemmen een weinig onbescheiden verheffen, werks genoeg heeft, om met zijne toonen door te dringen. De komponist zelf toonde veel smaak in de uitvoering van zijne partij, en hij heeft in dat opzigt sedert dien tijd veel vorderingen gemaakt. Hij moge verder zoo voortvaren! — De drie andere solopartijen gelukten ook zeer goed in de uitvoering. Voor het overige moeten wij nog aan hetwerk, in het algemeen, misprijzen, det het ten aanzien van den vorm te veel gelijkenis heeft met de Variatiën van WILMS op *Wilhelmus van Nassauwen*. — In het laatste concert hoor-

hoorden wij ook nog den jongen DAHMEN in Variatiën voor de fluit van KELLER, die hij zeer netjes blies. Eene der Variatiën, in oktaven, viel bijzonder goed uit, en eene andere met slepende nofen door de halve toonen even goed; minder echter eene Variatie met triolen in scherp gestooten nooten, als voor welke het hem aan kracht ontbrak, om te volharden. Men kan hem met dat al niet dikwijls genoeg toeroepen, dat hij zijn inwendig gevoel moet doen medespelen, en niet de vingeren alleen! Vooral bij de fluit is zulks een hoofdvereischte, daar dit instrument buitendien reeds zoo bepaald en eenvormig is. Zijn toon, die zeer liefelijk en aangenaam is, moet ook nog in kracht aanwinnen.

Dit is nu het belangwekkende, dat de laatste concerten nog opgeleverd hebben, en hier wil ik dus mijn berigt besluiten; hopende, dat een ieder dat, wat hem raakt, *ad notam* nemen en er nut uit trekken moge: waarlijk, het zal goede vruchten voortbrengen. Indien deze of gene aan de uitspraak der kritiek geen geloof mogt willen hechten, doet hij zeer verkeerd, en het zal tot zijn eigen nadeel uitloopen. Bij anderen, die de beoordeeling juist vinden, maar er niet voor uitkomen durven noch mogen, bereikt de Schrijver evenwel zijn doel, en het zal hem steeds zeer aangenaam zijn, uit de gevolgen waar te nemen, dat zijne kritiek niet zonder nut gebleven is. — Indien andere bezigheden en drukten den Ref. het maar eenigzins

veroorloven, zal hij niet in gebreke blijven, in dit tijdschrift van den afloop der volgende winterconcerten verslag te geven; mogt de tijd het hem echter volstrekt niet toelaten, en hij genoodzaakt zijn, den lezer voor eenen geruimen tijd vaarwel te zeggen (15), dan hoopt hij, dat zijne plaats moge bekleed worden door eenen man, die even zoo getrouw en naauwgezet in zijne beoordeeling is, als de Ref, naar zijne overtuiging, steeds getracht heeft te zijn. Men geloove veilig, dat het hem meer dan eens onaangenaam was, juist zoo en niet anders te moeten schrijven; maar wilde hij niet van de waarheid afwijken, dan konde hij niet anders, en dit zal ieder onzijdig denkende en in de kunst genoegzaam ervaren lezer moeten toestemmen.

OVER

(15) Het strekt ons tot een groot genoegen, den lezer te kunnen verzekeren, dat onze korrespondent, wiens groote kundigheden de hoogste achting verdienen, ons stellig beloofd heeft, zoo immer mogelijk, zijne herigten, wanneer ook minder omstandig, te zullen voortzetten, en dat wij de gegrondeste hoop meenen te kunnen koesteren op de vervulling dier belofte.

DE RED.

(Vervolg en slot van bladz. 151.)

Behalve de Overture van PAER, BOELDIEU, MEHUL en anderen, welke men reeds in vorige jaren, en sommigen zelfs zeer dikwijls, uitgevoerd had, hoorden wij voor het eerst eene van BEEETHOVEN uit C. dur, naar wij menen, van het Ballet *Prometeo*. Dezelve kwam ons zeer goed bewerkt voor, zoo als men niet anders van dien grooten komponist verwachten kan, maar zij heeft ons voor het overige niet veel stof tot verrukking opgeleverd. Eene tweede Overture, waarvan wij eenige woorden zeggen willen, is die van SPOHR voor zijne opera *Alruna*. Wel is waar, heeft men deze Overture reeds in het vorige jaar uitgevoerd, maar zij mislukte toen geheel en al, zoo dat ze niet te verstaan was. Deze keer ging het veel beter, en wanneer men de krachten van ons orkest en de ontzettende moeilijkheid van dat muzikstuk in aanmerking neemt, moet men zelfs bekennen, dat het zeer goed uitgevoerd werd. — Het is klaarblijkelijk, dat SPOHR bij het komponeren dezer Overture op het oog gehad heeft, om een *pendant* te vervaardigen voor die van MOZART's *Zauberflöte*, en over het algemeen moeten wij den grooten kunstenaar de getuigenis geven, dat hem zulks uitstekend gelukt is. Het wil nog al zoo iets zeggen, eene Overture te schrijven

ven

ven, welke op een thema gebouwd is, dat eenige overeenkomst heeft met dat van MOZART, schoon het veel hartstogtelijker is, waarvan voorts de bewerking schier geheel op dezelfde leest geschoeid en nogtans voor onmiddellijke ontleeningen bewaard gebleven is, en welke eindelijk, als tegenhanger met het aangehaalde meesterstuk vergeleken wordende, niet alleen door dit stuk niet geheel in den achtergrond terug gedrongen wordt, maar integendeel die vergelijking zeer wel uithouden kan. Evenwel moeten wij er vrijmoedig voor nitkomen, dat SPOHN's bewerking niet zoo klaar of duidelijk is, als die van MOZART; een gebrek echter, hetwelk voor het grootste gedeelte misschien aan de moeilijkheid der uitvoering, veroorzaakt door de reeds boven aangestipte hartstogtelijkheid van het thema, moet toegeschreven worden; en is dit waarlijk het geval, dan zoude men alleenlijk den komponist kunnen te last leggen, dat hij een thema had behooren te kiezen, dat voor klaardere bewerking vatbaar was, ofschoon wij niet kunnen ontveinzen, dat, wat ons eigen gevoel aangaat, het zwaarmoedig hartstogtelijke van het thema zoowel, als van de geheele bewerking ons voorkomt een der grootste sieraden van deze Ouverture te zijn.

Eene der voor ons nieuwe Sinfoniën, welke wij hoorden (want de anderen willen wij ook met stilzwijgen voorbijgaan), was die van C. M. VON WEBER.

Kracht,

Kracht, vuur, kunstrijke bewerking, levendige, ja somtijds uitgelatene vrolijkheid en zelfs hier en daar uitspattende wildheid; zie daar de hoofdkaraktertrekken van dit schoone werk. In deszelfs enkele deelen beschouwd, is vooral het Allegro (*C. dur*), waarmede hetzelfde, zonder de gewoonlijk voorafgaande inleiding in eene langzamere tijdmaat, zeer verrassend aanheft, vol kracht en vuur en rijk aan kontrapuntische wendingen, echter eenigzins vermoeijend, dewijl het niet genoegzaam met bevallige en zoetvloeiende melodien doorweven is, en zich te aanhoudend bij ruischende figuren bepaalt, waarvan zelfs sommige naar den ouden tijd rieken. — Het Andante daarentegen (*C. mol*) is hoogst eenvoudig, liefelijk en vol gevoel; het ademt doorgaans die zoete melankolie, welke men gewoonlijk met den naam van *romantisch* bestempelt, en welke te verrukkender is, naar mate het Allegro onzen geest te heviger aagetast en als met geweld in deszelfs wildheid ingerukt heeft. — Het Scherzo presto (*C. dur*) is wederom hoogst vrolijk en in de eerste afdeeling niet slechts schertsend, maar zelfs vinnig en scherp, terwijl de tweede afdeeling, het Trio, als kontrast van de eerste, schoon van hetzelfde vrolijke karakter, melodieus en liefelijk is. — Het Finale-presto zet de kroon op aan het werk. De uitge'atenste geest van vrolijkheid heerscht er in, schier als onbepaalde Souverein. Tusschen beiden,

den, wel is waar, mengen schertsende idëen zich in de uitoefening van zijn gebied, en zelfs de ernst doet zijne bedaarde taal voor eene korte poos met klem en nadruk hooren; maar geen van beiden is bestand tegen de oppermagt der vrolijkheid en deze behaalt de glansrijkste zegepraal op de weerspannelingen, de beuzelende scherts en den mannelijken ernst.

Voor de uitvoering is deze Sinfonie zeer zwaar; alle instrumenten moeten goed en sommigen zelfs, voornamelijk de horens, de violoncel en de contrabas, uitstekend bezet zijn. Dit was nu juist niet geheel het geval bij ons; maar niettemin heeft ons orkest zich knap gehouden en ons daardoor veel genoeg verschaft.

De tweede nieuwe Sinfonie, waarop men ons onthaalde, is de zevende van BERTHOVEN uit *A. dur*; zij werd tweemaal gegeven. Het was aanvankelijk ons voornemen, deze Sinfonie geheel te ontleden, ten einde al het schoone, dat dezelve bevat, bij gedeelten den lezer voor oogen te stellen, en wij voelden ons daartoe te sterker aangevuurd, dewijl de recensien, die er tot nu toe van die Sinfonie in de duitsche tijdschriften uitgekomen zijn, hoezeer zij grondig en met veele kennis zijn geschreven, alle, voor zoo veel zij ons bekend zijn geworden, onvolledig zijn, en men vele der schoonste plaatsen geheel met stilzwijgen heeft voorbij gegaan. Doch wij hebben ons ge-

nood-

moodzaakt gezien, van dat voornemen af te stappen, uit aanmerking dat eene ontleding van dien aard, zoo als wij ze op het oog hebben, voor dit berigt al te uitgebreid zoude moeten worden, en geschikter in een afzonderlijk stuk behandeld zou kunnen worden. Wij willen dus voor het tegenwoordige den lezer liever eene dichterlijke beschrijving voor oogen leggen, welke wij geput hebben uit een allerlieft werkje, getiteld: *Rosaliens Briefe an Serena, geschrieben auf einer Reise nach Cöln im November 1816; herausgegeben von FRIEDRICH MOSENGEIL* (16). Wij zullen die beschrijving, welke ons hier en daar eveneens onvolledig voorkomt, aanvullen, onze bijvoegselen door curcijven letterdruk onderscheidende van het oorspronkelijke.

De Sinfonie begint met een Sostenuto (A dur), welks karakter niet moeilijk te vatten is. Het maakt ons oplettend, dat er dingen van aanbelang zullen voorvallen, door den ernst, waarmede het zich somwijlen laat hooren; doch bewaart ons tevens voor de vrees voor onaangename gewaarwordingen door de liefelijke en zoeteloeijende melodiën, die er het hoofdthema van uitmaken, of er tusschen beide ingeweven zijn. Op het eind geven verscheidene instrumenten een of meer

(*) *Meeningen*, bij PHILIPP HARTMANN, 1817. De hier ingelaschte plaats staat op bladz. 88 en vo'gg.

meer toonen van het thema des volgenden *Allegro* aan, als of zij het nog niet eens waren, wat er nu toch eigenlijk zal gehoord worden. Plotseling (en het *Allegro* is daar) heft de fluit, als had zij nu de juiste gedachte gevonden, welke ten toppunt der gezelschappelijke vrolijkheid voeren moet, uit de hoogte eenen springenden daktylus aan, en sleept allengskens, niet slechts het geheele instrumentenkoor, maar ook de toehoorders, onwederstaanbaar in dezen onnavolgbaren, kunstrijk ineengestregelden daktylen dans met zich voort. Maar het is geen dans van bewoners der aarde, neen! het is een dans van geniën in het onmetelijke rijk der geesten: hunne vrolijkheid is niet die der gewone menschen, neen! men voelt de ontzettende hui-
vering, die het gevoel der nabijheid van geesten ons doet ondergaan.

In het tweede stuk (*Allegretto, A mol*) ziet men de geniën der instrumenten, als waren zij vermoeid van de oneindige vreugde, die zij zoo even te zamen genoten hebben, neêrgezegen op de zalige velden van het rijk der toonen. Als in den droom zweven eenige geestenstemmen over de stille vergadering; het zijn zoet ineensmeltende toonen der Bassen. Zij herhalen nog eens hun melodieus gefluister; — nog is alles in diepe rust; doch eindelijk ontwaken eenige snaarinstrumenten van den tweeden rang en moeten, moeten de wegslepemde toonen nazingen. Intusschen

is

is een violoncel tot hoogere verrukking opgestegen en het zingt hij het gefluister der anderen eene melodie, waarover een engel zich niet behoefde te schamen, maar welke de mensch juist om die reden niet regt kan uitduiden, Zal hij ze zacht, smachtend, klagend, liefkozend of weemoedig noemen? Hij weet het niet, doch dat hij ze nooit weer vergeten zal, dat weet hij. — De indruk, welchen deze in het heiligdom der harmonie gevondene wijze op de overige Geniën maakt, vertoont zich als met geweld. Alles, alles ontwaakt uit den slaap: de eerste violen hebben het thema reeds vroeger opgenomen en kunnen zich er maar niet aan verzadigen. De blaasinstrumenten vatten het ook allengskens op, en zoo vallen allen in het volle koor in en klimmen op tot den hoogsten trap van kracht. Wanneer ook hier en daar een der luchtige ligtgerleugelde wezens, klapwiekende van verrukking, uitvliegen wil, het moet toch terug keeren in de betooverde sfeer van het eerste kleine liedgefluister. In één woord, men wordt niet moede eerst het te hooren en dan het te prijzen.

Het derde stuk (*Presto, F dur*) is eene kolossale scherts, rijk aan geest, die echter, even als alle voortbrengselen van echt vernuft, geene ontledende, breede beschrijving, maar slechts eene korte beeldelijke toelichting toelaat.

De Geniën geraken, zoo dikwijls zij niet genoodzaakt

zijn in het koor mede in te stemmen, op allerlei vrolijke, plaagzieke invallen. Zij spreken nu eens afzonderlijk, dan eens allen te gelijk; maar niemand vraagt, niemand antwoordt; op het hoogst parodieert soms de eene den anderen. Naderhand, wel is waar, treden eenige ernstiger gestemde waldhorens te voorschijn, en ademen een zacht, liefelijk bezadigd lied uit, bij hetwelk de toehoorder op eens zijn glimlagchen staakt, dewijl zijn hart zich weder opent voor de zoetere en zachtere harmoniën; maar de vermaning der horens, offchoon tweemaal herhaald wordende, blijft zonder vrucht. De vrolijke luim heeft de luchtige Sylfen te zeer overmeesterd. Zij zingen somtijds wel eenige minuten mede, doch langer laten zij zich niet bedwingen en zij plagen zich weder onderling met hare vorige jokkerrij. Geheel op het laatst beproeven de ernstige vermaners, die liever zingen, dan schertsen willen, nog eens het luchtige volkje voor hunne zachte liederen, die als uit ver afgelegene schaduwrijke wouden komen aangolven, in te nemen; doch te vergeefs! — Als door eenen tooverslag stuift alles uit een, en de arme horens, het begonnene onvoltooid latende, zwijgen als verwonderd stil.

In het laatste stuk eindelijk (*Allegro con Brio; A dur*) komt het als uit hooge luchtgewelven, om het een of ander ons onbekend feest der geesten te vieren, met onbeschrijfelijk triomferend gejubel weder aan-
brui-

bruisen, en buldert geheel uit tot afmatting toe. *Onzaggewekend is dit gejubel en vooral op het laats* jaagt het ons eene zekere ijzing aan, welke, hoe hevig ook, echter een verrukkend gevoel van oneindigheid na-laait, waaruit wij niet, dan tegen onzen wil, tot de wezenlijke wereld terug keeren.

Zoo verre de beschrijving. Zij is alleen gelukt ten aanzien van de middelste stukken, het Allegretto, namelijk, en het Presto. Het overige is minder goed, dewijl het nog geen volledig denkbeeld geeft van de verschillende gewaarwordingen, die zich aan de ziel opdringen. Wij moeten echter bekennen, dat die gewaarwordingen met woorden niet kunnen uitgedrukt worden; men moet de Sinfonie hooren, en wel met de grootste ingespannenheid en van alle vreemde denkbeelden afgetrokken hooren, en dan eerst zal men al het schoone kunnen gevoelen, dat dit kunstgewrocht bevat.

Het valt moeilijk, om na zulk een werk terug te keeren tot het verhaal van hetgeen wij meer schoons of ook niet schoons gehoord hebben. Niettemin eischt onze plicht, dat wij ook daarvan verslag doen, en wij varen dus in deszelfs vervulling voort.

Een duitsch toneelgezelschap biedt zich het eerst aan onze herinnering aan, en wij willen dus eenige woorden over de vertooningen zeggen, welke hetzelfde in

onze stad gegeven heeft. Dit gezelschap behoort eigenlijk in een gedeelte van het koninkrijk Hanover te huis, en werd uit Oostvriesland verdreven door de sluiting van alle openbare vermakelijkheden gedurende den rouw over den dood des konings van Engeland. Het staat of stond onder de direktie van den heer JULIUS KARSTEN en was eigenlijk alleen voor toneelspelen ingerigt; doch daar men den direktieur onder het oog bragt, dat zijne vertooningen in onze stad door onbekendheid met de taal, in welke zij gegeven werden, niet zouden bezocht worden, lei het gezelschap zich op opera's toe en gaf bij afwisseling toneel- en zangspelen. Men kan zich ligtelijk verbeelden, dat deze laatsten niet voortreffelijk konden uitgevoerd worden door een gezelschap, dat, zoo te zeggen, uitsluitend van toneelspelen zijn werk maakte; maar er waren toch eenige onder deszelfs leden, die *tant bien que mal* zingen konden. Daarenboven gaven zij zich zeer veel moeite, en zoo gelukte het hun tamelijk wel. Wij zagen echter meestal kleine stukken, als *der Dorfsbarbier*, eene kleine aardige opera in twee bedrijven, waarvoor SCHENK de muziek gemaakt heeft, en welke ook te Amsterdam wel eens gegeven wordt; voorts *die Schwestern von Prag*, welke tot de beste werken van WENZEL MÜLLER behoort, *die Zauberzitter*, misschien het slechtste maaksel van dienzelfden auteur; *der Unsichtbare* van EWLE, welke ook wel te Amsterdam

dam gegeven wordt, gelijk ook *die Schwestern von Prag*, en eindelijk een grooter werk, *Johann von Paris (Jean de Paris)*, van BOEILDIEU. Van alle deze opera's zullen wij niets meer zeggen, dan dat zij gegeven zijn, met uitzondering echter van de laatstgenoemde, van welke wij bekenen moeten, dat zij, naar der zaken omstandigheid, zoo goed mogelijk werd uitgevoerd. Alle leden van het gezelschap, zelfs de allerminsten, verdienen den hoogsten lof wegens den grooten ijver, met welchen zij bij het opvoeren van deze opera getoond hebben bezield geweest te zijn. De rol van den page vooral werd door zekere Mad. KÖHLER, eene zeer bekwame toneelspeelster in het treurspel, voortreffelijk uitgevoerd; de zang liet trouwens veel te wenschen overig, maar haar spel was vol bevalligheid en luimigheid, en het zou moeilijk zijn, haar in dat opzigt te zien overtreffen. De heer SCHICKUM zong, als *Johann von Paris*, zijne partij met eene helderklinkende aangename stem; zijn spel beteekende weinig. Maar den hoogsten lof verdient de heer PERIL, een man van jaren, die in zijnen tijd zonder twijfel een voortreffelijke *buffo* geweest is en, wat zijn spel aangaat, nog is, maar wiens stem zekerlijk veel verloren heeft: deze man was het, namelijk, op wiens schouders de ontzaggelijke last rustte, om de partijen aan alle zangers en zangeressen in te peperen, gelijk men wel eens zegt, en aan wiens onvermoeiden

Ijver wij eigenlijk het genoeg te danken hebben, dat sommige dezer vertooningen, en vooral de laatste, ons verschaft hebben.

Na eene afwezigheid van weinige weken, gedurende welke dit gezelschap zich in Oostvriesland, waar de rouwtijd uit was, ophield, bezocht het ons voor de tweede reis. De directeur had bij zijn vertrék beloofd, verscheiden bekwame zangers en zangeressen te zullen engageren, om gedurende de Meikermis grootere opera's te kunnen geven, en dezelve goed uit te voeren. Maar tot zijn ongeluk kwam hij deze belofte slechts voor een zeer klein gedeelte na. Hij bragt wel eenige bruikbare menschen mede, maar hij maakte twist met verscheiden anderen, en zelfs met Mad. KÜHLER; daarenboven gaf hij, in plaats van nieuwe en groote opera's, dezelfde, die wij reeds gehoord hadden, en het gevolg daarvan was, dat het publiek, zich in zijne billijke verwachting bedrogen ziende, de opera slechts zeer traag bezocht, en dat de directeur verliezen onderging, tegen welke zijne beurs niet gewapend was. De eenige opera, welke hij nieuw ophragt, was *Joseph und seine Brüder*, (*Joseph en Egypte*) van MÉHUL; terwijl *Johann von Paris* ten deele door andere menschen bezet was. De eerste opera werd tweemaal en niet geheel slecht gegeven. De rol van *Benjamin* werd vooral goed gespeeld en gezongen door mejufvrouw MARSCHALL, eene jonge zangeres, welke eene zeer

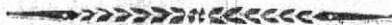
aangename stem heeft en die, wanneer zij zich zoo blijft oefenen, als zij getoond heeft te doen, veel goeds belooft. Zij zong ook de prinses in *Johann von Paris* en ook deze partij voerde zij prijzenswaardig uit. Wij hopen gelegenheid te zullen hebben, van deze zangeres nog herhaalde malen te kunnen spreken, daar zij door een huwelijk in onze stad gevestigd is en ons dus waarschijnlijk den volgenden winter op het concert meermalen met haar aangenaam talent zal verblijden.

Wij kunnen niet geheel met stilzwijgen voorbijgaan de koormazijk, die wij in eenige openlijke vergaderingen van ons departement der maatschappij *tot nut van 't algemeen* gehoord hebben en welke door een klein aantal zangers en zangeressen uitgevoerd wordt, die zich sedert twee jaren vereenigd hebben, om zich in het zingen van koren te oefenen. Dit gezelschap bestaat geheel uit liefhebbers en het verledigt zich, enkel op aanzoek der maatschappij, om de openlijke vergaderingen fomwijlen te veraangenen. Ofschoon men van dit gezelschap geene volmaakte uitvoering der gekozene koren verwachten kan, moet men hetzelfde echter het regt laten wedervaren, dat alle deszelfs leden zeer veel ijver voor de kunst aan den dag leggen, en dat zij hunne vlijt door waarlijk ongemeene vorderingen bekroond zien. Reeds meer dan eens hebben zij proeven daarvan gegeven, waarover men niet anders dan zeer teyreden kan zijn. Zij zullen zonder twijfel

In hunne loffelijke pogingen met verdubbelden ijver voortvaren, en wij hopen nog menige aangename vruchten daarvan te mogen plukken.

Eindelijk moeten wij nog met een woord van het korps militaire muzikanten gewagen. Hetzelve neemt meer en meer toe in zuiverheid en naauwkeurigheid in de uitvoering van eigenlijke militaire muziek zoo wel, als ook van zoogenaamde harmoniën. Men moet den heer MARRURE, die aan het hoofd van dit korps staat, den lof toekennen, dat hij zich steeds veel moeite geeft, om hetzelve te beschaven, en dat hij in die kunst wel ervaren is. Hij maakt zich daardoor niet slechts bij zijne afdeeling, maar ook bij het geheele publiek zeer verdienstelijk; en wij meenen redenen te hebben, hem te kunnen verzekeren, dat zija korps muziek tot de besten behoort, die men bij onze afdeelingen Infanterie vindt.

En nu besluiten wij dit bericht in het aangename vooruitzicht, dat de muziek ons in den volgenden winter menig aangenaam oogenblik, rijk aan genot, zal aanbieden.

SCHETS VAN DEN TOESTAND DER
TOONKUNST TE AMSTERDAM.

Door den Redakteur van dit tijdschrift uitgenoodigd zijnde, om berigten over de muzikale voorvallen in deze beroemde handelstad in te zenden, heb ik te minder zwaarigheid gemaakt, mij daartoe te verledigen, omdat het niet alleen voor de lezers hier ter stede belangrijk moet zijn, het oordeel van eenen derden te vernemen over onderwerpen, welke zij reeds bij zich zelven, min of meer, juist beoordeeld hebben; maar ook, omdat het publiek in andere steden van ons vaderland voorzeker veel belang moet stellen in de voortbrengselen der kunst in eene stad, welke niet met betrekking tot den handel alleen, maar ook met opzigt tot de toonkunst, de eerste van ons vaderland kan genoemd worden. Eene derde beweegreden, welke mij geboor doet geven aan het aanzoek van den Redakteur, is de overtuiging van mij zelven, door de herinnering aan het gebeurde, aangename oogenblikken te zullen verschaffen, wanneer ik rekenschap geef van de gewaarwordingen en opmerkingen, welke zich mij, gedurende de kunst oefeningen zelve, als ware het, hebben opgedrongen. Ik kan en wil intusschen niet ontkennen, dat de geringe oefening, of liever de ongewoonte, om mijn oordeel over de

de kunst neêr te *schrijven*, mij schier had terug gehouden, om mij in den rij der schrijvers te stellen, te meer nog, daar de 's Gravenhaagsche, Rotterdammer en Groninger beoordeelaars hunne taak zoo buitengewoon goed vervullen, en de kunst daardoor geen geringen dienst doen. De hoop echter, dat mijne beoordeelingen, wanneer ook niet naar behooren gesteld, echter niet te eenenmale zonder nut mogen blijven, heeft mijnen moed gesterkt, en ik ga dan gerust en met ijver over tot de behandeling van de mij opgedragene, voorzeker eervolle taak.

Alvorens echter met de beoordeeling der verschillende kunstvoortbrengselen een begin te maken, acht ik het noodig, om een klein overzicht van den toestand der toonkunst in deze stad vooruit te zenden. Het kan den nadenkenden lezer, hij moge in of buiten deze stad wonen, niet onaangenaam zijn, om het gezichtpunt, waaruit de schrijver bij zijne beoordeelingen uitgaat, te leeren kennen; iedere oordeelvelling, vooral in de kunst, is immers betrekkelijk, en menige uitvoering, welke in de eene plaats voor voortreffelijk mag worden gehouden, verdient in eene andere zoo grooten lof niet, ja somtijds zelfs berisping. De mindere of meerdere talrijkheid van het kunstminnende en beschermende publiek, de bekwaamheden der kunst-oefenaren zelve, hun getal en de daaruit ontspruitende gelegenheid, om de besten onder hen tot de uitvoering

van grootere werken uit te kippen, voorts de graad van beschaving, welken het publiek zoo wel, als de kunstoenaren (het een is een gevolg van het andere) bereikt hebben, dit alles — en nog veel meer, hetgeen hier juist niet behoeft aangehaald te worden, — dit alles, zeg ik, maakt den grondslag uit, welken de kritiek, zal zij geen bouwvallig en door eigene zwakheid instortend gebouw zijn, onderschragen moet. Een algemeen overzicht kan den lezer niet anders, dan welkom zijn, daar het hem den besten, en misschien eenig waren toetssteen in handen geeft, om de beoordeelingen te waarden, welke hem voor oogen zullen gelegd worden.

Ik heb dus besloten, den lezer vooraf zulk een overzicht mede te deelen; hij verwachtte echter geene omstandige beschrijving, uitgewerkt tot in de kleinste bijzonderheden toe; een stuk van dien aard toch zoude beter voor eene volledige *geschiedenis* der toonkunst te Amsterdam geschikt zijn (en die ben ik niet voornemens op te stellen); in een tijdschrift althans, behoort zij niet te huis. Hier zal dus niet meer gezegd worden, dan noodig is, om het bovenvermelde doel te bereiken, en wel bepaaldelijk om te strekken tot *inleiding voor de beoordeelingen, welke den lezer naderhand zullen worden aangeboden.*

Amsterdam, de eerste handelstad van ons vaderland, ofschoon niet meer, als voorheen, de eerste der wereld, is, buiten alle tegenspraak, in ons land de eerste stad voor de kunst, vooral met betrekking tot de toonkunst. Zij telt in hare muren meer kunstoefena- ren, dan elke andere stad; geene harer zusters kan zich beroemen op zulk een groot en aanzienlijk publiek, hetwelk de kunst ondersteunen kan en wil; zij bezit, bij gevolg, meerdere hulpmiddelen, om het goede in de kunst te bevorderen, dan andere steden; zij kan zich beroemen de zetel te zijn van een koninklijk In- stituut, hetwelk ook voor de toonkunst zijne afdeeling heeft; biedt den inwoner dikwijls zeer goede gelegen- heden aan, om zich in de muziek te oefenen en eenen hoogen graad van beschaving te bereiken, niet alleen door grondig onderwijs, maar ook door het aanhooren van voortreffelijke werken en groote kunstenaars, en dit nog te meer, aangezien zij hem tevens, door de verschillende soorten van muzikopvoeringen voor de een- zijdigheid bewaart, welke voor de ware kunst zoo gevaar- lijk is; zij geeft den kunstenaar zelve, welke haar be- woont, de ongezoctste gelegenheid, om zich hoe langer zoo meer te volmaken en ook de mogelijkheid om, zonder de kunstmin door huitengewoon veel arbeid in hem te verdooven, een gemakkelijk en tevens voor zijne kunst en vlijt voordeelig leven te leiden; voor den vreemden, waarlijk verdienstelijken kunstenaar is zij,

zeer

zeer enkele gevallen uitgezonderd, eene onuitputtelijke bron der rijkste belooning van zijn talent, en daarenboven is zij voor zich zelve eene goudmijn van het reinste en kostelijkste genot. —

Deze schets, hoe onvolkomen zij ook is, zoude den lezer in het denkbeeld kunnen brengen, dat Amsterdam, met betrekking tot de kunst, het ideaal der volkomenheid ware, in zoo verre namelijk een ideaal in dit ondermaansche bestaanbaar is. Dit is echter het geval niet: die schets zal eigenlijk meer aantoonen, wat Amsterdam wezen konde, indien het van alle hulpmiddelen, waarover het beschikken kan, gebruik maakte, dan wel wat het werkelijk is. Er wordt helaas! uit alle die rijke bronnen zoo veel goeds en heilrijks niet geput, als zij bevatten, en ik heb dus niet gezegd, wat Amsterdam *waarlijk* is, maar enkel wat het in zijne omstandigheden in zijnen toestand, *zoude kunnen zijn*. Om dit alles nu in een helder daglicht te plaatsen, zal ik mij veroorloven, om de voornaamste inrigtingen, instellingen en ondernemingen voor de kunst, zoo als zij boven aangeroerd, of ook slechts gedacht zijn, van naderbij te beschouwen, en daarmede zal ik dan tevens eene, aan mijn doel beantwoordende, beschrijving van den toestand der toonkunst in deze stad opgesteld hebben. Ik zal bij mijne oordeelvellingen de naauwgezette oupartijdigheid in het oog houden, en alle eenzijdigheid trachten te vermijden, wanneer

neer

meer ook de toestand der zaken tot strengheid in mijn verdeel mogt aanleiding geven. De waarheid te melden zal mijn eerste en gewigtigste pligt zijn, en waar het noodig is of nuttig kan zijn, zal ik mij noch door de vrees om den ingebeelden weetniet tegen mij in het barnas te jagen, noch door de mogelijke ontvredenheid der van dwaalbegrippen verblinde menigte laten afschrikken, om dien pligt stiptelijk te vervullen, altijd evenwel dien bescheidenen toon voerende, welke der kritiek even fraai staat, als de waarheidsliefde.

Dat Amsterdam in hare muren een groot aantal toonkunstenaars telt, en onder deze zeer voortreffelijke, dat wil ik hier slechts staande houden, naderhand zal het van zelf blijken. Men kan uit den grooten omtrek der stad, uit de bevolking en den rijkdom van vele harer ingezetenen ligtelijk opmaken, dat zij een aanzienlijk muzikaal publiek in zich bevat, hetwelk in staat is, de kunst te ondersteunen; en dat dit publiek de kunst waarlijk ondersteunt, kan daarnit blijken, dat alle ondernemingen voor de muziek, welke nader zullen beschreven worden, zeer voordeelig staan, ja dat sommige zelfs zeer welig bloeijen. Het koninklijk Instituut voor Kunsten en Wetenschappen, en in hetzelfde de afdeeling voor de Toonkunst, biedt zich dus, naar hovenstaanden schets, het eerst onzer opmerkzaamheid aan.

Dit Instituut, eene zoete vrucht uit eenen bitteren tijd;

tijd, heeft de beschaving en volmaking der Wetenschappen, der Letterkunde en der schoone Kunsten ten doel, en zulks deels door eigene navorschingen en ontdekkingen, deels ook door het verzamelen en onderzoeken der ontdekkingen, welke elders gedaan worden. De afdeeling voor de toonkunst is de zesde van de vierde klasse en bestaat slechts uit vier leden, te weten: de Heeren C. A. FÖRÖR en I. W. WILMS te Amsterdam, P. DE VOLDER te Gent en C. F. RUPPE te Leiden. Men is vrij algemeen van gedachten, dat gemelde heeren weinig aan het doel hunner roeping beantwoorden, doordien zij, gelijk men beweert, niets ten voordeele, veel minder dus ter beschaving der kunst zouden bijdragen. Het komt mij zeer moeilijk voor te willen bepalen, of en in hoe verre de openbare meening gelijk of ongelijk hebbe. Men moet, wel is waar, bekennen, dat, naar de gevolgen te oordeelen, de afdeeling voor de toonkunst wel niet veel tot stand brengt, waarover men zich zoude kunnen verheugen; maag dit bewijst nog in 't geheel niet, dat zij er zich niet zeer veel aan gelegen liggen laat, om de kunst, zoo veel mogelijk, te ondersteunen en den smaak te zuiveren en te verfijnen. Wie kan, met grond, beweren of die heeren in de vergaderingen, welke zij toch voorzeker op bepaalde tijden houden, en in de korrespondentie, welke zij deels onderling, deels met de toch zekerlijk daarom benoemde korrespondenten, voeren,

het

het doel hunner roeping niet regt innig ter harte nemen, en of het niet waaarschijnlijker aan de moeilijkheid, of zelfs wel aan de onmogelijkheid der zaak, dan aan hunnen goeden wil toe te schrijven zij, dat zij geen meerder nut stichten? — De moeite, welke zij zich voor eenige jaren gegeven hebben, om in Amsterdam een *conservatoire de musique*, naar het voorbeeld van het Parijsche, op te rigten, pleit althans voor het laatste; dit plan is echter door hogere magten niet goedgekeurd. Bovendien moet men die heeren regt doen met te bekennen, dat zij, een paar jaren geleden, eenen prijs hebben uitgelooft voor eene Kantate, *de Toonkunst* getiteld, en dat zij ook een der ingekomene stukken den prijs hebben waardig geacht, schoon men de aanmerking zoude kunnen maken, dat het gedicht niet goed gekozen was, omdat het voor den komponist zeer onvoordeelig is, en (in de vooronderstelling, namelijk, dat het voorbedachtelijk bestemd is, om in muziek gebragt te worden) de duidelijke kenmerken draagt, dat de dichter, wiens groote verdiensten ik voor het overige naar waarde hoogschat, of de muziek niet verstaat, of niet weet, wat de komponist van een dichtstuk eischen kan en moet, zoo zijn werk, indien hij, namelijk, het vereischte talent bezit, goed nitvallen zal. Vraagt men mijne meening daaromtrent, dan moet ik rondborstig bekennen, te gelooven, dat die verkeerde keuze de reden is, waarom er zoo weini-

ge komposities ingezonden zijn, en dat het doel der prijsuitloving juist daardoor niet bereikt is. Maar daarvan afgezien, geloof ik, staande te kunnen houden, dat de afdeeling voor de toonkunst meer nut stichten zou, wanneer zij prijzen uitloofde, niet voor Kantaten, maar voor kleinere en gemakkelijker stukken. Het is waarlijk de zaak niet van iedereen, ja zelfs niet van eenen waarlijk goeden komponist, om eene goede Kantate te vervaardigen; hoe veel moeilijker moet deze prijsvraag dan niet op te losfen zijn in een land, als het onze, waar het talent voor de kompositie zeer zelden aangetroffen wordt, en, zoo te zeggen, nog in de wieg ligt. Ik verstoute mij daarom ook, te beweren, dat er meer nut zoude gesticht worden, wanneer men; in plaats van in een lang tijdsverloop éenen aanzienlijken prijs op één moeilijk en uitgebreid werk te stellen, meermalen, en wel zoo dikwijls mogelijk, kleinere prijzen voor kleinere en minder moeilijke stukken, als Sonaten, Trios, Quartetten, enz., uitloofde: want men kan bijna stellig overtuigd zijn, dat van de eersten geen goed werk tot stand komt, terwijl men echter verwachten mag, dat de laatsten van oneindig beter, alooi zouden zijn. Het doel der uitloving moet en kan niet zijn, om *de wereld* met schoone werken te verrijken: want daarvoor bezitten wij de BEETHOVENS, SPOHRS en, Gode zij dank! meer anderen; maar het oogmerk is, om *in*

ons vaderland het misschien slapende talent voor de compositie op te wekken, in hetzelfde den lust tot ontwikkeling en beschaving zijner vermogens aan te wakkeren, en zoo doende op te beuren. Zoodanige maatregelen, verbeeld ik mij, kunnen alleen der hoop voedsel geven, dat ons vaderland te eeniger tijd composities zal voortbrengen, die zich gerust naast de besten van Duitschland kunnen plaatsen. Of het Instituut, door aldus, overeenkomstig het doel zijner oprigting, te handelen, zich niet waarlijk bij de toonkunst verdienstelijk zoude maken en roem verwerven, is eene vraag, welke wel geen ander dan een beaamd antwoord toelaat. — Met een enkel woord wil ik ook nog vragen, of het getal der leden niet te gering is, en waarom niet, even als in de afdeeling voor de schilderkunst het geval is, kenners en begunstigers der toonkunst, van welke men toch dikwijls meer verwachten mag, dan van de kunstenaars zelve, tot medeleden gekozen worden?

De gelegenheid, welke men hier vindt, om zich te doen onderrigten en te beschaven, is eene andere zijde, waardoor onze stad boven andere steden van ons vaderland uitmunt, maar echter nog meer uitmuntten konde. Wij hebben eene menigte van onderwijzers in de toonkunst, en onder dezelve vrij goede. Wien het niet onbekend is, wat het zeggen wil, een goed onderwijzer in de toonkunst te zijn, die zal

moe-

moeten toestemmen, dat zulk een man een onwaardeerbaar geschenk is. Het grootste gedeelte onzer onderwijzers behoort, helaas! niet tot de betere soort. Die slechts een of ander instrument speelt, acht zich ook gerechtigd, om onderwijs op hetzelfde te geven, en zoo bederven tien slechte onderwijzers in één enkel jaar meer, dan in tien jaren wederom teregt kan gebragt worden.

Men heeft zich, dit moet tot lof der regering gezegd worden, sedert verscheidene jaren, zeer vele moeite gegeven, om het lager onderwijs in de volksscholen te verbeteren, en die moeite is met de beste gevolgen bekroond, zoo dat thans niemand schoolonderwijzer worden, of zelfs op anderen voet onderwijs geven kan, die niet vooraf, door eene daartoe expresselijk benoemde en uit kundige mannen bestaande kommissie, bekwaam is bevonden voor zijne taak. Maar niemand is, voor zoo ver ik weet, nog op den inval gekomen, dat het even noodzakelijk is, de zogenaaude muzikmeesters onder opzigt te stellen, als de schoolonderwijzers, niet alleen met betrekking tot hunne bekwaamheden, maar ook met opzigt tot hunne zeden. Aan elk een, die het in het hoofd krijgt, om onderwijs in de muziek te geven, staat zulks vrij, het zij hij er toe berekend of een stumper, het zij hij braaf of een mensch van bedorvene zeden is; daarnaar wordt niet gevraagd. Men laat den armen leer-

ling in de muziek rondtasten, even als een blinde op onbekende wegen, en in plaats, dat men zorgen zoude, dat den leergierigen jongeling de regte weg worde aangewezen, laat men er zich niet aan gelegen liggen, wanneer hij in eenen afgrond valt en zonder redding verloren gaat. Ik zoude dit thema tot in het oneindige kunnen uitwerken, maar ik zal mij bij de uitkomst bepalen, en deze is, dat wij volstrekt geen gebrek hebben aan menschen, die vele muzieklessen geven; jammer maar, dat onder deze, voor eene zoo groote stad, *te weinige* gevonden worden, die in hunne lessen ook onderwijs geven. — Ik versta door onderwijs, *goed* onderwijs, hetwelk ook reeds in het woord zelf opgesloten is.

Aan zangmeesters ontbreekt het ons voornamelijk, en het ware te wenschen, hetgeen toch in Amsterdam gemakkelijk zoude kunnen geschieden, dat eenige families zich onderling verbonden, en éénen of meer, in dit vak, bekwame mannen herwaarts beriepen, om zich enkel met het leiden der stemmen bezig te houden, ten einde het zotte vooroordeel, dat de Hollander geen zingen kan leeren, eindelijk eens wierd uitgeroeid.

Na het genotene onderwijs (want wij vinden dan toch altijd nog eenige goede muziekmeesters) beklimmen wij de tweede sport der beschaving, door het aanhooren van voortreffelijke werken, en de derde eindelijk door het aanhooren van onderscheidene soor-

ten van muziekwerken, waardoor wij voor eenzijdigheid bewaard blijven.

Tot beide biedt Amsterdam ons de ruimste gelegenheid aan. In welke stad van ons vaderland toch vindt men zoo vele schouwburgen, waar zoo vele concerten, zoo veel muziek in de kerken, en welke stad wordt door zoo vele en zoo groote kunstenaars bezocht? — Alle deze gelegenheden tot kunstgenot zal ik, hoe zeer kortelijk, echter ieder in het bijzonder aanroeren.

Het Tooneel. Wij hebben drie hoofdschouwburgen: de hollandsche of nationale schouwburg, de duitsche en de fransche. De eerste kan hier slechts in zoo verre ter sprake komen, als zij zich verstitout heeft (het woord is niet te sterk) van opera's te geven, als *die Zauberflöte* en andere, tot wier opvoering zelfs een wel ingerigte troep, die zich enkel met opera's bezig houdt, niet zoo ligtelijk besluit. Der hollandsche schouwburg ontbrak het toch waarlijk, zoo te zeggen, aan alles. Zij bezit geene eerste zangeres, want kan men de tooneelspeelster, welke de rol der Koningin van den nacht, in bovengemelde opera, op zich genomen had, eene zangeres noemen, daar zij de aria's, die zij zingen moest, sprak, de muziek achterwege latende? De rol van Pamina was door Mej. FOLCHINI niet slecht bezet, maar zij was dan ook de eenige

flikkerende star in dezen duisteren nacht. Hoe ver echter bleven niet Tamino, Sarastro, de Dames (eene enkele eenigzins uitgezonderd) en bijna alle anderen verwijderd van het punt, dat zij hadden moeten bereiken! — Men heeft opgehouden, opera's te geven, en het betere gedeelte van het publiek beweert, dat men er wel aan gedaan hebbe. In zeker opzigt heeft men geen ongelijk: want men hoort nu geene groote opera's meer bederven, maar in den volsten zin van het woord is het niet goed, dat men de opera heeft afgeschaft. Ik wil zeggen, dat men beter zou gedaan hebben, zich te vergenoegen met kleine opera's; vooral zorgende, dat dezelve zoo goed mogelijk gegeven wierden. Allengskens zoude men het zoo verre brengen, dat ook grootere, en eindelijk, na verloop van tijd, dat de grootste werken volkomen goed konden gegeven worden. Immers, dat onze natie ongeschikt zoude zijn, om goede zangers en zangeressen voort te brengen, is, gelijk ik reeds vroeger gezegd heb, een bespottelijk vooroordeel.

De duitsche schouwburg bestaat sedert verscheiden jaren en is, niet lang geleden, zoodanig ingerigt, dat wij alle hoop op haar voortdurend bestaan hebben; zij is, namelijk, door middel van abonnement, op eenen vasten voet gebragt, en wordt dus bij aanhoudendheid door een aanzienlijk publiek bezocht. Dit tooneel-

neelgezelschap staat onder het bestuur van den Heer FR. HABERKORN en telt verscheiden waarlijk goede medeleden. Men moet den Directeur de eer geven, dat hij zich zeer veel moeite geeft, om de opera's, zoo goed mogelijk, te doen uitvoeren, en ons genot, door de keuze van voortreffelijke werken, te verhoogen. In de laatste tijden hoorden wij, bij voorbeeld, die *Vestalin* en *Ferdinand Cortez* van SPONTINI, en boven alles *Zemire und Azor* van SPÖHR, later nog *Emma von Rensburg* van MAIJER BEER. Het is hier de plaats niets, om deze en meer andere werken te beoordeelen, noch om van de wijze van uitvoering verslag te doen, omdat ik, voor het tegenwoordige, slechts van de tooneelen in het algemeen spreke, en het bijzondere voor de latere berigten ter zijde leggen moet. Het zij hier genoeg, te verzekeren, dat de meeste opera's, over het geheel genomen, goed worden uitgevoerd, hoe zeer niet ontkend worden kan, dat men in bijzondere gedeelten het een en ander nog beter zou wenschen te zien. De tenorist, de heer JULIUS MILLER, is ontegenzeggelijk de eerste en voornaamste van al de zangers; hij is een man van treffelijke beschaving, gelouterden smaak, uitgestrekte kundigheden, en die als zanger zekerlijk tot het kleine getal der goede tenoristen behoort. Na hem zijn de heeren HABERKORN, barritonist, en COLLMICK, bassist, zoo ook de dames SCHIRMER, RITZLER en

ook Mad. HERBINE, achtingswaardige leden van dit gezelschap. Het orkest kan, zoo men op het aantal der in hetzelfde geëngageerde goede kunstenaars ziet, eigenlijk niet onder de besten gerekend worden, doch het overtreft menig beter en sterker bezet orkest in oplettendheid, naauwgezetheid en discretie. Niettemin kan het zich ook op eenige zeer brave kunstenaars beroemen, van welke ik, voor het tegenwoordige, slechts den waardigen violoncellist GRAFF noemen wil.

De fransche schouwburg, in welke zoowel opera's als tooneelstukken gegeven worden, heeft eene bijzondere inrigting. Zij maakt, met die van 's-Gravenhage, slechts een gezelschap uit, of liever, in de beide steden bestaat maar één gezelschap, hetwelke in twee afdeelingen gescheiden is, het eene voor opera's, het andere voor tooneelstukken. Terwijl de eene afdeeling in 's-Gravenhage speelt, is de andere in deze stad. Aldus wisselen beide afdeelingen, om het vierendeeljaars, om. De afdeeling voor opera's (van de andere kan hier natuurlijk de rede niet zijn) bezit maar weinige regt bekwame leden, en onder dezen komt den tenoorzanger COEURLOT voorzeker de eerste rang toe. Het is opmerkelijk, dat wij, terwijl er in het algemeen zoo sterk over gebrek aan goede tenoorzangers geklaagd wordt, ons in het bezit van twee verheugen kunnen. Het orkest telt eigenlijk meer brave kunstenaars,

naars, dan het duitsche; het is echter, over 't geheel genomen, zoo goed niet, en men zoude het vooral gebrek aan discretie kunnen te last leggen. Of heeft misschien de Direkteur op het oog, om het dikwijls gebrekkige van het gezang eenigzins te bedekken? — Daar het fransche gezelschap, over het algemeen, weinig nieuwe, en onder deze nog minder waarlijk goede werken ten tooneele voert (hetgeen ook zeer moeilijk zoude vallen, dewijl er in Parijs zelve thans zeer zelden eene goede opera gekomponéerd wordt), zoo zal ik slechts nu en dan over dit gezelschap spreken.

Onder de concerten zijn de vaste, of jaarlijks wederkeerende, het eerst aan de beurt. Des winters worden er twee gehouden: *Felix meritis* of *Felix*, zoo als men hier kortaf gewoon is te zeggen, en *Eruditio musica*, en des zomers één, *Harmonica*. In verscheidene opzigten zijn de beide eerstgeroemden eigenlijk slechts één, hetgeen voor ons genot niet altijd voordeelig is. Het concert in *Felix* staat onder de direktie van liefhebbers; *Eruditio musica* is, daarentegen, eene onderneming van kunstenaars. Ieder Instituut geeft 20 concerten. — De beide Direktien engageren, in den winter, te zamen eene zangeres van naam, welke uit een ander land uitsluitend voor deze concerten geroepen wordt, en voorts nog eenige leden der operagezelschappen. Daar doen zij zeer wel

O 5

aan,

aan, omdat ieder afzonderlijk de kosten van die engagementen kwalijk zoude kunnen bestrijden; minder wel doen zij, van den anderen kant, dat zij in beide concerten gewoonlijk dezelfde stukken laten uitvoeren. Vele werken zijn, wel is waar, van dien aard, dat de ware liefhebber niet verzadigd is met ze eenmaal te hooren, en door herhaalde uitvoering er eerst het regte genot van smaakt: want dan eerst is hij in staat, in de enkele deelen van zulke werken door te dringen en al het schoone op te merken, hetwelk zij bevatten; maar eene menigte andere werken, daarentegen, zijn niet van dien stempel, en menig liefhebber bekruipt de wensch, dat, in hunne plaats, andere uitgevoerd wierden. Ik weet wel, dat het veel gemakkelijker en minder kostbaar is, dat het ook mindere repetitien vereischt, wanneer de thans bestaande inrigting voortaan altijd gevolgd wordt; maar is dit reden genoeg, om er niet van af te wijken en eene betere te kiezen? — De instrumentale uitvoering in *Felix* wordt door die in *Eruditio musica* verre overtroffen; en dit heeft zijne natuurlijke reden, wanneer men ook geene andere noemen wil, dan dat in het eerste ook liefhebbers medespelen, die de repetitien (welke buitendien niet te dikwijls gehouden worden), althans niet aanhoudend bijwonen, en aan het goede spel der eigenlijke meesters nu en dan wel eens wat nadeel toebrengen. In het laatstgenoemde

kon-

koncert worden die werken doorgaans zeer goed uitgevoerd; — men zoude echter somtijds de repetitien met meer zorgvuldigheid kunnen houden.

Het verwijt, dat er te weinig repetitien gehouden worden, is, wel is waar, zelden toepasselijk; maar daaruit ontstaat juist een ander verwijt, dat men ons, namelijk, te zelden nieuwe werken laat hooren. Ik wil hiermede juist niet te kennen geven, dat men oude Sinfonien speelt, maar dat men te weinig op afwisseling ziet; dat men ons het eenmaal gespeelde te dikwijls opdischt, en daardoor menig ander uitmuntend stuk ter zijde liggen laat. Wij hooren, b. v., van BERTHOVEN nooit de 3^e of zoogenaamde Helden-Sinfonie, even zoo min de 4^e (B *dur*), noch de 6^e of Pastoraal-Sinfonie; de 5^e (C *mol*) en de 7^e (A *dur*) hebben wij een- of tweemaal, en de 8^e (F *dur*) zelfs slechts een eenigmaal gehoord.

Deze instellingen zouden misschien nog in menig ander opzigt van berisping niet vrij te spreken zijn, maar ik wil daarvan thans niet verder gewagen, om mij niet bloot te stellen aan het verwijt van overdrevene strengheid, en liever het prijzenswaardige alleen vermelden. Men moet dan bekennen, dat de instrumentale werken, welke meermalen gemaakt zijn, voortreffelijk uitgevoerd worden (in het Zondags-koncert echter beter, dan in *Felix*, gelijk men, uit hetgeen ik boven gezegd heb, wel kan opmaken); dat de
obli-

obligaatspelers telkens uit onze beste kunstbeoefenaars gekozen worden, waaronder men mannen vind, als de beide KLEINE, FODOR, WILMS en zoo vele anderen; dat deze zich zeer vele moeite geven, om de gekozene stukken, zooveel in hun vermogen is, volmaakt uit te voeren; dat het gezang altijd zeer goed bezet is, en, naar alle waarschijnlijkheid, nog beter worden zal; men zegt, namelijk, dat, behalve Mej. THEREZE SSSI en de andere Heeren en Dames, ook de Hr. JULIUS MILLER voor de aanstaande winterconcerten geëngageerd is.

Het derde concert, bekend onder de benaming van *Harmonica*, wordt in een lokaal buiten de Leidsche poort, enkel gedurende de zomermaanden, gehouden; het verdient te meer lof, daar het de muzikvrienden ook gedurende den zomer vereenigt, wanneer toch gewoonlijk het kunstgenot wijken moet voor de genoegens, welke de natuur ons aanbiedt. — Het is dus een band, welke de concerten van den verloopenen winter aan die van den op handen zijnden vastknoopt. Jammer maar, dat de zaal zoo laag van verdieping is, dat er de muziek, vooral als het gezelschap groot is, in het geheel niet klinkt. Soms tijds is de hitte ondragelijk, en het ware te wenschen, dat de Direktie middelen beëraamde, niet alleen tot de verhooging, maar ook tot de vergrooting der zaal.

Ook in dit concert hoort men goede muziek; men mag

mag er echter niet zoo veel van verlangen, als van de anderen, dewijl deze instelling eigenlijk een *mixtum quid* is, en deels de genoegens van den winter, deels die van den zomer ten doel heeft; de bij het huis behoorende tuin geeft tot de laatste aangename gelegenheid. Van tijd tot tijd worden er ook voorlezingen gehouden over onderwerpen, die betrekking hebben tot de kunst.

De Benefice-koncerten eindelijk zijn tweederlei: namelijk dezulke, die door hier wonende, en dezulke, die door vreemde kunstenaars en virtuosos gegeven worden. Wij hebben hier vele concerten van dien aard, en van de laatsten worden wij somtijds zelfs overstroomd. Het is intusschen zeker, dat heide soorten, wanneer ze niet al te dikwijls voorkomen (de ijverigste liefhebber toch verliest door overmatig genot eindelijk den lust), ons vele genoegens verschaffen; en zij dragen, vooral die der vreemde kunstenaars, niet weinig tot beschaving van den goeden smaak bij, en worden meerendeels vrij sterk bezocht.

Ik ga thans tot de kerkelijke muziek over. Zij wordt alleenlijk in de Roomsche-Katholieke kerken, en niet, gelijk in Duitschland, misschien ten nadeele der aandacht, en zekerlijk ten nadeele der ware kunst, in de protestantsche tempels gehoord. In de laatste worden hier en door het geheele rijk blootelijk psalmen en gezangen, naar de manier der psalmen, met of zonder

behulp van een orgel, gezongen, of ook wel geschreeuwd. Slechts in twee Roomsch-Katholieke kerken wordt behoorlijke muziek gemaakt: in de *Mozes en Aärons* kerk en in de zoogenaamde fransehe kerk. De missen worden in de eerste grootendeels door liefhebbers gezongen, aan wier hoofd de waardige dilettant en brave tenoorzanger, de Hr. w. SUNDORFF staat; terwijl de meesters in de laatste de voornaamste rol spelen. In beide kerken hoort men meermalen zeer schoone missen van HAYDN en anderen regt braaf uitvoeren; de koren konden echter, vooral in de eerstgenoemde kerk, sterker bezet zijn. De orkesten zijn er vrij goed.

En hiermede geloof ik genoeg gezegd te hebben van de menigvuldige gelegenheid, welke de kunstvriend heeft, om zich te beschaven en om niet slechts eenen middelmatigen, maar zelfs eenen hoogen trap van kultuur te bereiken: want de verscheidenheid en veelsoortigheid der muzikale uitvoeringen geeft er aanleiding toe. Tot slot diende hier nog wel een klein tafereel van het dilettantismus in Amsterdam te volgen; maar zoodanig stuk op te hangen, zoude niet alleen eene zeer moeilijke, maar tevens eene zeer netelige taak zijn, die ik niet waag op mij te nemen. Zoo veel zij echter in het algemeen gezegd, dat wij uitmuntende liefhebbers op onderscheidene instrumenten bezitten, doch dat misschien de uitgestrektheid der stad, misschien het
uit-

niteenloopen der liefhebbers , of ook misschien andere redenen den eigenlijken geest van eenheid van gevoel niet regt opkomen laten. Afzonderlijk beschouwd zijn onze liefhebbers regt braaf.

Alles, eindelijk, wat ik tot nu toe gezegd heb, zal den opmerkzamen lezer voorzeker overtuigen, dat onze kunstenaars hier een zeer aangenaam, voor hun talent en hunne verdere beschaving zeer voordeelig leven leiden, en hunne kunst rijkelijk beloond vinden kunnen.

En nu nog een paar woorden over mij zelve. — Ik weet niet, of ik mij vleijen mag van niet geheel verwijderd te zijn gebleven, van hetgeen de lezer misschien van deze algemeene schets van den tegenwoordigen toestand der toonkunst in Amsterdam verwacht heeft. Evenwel kan ik mij zelve de getuigenis geven, dat ik mij eerlijk beijverd heb, om mijn verhaal, wel is waar, rondborstig, maar niettemin naar waarheid en zonder valsche bedilzucht op te stellen. — Voorbedachtelijk heb ik het een en ander minder wijdloopig behandeld, om het voor de latere bijzondere berigten te kunnen sparen, terwijl ik hoop, dat de aanstaande winter, de bloei- en oogsttijd van de kunst, mij in de gelegenheid mag stellen, om den lezer vele welriekende bloemen en keurige vruchten te kunnen aanbieden.

BERIGT OMTRENT DE KONCERTEN
TE S. GRAVENHAGE.

De eerste vreemde kunstenaars, welke wij, in de verloopene wintermaanden, in een openbaar concert hoorden, waren de gebroeders BOHRER, de eene violist, de andere violoncellist.

Beide deze Heeren hebben zich door hun schoon talent, reeds sedert verscheiden jaren, den grootsten naam verworven, en met regt. Het openbare oordeel viel echter, wanneer men het talent der beide heeren met elkander vergeleek, gemeenlijk gunstiger uit voor den violoncellist, dan voor den violist. Ik voor mij ben niet geheel van dit zelfde gevoelen: immers, schoon de violoncellist mede tot de beste spelers van onzen tijd kan gerekend worden te behooren, het is daarom nog niet bewezen, dat zijn talent de voorkeur verdient boven dat van zijnen broeder; daar toch elk hunner die goede eigenschappen bezit, welke bij ieders instrument passen. En, wanneer ik ook al toegeef, dat de violoncellist eenen krachtigeren toon uit zijn instrument weet te lokken, dan zijn broeder, de violist; in deze meerderheid alleen ligt op verre na de geheele kunstwaarde nog niet opgesloten, en de violist kan, bij kunstenaars van rang op zijn instrument, en niet bij den violoncellist, zijnen broeder,

ver-

vergeleken wordende, de proef toch zeer wel doorstaan. — Wanneer ik beider talenten, in het algemeen beschouwd, met elkander vergelijk, gelijk de hedendaagsche wereld, die liever opmerken, dan gevoelen wil, zoo gaarne doet (schoon ik er zeer ongaarne toe overga, omdat de wijze van behandeling der beide instrumenten te zeer verschillend is); dan moet ik ronduit bekennen, dat in den violist, zoowel met opzigt tot de kompositie, als met betrekking tot de kunstvaardigheid, waarover ik straks nader zal spreken, geen geringer talent schittert, dan in zijnen broeder, den violoncellist. Het zij echter verre van mij, den onbegrensden roem van den violoncellist te willen besnoeijen; integendeel tracht ik alleen de eenzijdige en wangunstige meeningen van vele menschen door eene regtvaardige en onpartijdige beoordeeling te wederleggen, en hem, die waarlijk het goddelijke vuur, genie, bezit, niet te doen afschrikken. Wanneer de Faam ook eenigen tijd den hoogsten toon gevoerd heeft, de gerechtigheid moet eindelijk zegepralen en de kwaadsprekendheid uitsterven. — Ik moet mij hier eene kleine afwijking veroorloven, ten einde in een en alder opzigt te bewijzen, hoe dikwijls en waardoor hedendaags zoo menig kunstenaar miskend en verongelijkt, ja zelfs onderdrukt wordt.

(Het vervolg in het 4^e stuk.)

*Wij zijn door den heer SIEVERS verzocht,
het navolgende stuk te plaatsen:*

DEUTSCHE PARISER CHRONIK.

Hört sich nicht Paris mit Wohlgefallen die kleine Welt nennen? Was ist aber die grosse? Ein Narrenhaus, behaupten die Weisen. Folglich muss es erlaubt sein, Paris eine Narrenboutique zu heissen, ohne das sich die Einwohner über eine solche Firma beschweren dürfen. Boutiquen haben ihre Musterkarten, ihre Waarenverzeichnisse, Paris entbehrt deren bis jetzt. Die *deutsche Pariser Chronik* soll der vollständigste Katalog aller Baritäten sein, welche die grosse Welt (das heisst hier, die Weltleute) in der kleinen (nemlich in Paris) zu suchen hat. Dieser Katalog wird kein *räsonnirender* (vernünftelnder) sein, denn die Herausgeber treiben ja selbst in einem Winkelchen jener Boutique ihr Wesen, und der Apfel fällt nicht weit vom Stamme. Sie wollen vielmehr die Maske des Demokrit (welcher bekanntlich ein grosser Narr war, weil er über andere und nicht über sich selbst lachte) vornehmen und den Tand der Boutique nach Kräften belachen. Ob und wie viel Ernst hinter der Maske stecken möchte, wird denjenigen deutlich werden, welche sich dereinst die Mühe geben wollen, dieselbe zu lüften und den Herausgebern ein wenig tiefer in die Augen zu schauen. Somit wäre über Materie
und

und Form der *deutschen Pariser Chronik* das Nöthige gesagt: es ergibt sich, dass ihr Zweck humoristische, ja (wäre es nicht Vermessenheit, so zu sagen) satyrische Unterhaltung sein soll. Die *Person* wird in derselben durchaus verschont bleiben. Ein ähnliches Versprechen thun gewöhnlich alle anderen dergleichen Unternehmungen ebenfalls; sie lassen sich aber in der *Sache* eine Hinterthür offen. Dies Verfahren scheint eben so unerlaubt, denn eine jede Sache muss doch irgend einer Person angehören. Die *deutsche Pariser Chronik* soll sich einzig und allein die Satyre der *Idee* erlauben. Die *Idee* gehört dem Universum an: wer von ihr getroffen werden wird, der hat es nicht mit den Herausgebern, sondern mit dem Universum zu thun, dessen einzelnes Glied er ist. Um es mit einem Worte zu sagen, die angekündigte Zeitschrift soll alle gesellschaftlichen, wissenschaftlichen, künstlerischen und Modegegenstände aus Paris, welche den *Weltmann* interessieren können, in der gefälligsten und epigrammatischsten Form zur Kunde des Publicums bringen. Auch die *Weltdame* wird, eigentlich und uneigentlich, *ihren Theil bekommen*. Um diesen so schicklich als möglich einzukleiden, werden die Herausgeber, so oft sich die Gelegenheit dazu darbietet, eine getreue Abbildung aller derjenigen Pariser Damen liefern, deren Toilette, wie es in diesem Augenblicke mit Demoiselle Bourgois als Céphise im

Dissipateur der Fall ist, Epoche macht. Aber nicht allein den Moden, auch den Französischen mechanischen Künsten und Gewerken soll eine besondere Aufmerksamkeit gewidmet und kein dahinschlagender Gegenstand, der irgend für den deutschen Gewerfleiss von Wichtigkeit sein könnte, mit Stillschweigen übergangen werden.

Was Unterzeichneter, der Gründer und Hauptredacteur der *deutschen Pariser Chronik* ist, in Darstellungen, wie diejenigen, welche die vornehmste Stelle in derselben einnehmen werden, zu leisten vermag, glaubt er, durch seine verschiedenen, über Paris geschriebenen und in den vorzüglichsten deutschen Zeitschriften abgedruckten Mittheilungen bewiesen zu haben. Seine Mitarbeiter, welche von ihm nach bestem Wissen und Gewissen gewählt worden sind, haben sich sämmtlich anheischig gemacht, so viel es ihre respective Individualität gestatten dürfte, in den Geist des vom ihm entworfenen Plans einzugehen.

Die stehenden Hauptartikel der *Deutshen Pariser Chronik* werden folgende sein:

- I. *Sittenspiegel.*
- II. *Tagesgeschichte.*
- III. *Allerlei.*
- IV. *Übersicht der neuesten Französischen Literatur.*
- V. *Modenberichte.*
- VI. *Theater, und*
- VII. *Musik.*

Auf

Auf die Ansarbeitung der beiden letzten Artikel, welche sich der Unterzeichnete neben dem *Sittenspiegel* ausschliesslich vorbehalten hat, wird derselbe die grösste Sorgfalt anwenden: ihre Form soll ergötzen und die Neugierde in Anspruch nehmen, ihr Inhalt durch seinen kritischen Werth dem Schauspiel- und Musikkünstler nützlich zu werden streben.

Um in keiner Hinsicht mit den deutschen Censurbehörden in Berührung zu kommen, so wenig dies auch bei einem durchaus nicht politischen Blatte zum Nachtheile desselben zu befürchten gewesen wäre, werden die Herausgeber die *Deutsche Pariser Chronik* in Paris drucken lassen. Sie wird daselbst mit Anfange des Jahrs 1821 an jedem letzten Tage des Monats, sechs Bogen stark und im grössten Octavformate, erscheinen und sich eben sowol durch vorzügliche Güte der Papiers, als durch eleganten Druck (mit neugegossener, wahrscheinlich lateinischer Schrift) auszeichnen. Jedem Monatstücke sollen wenigstens zwei, von den ersten hiesigen Künstlern gezeichnete und gestochene Kupfer beigelegt werden.

Der Preis des Jahrgangs ist 50 Franken, wofür das Journal in allen Deutschen Staten und in Holland postfrei zu haben sein wird. Alle hochlöbliche Post- und Zeitungsexpeditionen werden geziemend ersucht, unter den gewöhnlichen Bedingungen Vorausbezahlung anzunehmen und die Gelder am 15 Nov. an ein hiesiges

Han-

Handels- oder Wechselhaus zu senden, in dessen Verwahrung sie bis zur Erscheinung des ersten Hefes am 31 Jan. 1821 verbleiben werden. Privatsammler, welche sich mit ihren Bestellungen direct und postfrei an die Herausgeber wenden wollen, erhalten ihre Exemplare franco Amsterdam gesandt, und geniessen die bei Zeitschriften üblichen Vortheile.

Uebrigens ergeht an alle Herren Herausgeber von Zeitschriften die dringende Bitte, vorstehende Anzeige (diese Bitte mit eingeschlossen) zu sechs verschiedenen malen und vierzehntägigen Zwischenräumen abdrucken zu lassen und dafür nach Massgabe ihres respectiven Insertionspreises die *Deutsche Pariser Chronik* in Zahlung anzunehmen, auch überdem sich aller Gegendienstleistungen von den Herausgebern derselben in Voraus gewärtig zu sein.

Paris im Juli 1820.

G. L. F. SIEVERS.

*Bij W. VAN BOEKEREN te Groningen,
zijn te bekomen:*

FORTEPIANO - SCHULE , oder Anweisung zur richtigen und geschmackvollen Spielart dieses Instruments nebst vielen practischen Beijspielen und einem Anhang vom Generalbass. 7e vermehrte Auflage , von A. E. MÜLLER , Capelmeister in Weimar. f 8 - 10 - :

Abhandlung von der Fuge , nach den Grundsätzen und Exempeln der besten deutschen und ausländischen Meister. Nebst Exempeln in 62 und 60 Kupfertafeln. Neue verb. Aufl., von MARPURG. f 8 - : - :

Le Clavecin bien tempéré ou preludes et Fugues dans tous les tons et demitons du Mode Majeur en Mineur , 2 vol. Edition toute nouv. f 10 - : - :

Elementarbuch für Flötenspieler. Nebst angehängten Tabellen für Flöten mit einer und mehreren Klappen , wie auch mit einer Anweisung zu allen wur mögl. Trillern , von A. E. MÜLLER. f 5 - 8 - :

SCHLIMBACH , über die Structur , Erhaltung Stimmung und Prüfung der Orgel , mit 5 Kupfertafeln und 2 Blatt Noten. f 2 - 18 - :

GERBER , historisch - biographisches Lexicon der Tonkünstler , 2 theile. f 3 - : - :

Dezelve neemt bestellingen aan op alle in Duitschland en Frankrijk uitkomende M u z i j k.

Bij

*Bij den Uitgever dezes te Groningen,
zijn te bekomen:*

- C. M. WIELANDS, Sämmtliche Werke 45 Bände, 1814—1815 *incl.* der 6 Supplements-Bände f 40 - :-:
- FR. V. SCHILLER, Sämmtliche Werke in 18 Bänden, dritte Auflage, 1818. compl. . f 22 - :-:
- Gedichte in 2 theilen. . f 1 - 16 - :-:
- KLOPSTOCKS Mesias in 4 Bänden, 1818. . f 5 - :-:
- Oden, 2 Bände, 1818. f 2 - :-:
- HÖLTIJS Gedichte, 1819. f :- 16 - :-:
- BÜRGERS Gedichte, in 2 Bänden, 1818. . f 2 - 12 - :-:
- GELLERTS sämmtliche Werke, in 10 Bänden 1818. f 11 - 10 - :-:
- KÖRNER'S, (Theodor) sämmtliche Werke in 4 Bänden; vollständige Auflage, 1819. . . f 4 - 10 - :-:
- UZ sämmtliche Werke, 2 Bände, 1819. f 2 - :-:
- KLEISTS Gedichte, 1818. f :- 18 - :-:
- GLEIM, Sämmtliche Werke, 4 Bände, 1820. f 4 - 16 - :-:

Bovenstaande Werken zijn op velijn papier gedrukt, en met gegraveerde tijtels voorzien.

Getrouwe, onveranderde tekst en de geringe prijs zijn oorzaak, dat in korten tijd deze *duitsche Klasfieke* schrijvers verscheiden drukken hebben gehad.

AMPHION.

BINNENLANDSCHE BERIGTEN.

OVER DE KONCERTEN TE 'S GRAVENHAGE.

(Vervolg en slot van bladz. 217.)

Het zal wel geen' mijner lezers onbekend zijn, dat van oudsher de kunstenaar, en de geleerde eveneens, (men ga slechts de biographiën na) bij zijn leven niet naar verdiensten gewaardeerd is; de toonkunstenaar echter het allerminst: want juist *deze* is het meest aan eigenzinnige begrippen en aan verschillende meeningen der toehoorders, of ook wel aan de vooroordeelen der mode, onder welke de heilige toonkunst helaas! dikwijls lijden moet, blootgesteld. De schilder en de beeldhouwer hebben het in hun vak veel beter: want zij hebben slechts de natuur en het kunstmatig schoone te volgen, en bereiken zij hierin het toppunt, dan wordt hun werk, in alle landen der wereld, een meesterstuk genoemd. — De dichter heeft het insgelijks beter: want *deze* schrijft toch voorna-

melijk slechts voor één volk, en dan zal het immers, is het plan van zijn werk voor het overige goed aangelegd, wel gemakkelijker zijn, om door woorden en weldoordachte zinsneden, regelmatig en genialisch uitgewerkt, verstaan en gewaardeerd te worden.

Met den toonkunstenaar is het echter geheel anders gesteld. Deze schiet, met al zijne theoretische kennis, met de gevoelvolste en best uitgewerkte ideën, dikwijls nog veel te kort; en vanwaar dit ongeluk? — Moest niet juist onze goddelijke kunst, die, meer dan elke andere, indruk op het hart maakt (door welke geene misdaad, geene slechte handeling en, in één woord, niets, hetwelk tegen het gevoel van den mensch strijdt, afmalen laat) ook meer dan iedere andere hooggeacht en op prijs gesteld worden? — Moest niet elk muziekstuk, onverschillig door welk volk het gedacht of gevoeld moge zijn, zoo het slechts de kenteekenen van een echt kunstgewrocht draagt, ook door iedere natie gevoeld worden? Maar, helaas! neen! Onze hedendaagsche wereld wil niet meer weten, wat onze *Aesthetici* gezegd hebben over de kracht der toonen en over den magtigen invloed, dien deze op alles, wat zich in de natuur beweegt, uitoefenen!

De oppervlakkige Italiaan van den tegenwoordigen tijd meent, dat geene muziek bevallen kan, die niet naar zijnen gewonen slenter gemaakt is, en staat als eene ijsschol voor eene duitsche kompositie, omdat

daar-

Daarin iets verheveners en voor hem onbegrijpelijker verborgen is, dan in zijne ontaarde maaksels. De Duitscher denkt en gevoelt, bij het hooren der Italiaansche muziek van den nieuweren tijd, wederom geheel anders. Hem bevalt de vinding der Italiaansche melodiën, doch op den duur (omdat het slechts zoete en altijd zoete, met krulletjes overladene, melodiën zijn, die trouweas in het eerste oogenblik het oor streelen) worden ze hem zoo vervelend, vooral door de slechte zamenstelling met de overige instrumenten, dat hij er, na ze een- of tweemaal gehoord te hebben, geheel van verzadigd is.

De Franschman is weder met eenen geheel anderen geest beziel. Hij houdt slechts van brillante stukken, namelijk stukken, waarin blootelijk de eerste partij (in loopen en trillers) alles te zeggen heeft, en het orkest zelden iets meer, dan een eenvoudig Romanzen-akkompagnement maken mag. Hij is vooral verzot op stukken, die in het *piquante* en kluchtige uitmunten, en hij verveelt zich bij alle stukken van andere natuur. Zijne nationale melodie is een muzikaal gehuilebalk door dur- en moltoonon, hetwelk op elk ander volk eenen onaangenamen indruk maakt; en Frankrijk kan slechts op weinige mannen hogen, in staat, om hun volk, door waarlijk goed uitgevallene werken, een beter voorbeeld te kunnen geven.

In dit punt moet, naar ik meen, eene oorzaak gezocht worden, waarom kunstenaars van onderscheidene natiën niet *algemeen* gewaardeerd worden. — Eene tweede oorzaak, die zich met de eerste vereenigt, en waardoor, vooral in onzen tijd, zoo menig talent onderdrukt wordt, is eigenlijk de slechte toon, welke onder de kunstenaars zelve heerscht. Zelden toch, of liever nooit zal men hooren, dat zij zamen komen, om over hun uitgebreid vak te spreken en hunne ideën tegen elkander om te ruilen; maar de eene wijkt den anderen uit, omdat hij misschien meer naam, dan werkelijke kennis bezit, en zijne zwakheid daardoor aan den dag vreesst te leggen. De andere wederom wil zijne, misschien met moeite, bijeengebragte zortigheden, die hij, even als de hij, uit onderscheidene plantjes vergaderd heeft, niet mededeelen; en zoo doende heeft de eene dan ook geene verpligting aan den anderen, wanneer een derde vraagt; „hoe vindt gij de kompositie of het spel van dezen of genen?” en zij zeggen: „Wij kennen niets van hem.” Het gaat zelfs meermalen zoo ver, dat de eene niet mede tot lof van den anderen wil instemmen, wanneer zij ook van elkanders talent overtuigd zijn. Ik weet den grond van deze allezins berispelijke handelwijze nergens anders van af te leiden, dan van het tegenwoordig zoo groote aantal praktische toonkunstenaars (vooral vioolspelers), van welke ieder gaar-

gaarne zijne eigene manier en den onbepaaldsten roem zoude willen bezitten. (17) Het is bij gevolg natuurlijk, dat hij, wiens instrument het meest beoefend wordt, ook de meeste kabalen van allen te verwachten heeft, die hem den rang willen betwisten. Men onthoude zich nochtans, om dit laatste ook op klassieke toondichters toe te passen: want hij, die den dichterlijken vonk waarlijk bezit, laat zulke onwaardige gedachten niet bij zich opkomen. Doch, om wederom tot mijn hoofdonderwerp terug te keeren, het zal nu wel geen mijner lezers meer twijfelachtig blijven, waarom het spel van den violist BOHNER minder bevalt, dan dat van zijnen broeder, den violoncellist.

Gaan wij over tot de kunst-voortbrengselen, welke beide heeren, op hun concert, ons aangeboden hebben. De vioolspeler BOHNER trad het eerst met een concert op, hetwelk geheel naar de fransche wijze zamengesteld is, namelijk, met weinig plan en zonder zout of geest in de bewerking. De principale partij biedt alles aan, wat thans in Frankrijk van een viool-koncert gevorderd wordt, als: vele naïeve wendingen, *piquante* bijzonder-

(17) Ik geloof niet te overdrijven, wanneer ik zeg, dat men tegenwoordig wel 40—50 goede vioolspelers, tegen 1—2 goede violoncellspelers vindt.

derheden, waarbij de strijkstok ook in de lucht werken moet: eene manier, die niet enkel voor het oor, maar ook voor het oog berekend is. Van tijd tot tijd komen er echter ook wederom fraaije zang-passages in voor, die het gevoel treffen. De cadence op het eind is goed bewerkt, en maakte eenen heerlijken indruk. Ik kan dit concert nogtans slechts voor een modewerk, en niet voor een planmatig en weldoordacht stuk verklaren. Dat de heer BOHNER echter in staat is, beter te werken, daarvoor staan ons zijne vroegere werken borg.

Vervolgens hoorden wij eenige koncerterende duo-stukken, gekomponceerd en gespeeld door de beide heeren BOHNER. Men vindt hierin niet alleen eene oorspronkelijke en goede bewerking, maar ook eene wijze van uitvoeren, welke men waarlijk zelden, uitgenomen van de gebroeders BOHNER, in eene zoo groote volkomenheid hooren kan: want juist in deze soort van muziekstukken munten zij voornamelijk uit.

Daarop liet de violoncelspeler BOHNER ons een door hem zelven gekomponceerd concert hooren. Ik kan aan dit concert eigenlijk nog minder waarde toekennen, dan aan dat van zijnen broeder: want het geheel is doorgaande zeer droog, bevat weinig nieuws en aantrekkelijks, en vele passages zijn niet vrij van herinneringen uit andere werken. De slot-cadence is van den ouden stijl en gezocht, en past tot het geheel. — Wat het spel der beide heeren aangaat, moet ik zeggen, dat, wan-
neer

meer ik den violoncellist van den eenen kant de voorkeur geven, met betrekking tot den krachtigen en vollen toon, dien hij, zelfs in alle positiën, en over de vier snaren, met bewonderingswaardige zuiverheid uit het instrument haalt, ik van de andere zijde het meerdere gevoel van den violist, de losheid, waarmee hij elke zwaarigheid overwint, en vooral zijn meer te zamenhangend en doordacht spel voortrek. Daarentegen moet ik de eenvoudigheid van den violoncellist prijzen, en vinde niet altijd behagen in de versieringen van den violist. Naauwkeurigheid en volharding bezitten beide kunstenaars in den hoogsten graad.

Eindelijk heb ik op den violoncellist nog deze aanmerking te maken: dat het, namelijk, te wenschen ware, dat hij de gewoonte, om menige passage, welke hij met den strijkstok te digt bij den kam uitvoert, (18) (een verouderd gebruik der violoncellisten, hetwelk men eigenlijk niet *spelen*, maar *schaven* zoude dienen te noemen) toch moge afleggen, en ons het betere, zoo als hij in staat is, zulks te doen, daardoor niet onthouden moge.

Hierop volgde een Trio van piano-forte, viool en violoncel van VAN BEETHOVEN, op. 97. Dit meester-

(18) De Italianen noemen deze wijze van spelen: *alla gamba*.

terstuk, hetwelk zoo eenvoudig groot aangelegd, en als het ware, zonder het te willen, het hooge doel eener volmaakte schepping nabij komt, waarin men noch den wil, om oorspronkelijk te zijn, noch om eenige andere bijzonderheid voort te brengen, bespeuren kan, werd door onze onvergelykelijke, in dit tijdschrift reeds meermalen met roem vermelde klavierspeelster, Mej. G. VAN DER BEECH en de heeren gebroeders BOHNER voorgedragen. Waren de beeren BOHNER op hunne reizen meermalen zoo gelukkig, hunne openlijke concerten door de hulp der eerste kunstenaars en kunstenaressen ondersteund te zien, hetgeen zij ook waarlijk verdienen, dan waren zij hier niet alleen niet minder gelukkig, maar zij ontvingen een nog grooter bewijs, dat men hunne talenten weet te waarderen, doordien Mej. VAN DEN BERGH, welke tot dus ver elk verzoek, om zich openlijk te laten hooren, van de hand gewezen had, aan het hunne voldeed.

De uitvoering van dit heerlijke Trio was, zoo als men zulks van een zoo voortreffelijk klaverblad verwachten mogt. Bovendien zag men met veel genoegen, hoe deze drie talenten onder elkander wedijverden, niet als wilde de eene boven den anderen uitsteken, maar het was enkel dat edele streven, om den geniale geest van BEETHOVEN in zijne ware grootheid voor te stellen; hetwelk ook op elken toehoorder, die het verhevene van het middelmatige te onderscheiden wist,

wist, den diepsten indruk gemaakt, en de warmste deelneming veroorzaakt heeft.

Tot slot speelden de heeren BOHNER een Potpourri voor viool en violoncel van eigene kompositie. De inleiding van hetzelfde is, door de daarin voorkomende figuren, welke tot aan het eerste thema nabootsend en vloeiend voortgaan, kunstmatig en interessant geschreven. De daarop volgende thema's zijn brillant en met oorspronkelijkheid gevarieerd, en werden niet minder goed uitgevoerd. Het geheel oogstte (gelijk alle muziekstukken van dien aard, welke eigenlijk voor het algemeen berekend zijn) onverdeelden bijval.

Men verliet het concert, dat zeer talrijk bezocht was, met den algemeenen wensch, dat de heeren BOHNER ons spoedig wederom bezoeken, en door een herhaald kunstgenot verblijden mogten.

OVER DE KONCERTEN, WELKE DE VIOLIST KIESEWETTER TE 'S GRAVENHAGE HEEFT
GEGEVEN.

Den 15 Maart hadden wij het genoegen, dat de heer KIESEWETTER, eerste vioolspeler en concertmeester bij het hof van Hanover, een openlijk concert gaf. Wij hoorden hem een Allegro en een Adagio van een concert van HOFFMAN, uit *E dur*, en als Rondo,

eene Polonaise van MAJSEDER spelen. De kompositiën beider auteurs pasten, in zoo ver, goed te zamen, als men na een geestig produkt een minder geestig genieten kan: hij, die in een viool-koncert een muzikaal geheel zoekt, dat is, een stuk, waarin niet alleen de principale partij alles bevat, wat door eenen gezuiverden smaak voortgebracht kan worden, maar waarin ook tevens gezorgd is voor eene planmatige bewerking van het geheel, die wordt door de beide eerste stukken voorzeker tevreden gesteld; terwijl hij, die meer op een brillant toonstuk ziet, hetwelk wel vloeiend en bevallig geschreven is, waarin echter de eerste partij alles bevat, en waardoor zich de kunstenaar slechts als vaardige en geestige speler kan voordoen, die wordt ook zekerlijk door het laatste voldaan. — De voordragt van den heer KIESEWETTER laat niets te wenschen over; en met regt kan men er nog bijvoegen, dat er thans bezwaarlijk een vioolspeler gevonden wordt, die elken auteur, zoo in deszelfs geest, weet op te vatten en voort te dragen, als de heer KIESEWETTER. Om zulks echter met meer zekerheid te kunnen beweren, acht ik het noodig, de goede eigenschappen van gezegden kunstenaar meer uit een te zetten.

Niemand zal het wel in twijfel trekken, dat, wanneer een praktisch toonkunstenaar, blootelijk door het voordragen van vreemde toonstukken, eenen zekeren naam

verworven heeft, hij voorzeker ook met alle hooge eigenschappen, die de volmaakte voordragt van elk voortbrengsel der kunst vordert, moet begaafd zijn; en ik durf schier met zekerheid beweren, dat een zoodanig kunstenaar (die in staat is, in alle karakters en geheime schuilhoeken, welke de kunst maar oplevert, in te dringen en alle kunstmatige wendingen en zwarigheden te overwinnen), op zijn instrument beter te huis moet zijn, dan hij, die steeds met zijne eigene werken, welke nog meestal naar *zijne* gevoelens en krachten gemaakt zijn, optreedt.

Het talent van den heer KIESEWETTER bestaat vooral in het heerlijke gebruik van den strijkstok, zoo dat hij niet alleen in brillante allegro's door pracht, nadruk en vaardigheid van spel uitmunt; maar ook in het adagio de hoogste volmaaktheid bereikt heeft door zijne gladde, aanzwellende en afnemende streek, waarbij men zelden het aanzetten van den strijkstok, noch bij het op-, noch bij het neestrijken, verneemt. In passages toont hij duidelijkheid, kracht en volharding, en hij weet, bij elke herhaling, door zijnen rijkdom aan menigvuldige bindingen, eenen zekeren trek van nieuwhed aan dezelve te geven. Zijn staccato, hetwelk hij met eene uitermate groote zekerheid, zoo wel met de op- als met de afstreek, door diatonische en chromatische loopen, en in ieder tempo duidelijk maakt, mag waarlijk eennig in zijne soort genoemd worden.

Door

Door zijne vaardigheid met de linkerhand beheerscht hij gemakkelijk de geheele uitgestrektheid van het instrument. Hem gelukken dus eerder, dan aan vele andere virtuoson, daar de natuur hem bovendien met geheel tot vioolspelen geschikte vingers heeft begiftigd, alle moeilijkheden, welke alleen door dit geschenk der natuur met zekerheid uitgevoerd kunnen worden; en daarmede vereenigt hij dan nog eene buitengewoon goede intonatie. — Hij weet zijne Cadencen dikwijls door allerhande dubbelde grepen, als loopen van tertsen, sexten en decimen, als ook door zijnen krachtigen en aanhoudenden dubbelden tremblant, heerlijk en brillant te versieren; echter zoo, dat het karakter van het stuk er niet onder lijdt. — Tot dus verre heb ik, zoo veel ik door woorden uitdrukken konde, van de mechanische bekwaamheden, welke de heer KIESEWETTER in zoo ruime mate bezit, gesproken. — Het edelste en verhevenste, zijn spel, vol ziel en gevoel, waardoor gemelde kunstenaar zoo magtig op den toehoorder werkt (eene eigenschap, welke niet door studie, niet door menschelijke wijsheid, noch door sluwheid of muzikale scherpzinnigheid te verkrijgen is; maar die als een heilig geschenk, hetwelk de Musen den mensch bij zijne intrede in de wereld toevertrouwen, moet beschouwd worden), heb ik voorbedachtelijk tot het laatst gespaard, om daardoor tevens te bewijzen, dat geene der bovengemelde goede eigenschappen iemand tot den waren kunst-

kunstenaar maken, wanneer dezelve niet, zoo als de heer KIESEWETTER doet, enkel als middel gebruikt worden, om datgene, wat diep in zijn binnenste ontspringt, aan het daglicht te brengen. —

Mejufvrouw SCHUTTE zettede dit koncert geen geringen luister bij, doordien zij twee Italiaanſche aria's, met hare heldere stem, voortreffelijk en tot algemeen genoeg en zong. — Voorts speelde de heer KIESEWETTER eene Polonaise van MAIJSER in A dur, welke veel bevalligs en brillants heeft; een ieder werd, zoowel door de kompositie, als door de volmaakte voordragt, ten volle bevredigd. — De heer GANZ, eerste Violoncellist te Rotterdam (wiens bekwaamheden te zeer bekend zijn, dan dat het noodig zoude wezen, hier eerst breedvoerig over dezelve uit te wijden), verschafte het publiek het genoeg, om eene Polonaise van B. ROMBERG te spelen, waardoor hij den sterksten en algemeensten bijval oogste. —

Hierop volgde eene koncertante van WINTER, welke de heer KIESEWETTER met onzen eersten violist, den heer GANZ, uitvoerde. Reeds meermalen hebben wij gelegenheid gehad, om in onze berigten met lof van het talent van den heer GANZ te gewagen; doch nimmer heeft hij ons zoo voldaan, als in deze koncertante. Een ieder heeft eene volkomene overeenstemming zoo van toon, als van voordragt, in de uitvoering der beide koncerterende partijen opgemerkt,

eene hoofdzaak bij het spelen van deze soort van muziek. In het algemeen moet men erkennen, dat het spel van den heer GANZ veel met dat van den heer KIESEWETTER overeenkomt. De bijval, waarmede men den heer GANZ bekroonde, moet tot een bewijs verstrekken, dat hij door eene star van dat verblindende licht, als waar nevens hij geplaatst was, niet alleen niet verdonkerd werd, maar zelfs glansrijk bleef schitteren.

Ten slotte liet ons de heer KIESEWETTER de geliefkoosde Violoncel-variatiën in D mol, van B. ROMBERG, hooren. Hoezeer ik geen groote vereerder ben van zulke gearrangeerde stukken, dewijl het eigenaardige van het instrument er grootendeels door verloren gaat, ik moet echter zeggen, dat mij in dit werk, uitgezonderd eenige arpeggio's, welke maar al te zeer voor de violoncel geschikt zijn, niets voorgekomen is, dat aan den indruk van het geheel nadeel gedaan heeft.

Het publiek, geheel opgetogen van al het schoone, hetwelk de heer KIESEWETTER ten toon gespreid had, verliet de zaal, reikhalzend wenschende, dat de kunstenaar aan hetzelfde een gelijk kunstgenot, door een tweede concert, bereiden mogt. — Deze wensch van het publiek werd ook weldra vervuld, doordien de heer KIESEWETTER een tweede concert aankondigde. Alvorens echter dit concert plaats had, werd de heer KIESEWETTER door Kommissarissen van het

het Zondags-koncert uitgenoodigd, om ook dezen kring door zijn voortreffelijk talent op te luisteren. De heer KIESEWETTER gaf aan die uitnoodiging gehoor en speelde een koncert van POLLEDRO, hetwelk eigenlijk in de zamenstelling weinig kunstmatige waarde bezit, daarentegen echter menige liefelijke melodie en brillante passage en ook een wel uitgevallen adagio bevat; voorts, op verzoek, de bovengemelde concertante met den heer GANZ, en de vorige Polonaise van MAISEDER. —

Gaf men den heer KIESEWETTER, bij zijn eerste koncert, de algemeene tevredenheid door een buitengemeen sterk handgeklap te kennen, hier betoonde men hem achting en bijval op eene geheel andere wijze, doordien men, zoolang hij speelde, eene plegtige stilte in acht nam, en men eene ingespannene aandacht opmerkte, zoodat men den diepen indruk, dien zijn spel veroorzaakte, in elken gelaatstrek gewaar werd.

(Het vervolg in een volgend Nummer.)

VRAAG EN ANTWOORD.

In de *allgemeine musikalische Zeitung*, mit besonderer Rücksicht auf den Oesterreichischen Kaiserstaat (Jaargang 1820, No. 85) werd de navolgende vraag gedaan:

„Is het eene oorzaak of wel eene uitwerking van
 „de schier uitsluitende heerschappij van ROSSINI op
 „de tooneelen voor de opera, dat bijna alle nog levende
 „grooten genien der toonkunst gedurende dien
 „tijd stil zwegen, of ten minste slechts zeer spaarzaam
 „werken voor het tooneel openbaar maakten,
 „en dat zij daarmede zelden kunnen vroeger verworven
 „venen roem konden staande houden?“

Deze vraag werd door den heer I. F. VON MOSEL, eenen edelman, niet minder vermaard door zijne grondige geleerdheid en wijdomvattende kundigheden, zoo in de eigenlijke theorie, als in de geschiedenis en de wijsgeerige beoefening der toonkunst, dan door de kompositien, die hij der kunstwereld geschonken heeft, op eene, hoezeer korte, echter, naar ons oordeel, alles afdoende wijze beantwoord. Wij meenen onze lezers geen ondiens te doen met hun dat antwoord in zijn geheel mede te deelen, zoo om de belangrijkheid van het onderwerp zelve, als om tevens eene proef te geven van het achttingwaardige tijdschrift, waaruit wij hetzelfde geput hebben. Immers wij achten ons

ver-

verplicht, om aan het nederlandsche publiek die werken te leeren kennen, welke in andere landen tot nut van vrienden en beoefenaars der toonkunst worden uitgegeven: om die reden hebben wij in het tweede stuk van dezen jaargang eene proef gegeven uit de *musical magazine and review*, en die zelfde reden spoort ons te meer aan, om onze lezers ook het boven genoemde, te Weenen uitkomende, tijdschrift te leeren kennen.

Het antwoord van den heer VON MOSEL luidt aldus:

Dat ik, om het voorgestelde vraagpunt op te lossen, mijn vertoog van af de uitvinding der opera zal beginnen, kan slechts aan hen vreemd voorkomen, welke gewoon zijn, om verschijnselen, als dat, hetwelk ons thans bezig houdt, blootelijk oppervlakkig te beschouwen. Het is niets nieuws, wanneer men beweert, dat de oorzaak van menige gebeurtenis, die thans eerst daar is, reeds voor langen tijd ontstaan en sedert op verschillende wijzen ontwikkeld is, voor dat ze te voorschijn brengen konde, wat nu onze verwondering gaande maakt en plotseling schijnt geschied te zijn, terwijl het echter langen tijd voorbereid werd. Daar nu het onderwerp der bovenstaande vraag niet het resultaat is van *eene enkele*, maar van *verscheiden samenwerkende* oorzaken, is eene voldoende oplossing te moeilijker, en het is dus te noodzakelijker, om van een punt uit te gaan, uit hetwelk de verschillende

aanleidingen tot hetzelfde verschijnsel ontsproten zijn.

De opera is, gelijk men weet, in Italië, de bakermat der toonkunst, uitgevonden, en wel langen tijd voor dat het regelmatige tooneelspel aldaar bekend was: eene omstandigheid, waaruit sommigen, en niet zonder grond, de nog altijd in Italië heerschende onverschilligheid jegens de gedichten der opera en de daaruit voortvloeiende geringe waarde van de meeste dier gedichten willen afleiden. Zeker is het, dat, indien het tooneelspel, en vooral het treurspel, in Italië voor de instelling van de opera niet slechts bekend, maar ook tot eenen zekeren graad van volmaaktheid gebragt geweest ware, en indien de laatste (gelijk men natuurlijk moet vinden) uit de eersten ontsproten ware, de muziek der opera in Italië, en dus in de geheele beschaafde wereld, over welke zij zich, van dat land komende, verspreid heeft, op eenen geheel anderen grond geboawd en niet, gelijk thans, als eerste, ja als eenige grondstof van het muzikale schouwspel, maar, gelijk verstand en natuur vereischen, als een tweede van het gedicht afhingende stof bewerkt en beschaafd zoude zijn geworden.

Daar de zangkunst buiten Italië weinig of in het geheel niet beoefend werd en zich schier alleen tot den dienst in de kerken bepaalde; daar de andere talen, en vooral de duitsche, te dier tijd nog te weinig beschaafd waren, om voor het kleed der melodie geschikt

te zijn, moest daartuit de noodzakelijkheid voortsprui-
len, om de overgenomene opera ook door Italiaansche
zangers te doen uitvoeren, en zoo kwam het, dat
eene italiaansche operatroep, bij welke een of meer
sopraanzangers niet mochten ontbreken, aan elk hof van
Europa eene wezenlijke behoefte was.

Deze staat van zaken duurde zoo lang, tot dat eeni-
de uitmuntende duitsche mannen beproefden, om aan hun
vaderland een eigen en zelfstandig lyrisch tooneel te
schenken. GOETHE, WIELAND, WEISSE, MICHAË-
LIS dichtten zangspelen, welke door SCHWEITZER,
HILLER, SCHUSTER, WOLF en anderen in muziek
gebragt werden. Doch het zij, dat de muzikale be-
schaving in Duitschland nog niet ver genoeg gevor-
derd was, om op het tooneel eenig ander gezang aan-
trekkelijk te vinden, dan het toen ter tijd nog zeer
schrale italiaansche gezang; het zij, dat de duitsche
zangers (hetgeen zeer waarschijnlijk is) het bij de
toenmalige Italianen noch in schoonheid van stem,
noch in voortreffelijkheid van methode halen konden;
het schoone vooruitzicht op eene vaderlandsche opera
verdween in Duitschland weldra weder, en ELUCK
schijnt deze aangelegene zaak in eenen te troosteloozen
toestand gevonden te hebben, dan dat hij zou hebben
durven hopen, om dezelve, zelfs door de magt van zij-
ne buitengewone genie, zoo spoedig op eenen beteren
weg te brengen. Op deze wijze althans kan men het

best verklaren, waarom hij niet zijn vaderland, maar Frankrijk, waar men reeds vroeger en met meer geluk, dan in Duitschland, getracht had, eene nationale opera op te rigten, tot de schouwplaats van zijne onsterfelijke werken heeft uitgekozen.

Welke omwenteling deze groote man in de toonkunst in Frankrijk bewerkt heeft, is genoegzaam bekend, en evencneens, dat hij, zonder het daarop juist aangelegd te hebben, de stichter eener nieuwe school geworden is, wier sieraden MÉHUL, CHERUBINI, CATEL, SPONTINI, BOIELDIEU, ISOUARD enz. keurige en zelfs eenige klassieke kunstgewrochten geleverd hebben, en wier grondslag in juiste deklamatie, treffende karakterschetsing, getrouwe uitdrukking der hartstogten, in het kort, in de dramatische waarheid gelegen is.

Het kon niet missen, of zoo vele en zoo belangrijke voortreffelijkheden moesten ook buiten Frankrijk gevoeld worden, en dit was vooral het geval in Duitschland, waar men middelerwijl, indien ook, — door vooroordeelen en andere stuitende omstandigheden opgehouden — niet in de dramatische muziek, in andere takken der toonkunst te groote vorderingen had gemaakt, dan dat de italiaansche opera's van ouderen tijd, die met betrekking tot den zang, en nog meer ten aanzien van het akkompagnement, grootendeels zoo eentoonig waren, nog den gewonen indruk konden maken. Te vergeefs had MOZART in zijne, niet voor Italië gekom-

poneerde *Nozzi di Figaro*, *Dom Giovanni*, *Così fan tutte*, *Clementa di Tito* en *Zauberflöte* praktisch geleerd, hoe men Italië's aangename melodiën met Duitschlands pittige bewerking verbinden en beide met den tekst en de situatien ineen versmelten konde: hij werd ons ont-rukt, en om die baan te vervolgen, had men zijne he-melsche genie moeten bezitten. De eerwaardige Pa-triarch der duitsche dramatische komponisten, von WINTER, was door zijne betrekkingen in het geval, van meer voor de tooneelen in Italië, dan voor die van zijn vaderland te schrijven. NAUMANN, een niet minder edele en liefelijke, dan grondige komponist, die zoo veel voor de duitsche lyrische tooneelkunst had kunnen nitvoeren, telde onder zijne opera's niet een enkel duitsch gedicht. WEREL bewees in zijn *Waisenhaus* en zijne *Schweitzerfamilie*, en EISROWETZ in zijne *Agnes Sorel* en zijn *Augenarzt*, wat het duitsche zangspel had kunnen worden, wanneer echt dramatische muziek door een maar eenigzins belangwekkend gedicht ondersteund wierd. Doch alle deze gebeurtenissen ble-ven, om redenen, wier ontwikkeling alleen stof tot eene uitgebreide verhandeling zoude opleveren, te zeer van elkander afgescheiden, om aan het zangspel vaste en op den duur stand houdende grondslagen te kunnen geven, waartoe eene onafgebroke reeks van gelijk-soortige voortbrengselen onontbeerlijk geweest ware.

Het viel dus der nieuwe fransche opera, in het bezit

van de hierboven opgenoemde eigenschappen, te minder moeilijk, om aan de duitsche hare naauwelijks ontkiemende heerschappij te ontrukken, vooral ook dewijl zij, met haren rijkdom aan gewrochten, het eene op het andere snel kon laten volgen, en dus den indruk voedsel geven, dien zij aanvankelijk gemaakt had. Vaderlandsgezinde Duitschers morden wel tegen deze inbezitneming; niettemin was die tijd, bij het nu toch bestaande gebrek aan oorspronkelijk duitsche werken, waarin zoo ligt en zoo spoedig niet kon voorzien worden, een schoone tijd, in vergelijking van den tegenwoordigen: want toen werd niet aan het oor alleen, maar ook aan den geest en aan het hart genot bereid!

Middelerwijl waren de uitmuntende zangers en zangeressen, zelfs in het *land der schoone stemmen en van het zoete gezang*, zeldzamer geworden. Met de schoonheid en de kracht der stemmen, met de echte, bevallige italiaansche methode ging tevens verloren de eenvoudige, roerende zang, en te gelijk met dezen verdwenen de in melodiën rijke werken van eenen SALIERE (wiens naam in Frankrijk nevens dien van zijnen vriend GLUCK prijkte en in Italië op alle tooneelen bloeide) van eenen CIMAROSA, FAISIELLO, SACCHINI, CARTO, NICOLINI, PAER en anderen. Men zocht het verlies van de opgenoemde eerste vereischten van den zang door toevallig klatergoed te bedekken; de breede noten, die men niet meer kon dragen, werden door

eene menigte van kleine nootjes vervangen, het smeltende cantabile werd verwandeld in eenen onophoudelijk op en neer zwellenden stroom van vlugtige toonen, die iedereen naar zijne willekeur voortbragt, en het matte, belangelooze akkompagnement begon allengskens verveling te verwekken.

Toen trad er een jonge komponist op, door de natuur met rijke verbeeldingskracht en met eenen aanzienlijken voorraad van liefelijke, pikante melodiën begiftigd. Hij had welligt de duitsche muziek vlugtig doorgezien, het voordeel eener levendige, aantrekkelijke instrumentatie begrepen en wilde, verzadigd van de willekeurige versieringen der zangers, daaraan paal en perk stellen, door ze zelf voor te schrijven. Doch gelijk men in iedere kunst, hoe gelukkig het talent ook zijn moge, waarmede men uitgerust is, zondereene diepe kennis der theorie en der aesthetika steeds op dwaalwegen vervalt, zoo ook hier. Hadden de zangers somtijds eene roulade op eene verkeerde plaats te pas gebragt, nastrooide de komponist ze met volle handen, zonder keus en oordeel, overal heen, en daar iedere verkwijting armoede baart, werden dezelfde rouladen eindelijk tot walgens toe herhaald. Was het akkompagnement voor het orkest van de italiaansche opera bekrompen en eenvormig, nu werd het stormachtig en verdoovend: geen instrument mogt in rust blijven; zij werden alle, zelfs dazulken, die in de opera anders niet gebruikelijk waren,

te voorschijn gehaald; in plaats van twee waldhorens, schafte men er vier aan, in plaats van twee trompetten, acht of tien; de bazuinen, wier doelmatig gebruik in de dramatische muziek GLUCK en MOZART hadden leeren kennen, bliezen nu onophoudelijk voort; de pauken, welke voorheen, toen zij spaarzaam, doch ter rechte plaats aangebragt werden, zoo veel indruk maakten, werden nu, als waren zij te zwak, door kleine en groote trommen ondersteund. En al dit gedruisch werd niet blootelijk in aangrijpende oogenblikken, in krachtige koren enz., neen! ook in aria's te pas gebragt, terwijl nogtans eerst de zangers hadden moeten geboren worden, in staat, om er door heen te dringen en deze woedende elementen te beheerschen. Met dat al werd niet het minste acht geslagen op den tekst, de situatie en de karakters, en er werden op het zeerst in het oog loopende plagiaten met eenen inderdaad bewonderingwaardigen moed gepleegd.

Zoo stonden de zaken, toen de fransche muziek op de duitsche lyrische tooneelen uit de voormalige gunst begon te komen, hetgeen veroorzaakt werd door eenige ongelukkig gekozene, tot de verplanting op duitschen bodem ongeschikte zangspelen, en nog meer door de gebrekkigheid in de *tooneelspeelkunst*, terwijl *alle* fransche opera's meer of min talent in die kunst vorderen.

Een toeval, of misschien eene voorbedachtelijke proeve, bragt eenen, over het algemeen zeer weinig be-

teekenenden, troep van italiaansche zangers op het opera-tooneel te Weenen. Na verscheiden mislukte vertooningen, werd de *Tancred* gegeven, en deze opera werd, door het aanvallige harer frissche melodiën, door de levendigheid van haar akkompagnement, en vooral door de heerlijke voordragt der hoofdrol, de grondslag van den, thans in het grootste gedeelte van Duitschland heerschenden smaak in de tooneelwerken; vruchteloos toch zou men trachten te ontkennen, dat dit kwaad — dat het kwaad is, is immers reeds zonnelaar bewezen — zich van Weenen uit in Duitschland verspreidde, alwaar (Munchen uitgezonderd) tot aan dien tijd zelfs de naam en het bestaan van dezen modernen Orpheus geheel onbekend waren.

Den deskundigen opmerkzamen beschouwer zal het wel niet ontgaan, hoe ongemeen gunstig de bijval der werken van ROSSINI voorbereid was door de beklagenswaardige omstandigheid, dat de smaak in de muziek zich, reeds eenen geruimen tijd vroeger, in het algemeen van de inwendige waarde naar den uitwendigen vorm, van verstand en nadruk naar werktuigelijke vaardigheid henen gewend had, en dat de zoo veel beteekenende werken van MOZART, HAIJDEN en BEETHOVEN wiken moesten voor eenen stroom van kompositien, die geene andere verdienste bezaten, dan dat zij zin- en smakelooze moeijelijkheden bevatteden.

Deze vlugtige, geschiedkundige schets moge voor eerst

voldoende zijn, om te verklaren, hoe het mogelijk was, dat de in de vraag vermelde operamuziek niet slechts ingang vinden, maar zelfs zoo buitengemeen veel opgang maken kon. De invloed, welken Italië sedert de uitvinding van het zangspel, deels door vooroordeelen, deels door werkelijke voortreffelijkheden, op de opera heeft uitgeoefend, en welke nooit te eenenmale, of ten minste slechts voor eene korte poos werkeloos was; de geringe aanmoediging, welke duitsche dichters en komponisten onder deze omstandigheden genoten, en de kwalijk begrepene ijverzucht, door welke zij elkander zelve tegengewerkt en aldus het gemeenschappelijke doel verijdeld hebben; de mangel aan verstandig beschaafde duitsche zangers; het verval der soliditeit in kompositie en uitvoering; de zoo even aangevoerde wending, welke de smaak in de toonkunst bijna overal genomen heeft, en de omstandigheid, dat er oneindig meer toehoorders zijn, welke de *uitvoering*, dan die de *kompositie* van een muzikwerk weten te beoordeelen; alle deze oorzaken hebben de hier bedoelde, beklagenswaardige uitkomst opgeleverd.

Dit resultaat bevat reeds in zich de reden, waarom schier al de nog levende achttingwaardige komponisten in dit tijdperk stilzwegen of althans hoogst zelden met enkele werken voor het tooneel te voorschijn traden. Een tijd, in welken men, gelijk WIELAND zegt, *alleenlijk met de ooren wil hooren*, waarin werken aan

de

de orde van den dag zijn, wier genot noch de werking van het verstand, noch die van het gevoel vereischt, bij welke men dikwijls zelfs het eene zoo wel, als het andere moet verloochenen, wil men zich niet de armzalige oorenkitteling, de eenige vrucht dier werken, verbitteren; zulk een tijd is er niet toe geschikt, dat groote meesters hunne werken kunnen ten toon stellen, indien zij niet willen gevaar loopen, dat dezelve onteerd en door de verblinde en onwetende menigte minder geacht worden, dan voortbrengsels, waarvan zij zich schamen zouden de auteurs te zijn. Hoe zouden zij kunnen hopen, dat eene rigtige deklamatie, eene natuurlijke afmaling der gewaarwordingen in edele, eenvoudige melodiën, eene juiste karakterschets der zingende personen, een gepaste en zich gelijk blijvende stijl door het geheele werk heen enz. naar behooren erkend werd, terwijl de zin voor dat alles verzonken is in den onleschbaren dorst naar rōuladen en naar gedruisch? — Het is voor het kleine aantal vrienden der echte dramatische muziek smartelijk, dat de meesters zich terug trekken: want in hunne dringende behoefte wordt hun volstrekt geen troost, geene verkwikking aangeboden; niettemin is dit het verstandigste en voor de goede zaak het voordeeligste, wat de meesters kunnen doen; het verstandigste, omdat mangel aan bijval door onverstandigen voor gebrek aan waardij wordt gehouden, en aldus

de vroeger verwoene roem der meesters in gevaar zoude kunnen komen van aangetast te zullen worden: het voordeeligste voor de goede zaak, omdat daar, waar grondige redeneringen, met bewijzen gestaafd, gelijk zij in alle tijdschriften van beteekenis vruchteloos in menigte worden aangevoerd, niets baten, de verblindheid slechts door hare eigene overmaat kan bezworen worden, en de genezing bloot door onmatig genot en walging voor de lievelingsgeregten bewerkestelligd kan worden (19).

Met

(19) Wij kunnen ons niet onthouden, hier een der *Scherzi musicali* van den zoogenaamden *Ignatius den triangelspeler* mede te deelen. Hij verhaalt, namelijk, dat een man met eene gramstorige tronie in eenen banketwinkel trad, welke dicht bij den schouwburg gelegen was, en uilevellen te koop vroeg. De koopman, die den man kende, sprak hem aldus aan: „Ei, heer kapelmeester, hoe komt gij er bij, om uileveltjes te koopen? Gij zijt anders geen liefhebber van zoetigheden?” — Ik ben heesch, antwoordde de kapelmeester, ik heb hevige woorden gehad met eenen stijfhoofdigen Rossiniaan, die staande hield, dat men niets anders, dan Rossinische opera's geven moest. — „Gij kunt daaromtrent, hernaam de koopman, eene goede les van mijne uilevellen halen. Wanneer ik eenen nieuwen leerjongen in den winkel krijg, geef ik hem ver'of, zoo veel uilevellen te eten, als hij wil: dat is het eenige middel, om hem er voor te doen walgen. Eveneens zoude ik u raden, om het publiek niets dan Rossinische uileveltjes voor te zetten; spoedig zal het er van walgen.”

DE RED.

Met dit een en ander geloof ik aangetoond te hebben, dat ROSSINI's schier uitsluitende heerschappij in de opera zoo wel de oorzaak, als de uitwerking ervan is, dat de levende groote dramatische komponisten zelden of nooit met hunne kunstgewrochten voor den dag komen. Onder deze werken zijn echter de weinigen, die in dit ongelukkig tijdperk bekend geworden zijn, als WINTER's *Mahomet*, PAER's *Agnese*, WEIGEL's *Sturz des Baal*, in den hoogsten graad geschikt, om den vroeger verworvenen roem hunner vervaardigers staande te houden, ofschoon de wijze, waarop men die werken heeft opgenomen, niet zoo veel regt aan derzelver waarde heeft doen wedervaren, als buiten eenigen twijfel zoude hebben plaats gehad in eenen tijd, dat de gelouterde smaak nog de heerschende was.

Voor het overige kan men zich uit de openbaar gemaakte berigten gemakkelijk en genoegzaam overtuigen, dat ROSSINI geen zoo uitsluitend bezit van de tooneelen der opera heeft genomen, zelfs niet in zijn eigen vaderland, als sommigen willen verzekeren. Parijs heeft zich langen tijd geheel voor zijne voortbrengselen in acht genomen en aan dezelve eerst sedert kort op het *italiaansche* tooneel, naast andere opera's, eene plaats vergund. Onder de hoofdsteden in Duitschland heeft Berlijn nimmer smaak in zijne kompositie gevonden en slechts eene enkele zijner opera's (*Tancred*) ten

tooneele gevoerd. (20) Munchen en Dresden wijden haar (echter geenszins bij uitsluiting van andere komponisten) alleenlijk hare *italiaansche* tooneelen, en niet haar nationaal, gelijk eenige andere duitsche steden. (21) Zelfs in Italië werden, naar overeenstemmende berigten te oordeelen, meestal slechts zijne oudere werken met goed gevolg gegeven; vele zijner nieuwere voortbrengselen hebben geen' bijval gevonden, in het allerm minst zijn nieuwste werk, *Bianca e Faliero*.

Ieder onpartijdige kunstvriend moet zekerlijk wenschen, dat ROSSINI'S gelukkig, doch niet genoeg beschaafd talent nimmer en nergens in het bijna uitsluitend bezit der opera geraakt, noch gansch daarvan geweerd zijn mogt. Had men slechts dat geringe aantal zijner

wer-

(20) Sedert heeft men te Berlijn ook ROSSINI'S *Othello* gezang, welke, zoo wij ons wel herinneren, tamelijk wel, echter niet uitstekend bevalen heeft.

DE RED.

(21) Te Amsterdam, helaas! de enige stad in ons vaderland, waar men eene duitsche opera heeft, worden verscheidene opera's van ROSSINI gegeven, als de *Tancred*, *Elisabeth koningin van Engeland*, de *Barbier van Seville*, *Othello* enz.; echter niet met uitsluiting van andere werken. Men hoort er integendeel zeer gaarne verscheidene opera's van MOZART, SPONTINI, de *Zemire en Azor* van SPOHR en vele der beste van andere meesters van den eersten rang.

DE RED.

werken, waarin de deugden boven de gebreken uitmunten, bij voorbeeld *Othello*, *Richard en Zoraïde*, *de Barbier van Seville*, van tijd tot tijd ten tooneele gevoerd en doen afwisselen met duitsche operas van grootere gehalte, of, wanneer deze niet toereikende waren, met goede italiaansche en fransche opera's, welke laatsten echter alle met even veel vlijt en pracht moesten gegeven zijn, als de eersten, die van MOSSINI, dan zou de smaak nimmer zoo zeer hebben kunnen ontaarden, en het, nu, verderfelijke verschijnsel aan den dramatisch-muzikalen horizon zoude, wanneer ook al niet door volmaakte, onvergankelijke schoonheid, echter door enkele fraaiheden en den prikkel der nieuwhed, een aangenaam verschijnsel gebleven zijn, hetwelk geen stof tot gegronde klagten zoude opgeleverd hebben.

GEMENGDE BERIGTEN.

Voor eenigen tijd heeft de heer ESCHENBACH, koninklijke rentmeester te Königshoven, in Beijeren, een nieuw instrument uitgevonden, waartoe de wind- of Eolusharp hem de eerste aanleiding gaf. Hij overwoog, namelijk, of het niet mogelijk zoude zijn, om de aanlokkelijke, doch van het onzekere spel der winden afhankelijke en volstrekt onbeteugelde harmoniën van de Eolusharp onder de wetten van het toonstelsel en onder de heerschappij der vingers te brengen. Vele proeven, welke hij nam, mislukten, omdat het spannen der darm- en metaalsnaren niet zoodanige zekerheid en voortdurende vastheid van toon te weeg brengen konde, als tot de zuiverheid der toonverhoudingen vereischt wordt. Evenwel liet de vindingrijke man zich niet afschrikken, maar hij trachtte integendeel andere middelen te verzinnen, om zijn doel te bereiken, en de beschouwing van een ander, naar den schijn, weinig beteekenend instrument, van de *mondharmonika* (gemeenlijk *mondharp*, of ook, hoe oneigenaardig ook, *mondtrommel* genaamd) leidde hem naar het wit. Hij merkte, namelijk, op, dat de vast ingeschroefde tong van dat instrument eenen steeds gelijken, niet ontstembaren toon geeft, die door aanblazing van den adem, naar dezelfde wetten als de snaren der Eolusharp, echter naar willekeur, gewijzigd wordt, en hij meende daaruit te kunnen besluiten, dat,

dat, wanneer hij een groot aantal stalen tongen van mindere en meerdere lengte op gelijke wijze spande en door blaasbalgen tot spreken bragt, daaruit toonen moesten geboren worden, die men naar de gebruikelijke toonverhoudingen moest kunnen stemmen. Hij nam er eene proef van, en zij gelukte hem. Met behulp van den heer SCHLIMMBACH, eenen bekwamen instrumentmaker, welke te *Koningshoen* woont, werd nu weldra het eerste instrument van deze soort tot stand gebragt, en de uitvinder noemde het *Aeoline*, naar aanleiding van het duitsche woord *Violine* (viool). Naderhand heeft de heer VOIT te Schweinfurt, aan wien de heer ESCHENRACH zijne uitvinding bekend maakte, verscheiden Aeolines gemaakt, en ze *Aeolodikon* genoemd, en zelfs in de kerk te Schweinfurt wordt dit instrument gebruikt. Het valt ligt te beseffen, dat het niet duur kan te staan komen, en dat het, vooral wanneer het meer en meer volmaakt en door verdubbeling der tongen versterkt wordt, ook met vrucht als orgel kan gebruikt worden.

Het is den heer C. STREITWOLF te Göttingen gelukt, een instrument te vervaardigen, hetwelk bij de blaasinstrumenten dezelfde diensten doet, als de contrabas bij de snaar-instrumenten. Hij heeft, namelijk, den tot nu toe gebruikelijken bashoorn, door menige verandering

deszelfs in- en uitwendige samenstelling zoo zeer weten te verbeteren, dat alle toonen van denzelfen zuiver, vol en edel klinken, en dat men er, even als op den contrabas, allerlei den grondbas passende passages met duidelijkheid en vaardigheid op uitvoeren kan. De uiterlijke gedaante van den gewonen engelschen bashoorn, is grootendeels bewaard gebleven; het instrument wordt even als dat, van hout gemaakt, en is voorzien met een' koperen kop of kapsel. De blazer bedient zich van een gelijk mondstuk, als bij den serpent of den engelschen bashoorn. De inwendige samenstelling in de plaatsing der gaten en kleppen verschilt zeer veel van die in het zoo even genoemde instrument. Het nieuws uitgevondene heeft slechts drie vingergaten, doch negen kleppen, welke alle op eene nieuwe, doch zeer eenvoudige wijze, namelijk aldus geplaatst zijn, dat men voor ieder' halven toon altijd maar een gat of eene klep heeft te openen, en welke daarenboven van den eenen halven toon naar den anderen even zoo regelmatig op elkander volgen, als de toetsen op een klavier; waaruit voortvloeit, dat men uit alle toonsoorten met evenveel zuiverheid en kracht, en met eene zoo gemakkelijke vingerzetting blazen kan, als op geen ander blaasinstrument mogelijk is. Uit hoofde van deze laatste voortreffelijke eigenschap van dit instrument noemt de heer STREITWOLF hetzelfde *chromatisch bashoorn*. Deszelfs omvang strekt zich van contra B uit tot het

eenmaal gestreke G; niettemin kan men er ook, even als bij den gewonen bashoorn, door middel der embouchure nog lagere toonen, dan contra G en zelfs F uitlokken. Het verdient ook nog daarom de voorkeur boven den cotrafagot, dewijl het ligt toonen geeft en geene bijzonder sterke borst vereischt.

Men mag wenschen, dat er van deze belangrijke uitvinding in onze orkesten weldra partij getrokken worde, daar het ons tot nog toe ontbroken heeft aan een instrument, hetwelk den blaasinstrumenten op dezelfde wijze tot steun dient, als de contrabas aan de strikinstrumenten. Vooral is deze uitvinding van het uiterste belang voor de harmonie en militaire muziek bij onze afdeelingen infanterie, waar men zich nog steeds met serpenteu of cotrafagotten heeft moeten behelpen: immers kunnen de bazuinen het gebrekkige van den serpent niet overal en niet geheel aanvullen, zelfs dan niet, wanneer men ook nu en dan, gelijk bij de in onze stad aanwezige 8ste afdeeling, eene bazuinblazer vindt, die, wat zijn talent betreft, den nieuwen bashoorn zoude kunnen doen ontberen.

De oostenrijksche majoor HAWKER heeft een beknopt en gemakkelijk werktuig uitgevonden, om de handen bij het klavierspelen steeds aan de behoorlijke houding te gewennen. Waarin dit werktuig bestaat, is ons niet

bekend; waarschijnlijk zal het wel eenige overeenkomst hebben met den *chiroplast*, welke de heer LOCIER in London uitgevonden heeft. (Zie het 10 st. van den 2en Jaarg. bl. 64.

Is het niet beklagenswaardig, dat de goddelijke kunst thans zoodanig werktuigelijk wordt onderwezen, dat de uitgevers van nieuwigheden zich niet ontzien, om hunne uitvindingen telkens met den naam van *plastiek* te bestempelen, gelijk men vooral in het schrikverwekkende woord *méloplaste* opmerken kan?

Ad vocem MÉLOPLASTE: Deze uitvinding schijnt in ons vaderland verbazend veel opgang te maken, of met of zonder regt, is ons tot nog toe een raadsel. Wij zullen ons geheel onthouden *a priori* er een oordeel over te vellen, en de uitgave der aangekondigde vertaling van deze leer methode afwachten, als wanneer wij trachten zullen, onze lezers met den waren aard dezer leerwijze volledig bekend te maken. Verdient zij inderdaad aanprijzing, welaan! dan zullen wij den uitvinder CALIN den welverdienden lof niet ontzeggen, maar komt zij ons laakbaar voor, dan zullen wij ook alle krachten inspannen, om het publiek voor het verderfelijke derzelve te waarschuwen, even gelijk wij zelve in jongeren leeftijd voor de zoogenaamde *pontes asinorum* (ezelsbruggen), dank zij onzen eerbiedwaardigen leermeesters! gewaarschuwd zijn.

De heer FRANS FIALA, hofmusicus van den Grooten Hertog van Baden, heeft te Karlsruhe eene zoogenaamde *Tasten-Guitarre* uitgevonden, welke, naar men zegt, eenen melodischen toon heeft en ligt te spelen is. Eene guitar met toetsen is toch wel niets anders, dan eene guitar, welke even als een piano bespeeld wordt.

Wij maakten zoo even melding van den heer LOGIER: hij moet een uiterst bekwaam leermeester zijn; althans de groote SPOHR, die zijn muzikaal instituut bezocht heeft, toen hij te London was, legt er eene schitterende getuigenis van af. Men zal het ons misschien dank weten, het een en ander over te nemen van hetgeen SPOHR daaromtrent schrijft. „De heer LOGIER,” aldus luiden zijne woorden, „de heer LOGIER, uit Duitschland geboortig, doch sedert 15 jaren in Engeland gehuisvest, onderwijst naar eene nieuwe, door hem zelve uitgevondene leerwijze in het pianospelen en in de harmonie. Hetgeen in deze leerwijze het allereerst in het oog loopt, is, dat hij alle de kinderen, soms 30 tot 40, te gelijker tijd laat spelen. Hij heeft tot dat einde drie deelen met *études* vervaardigd, die alle op zeer eenvoudige grondthema's (van vijf noten voor iedere hand) gebouwd zijn en van het ligte tot het allermoeijelijkste allengskens overgaan. Terwijl de eerstbeginnenden slechts het

thema spelen, oefenen de meer gevorderden zich in hetzelfde oogenblik in meer of min moeilijke variatiën. Men denkt veelligt, dat daaruit eene verwarring moet ontstaan, die voor den leermeester zelven onverstaanbaar is; doch neen! want, daar de kinderen, die dezelfde *étude* spelen, naast elkander zitten, hoort men, naar mate men zich in het een of ander gedeelte der zaal bevindt, deze of gene *étude* duidelijk uitkomen, en op die wijze wordt het den meester doenlijk, de oefeningen der leerlingen te beoordeelen. Soms laat hij ook wel de helft, of wel alle de kinderen tot op een na uitscheiden, om hunne vorderingen afzonderlijk na te gaan. Gedurende de eerste lessen bedient hij zich van den *chioplast*, opdat de kinderen zich aan eene goede houding der armen en handen gewennen. Het is niet tegen te spreken, dat dit werktuig volkomen aan zijn doel beantwoordt, en den heer LOEGER, die zoo vele leerlingen op eens onderwijst, van groot nut is; men zoude het zelfs aan andere leerlingen ook kunnen aanraden, die, wel is waar, gedurende de les onder het voortdurend opzicht van den meester zijn, doch in hunne afgezonderde oefeningen aan zich zelve overgelaten zijn en ligtelijk kwade gewoonten aannemen." (SPORN beschouwt den *chioplast* uit het ware oogpunt: voor den heer LOEGER is dit werktuig zonder den minsten twijfel on-

ontbeerlijk, daar het hem onmogelijk zoude zijn, om op de houding der armen en handen van een zoo groot aantal kinderen te letten en tegen kwade gewoonten te waken.) „Zoodra de kinderen zoo ver gevorderd zijn, dat zij de noten en de toetsen kennen, wordt het werktuig eerst van de eene, en vervolgens ook van de andere hand weggenomen (zeer prijzenswaardig inderdaad, om stijfheid in de houding voor te komen) en nu leeren zij den duim onder de andere vingers heen verplaatsen en toonladders spelen, doch alles in de *études* zelve, alle kinderen te zamen en in de strengste tijdmaat. Daaruit vloeit, wel is waar, voort, dat zij, tot eene nieuwe *étude* gekomen, door de snelle beweging, in welke zij naast en rondom zich hooren spelen, verward worden en in den beginne nauwelijks eenige weinige noten van iedere maat uitbrengen; doch weldra vangen zij er allengskens meer op en in korteren tijd, dan men zou gelooven, gaat de nieuwe *étude* zoo goed, als de voorgaande.”

„Eene tweede, zeer merkwaardige eigenschap van de leerwijze des heeren LOGIER, is, dat hij zijne scholieren, van de eerste les af aan, met het klavierspel tegelijk de harmonie leert. Hoe dit plaats heeft, is mij niet bekend; hij maakt er een geheim van, welks mededeeling ieder muzikonderwijzer in Engeland, die naar zijne leerwijze onderrigt, hem met

honderd guinies heeft afgekocht. Het resultaat zijner methode is bij zijne scholieren bewonderenswaardig. Kinderen van zeven en van tien jaren, die niet langer dan vier maanden onderwezen zijn, weten de moeilijkste vraagstukken op te lossen. Ik schreef eenen drieklank op het bord en gaf den toon aan, naar welken zij moduleren moesten. Terstond liep een der kleinste meisjes naar het bord, bedacht zich een oogenblik en schreef toen eerst den becijferden bas en daarna de bovenpartijen op. Ik herhaalde hetzelfde vraagstuk meermalen, en wel met allerlei verzwarende voorwaarden, liet de kinderen in de verst afgelegene toonsoorten overgaan, waarbij zelfs enharmonische verwisselingen noodwendig werden, en nimmer raakten zij vast. Wist het eene kind er zich niet uit te redden, terstond was er een ander bij de hand, welks becijferde bas misschien weder door een derde verbeterd werd; en van alles, wat zij neerschreven, moesten zij aan hunnen onderwijzer rekenschap afleggen. Eindelijk schreef ik eene eenvoudige bovenpartij op het bord, zoo als ze mij zoo juist te binnen viel, en ik verzocht, dat ieder op zijne lei de drie andere partijen er bij schrijven zou. Tevens voegde ik er bij, dat ik die oplossing, welke de meester en ik voor de beste zouden verklaren, afschrijven en als een aandenken in mijn' muzikalen *album* bewaren zoude. Nu was alles vol leven en ijver, en reeds na

eenige

eenige minuten bragt een der kleinste meisjes, welke ook in het spelen en het beantwoorden der andere vragen had uitgemunt, hare lei ter bezigtiging. Doch door de haast was haar in de derde maat eene opvolging van oktaven tusschen den bas en eene der middenpartijen ontglipt. Naauwelijks had ik haar dit doen opmerken, of zij nam blozende hare lei terug en met tranen in de oogen verbeterde zij de fout. Daar nu hare oplossing ontegenzeggelijk den besten bas had, schreef de meester dezelve in mijn' album, en ik geef ze met diplomatische naauwgezetheid onder. (De oplossing zelve, bewonderenswaardig inderdaad van een kind van zoo teedere jeugd, kunnen wij onze lezers niet mededeelen). De oplossingen der andere kinderen waren meer of minder goed, doch alle zonder gebreken, en de meesten in vier verschillende sleutels geschreven. Daarenboven speelde ieder de zijner terstond rein en zonder te stooten op het piano."

Het ware te wenschen, dat de meeste onzer liefhebbers, en zelfs vele onzer meesters en kunstenaars een greintje wisten van dat, wat die kindertjes op hunne duim verstaan!

Op bl. 196 van den 2en Jaarg. van dit tijdschrift hebben wij gewag gemaakt van de violen en andere strijkinstrumenten, vervaardigd wordende door den heer CHANOT te

Parijs. Sedert hebben wij onderscheidene zeer gunstige getuigenissen omtrent die instrumenten en wel bepaaldelijk omtrent de violen vernomen, zelfs van SPOHR, zoodat de vinding van CHANOT gerustelijk kan worden aanbevolen.

Intusschen heeft SPOHR eene der eigenaardigheden van de violen van CHANOT overgebracht op eene viool van de gewone gedaante; zij bestaat daarin, dat hij het staartstuk zoo veel heeft doen verkorten; dat de vier snaren aan de korte zijde achter den kam, de toonen \overline{des} , \overline{as} , \overline{es} , \overline{b} (namelijk *b mol*) hooren laten. Volgens SPOHR, spreekt het instrument vooreerst in het algemeen ligter, en ten tweede veroorzaakt het medeklinken der vier genoemde toonen, dat de anders min of meer doffe toonsoorten op de viool bijna even zoo helder klinken, als de zulken, bij wier intervallen de losse snaren medeklinken, en hij getuigt, dat het sedert de gemaakte verandering gebeurd is, dat men, wanneer hij in *des dur* preludeerde, meende, dat hij uit *D dur* speelde. Wij moeten ons veroorloven, met alle bescheidenheid en met allen eerbied voor eenen man, als SPOHR, te vragen, of niet de helderheid in alle toonsoorten, door de hier bedoelde verandering te weeg gebracht, juist het eigenaardige dier toonsoorten, waardoor de komponist dikwijls zoo veel uitwerken kan, wegneemt? Wel is waar, de blaasinstrumenten bezitten

deze

deze eigenaardigheid der toonsoorten niet, en bij een orkest-muziek zonde onze bedenking dus wegvallen, maar bij quartetten en andere muziek voor louter strijk-instrumenten zou dezelve toch wel van aanbelang kunnen zijn.

Dergelijke staartstukken worden te Gotha door den instrumentmaker G. SCHRAMM vervaardigd, aan wien SPORN het nieuwe model heeft medegedeeld. Men ontvangt er de vereischte inlichting bij over de wijze, waarop die staartstukken op de violen moeten vastgemaakt worden.

Volgens eene, niet lang geleden, opgemaakte lijst der tooneelen, zangers en zangeressen in Italië, bezit dit land ongeveer 175 tooneelen, 5 kastraten, 150 eerste zangeressen (*prime donne*), 70 tweede zangeressen (*secunde donne*), 85 eerste, en 110 tweede tenoristen en 135 kluchtzangers (*buffi*) en baszangers, dus in het geheel ongeveer 500 zangers en zangeressen, welke op het tooneel te voorschijn treden.

Men denke echter niet, dat zij alle virtuozen van den eersten rang zijn: onder de 150 *prime donne* zijn slechts ongeveer 25 voortreffelijke zangeressen; voornamelijk tenoristen vindt men nog geen twintig, en schier even zoo veel goede zangers onder de bassisten.

Wat de tooneelen betreft, zijn er slechts 60, waar opera's

ra's gegeven worden; in de overigen ziet men niet dan tooneelstukken. Milaan en Rome bezitten het grootste aantal tooneelen; op deze volgen Napels en Venetie.

Geene plaats in Italië schijnt zoo bijzonder gelukkig te zijn in het verwekken van goede zangers en zangeressen als *НЕРГАМО*. Van de thans levenden zijn er veertig, die te Bergamo het eerste levenslicht aanschouwd hebben, en van deze veertig bestaat de grootste helft uit tenoorzangers. Waaraan toch zou deze vruchtbaarheid dier stad toe te schrijven zijn? Zekerlijk niet aan derzelver gunstige ligging en luchtgesteldheid; want Bergamo ligt in het noordelijke gedeelte van Italië, schier aan den westelijksten hoek, van de oost-, west- en noordzijde omringd door bergen, heuvelen en dalen, tamelijk verwijderd van de zee, en heeft eene weinig beteekenende rivier en geen bijzonder mild klimaat.

Men weet, dat het bij de tooneelen in Italië gebruikelijk is, om den eenen of anderen komponist de vervaardiging van eene opera op te dragen naar eenen tekst, welke denzelven bepaaldelijk wordt opgegeven. Thans zijn er vier steden, welke regelmatig voor hare tooneelen jaarlijks nieuwe opera's laten komponeren. Deze zijn: Milaan, Venetie, Napels en Rome. De twee eerstgenoemden leveren de meeste nieuwe opera's: want doorgaans worden er vijf of zes gekomponceerd, te Napels

pels vier en te Rome slechts twee. Turin en Padua leveren gewoonlijk eene ieder jaar. Voor Florence, Bologna, Bergamo en Triest wordt zelden en voor de overige steden van Italië bijna nimmer eene opera vervaardigd. Aldus brengt Italië vijftien tot achttien nieuwe opera's voort.

De komponisten noemt men in Italië altijd *maestri*, onverschillig of zij waarlijk meesters, dan of zij stummers zijn. De thans levende, werkende *maestri* zijn: SIMON MAJR, ROSSINI, MERCADANTE, GENERALI, NICOLINI, ORLANDI, PACINI, COCCIA, DORI-ZETTI en CARAFA, bij welke men nog voegen kan de twee duitsche komponisten MEIJERBEER en STUNZ. De navolgenden werken niet zoo veel, als de eerstgenoemden, namelijk: BASELIJ, BIGATTI, PAVESI, PAINI, FIORAVANTI, FARINELLI, MELARA, MOSCA en TRENTO. Onder de niet werkende *Maestri* telt men ASIOLI, FEDERICI en SOLIVA. Het spreekt van zelf, dat onder deze niet opgenoemd zijn dezulken, die niets beteekenen. Over het geheel genomen leven er thans ongeveer dertig opera-komponisten in Italië. Te Milaan en te Napels worden zij het rijkst beloond.

In Duitschland worden thans zeer zelden italiaansche opera's gekomponoord en dit is een natuurlijk gevolg van het geringe aantal italiaansche tooneelen, hetwelk slechts uit twee bestaat, namelijk de Dresden en te
Mun.

Munchen. De komponisten, welke van tijd tot tijd voor deze opera's schrijven, zijn MORLACCHI, Koninklijke-Saksische kapelmeester, en RASTRELLI te Dresden, en de Baron VON FOISSL, kamerheer van den koning van Beijeren, te Munchen. De laatste wordt wel eens de duitsche ROSSINI genaamd.

Een zekere heer KANDLER, een duitscher, thans ambtenaar te Venetie, een man, die wegens zijne menigvuldige kundigheden, zijnen kunstijver en zijne persoonlijke eigenschappen bij iedereen geacht is, liet er zich aan gelegen liggen, om de grafplaats van den beroemden duitschen komponist JOHANN ADOLPH HASSE, welke in 1783 te Venetie gestorven is, op te sporen en hij heeft dezelve eindelijk in de kerk s. MARCUOLA gevonden. Daar hij nu niet het minste kenteeken vond, waardoor men deze rustplaats van zoo vele andere had kunnen onderscheiden, besloot hij, aangevuurd door zuivere kunstliefde, om den grooten man, op zijne eigene kosten, een eenvoudig, doch gepast gedenkteeken op te rigten; en wel in zeker opzigt een dubbeld. Hij schreef, namelijk, een historisch-kritisch werk over HASSE en zijne werken, hetwelk onder den titel van *cenii storico-critici sul celebre maestro GIOV. ADOLFO HASSE, detto il Sassone* gedrukt is; terwijl hij tevens op HASSE's graf een' gedenksteen van wit marmer deed oprigten, welke tot opschrift heeft: J O A.

JOA. ADULFO HASSE,
praeclaro harmoniae magistro
nate MDCXCIX.

Defuncto MDCCLXXXIII.

Daaronder ziet men eene antieke lier met versieringen, en dan volgen de woorden:

Nomine gratae posteritatis

DDD.

FRANCISCUS SAL. KANDLER

MDCCCXX.

Men zal zich herinneren, dat HASSE, in Italië vooral bekend onder den naam van *il Sassone* (de Saks) de grootste verdiensten heeft voor de opéramuziek, en dat zijne oratoriën en hovenal zijne kerkelijke muziek nog overal, waar men weet, wat de kerkelijke muziek zijn moet, in eere is en, zoo men hopen moet, tot welzijn der kunst steeds blijven zal. Hij begaf zich in het laatste zijns levens, nadat hij zijn talent langen tijd aan den dienst der toenmalige keurvorsten van Saksen had toegewijd, naar Venetië, waar hij voorheen zoo gelukkig geleefd had, waar hij zijne even zeer als hij beroemde echtgenoot, FAUSTINA, gevonden heeft, en hij eindigde er zijn leven geëerd en hemind.

De oordeelkundige en scherpziende KEPHALIDES zegt in zijne zeer bekende reis door Italië, als hij van Pisa spreekt: „De katholieke godsdienst schijnt
„ in

„in Italië, deszelfs waar vaderland, zeer ontsierd te
 „worden; niet eens dragelijke muziek verheft de ziel
 „in de italiaansche kerken; men trompet en fluit er
 „ontzaggelijk, als of men in de opera ware, en het
 „orgel speelt, als moest er bij gedanst worden.” —
 Als een klein bewijs van de waarheid van dit gezegde
 kan strekken, dat in 1820 op zeker kerkelijk treur-
 feest, in de kerk *S. Ferdinando* te Napels, op na-
 volgende wijze met muziek van ROSSINI gevierd, of
 liever ontheiligd is. Het feest werd geopend met de
 Ouverture van de opera *la gazza ladra* (de diefegge,
 bij ons als tooneelstuk bekend onder den titel van
de ekster en de dienstmaagd), waarop eene misfa van
 den genoemden komponist volgde, wier eerste stukken
 (*Kyrie* en *Gloria*) de heilige plaats wel niet door ge-
 meenheid ontwijdden, maar echter ook niet de gering-
 ste gelijkenis hadden op kerkelijke muziek, en wier
 overige stukken een mengsel zijn van plagiaten,
 rouladen, gemeenplaatsen, instrumenten-gedruisch, fou-
 ten in de kompositie, in één woord, van alle ingre-
 dienten van rossinische muziek, in den allernieuwsten
 opera stijl. Desnietemin is deze muziek met den groot-
 sten bijval bekroond en men kan daaruit zien, hoe het
 met de kompositie en den smaak gesteld is in een
 land, dat de wieg en bakermat der muziek was en dat
 de eerste toonbeelden in iedere soort van muzikale
 kompositie voortgebragt heeft.

B E O O R D E E L I N G E N .

Rotterdam, bij PLATTNER. *Introduction et
Walse avec Variations pour le Pianoforte
dedicées. enz. par LATOUR. Prijs f 1 - -*

De heer LATOUR is den Rec. bekend als een man, die meestijds Variatiën, Potpourri's en zulke soort van ligte waar meer voor den dag brengt. Hij is niet ontbloot van eene zekere soort van smaak, ja men zoude kunnen zeggen, dat zijne werken, alhoewel een weinig mager en mat, echter met een elegant kleed waren aangedaan, welk kleed aan het oog van den beschouwer voor een oogenblik eene aangename gewaarwording verschaft.

Het voor ons liggende werkje behoort echter niet tot de besten van den heer LATOUR, alhoewel het aardig is en min gevorderde leerlingen met regt kan aanbevolen worden, daar het geene moeilijkheden bevat.

De heer LATOUR doet er op vele plaatsen in blijken, dat hij vooral niet meer vingers te gelijk wil doen gebruiken, dan hem hoogst noodzakelijk schijnt, dat is, hij maakt de akkoorden zoo dun, als hem maar immer mogelijk is. Men zie, bij voorbeeld, den derden regel van de introductie, in de eerste maat, alwaar in de linkerhand de *d* eene terts van *n* aan

het geheel vast geen nadeel zoude toebrengen, en de tweede maat, ook al wederom in de linkerhand, de *c* daarbij gevoegd, zeer zeker verfraaid zoude worden, en zoo op vele andere plaatsen meer.

De druk is zeer netjes, maar niet ontbloot van fouten; onder de grovere is op te noemen in den vijfden regel van de Introductie, de tweede maat, waar in de regter hand eene *a* in plaats van *c* moet staan. Op bl. 3 in de eerste maat linkerhand is eene fout tegen den zuiveren stijl, zoo als de heer LATOUR over het algemeen niet vrij te spreken is van tegen de regelen des zuiveren stijls te zondigen. Maar hierover reeds meer dan genoeg, daar men uit dit een en ander wel voldoende zal kunnen opmaken, wat men van dit werkje van den heer LATOUR verwachten kan.

Amsterdam bij STEUF. *Variations sur l'air favori de RODE, chantées par mad. CATALANI, dans ses concerts à Amsterdam et arrangées etc. Prijs f 1 - :*

Welk eene ongelukkige gedachte, om Variatiën, voor de viool geschreven, te zingen! den adem als strijkstok te gebruiken, en het spraakorgaan geheel ter zijde te zetten! iets, dat gezang heeten zal, zonder woorden voort te brengen! De woorden immers maken een muzikstuk in vele opzigten tot een zangstuk

stuk. Wie heeft niet zelf ondervonden, hoe onaangenaam het is, als de zanger geene woorden uitspreekt, maar zijn *la-la* en *ne-ne*, of dergelijke afgebrokene lettergreepen, zonder zin, onophoudelijk laat hooren? — Verliest niet zulk een gezang al zijn schoon? — Is het niet onvergeeflijk, de menschelijke keel, die zoo veel in het gebied der toonkunst vermag, tot een zielloos instrument te vernederen? — Ja, gezang zonder woorden is geen gezang; het is niets anders, dan een dood ligchaam, dat in eene houding gezet wordt, als of het leefde. — Want, daar de zin der woorden het eigenlijke karakter van het zangstuk bepaalt, zoo moet men, om te beoordeelen of het karakteristieke goed getroffen en afgeschilderd is, om het ware genot van een in alle opzichten schoon zangstuk te hebben, de woorden naauwkeurig kunnen verstaan. — Het is dus volstrekt noodzakelijk, dat de zanger zoo duidelijk de woorden uitspreekt, dat ieder lettergreep kan verstaan worden, zelfs van den verst afstaanden toehoorder: daarom kan ik niet begrijpen, hoe vele menschen het voor schoon kunnen houden, om Italiaansch te hooren zingen, niettegenstaande zij geen woord Italiaansch verstaan. Dus nog eens: gezang zonder woorden ontaardt in een instrumentaal spel. Men heeft beweerd, dat mad. CATALANI met hare stem heel aardig speelt, en dat SPORR, de groote SPORR, voortreffelijk op zijne viool zingt. En ik

vinde deze uitdrakking zeer gepast. SROWN doet door zijn wegslepend spel den toehoorder vergeten, dat de woorden ontbreken; bij het zingen van mad. CATALANI in tegendeel heeft men de ziel des gezangs gemist in iedere noot van deze variatiën, en eveneens in alles, wat zij soms nog meer zonder woorden mag voorgedragen hebben. Voor het overige mogt er wel staan in plaats van *variations*, als of er een legio ware, *deux variations*: want er zijn maar twee, alhoewel het thema, welks schoonste sieraad juist in deszelfs eenvoudigheid bestaat, in de kunstrijke keel, om niet te zeggen, onder de handen van mad. CATALANI tot eene variatie is geworden.

De eerste Variatie is met eenige veranderingen MODE's werk. Maar de tweede is het gewrocht van mad. CATALANI zelve, zoo ik gis, of van haren toenmaligen accompagnist. Dit in aanmerking genomen, zal de lezer veelligt denken, dat, daar die Variatie inderdaad voor de menschenstem gezet is, zij er ook voor berekend en voor ingerigt zijn moest. Doch verre daar van daan! niets dan vioolpassages! ligato's en staccato's, springen en huppelen, diatonische en chromatische loopen wisselen elkander af. Mad. CATALANI heeft volstrekt met hare stem viool willen spelen. Ik wilde hier wel uitroepen: *o tempora! o mores!* had men dit niet reeds sedert CICERO schier onophoudelijk uitgeroepen, zoo dat het geheel verouderd

is. Doch, er valt mij juist geen beter in, en daarenboven behoudt een goed spreekwoord, hoe veel ook gebruikt, daarom toch zijne volle kracht en waarde: dus — *o tempora! o mores!* — *Dixi.*

Rotterdam bij PLATTNER. *Fantaisie et Variations pour le Pianoforte sur l'air Iô Vivat, composées et dédiées enz., par J. VAN BOOM, âgé de neuf ans. Prijs f 2 - - :*

Dit is een van die gewoonlijke kunststukjes van jonge komponisten, waarmede zij voor het eerst, als zoodanig, in de muzikale wereld optreden. Vele kruisen, vele mollen, een niets beteekenend loopen door allerlei toonen van *dur* in *mol*, van *mol* in *dur*. Het best bevat Rec. het begin van het Allegro vivace. Ik spreek hier van de voorafgaande Fantaisie. — Wat de Variatiën betreft, nu ja — men kent reeds genoeg den vorm, waarin die gewone Variatiën gegoten worden. — Ik wil echter hiermede den zeer jongen komponist geenszins den moed benemen tot verder studeren en volmaken van zijn talent; dit zij verre van mij! maar ik wenschte, dat men niet toeliet, dat zulke jonge menschen kompositiën lieten drukken, die zij, tot rijpere jaren gekomen, liever niet gedrukt zagen, en waarover zij zich dan dikwijls schamen.

Voor het overige is dit werkje niet geheel zonder

alle waarde, daar het zich nog al hooren laat, gemakkelijk in de vingeren ligt, en strekken kan tot aangename en tevens nuttige oefening van leerlingen, die het tot zekeren graad van bekwaamheid gebragt hebben.

Wij raden den vader des jongelings, dien wij als eenen man van verdienste hoogachten, om vooreerst niets van zijnen zoon ter drukpers te brengen, doch niettemin des te ijveriger voor het grondige onderwijs van den veelbelovenden jongeling te zorgen. Dan zal hij, na jaren, eene veel grootere en duurzamere vreugde aan zijnen zoon kunnen beleven, dan hem eenig voortbrengsel van die soort, als het voor ons liggende, kan gegeven hebben.

AMSTERDAM *im Verlage des Autors.* —
*Erste Lectionen für das Pianoforte zunächst
 seinen Kindern gewidmet enz. von H. C.
 STEUF. Erste Lieferung.*

Het doel, hetwelk de heer STEUF zich hier heeft voorgesteld, is zeer prijzenswaardig; want het is niet dan maar al te waar, dat er, zoo te zeggen, geene boeken zijn, die den leermeester aan de hand kunnen gaan, en die hij tot grondslag van zijn onderrigt kan leggen. Men vindt, wel is waar, klavierscholen in overvloed, en onder deze zeer voortreffelijke, bij

voorbeeld, om maar ééné op te noemen, die van A. B. MÜLLER (Leipsig bij PETERS); doch zij zijn meestal in het geheel niet, of althans zeer weinig, ingerigt voor kleine kinderen, daar de meesten niet alleen te hoogdravend zijn in de bewoordingen, maar ook reeds dadelijk den leerling dingen willen bijbrengen, die het beter ware, nog een' tijd lang achterwege te laten, en in wier plaats meer onmiddellijk praktisch nuttige lessen behoorden gesteld te zijn. Dit gebrek, hetwelk voor de vorderingen der leerlingen zoo uiterst nadeelig is, te verhelpen, heeft de heer STEUF op het oog gehad. Deze taak was den heer STEUF zeer goed toevertrouwd, daar hij, gelijk bekend is, niet slechts een man van kunde en ondervinding, maar ook een voortreffelijk onderwijzer is, — en hij heeft zijn doel ook inderdaad uitnemend goed bereikt. Voor den leermeester gaat eene aanwijzing vooraf, die hem met hetgeen het boekje bevat en de redenen, waarom het juist zoo en niet anders is ingerigt, bekend maakt. De heer STEUF heeft zich verdienstelijk gemaakt door de uitgave van dit nuttige werk, vooral ook daar het niet aan iedereen gegeven is, goed te onderrigten, al speelt hij niet kwaad; en de leermeester dus, die zich hiër in zwak gevoelt of ook niet gevoelt, in dit werk aanwijzing vindt, hoe hij zijne lessen op het doelmatigste inrigten moet, ja zelfs alleen door dit boekje bij zijn onderwijs te gebruiken en te letten op hetgeen hem

vooraf ter behartiging en nakoming gezegd wordt, reeds min of meer goed les geeft, mag den schrijver voor dezen zijnen arbeid regt dankbaar zijn.

Er zijn, helaas! klaviermeesters, die niet weten, wat les geven is, die zich verbeelden goed les gegeven te hebben, wanneer zij uit het venster zien, om zich met het beschouwen der voorbijgangers te verlustigen, en den leerling er maar op laten los trommelen, die zich zeer meenen te hebben uitgesloofd, als zij van tijd tot tijd uit de vensterbank, zonder op te zien, hun eentoonig *f kruis* of *b mol*, roepen, wanneer de leerling verkeerdelijk *naturel* aanslaat. Ook voor zulke menschen is dit werk zeer nuttig, daar zij, het tot leerboek genomen hebbende, niet zoo veel kwaads meer kunnen stichten met hunne onoplettendheid, doordien de leerling, dien de meester dit werk tot rigtsnoer geeft, zich min of meer zelf kan vormen, of althans minder aan falen is blootgesteld; terwijl het ongetwijfeld de goedkeuring zal wegdragen van hen, die zich moeite geven bij hun onderwijs en die zelve over dit onderwerp meermalen hebben nagedacht. Zij zullen hunnen moeilijken arbeid vrij wat gemakkelijker vinden, wanneer zij dit werk tot handleiding gebruiken.

Rec. acht zich verplicht, den heer STURP openlijk dank te zeggen voor dit geschenk, hetwelk hij iedereen leermeester op het zeerst aanprijst, vooral bij het onderwijs van zeer kleine kinderen, voor welke hem

mog geene geschiktere, noch doelmatigere handleiding is voorgekomen.

Het is te wenschen, dat het tweede stuk van dit werk weldra het licht moge zien.

Rotterdam bij PLATTNER. — *Noble éclat du diadème, air du petit chaperon rouge, varié pour le Pianoforte et dédié enz. par CHARLES MÜHLENFELDT. Oeuvre* 28. Prijs f 2 - :

Zoude men bij de beoordeeling van muziekwerken ook acht moeten slaan op den persoon, aan wien zij zijn opgedragen? — Deze vraag stelt de Rec. op den voorgrond geenszins met het voornemen, om in eene breede of korte beantwoording derzelve te treden, en evenmin met het inzicht, om dezelve op het voor ons liggende werk te doen toepassen, maar alleenlijk, om dezelve aan de overweging en eigene beantwoording des lezers over te laten.

Een ander recensent heeft aan een ander werk van den heer MÜHLENFELDT (Zie 2e jaargang, bl. 205) geprezen, dat het, schoon de vrucht van eenen sterken klavierspeler, echter nog al gemakkelijk is in de uitvoering. Van dit werk kan datzelfde niet gezegd worden, daar het integendeel nog al moeilijk is, en zekerlijk door velen onzer liefhebbers niet met behoore-

lijke vlugheid zal kunnen uitgevoerd worden. De dames zullen er meestal nog meer aan te stellen vinden. Aan geest en vinding onderscheidt het zich niet of weinig van het vroeger beoordeelde, en Rec. gelooft daarom te kunnen volstaan met eene korte opgave van den inhoud.

Na eene inleiding van drie bladzijden, waarvan de hoofdfiguur uit de eerste maat van het thema—ontleend is, volgt dit laatste, hetwelk nu eens in de rechter, dan eens in de linker hand, en dan eens in de beide handen tegelijk acht maal gevarieerd wordt. Aan de achtste variatie sluit zich het slot of de *peroraison* onmiddellijk aan, en deze Variatie maakt dus tevens het Finale uit.

Papier en druk zijn fraai, gelijk men sedert eenigen tijd van den uitgever PLATTNER gewoon is.

AANPRIJZING VAN LEERRIJKE WERKEN
 VOOR VRIENDEN EN BEOEFENAARS
 DER TOONKUNST.

Onze lezers herinneren zich, hopen wij, de proef, die wij hun gegeven hebben uit de *Phantasie-stücke* in CALLOT's *Manier* van den diependenkenden en humanistischen E. T. A. HOFFMANN (zie de *pijnbank van den kapelmeester* JOHANNES KREISLER in den eersten jaargang, en de *Ridder* GLUCK in den tweeden); thans kunnen wij niet voorbij, den lezer opmerkzaam te maken op nieuwe werken van dien genialen schrijver en dichter. Het allereerst biedt zich ons aan; *die Serapionsbrüder. Gesammelte Erzählungen und Märchen.* Berlijn 1819 en 1820. Dit werk is eene rijke goudmijn van leerstellingen over de kunst in het algemeen en de muziek in het bijzonder. De schrijver heeft in hetzelfde ten deele verzameld verscheiden verhalen of andere gewrochten van zijnen geest, welke vroeger verstrooid in tijdschriften opgenomen waren, en ten deele nieuwe daarbij gevoegd, welke alle door gesprekken van eenige vrienden, welke voorondersteld worden, elkander de vruchten hunner eenzame uren onderling mede te deelen en die onder de benaming van *die Serapionsbrüder* zamenkomen, in een zeker verband gebragt zijn. Zonder juist daarop te doen letten, dat de verhalen zelve ten uiter-

ste kunstrijk geweven zijn en evenwel hoogst natuurlijk gesponnen schijnen, dat zij van origineele en geniale vinding zijn, de verbeeldingskracht wegslepen en het verstand verlichten, en dus tot de lektuur ongemeen aanlokken (al hetwelk eigenlijk niet onder het bereik van dit tijdschrift behoort, dan alleen in zoo verre het aanvuren der verbeeldingskracht met het kunstgevoel zoo innig verbonden is), willen wij alleenlijk daarop opmerkzaam maken, dat de meeste dezer opstellen en bepaaldelijk ook de tusschen ingewevene gesprekken dikwijls eenen zeer diepen blik in het ware wezen der kunst doen werpen en niet zelden de scherpzinnigste aanmerkingen ter beoordeeling van bepaalde kunstwerken en derzelver vervaardigers bevatten. Tot eene proeve moge het volgende fragment verstrekken. Wij kiezen daartoe een stuk uit het opstel: *der Dichter und der Componist* (eerste deel bladz. 168), waarin twee vrienden, van welke de eene dichter en de andere komponist is, zich onderhouden over de vereischten van een gedicht tot eene opera en in het algemeen over de vereischten der verzen, welke in muziek moeten gebragt worden.

„Ik begrijp niet, zegt FERDINAND (de dichter), dat gij, dien het, als begaafd met eene hoogst levendige verbeeldingskracht, niet aan de vinding van stof haperen kan, en die de taal genoegzaam in uwe magt hebt, niet voor lang zelf eene opera hebt gedicht.”

L O D E W I J K. Ik wil u toestemmen, dat mijne ver-
beel-

beeldingskracht misschien levendig genoeg is, om menig goede stof voor eene opera te vinden; ja dat mij, vooral wanneer des nachts eene ligte hoofdpijn mij in dien droomachtigen toestand brengt, die, als het ware, een kampstrijd is tusschen slapen en waken, regt goede, waarlijk romantische opera's niet slechts voor den geest komen, maar dat ik ze zelfs met mijne eigene muzijk hoor uitvoeren. Wat echter de gave van vasthouden en opschrijven betreft, deze, geloof ik, ontbreekt mij; en inderdaad het is ons komponisten niet wel te vergen, dat wij ons de werktuigelijke handgrepen, die in iedere kunst tot het wel slagen in een ondernomen werk vereischt worden en die men slechts door aanhoudende vlijt en langdurige oefening meester worden kan, zoo eigen zullen maken, dat wij onze verzen zelf vervaardigen kunnen. Al had ik ook de vaardigheid verkregen, om eene gevondene stof met juistheid en smaak in tooneelen te verdeelen en in verzen te brengen, zelfs dan zoude ik er niet ligt toe besluiten, om voor mij zelve eene opera te dichten.

FERDINAND. Evenwel zoude niemand zoo goed, als gij zelf, in uwe muzijkale bedoelingen kunnen doordringen.

LODEWIJK. Dat is wel waar; doch het komt mij voor, dat het den komponist, die de pen opvat, om eene stof voor eene opera in verzen te brengen, even zoo te moede zijn moet, als den kunstschilder, die

ver-

verplicht zoude zijn, om een tafereel, dat zijne verbeelding voor de oogen van zijnen geest tooverf, vooraf met veel moeite in koper te snijden, voor dat het hem vergund ware, de fchilderij met levendige kleuren op het doek te malen.

FERDINAND. Gij bedoelt, dat het tot de kompositie noodige vuur onder de *versificatie* zoude versparaken en uitgaan.

LONEWIK. Inderdaad zoo is het! En op het laatst zouden mijne verzen mij zelve erbarmelijk voorkomen, even als de papieren kokers der vuurpijlen, die gisteren nog met fchitterend vuur braisend in de lucht vlogen. — Doch in ernst, het fchijnt mij toe, dat het in geene kunst tot het welslagen in een werk zoo noodig is, als in de muziek, om het geheel met alle zijne deelen tot in het kleinste *detail* in het eerste, levendigste vuur op te vatten: want nergens is het vijlen en veranderen nadeeliger en verderfelijker, en ik weet bij ondervinding, dat die melodie, welke plotseling, terftond onder het lezen van een gedicht, als door eenen tooverslag, ontftaat, altijd de beste is, ja miffchien de eenige ware in den zin van den komponist. Het zoude den toonkunftenaar volftrekt onmogelijk zijn, om niet terftond bij het dichten der verzen, aan de muziek te denken, welke de *situatie* te voorschijn roept. Ganschelijk weggesleept en verzonken in de melodiën, die hem zouden toestroom-

men,

men, zoude hij vruchteloos naar woorden rondtasten en gelukte het hem nogtans, zich met geweld daartoe te dwingen, dan zoude die melodiënstroom, hoe geweldig hij ook in hooge golven opbruisen mogt, weldra als in het onvruchtbare zand verloopē. Ja zelfs, om mijne innige overtuiging nog bepaalder uit te drukken, in den oogenblik van muzikale geestvervoering zouden hem alle woorden, alle volzinnen ongenoegzaam, plat en erbarmelijk voorkomen, en hij zoude van zijne hoogte moeten afklimmen, om in de lagere hemelstreken der woorden voor de behoefte van zijn bestaan te kunnen bedelen. En zouden hem daar niet weldra, gelijk den gevangenen adelaar, de wieken gekort worden, en hij te vergeefs de vlugt naar de zon beproeven?

FERDINAND. Dat laat zich trouwens hooren; doch weet gij wel, mijn vriend, dat gij meer uwe traagheid, om u eerst door de noodige tooneelen, aria's, duetten enz., den weg tot het toondichten te banen, verontschuldigd, dan mij overtuigd hebt?

LODEWIJK. Ligt mogelijk! Doch ik herhaal een meermalen gedaan verwijt: Waarom hebt gij reeds in dien tijd, toen een gelijkgezind streven in de kunst, ons zoo innig verbond, nooit aan mijnen vurigen wensch gehoor geven willen, om een gedicht tot eene opera voor mij te maken?

FERDINAND. Omdat ik zulks voor het ondankebaar

baarste werk ter wereld houde." — De dichter ont-
 wikkelt nu dit denkbeeld nader, hetgeen wij hier over-
 springen, en hij besluit aldus: „Het verwerpen onzer
 gedichten (door de komponisten) ontstaat toch maar
 uit louter eigenzinnigheid, of waar anders uit? Want
 dikwijls brengt gijlieden teksten in muziek, die ver-
 beneden het erbarmelijke staan, en —

LODEWIJK. Halt, lieve vriend! Er zijn, ik beken
 het, komponisten, welken de muziek even zoo vreemd
 is, als menigen rijmelaar de poëzij; en zulken hebben
 dikwijls teksten op noten gezet, die waarlijk in alle
 opzigten beneden het erbarmelijke zijn. Maar echte,
 in de heerlijke, heilige muziek levende en zwevende
 komponisten, hebben nooit anders, dan poëtische teks-
 ten gekozen.

FERDINAND. EN MOZART.....?

LODEWIJK. Koos steeds voor de muziek geschikte
 gedichten tot zijne klassieke opera's, zoo *paradox* dit
 menigeen ook toeschijnen moge. — Doch zonder
 daarover nu verder uitleweiden: ik ben van oordeel,
 dat men zeer naauwkeurig kan bepalen, welke stof
 geschikt is voor eene opera, zoo dat de dichter nimmer
 gevaar loopen kan, daarin te dwalen.

FERDINAND. Ik moet bekennen, daarover nimmer
 nagedacht te hebben, en uit mangel aan muzikale kun-
 digheden zouden mij de vereischte hulpmiddelen tot na-
 denken toch ook ontbroken hebben.

L O D E W I J K. Verstaat gij onder *muzikale kundigheden* de zoogenoemde schoolsche kennis der toonkunst? Die behoeft men niet doorgeloopt te hebben, om met juistheid over de behoeften der komponisten te kunnen oordeelen: want ook zonder die schoolsche kundigheden kan men het eigenlijke wezen der muziek zoo naauwkeurig kennen en er zoo zeer van doordrongen zijn, dat men in dit opzigt een veel beter toonkunstenaar is, dan hij, die, in het zweet zijns aangezichts de geheele school in hare menigvuldige dwaalwegen doorwerkende, den dooden regel, gelijk het met eigen handen gesnedene afgodsbeeld, als den levenden geest verheerlijkt, en die door deze afgoderij de zaligheid des hemelrijs derft.

F E R D I N A N D. Gij meent dus, dat de dichter in het ware wezen der muziek kan indringen, zonder dat de school hem hare gemeenere geheimen heeft medegedeeld?

L O D E W I J K. Zonder twijfel! — Waarlijk, in dat verre gewest, dat ons dikwijls met zonderlinge voor gevoelens vervult en uit hetwelk wonderbare stemmen op ons nederdalen en alle die toonen opwekken, die in de engte horst sliepen en die, nu ontwaakt, als in vurige stralen verheugd en vrolijk naar boven schieten, zoodat wij de zaligheid van het paradijs deelachtig worden — daar zijn dichter en komponist de innig verbroederde leden eener eenige kerk: want het geheim des woords en des toons is een en hetzelfde, dat de hoogste wijng den geopenbaard heeft.

U

F I N

FERDINAND: Ik hoor mijnen beminden LOUÏSE WILK, hoe hij het geheimzinnige wezen der kunst in diep gedachte spreuken tracht te bevatten, en reeds nu waarlijk zie ik de tusschenruimte verdwijnen, die, naar het mij toescheen, den dichter van den toonkunstenaar afscheidde.

LOUÏSE. Laat mij beproeven, mijne meening over het eigenlijke wezen der opera uit te drukken. Met weinig woorden: Eene waarachtige opera schijnt mij alleenlijk die te zijn, in welke de muziek onmiddellijk uit het gedicht zelf, als eene noodwendige vrucht van hetzelfde, ontspringt.

FERDINAND. Ik beken, dat ik dat nog niet geheel doorzie.

LOUÏSE. Is de muziek niet de geheimzinnige taal van een verre verwijderd geestenrijk, wier wonderbare accenten in ons binnenste naklinken en een hooger, *intensief* leven opwekken? Alle hartstogten strijden schitterend en glansrijk gewapend met elkander en gaan te niet in een onuitsprekelijk reikhalzend verlangen, dat onze borst vervult. Dit is de onbeschrijfelijke uitwerking der instrumentale muziek. Maar nu zal de muziek geheel en al in het leven treden, zij zal deszelfs verschijnselen opvatten en, woorden en daden versierende, van bepaalde hartstogten en handelingen spreken. Kan men zich nu over gemeene dingen in heerlijke woorden uiten? kan de muziek iets anders

verkondigen, dan de wonderen van het land, uit hetwelk zij in toonen tot ons afdaalt? — De dichter gordt zich aan tot de stoute vlugt in het ver afgelegene rijk van het Romantische; daar vindt hij het wondervolle, dat hij in het leven overbrengen moet, levendig en in frissche kleuren blinken, zoodat men er gaarne geloof aan hecht, ja zelfs dat men, als in eenen zaligen droom, aan het behoeftige, alledaagsche leven ont-rukt, in de bloemperken van het romantische oord wandelt, en louter de taal van dat land, het door muziek klinkende woord verstaat.

FERDINAND. Gij neemt dus de romantische opera met hare feën, geesten, wonderen en gedaantewisselingen uitsluitend in uwe bescherming?

LÓDÉWISK. Zonder twijfel! De romantische opera houde ik voor de eenige ware: want de muziek behoort alleen in het romantische rijk te huis. Niettemin zult gij wel willen gelooven, dat ik zoodanige armzalige voortbrengselen, in welke zotskappen van geesten, zonder allen geest, verschijnen en waarin zonder alle reden noch uitwerking wonderen op wonderen gestapeld worden, alleenlijk om het oog van het leedigloopende gapeupel te vermaken, diep veracht. Eene waarlijk romantische opera is het werk van den genialen, door het goddelijke vuur ontvonkten dichter: want geen ander, dan deze, brengt de wonderbare verschijnselen van het rijk der geesten in het leven over; op zijne wieken

wliegen wij over den gapenden afgrond henen, die ons daarvan afscheidt, en inheemsch geworden in het vreemde land, gelooven wij aan de wonderen, die als een noodwendig gevolg van den invloed van hoogere wezens op ons aanzijn zichtbaar gebeuren en alle die sterke, geweldig roerende *situaties* ontwikkelen, welke ons na gens met schrik en afschrieken, dan weder met de hoogste zaligheid vervullen. Het is, in één woord, de tooverkracht der poëtische waarheid, over welke de dichter, die het wonderbare wil afmalen, moet weten te heerschen: want slechts deze kan ons wegslepen, en eene geheel willekeurige, eigendunkelijke opvolging van ondoelmatige tooverijen, welke, gelijk in vele voortbrengselen van deze soort het geval is, dikwijls maar geschreven zijn, om den Pagliasso in het Pierrotskleed voor het lapje te houden, zal ons, daar zij laf en kinderachtig is, steeds koud laten en onze deelneming nimmer gaande maken. — Dus, mijn vriend, in de opera moet de invloed der hoogere wezens zichtbaarlijk op ons werken; op deze wijze moet zich voor onze oogen een romantisch bestaan ontsluiten, in hetwelk ook de taal hooger gedreven, of veeleer van het tooverrijk ontleend, dat is, muziek, gezang is, ja in hetwelk zelfs handeling en *situatie*, in magtige toonen en klanken zwevende, ons met meer geweld roert en wegsleept. Op deze wijze moet, gelijk ik voorheen zeide, de muziek onmiddellijk en noodwendig uit het gedicht selve ontspringen."

Zoo.

Zooveel zij voor deze keer genoeg! Wij deelen dit fragment alleenlijk mede, als eene proeve van hetgeen het door ons aanbevolene werk levert, en wij wenschen hartelijk, dat deze weinige regels den lezer zeer begeerig zullen maken naar het voortreffelijke geschrift, waaruit dezelve ontleend zijn.

In een volgend nummer zullen wij nog eene voorproef geven van andere werken des diepdenkenden schrijvers.

M. W. SCHROEDIA STEINMETZ

AAN

AANKONDIGING

OVER DE VOORTZETTING VAN DIT TIJDSCHRIFT.

Gedurende den loop van den tegenwoordigen jaargang van dit tijdschrift, heeft men den Redakteur van onderscheidene kanten te kennen gegeven:

1. Dat de berigten, welke in dit tijdschrift worden opgenomen, hoe belangrijk dezelve anders ook mogen wezen en hoe oordeelkundig ze ook geschreven zijn, voor den lezer veel van derzelve belang verliezen, uit hoofde ze meestal niet meer nieuw zijn, voor dat ze worden afgedrukt, en de lezer zich dus niet meer zoo naauwkeurig kan herinneren de onderwerpen, waarover dezelve loopen, terwijl vele andere, wier kunstverrigtingen in die berigten beoordeeld worden, om dezelfde reden, niet zoo veel nut uit dezelve kunnen trekken, als wanneer hunne kunstverrigtingen hun nog versch in het geheugen liggen; en

2. Dat de letter, waarmede dit tijdschrift gezet wordt, wat al te klein is, zoodat zulks voor vele lezers lastig wordt, vooral wanneer zij, door den druk der jaren, niet meer zoo gemakkelijk met eenen kleinen letter teregt kunnen komen.

De Redakteur zoo wel, als de Uitgever, beide van de gegrondheid dezer klagten overtuigd, en niets meer wenshende, dan hunnen lezers, elk voor zoo veel hij vermag, genoeg te geven, hebben al dadelijk besloten, de redenen tot die klagten uit den weg te ruimen. Doch daar zulks niet wel midden in den loop van eenen jaargang konde plaats hebben, zijn zij genoodzaakt geweest, den tegenwoordigen jaargang op den ouden voet voort te zetten. Daar dezelve echter nu ten einde

toe

toe is afgewerkt, verwittigen zij hunne lezers, dat de *AMPHION* voortaan in eenen anderen vorm zal verschijnen.

De Redakteur namelijk, inziende, dat de oudheid der berigten aan niets anders toe te schrijven is, dan aan de *drie maandelijksche* uitgave van ieder stuk, heeft met overleg van den Uitgever besloten, dat er in het vervolg, in plaats van vier, acht stukken zullen worden uitgegeven, waarvan ieder echter zoo veel kleiner zal zijn, dan de tot nu toe uitgegevene, dat de geheele jaargang niet meer, doch ook niet minder, bladen druks zal bevatten, dan tot nu toe heeft plaats gehad.

De Uitgever heeft van zijne zijde eveneens getracht aan het billijke verlangen der lezers te voldoen, door het kiezen van eenen anderen letter, en de *AMPHION* zal dus voortaan met denzelfden letter gedrukt worden, als waarmede dit berigt gezet is; terwijl hij hoopt, den lezers te meer reden tot tevredenheid te geven, daar, in weerwil van beide deze veranderingen en de daaruit voortvloeiende meerdere moeite en zorgen, zoo van verzending, als anderzins, de prijs van den *AMPHION* geenszins zal verhoogd worden. Tot nu toe heeft dit tijdschrift 18 vellen druks beslaan, den algemeenen inhoud daar buiten gerekend; voortaan zal dezelve even veel bevatten, en ieder stuk zal dus uit 24 vel druks bestaan. De prijs van den jaargang blijft bepaald op f 3 - 25 cts., voor welken geringen prijs de geplaatdrukte titel en de jaarlijkse algemeene inhoud mede geleverd worden.

Bijdragen tot dit tijdschrift worden aan den Redakteur, onder het adres van den Uitgever, toegezonden.

- De Redakteur en de Uitgever van den *AMPHION*.

Bij W. VAN BOEKEREN te Groningen,

zijn te bekomen:

Eine Folge von Porträts der vorzüglichsten
Deutschen Dichter und Gelehrten in Le-
bensgröfse und in Zeichnungs Manier ge-
stochen — auf gefärbtes Papier gedruckt,
die Lichter mit weifs erhöht — nach
Oelgemälden von JAGEMANN, gestochen
von C. MÜLLER.

Die erschienenen Bildnisse sind von

SCHILLER, WIELAND, GOETHE,
HERDER, C. W. HUFELAND,
KLOPSTOCK, KOTZEBUE, und

in diesen Jahre zum Pränumerations-Preis à f 3 - 10 - 2
zu haben.